UMBERTO
ECO

Misterioasa flacără a reginei Loana

Roman ilustrat

POLIROM
PONTICA

UMBERTO ECO

Misterioasa flacără a reginei Loana

Roman ilustrat

Traducere de Ştefania Mincu

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de

Denisa Comănescu

Colecţia BIBLIOTECA ITALIANĂ a Editurii PONTICA este coordonată de

Marin Mincu.

EDITURA POLIROM

PONTICA

2004

Umberto Eco

La misteriosa fiamma della regina Loana

© R.C S. Libri S.p.A., Bompiami – Milan, 2004

© 2004 by Editura POLIROM şi Editura PONTICA, pentru prezenta traducere

Grafica Polystudio în collaborazione con l'autore

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. Box 266, 700506
Bucureşti, B-dul I C Brătianu nr. 6, ei. 7, ap. 33, O.R 37, P.O. Box 1 728, 0.30174

Editura PONTICA

Constanţa, Str. Pescarilor nr. 45, bl. FZ13B, ap. 3, 900581

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
ECO UMBERTO
Misterioasa flacără a reginei Loana: roman ilustrat /
Umberto Eco; trad, de Ştefania Mincu

Iaşi: Polirom; Constanţa: Pontica, 2004

ISBN: 973-081-811-X
ISBN: 973-7720-08-3

I. Mincu, Ştefania (trad.)

821.131.1-31 = 135.1

Printed în ROMANIA

Prima parte
ACCIDENTUL

1. Cea mai crudă dintre luni

„Şi pe dumneata cum te cheamă?”
„Aşteptaţi puţin, îmi stă pe limbă.”

Aşa a început totul.

Parcă mă deşteptasem dintr-un somn lung, şi totuşi mai eram suspendat şi acum într-un cenuşiu lăptos. Sau parcă nu eram treaz, ci mai visam şi acum. Era un vis ciudat, lipsit de imagini, populat cu sunete. De parcă nu vedeam, ci auzeam voci care-mi povesteau ce anume trebuit să văd. Şi-mi povesteau că încă nu vedeam nimic, afară de o fumegare de-a lungul canalelor, în care peisajul se destrăma. Bruges, îmi spusesem eu, eram la Bruges, mai fusesem oare vreodată la Bruges, oraşul cel mort? *Ah, unde flutură ceaţa-ntre turnuri ca o tămâie visând? Oraş cenuşiu, trist ca mormântul cu crizanteme-nflorite pe unde muşchiul în zdrenţe-atârnă de pe faţade ca un covor...*

Sufletul meu ştergea geamurile tramvaiului, ca să se înece apoi în ceaţa mişcătoare a felinarelor. Ceaţă, incoruptibila-mi soră... O ceaţă deasă, opacă, ce învăluia zgomotele şi făcea să iasă la iveală fantasme fără formă... Până la urmă ajungeam la un hău uriaş şi vedeam o siluetă foarte înaltă, învelită într-un linţoliu, cu chipul de o albeaţă imaculată ca a zăpezii. *Mă numesc Arthur Gordon Pym.*

Rumegam ceaţa. Fantasmele treceau, mă atingeau în treacăt, se risipeau. Beculeţele licăreau îndepărtat ca flăcăruile dintr un cimitir...

Cineva merge alături de mine fără zgomot, ca şi cum ar fi în picioarele goale, păşeşte fără tocuri, fără pantofi, fără sandale, un val de ceaţă mi se târăşte pe obraz, o ceată de beţivi urlă colo jos, în fundul bacului plutitor. Bacul? Nu eu

spun asta, vocile o spun.

Ceaţa soseşte pe lăbuţe mici de pisică... Era o ceaţă aşa de mare, de părea că lumea o luase cineva.

Şi totuşi, din când în când, era ca şi cum aş fi deschis ochii şi aş fi văzut nişte fulgere, Auzeam nişte voci: „Nu e comă propriu-zisă, doamnă... Nu, să nu vă gândiţi la encefalogramă plată, pentru Dumnezeu... Reacţionează...”

Cineva îmi proiecta o lumină în ochi, dar după lumină se făcea din nou întuneric. Simţeam înţepătura unui ac, în câte o parte a corpului. „Vedeţi, există motricitate...”

Maigret se înfundă într-o ceaţă aşa de compactă, că nu mai vede aici unde pune picioarele... Ceaţa mişună de forme omeneşti, viermuie de o viaţă intensă şi misterioasă. Maigret? Elementar, dragă Watson, sunt zece indieni mititei, tocmai în ceaţă dispare dulăul din Baskerville.

Perdeaua de aburi cenuşii începea să-şi piardă încet-încet nuanţele de gri albicios, căldura apei devenise foarte mare şi nuanţa lăptoasă mai pronunţată... Apoi am fost târâţi între fălcile căderii de apă, unde un abis înspăimântător se căsca să ne înghită.

Auzeam oameni vorbind în jurul meu, voiam să strig şi să-i anunţ că eram acolo. Era un zumzet continuu, de parcă eram devorat de maşinării disparate cu dinţii ascuţiţi Eram în colonia penitenciară. Simţeam o greutate pe cap, de parcă-mi puseseră masca de fier. Mi se părea că văd luminiţe albastre.

„Există asimetrie a diametrelor pupilare.”

Aveam frânturi de gânduri, sigur eram pe cale să mă trezesc, dar nu puteam să mă mişc. Măcar de-aş putea să stau treaz. Am dormit iarăşi? Ore, zile, secole?

Venise din nou ceaţa, vocile în ceaţă, vocile peste ceaţă. Ciudat, să rătăceşti prin ceaţă! *Seltsam, im Nebel zu wandern!* Ce limbă e? Mi se părea că înotam în mare, mă simţeam aproape de plajă, dar nu izbuteam să ajung la ea. Nimeni nu mă vedea şi mareea mă ducea iarăşi înapoi cu ea.

Vă rog, spuneţi-mi ceva, faceţi bine şi atingeţi-mă. Am simţit o mână pe frunte. Ce uşurare. Altă voce: „Doamnă, sunt cazuri cu pacienți care se trezesc deodată şi pleacă de aici pe picioarele lor”.

Cineva mă deranja cu o lumină intermitentă, cu vibrarea unui diapazon, era ca şi cum mi ar fi pus sub nas un mic vas cu muştar, apoi un căţel de usturoi. *Pământul are o aromă de ciuperci.*

Alte voci, dar acestea dinăuntru: *lung vaiet de locomotivă cu aburi, preoţi în ceaţă informi ce se duc în şir la San Michele în Bosco.*

Ceru-i de cenuşă. Ceaţă în sus pe râu, ceaţă în jos pe râu, ceaţă ce muşcă mâinile fetiţei cu chibrituri. Trecătorii de pe podurile de la Insula Câinilor se uită la cel mai scund cer de ceaţă, învăluiţi ei înşişi în ceaţă, ca într-un aerostat suspendat sub ceaţa brună, ce nu credeam c-atâta moarte n-avea s-o destrame. Miros de gară şi de funingine.

Altă lumină, mai slabă. *Mi se pare că aud, prin ceaţă, cântecul cimpoaielor scoţiene ce revine iarăşi, înnoit, pe câmpuri în pârloagă*

Alt somn lung, probabil. Apoi o înseninare, *de parcă ar fi într-un pahar cu apă şi anason...*

El era în faţa mea, chiar dacă încă-l mai vedeam ca pe o umbră. Îmi simţeam capul încâlcit, ca şi cum m-aş fi trezit după ce băusem prea mult. Cred că am murmurat ceva cu greu, ca şi cum începeam să vorbesc abia în momentul acela: *„Posco reposco flagito* susţin nesfârşitul viitor? *Cujus regio ejus religio...* e pacea de la Augsburg sau defenestrarea de la Praga?" şi apoi: „Ceaţă, de asemenea, pe porţiunea apeninică a Autostrăzii Soarelui, între Roncobilaccio şi Barberino del Mugello..."

Mi-a zâmbit cu înţelegere: „Dar acum deschideţi bine ochii şi încercaţi să priviţi în jur. Înţelegeţi unde ne aflăm?" Acum îl vedeam mai bine, avea un halat – cum se zice? – *alb.* Mi-am rotit privirea, şi reuşeam să mişc şi capul: încăperea era sobră şi curată, câteva mobiluţe de metal şi culori deschise, eu eram la pat, cu o canulă înfiptă în braţ. De la fereastră, printre jaluzelele coborâte, trecea o dungă de soare, *primăvară-n jur străluce-n văzduh şi pe câmpuri exultă.* Am şoptit: „Ne aflăm... într-un spital, şi dumneavoastră... dumneavoastră sunteţi un doctor. Am fost rău bolnav?"

„Da, a fost rău, vă explic eu pe urmă. Sunt doctorul Grataiolo. Scuzaţi-mă că vă pun câteva întrebări. Câte degete vă arăt acum?”

„Aia e o mână şi alea sunt degete. Şi sunt patru. Sunt patru?” „Sigur că da. Şi cât fac şase ori şase?

„Treizeci şi şase, bineînţeles.” Gândurile-mi vuiau în cap, dar veneau aproape de la sine. „Suma ariilor pătratelor... construite pe catete... este egală cu aria pătratului construit pe ipotenuză.”

„Felicitări. Cred că e teorema lui Pitagora, dar la liceu aveam şase la matematică...”

„Pitagora din Samos. *Elementele* lui Euclid. Disperata singurătate a paralelelor ce nu se întâlnesc niciodată.”

„Se pare că memoria dumneavoastră e într-o stare optimă. Apropo, şi care e numele dumneavoastră?”

Uite, aici am ezitat. Şi totuşi, îmi stătea pe vârful limbii. După o clipă am răspuns în modul cel mai firesc.

„Mă numesc Arthur Gordon Pym.”

„Nu vă numiţi astfel.”

Sigur că Gordon Pym era altul. El nu s-a mai întors. Am căutat să ajung la o înţelegere cu doctorul.

„Numiți-mă... Işmael?”

„Nu, dumneavoastră nu vă num ţi Işmael. Faceți un efort.”

Un cuvânt. Cum te-ai izbi de un zid. Să spun Euclid sau Işmael mi se părea uşor, cum ai zice ambarabà cicci coccò trei bufniţe pe birou. Să spun cine eram era în schimb ca şi cum te-ai întoarce îndărăt, şi iată şi zidul. Nu, nu un zid, încercam să explic: „Nu e cum ai simţi ceva solid, e ca şi cum ai merge prin ceaţă”.

„Cum e ceaţa?”, a întrebat.

„Ceaţa pe culmi zburlite se suie burniţând şi pe sub vijelie urlă şi-albeşte marea... Cum este ceaţa?”

„Nu mă puneţi în încurcătură, nu sunt decât un doctor. Şi apoi, suntem în aprilie, nu pot să v-o arăt. Astăzi e în 25 aprilie.

„Aprilie dintre luni e cea mai crudă.”

„Nu sunt prea cult, dar cred că-i un citat. Puteaţi să spuneţi că azi e ziua Eliberării. Ştiţi în ce an suntem?”

„Sigur că-i după descoperirea Americii...”

„Nu vă amintiţi vreo dată, o dată oarecare dinainte de... a vă reveni?”

„Oarecare? O mie nouă sute patruzeci şi cinci, sfârşitul celui de al doilea război mondial.

„Prea puţin. Nu, astăzi e în 25 aprilie 1991. Dumneavoastră v-aţi născut, mi se pare, la sfârşitul lui 1931, şi iată de ce acum mergeţi pe şaizeci de ani.”

„Cincizeci şi nouă şi jumătate, şi nici atât.”

„Foarte bine în ce priveşte capacităţile de calcul. Vedeţi, dumneavoastră aţi avut, cum să spunem, un accident Aţi scăpat cu viaţă, felicitări. Dar evident că e ceva care încă nu merge. O uşoară formă de amnezie retrogradă. Nu vă faceţi griji, uneori durează puţin. Fiţi amabil, mai răspundeţi-mi la nişte întrebări. Sunteţi căsătorit?”

„Spuneţi-mi dumneavoastră.”

„Da, sunteţi căsătorit, cu o doamnă foarte amabilă, care se numeşte Paola şi care v-a asistat zi şi noapte, numai ieri seară am obligat-o eu să plece acasă, altfel se prăbuşea. Acum, că v-aţi trezit, o chem, dar va trebui s-o pregătesc şi, înainte de asta, trebuie să mai facem nişte controale.”

„Şi dacă pe urmă o iau drept o pălărie?”

„Cum aţi spus?”

„Există un bărbat care şi-a luat soţia drept pălărie.”

„A, cartea lui Sacks. Un caz celebru. Văd că sunteţi un cititor pus la zi. Dar nu e cazul dumneavoastră, altfel m-aţi fi luat pe mine drept o sobă. Nu vă faceţi griji, poate că n-o s-o recunoaşteţi, însă n-o s-o luaţi drept o pălărie. Să ne întoarcem la dumneavoastră. Iată, dumneavoastră vă numiţi Giambattista Bodoni. Asta nu vă spune nimic?”

Acum memoria mea zbura ca un planor printre munţi şi văi, pe la orizontul fără sfârşit. „Giambattista Bodoni era un tipograf celebru. Dar sunt sigur că nu sunt eu. Eu aş putea să fiu şi Napoleon şi ar fi ca şi cum aş fi Bodoni.”

„De ce aţi spus Napoleon?”

„Pentru că Bodoni era din epoca napoleoniană, mai mult

sau mai puţin. Napoleon Bonaparte, născut în Corsica, prim consul, o ia de soţie pe Josephine, devine împărat, cucereşte jumătate din Europa, pierde la Waterloo, moare în insula Sfânta Elena, la cinci mai 1821, *şi-aşa ramase ca încremenit.*"

„Va trebui să mă-ntorc la dumneavoastră cu o enciclopedie, dar, pe cât îmi amintesc eu, dumneavoastră vă amintiţi bine, însă nu vă amintiţi cine sunteţi.

„E grav?"

„Sincer să fiu, bine nu prea e. Dar nu sunteţi primul căruia i se întâmplă aşa ceva, o să scăpăm noi şi de asta."

M-a pus să ridic mâna dreaptă şi să-mi ating nasul. Înţelegeam foarte bine ce anume erau dreapta şi nasul. Nimerit. Dar senzaţia era foarte nouă. Să-ţi atingi nasul e ca şi cum ai avea un ochi pe vârful arătătorului şi te-ai privi în faţă. Eu am un nas. Gratarolo m-a bătut pe genunchi şi apoi, ici şi colo pe gambă şi pe labele picioarelor cu un soi de ciocănel. Doctorii măsoară reflexele. Pare că reflexele erau cele cuvenite. La sfârşit mă simţeam istovit şi cred că am adormit din nou.

M-am redeşteptat într-un loc şi-am murmurat că părea cabina unei astronave, ca în filme (ce filme, a întrebat Gratarolo, toate, am răspuns, în general, apoi am pomenit *Star Trek).* Mi-au făcut lucruri pe care nu le înţelegeam, cu nişte aparate nemaivăzute vreodată. Cred că mi se uitau înlăuntrul capului, dar îi lăsam în pace, fără să gândesc, legănat de zumzete uşoare, şi de fiecare dată aţipeam din nou.

Mai târziu (sau în ziua următoare?), când s-a întors Gratarolo, tocmai îmi exploram patul. Pipăiam cearşafurile, uşoare, netede, plăcute la atingere; mai puţin pătura, care înţepa puţin buricele degetelor; mă întorceam şi băteam cu mâna peste pernă, bucurându-mă de faptul că palma mi se afunda în ea. Făceam pac, pac şi mă distram de minune. Gratarolo m-a întrebat dacă eram în stare să mă ridic din pat. Cu ajutorul unei infirmiere am fost în stare, stăteam în picioare, chiar dacă eram încă ameţit, îmi simţeam picioarele apăsând pe podea, şi capul în partea de sus. Uite-aşa se stă

în picioare. Pe o sârmă întinsă. Ca mica sirenă.

„Curaj, încercaţi să vă duceţi la baie şi să vă spălaţi pe dinţi. Trebuie să fie acolo periuţa soţiei dumneavoastră." I-am răspuns că nu trebuie să ne spălăm niciodată pe dinţi cu periuţa unui străin, şi a replicat că o soţie nu e o străină. În baie m-am văzut în oglindă. Cel puţin, eram destul de sigur că eram eu, pentru că oglinzile, *se ştie,* reflectă ceea ce au în faţă. Un chip alb şi scofâlcit, barba lungă, două cearcăne uite-aşa de mari. Merge bine, nu ştiu cine sunt, dar descopăr că sunt un monstru. N-aş vrea să mă întâlnesc seara cu mine pe o stradă pustie. Mister Hyde. Am identificat două obiecte, unul se numeşte cu siguranţă pastă de dinţi şi celălalt periuţă. Trebuie să încep cu pasta de dinţi şi să apăs pe tub. Foarte plăcută senzaţie, ar trebui să fac des asta, dar la un moment dat e cazul să mă opresc, pasta aceea albă la început face clop, ca o băşicuţă, apoi iese toată ca *le serpent qui danse*. Nu mai apăsa, altfel faci ca Broglio cu brânzicile. Cine-i Broglio?

Pasta are un gust optim. *Optim, zise ducele.* Asta-i un *wellerism,* un citat bizar. Astea-s deci gusturile: ceva care-ţi mângâie limba, dar şi palatul, totuşi pare că cea care-şi dă seama de gusturi este limba. Gust de mentă – *y la hierbabuena, a las cinco de la tarde...* M-am hotărât şi am făcut ce fac toţi în cazurile astea, fără să mă gândesc prea mult: mi-am dat cu periuţa în sus şi-n jos, apoi de la stânga la dreapta, apoi de jur-împrejur. E interesant să simţi firele periuţei cum intră între doi dinţi cred că de acum înainte am să mă spăl pe dinţi în fiecare zi, e frumos. Mi-am trecut cu peria şi pe limbă. Simţi ca un fel de fior, dar dacă nu apeşi prea tare e bine, şi era chiar ce trebuia, pentru că aveam gura încleiată. Acum, mi-am spus eu, ne clătim. Am luat de la robinet apă într-un pahar şi mi-am trecut-o prin gură, bucurându-mă uimit de zgomotul pe care-l făcea, e şi mai bine dacă-ţi dai capul pe spate şi o faci să... gâlgâie? Gargara e bună. Mi-am umflat obrajii şi pe urmă am dat totul afară. Scuipat tot. Sffrrussc... în cascadă. Cu buzele poţi să faci de toate, sunt foarte mobile. M-am întors, Gratarolo era acolo şi mă observa *de parcă eram o arătare de circ,* şi l-am întrebat

dacă i se părea că-i bine.

Perfect, mi-a spus. Automatismele mele, mi-a explicat el, sunt în regulă.

„Pare că aici e o persoană aproape normală, am remarcat, afară de faptul că poate nu sunt eu."

„Foarte spiritual, şi până şi ăsta e un semn bun. Culcaţi-vă la loc, uite, vă ajut eu. Spuneţi-mi, ce anume aţi făcut chiar acum?"

„M-am spălat pe dinţi, cum mi-aţi cerut dumneavoastră."

„Sigur, şi înainte să vă spălaţi pe dinţi?"

„Eram pe patul ăsta şi dumneavoastră îmi vorbeaţi. Mi-aţi spus că suntem în aprilie, 1991."

„Just. Memoria de scurtă durată funcţionează. Spuneţi-mi, vă amintiţi cumva marca pastei de dinţi?"

„Nu. Ar trebui şi asta?"

„Nicidecum. Dumneavoastră cu siguranţă că aţi văzut marca, atunci când aţi luat tubuleţul în mână, dar dacă ar trebui să înregistrăm şi să stocăm toţi stimulii pe care-i primim, memoria noastră ar fi ca o desagă. De aceea selectăm, filtrăm. Dumneavoastră aţi făcut ce face toată lumea. Însă încercaţi să vă amintiţi lucrul cel mai semnificativ care vi s-a întâmplat în timp ce vă spălaţi pe dinţi."

„Atunci când mi-am dat cu periuţa pe limbă."

„De ce?"

„Pentru că aveam gura cleioasă, şi după aceea m-am simţit mai bine."

„Vedeţi? Aţi filtrat elementul asociat cel mai direct cu emoţiile dumneavoastră, cu dorinţele, cu scopurile dumneavoastră. Aveţi iarăşi emoţii."

„Plăcută emoţie să-ţi perii limba. Dar nu-mi amintesc dacă mi-am mai periat-o şi înainte."

„O să ajungem şi acolo. Vedeţi, domnule Bodoni, încerc să explic fără cuvinte dificile, dar cu siguranţă accidentul a interesat anumite zone din creierul dumneavoastră. Acum noi, cu toate că în fiecare zi mai apare câte un studiu nou, despre localizările cerebrale nu ştim încă atâta cât am voi. Mai ales în ce priveşte diferitele forme de memorie. Aş

îndrăzni să spun că, dacă ceea ce vi s-a întâmplat vi s-ar fi întâmplat peste zece ani, am şti cum să stăpânim mai bine situaţia. Nu mă întrerupeți, am înţeles, dacă, în schimb, vi s-ar fi întâmplat acum o sută de ani, ați fi fost de mult la balamuc şi povestea s-ar fi încheiat aici. De exemplu, dacă n-aţi reuşi să vorbiţi, aş şti imediat ce zonă a fost afectată...”

„Zona lui Broca.”

„Bravo. Dar zona lui Broca are mai mult de o sută de ani. În schimb, locul unde creierul păstrează amintirile este încă materie de dezbatere, cu siguranţă că lucrurile nu depind de o singură zonă. Nu vreau să vă obosesc cu termeni ştiinţifici, care, dincolo de toate astea, v-ar spori confuzia pe care o aveți în cap – ştiţi, când dentistul v-a făcut ceva la un dinte, timp de câteva zile continuaţi să vi-l pipăiţi cu limba, dar dacă eu aş spune, de exemplu, că nu sunt aşa de îngrijorat în ce priveşte hipocampusul dumneavoastră, cât pentru lobii frontali şi, poate, pentru scoarţa orbito-frontală dreaptă, dumneavoastră aţi încerca să vă pipăiți acolo, şi asta nu-i cum ți-ai explora gura cu limba. Nişte frustrări care nu se mai termină. Aşa că uitaţi ceea ce v-am spus acum. În plus, fiece creier e diferit de altele, iar creierul nostru are o extraordinară plasticitate, se poate întâmpla ca după câtva timp să fie capabil să încredinţeze altei zone ceea ce nu mai putea să facă zona atinsă. Mă urmăriţi, sunt destul de clar?”

„Foarte clar, daţi-i înainte. Dar n-ar trebui să spunem mai întâi că sunt ca omul fără memorie din Collegno? Cel de pe la o mie nouă sute şi ceva.. Nu se mai ştia daca-i Bruneri sau Canella.”

„Vedeți că vă amintiţi de omul din Collegno, un caz clasic? şi numai de dumneavoastră, care nu sunteti caz clasic, nu vă amintiţi.”

„Aş prefera să-mi fi uitat de Collegno şi să-mi amintesc unde m-am născut.”

„Ar fi un caz mai rar. Vedeţi, aţi identificat imediat tubul de pastă de dinţi, dar nu vă amintiţi că sunteţi căsătorit – şi, într-adevăr, a-ţi aduce aminte ziua propriei căsătorii şi a identifica pasta de dinţi depind de două reţele cerebrale diferite. Noi avem diferite tipuri de memorie. Una se numeşte

implicită, şi ne permite să urmărim fără efort o serie de lucruri pe care le-am învăţat, cum ar fi să te speli pe dinţi, să dai drumul la radio sau să-ţi înnozi cravata. După experimentul cu dinţii sunt gata să pariez că dumneavoastră ştiţi să scrieţi, poate ştiţi şi să conduceţi maşina. Când ne ajută memoria implicită, nu suntem nici măcar conştienţi că ne amintim, acţionăm automat. Apoi există o memorie explicită, aceea prin care ne amintim şi ştim că ne amintim. Dar această memorie explicită este dublă. Una e cea care acum se tinde să fie numită memorie semantică, o memorie publică, prin care se ştie că o rândunică este o pasăre şi că păsările zboară şi au pene, dar şi că Napoleon a murit atunci când... atunci când aţi spus dumneavoastră. Şi pe asta mi se pare că dumneavoastră o aveţi în ordine, slavă Domnului, poate chiar prea mult, pentru că văd că-i de ajuns să-i dăm un input şi începe să lege între ele amintiri pe care le-aş numi de şcoală, sau să recurgă la fraze gata făcute. Dar aceasta e prima care se formează şi la copil, copilul învaţă repede să recunoască o maşină, un câine şi să-şi formeze nişte scheme generale, drept care, dacă o dată a văzut un câine-lup şi i-au spus că-i un câine, va spune tot câine şi atunci când o să vadă un labrador. În schimb, copilul are nevoie de mai mult timp ca să elaboreze cel de-al doilea tip de memorie explicită, pe care o numim episodică sau autobiografică. Nu e imediat în stare să-şi amintească, bunăoară, văzând un câine, că acum o lună a fost în grădina bunicii şi a văzut un câine şi că tot el e acela care a avut cele două experienţe. Memoria episodică e cea care stabileşte o legătură între ceea ce suntem astăzi şi ceea ce am fost, altfel atunci când spunem *eu* ne referim doar la ceea ce simţim acum, nu la ceea ce simţeam înainte, fapt care, iată, se pierde în ceaţă. Dumneavoastră nu v-aţi pierdut memoria semantică, ci pe cea episodică, adică episoadele din viaţa dumneavoastră. În fine, aş spune că dumneavoastră ştiţi tot ce ştiu şi ceilalţi, şi-mi închipui că dacă v-aş întreba care este capitala Japoniei..."

„Tokyo. Bomba atomică asupra Hiroshimei. Generalul MacArthur..."

„Destul, destul. E ca şi cum v-aţi aminti tot ce se învaţă fiindcă aţi citit undeva sau aţi auzit spunându-se, dar nu ceea ce e asociat cu experienţele dumneavoastră directe. Dumneavoastră ştiți că Napoleon a fost învins la Waterloo, dar încercaţi să-mi spuneţi dacă vă amintiţi de mama dumneavoastră."

„Mamă nu există decât una, mame rămâne tot mamă.... Dar pe mama mea nu mi-o amintesc, îmi închipui că am avut o mamă pentru că ştiu că-i o lege a speciei, dar... uite... e ceaţă. Mi-e rău, doctore. E groaznic. Daţi-mi ceva ca să adorm din nou."

„Acum vă dau ceva, am pretins cam mult de la dumneavoastră. Întindeți-vă bine, uite, aşa... Vă repet, se întâmplă, dar asta se vindecă. Cu multă răbdare. O să spun să vi se aducă ceva de băut, un ceai, de exemplu. Vă place ceaiul?"

„Poate că da, poate că nu."

Mi-au adus ceaiul. Infirmiera m-a pus să stau în şezut, sprijinit de perne, şi mi-a pus dinainte un cărucior. A turnat apă fierbinte într-o ceaşcă cu un pliculeţ în ea. Beţi încet, că frige, mi-a spus. Încet, adică cum? Miroseam ceaşca şi simţeam un miros, de fum. Îmi venea să spun. Voiam să-ncerc ce gust are ceaiul, am apucat ceaşca şi am dat pe gât. Groaznic. Un foc, o flacără, o palmă în gura mea. Asta-i deci ceaiul fierbinte. Aşa trebuie să fie şi cu cafeaua sau cu muşeţelul, despre care vorbesc toţi. Acum ştiu ce-nseamnă să te frigi. O ştiu toţi, că nu trebuie să atingi focul, dar nu ştiam în care moment se poate atinge apa caldă. Trebuie să învăţ să înţeleg limita, momentul când înainte nu puteai şi după aceea poţi. Am suflat automat peste lichid, apoi am mai mestecat în el cu linguriţa, până ce am hotărât că puteam încerca din nou. Acum ceaiul era călduţ şi era bun de băut. Nu eram sigur care era gustul ceaiului şi care al zahărului, unul trebuia să fie *acru* şi celălalt *dulce,* dar care e cel dulce şi care e cel acru? Totuşi amestecul îmi plăcea. O să beau totdeauna ceaiul cu zahăr. Dar nu fierbinte.

Ceaiul mi-a dat o senzaţie de pace şi de relaxare, şi am adormit.

M-am deşteptat din nou. Poate pentru că în somn îmi scărpinam pântecele şi scrotul. Sub pături am transpirat. *Leziuni de decubit?* Burta-i umedă, dar când treci cu mâinile peste ea prea energic, după o primă senzaţie de plăcere violentă, simţi un frecuş neplăcut. Cu scrotul e mai frumos: ţi-l treci printre degete, aş zice delicat, fără să ajungi să apeşi pe testicule, şi simţi ceva granulos şi uşor păros: e bine să-ţi scarpini scrotul, mâncărimea nu trece imediat, ba chiar devine şi mai puternică, dar aşa îţi vine şi mai mult chef să continui. *Plăcerea e încetarea durerii,* dar mâncărimea nu-i o durere, e o invitaţie să-ţi faci rost de plăcere. *Poftele cărnii.* A le face pe plac înseamnă să comiţi un păcat. Tânărul prevăzător doarme culcat pe spate, cu braţele încrucişate pe piept ca să nu săvârşească fapte necurate în somn. Ciudat lucru, mâncărimea. Şi coaiele mele. *Eşti un coi. Ăla are o pereche de coaie pe cinste.*

Am deschis ochii. În faţa mea se afla o doamnă, nu foarte tânără, la peste cincizeci de ani, mi s-a părut, cu mici riduri în jurul ochilor, dar cu o faţă luminoasă şi încă proaspătă. Câte o şuviţă albă, aproape imperceptibilă, de parcă şi-ar fi decolorat-o dinadins, o cochetărie, ca să spună nu vreau să trec drept o fetişcană, dar îmi port bine vârsta. Era frumoasă, dar în tinereţe trebuie să fi fost foarte frumoasă. Mă mângâia pe frunte.

„Yambo", mi-a zis.

„Care Yambo, doamnă?"

„Tu eşti Yambo, aşa-ţi spun toţi. Iar eu sunt Paola. Sunt nevastă-ta. Mă recunoşti?"

„Nu, doamnă, scuză-mă, nu, Paola, îmi pare foarte rău, doctorul poate că ţi-a explicat."

„Mi-a explicat. Nu mai ştii ce s-a întâmplat cu tine, dar încă ştii foarte bine ce li s-a întâmplat altora. Şi cum eu fac parte din istoria ta personală, nu mai ştii că suntem căsătoriţi de peste treizeci de ani, Yambo al meu. Şi avem două fiice, pe Carla şi pe Nicoletta, şi trei nepoţei minunaţi. Carla s-a măritat devreme şi a avut doi copii, pe Alessandro, de cinci ani, şi pe Luca, de trei. Giangio, adică Giangiacomo, copilul Nicolettei, are şi el tot trei ani. Veri gemeni, spuneai

tu. Şi ai fost... eşti... şi o să mai fii un bunic minunat. Ai fost şi un tată bun."

„Şi... sunt un soţ bun?"

Paola a înălţat ochii la cer: „Păi, suntem acum aici, nu? Să zicem că în treizeci de ani de viaţă sunt şi bune, şi rele. Toţi te-au considerat mereu un bărbat frumos..."

„Azi-dimineaţă, ieri, acum zece ani am văzut în oglindă o faţă respingătoare."

„Cu ceea ce ți s-a întâmplat, ăsta-i cel mai mic lucru. Dar ai fost, şi mai eşti şi acum, un bărbat frumos, ai un zâmbet irezistibil şi câte una n-a rezistat. Şi nici tu, mereu spuneai că la toate rezistă omul, numai la ispite nu."

„Te rog să mă ierţi."

„Ei, na, eşti ca ăia care trăgeau cu rachete inteligente asupra Bagdadului şi pe urmă se scuzau că mai mureau şi nişte civili."

„Rachete la Bagdad? Nu există în *O mie şi una de nopţi"*

„A fost un război, Războiul din Golf, acum s-a terminat, sau poate că nu. Irakul a invadat Kuweitul, statele occidentale au intervenit. Nu-ţi aduci aminte de nimic?"

„Doctorul a spus că memoria episodică – aia care mi se pare că a făcut clac, *a dat tilt* – e legată de emoţii. Poate că rachetele trase la Bagdad au fost ceva care m-a emoţionat."

„Şi încă cum. Tu ai fost întotdeauna un pacifist convins, şi războiul ăsta îţi provoca crize. Acum vreo două sute de ani Maine de Biran deosebea vreo trei tipuri de memorie, idei, senzaţii şi obiceiuri. Tu ţi-aminteşti idei şi obiceiuri, dar nu şi senzaţiile, care au fost şi cele mai legate de tine."

„De unde ştii tu lucrurile astea frumoase?"

„Sunt psiholog de meserie. Dar aşteaptă un moment: tocmai ai spus că memoria ta episodică a făcut tilt. De ce ai folosit expresia aceea?"

„Aşa se spune."

„Da, dar e un lucru care se întâmplă la flipper, iar tu eşti... erai mort după flipper, ca un copil."

„Ştiu ce-i ăia flipper. Dar nu ştiu cine sunt eu, pricepi? E ceaţă-n valea Padului. Apropo, unde ne aflăm?"

„În valea Padului. Locuim la Milano. În lunile de iarnă, de

la casa noastră se vede ceaţa din parc. Tu trăieşti la Milano şi eşti librar anticar, ai un studio de cărţi vechi."

„Blestemul faraonului. Daca eram Bodoni şi m-au botezat Giambattista, nu putea să ducă decât la asta."

„A dus unde trebuia. Eşti considerat foarte bun în meseria ta; nu suntem miliardari, dar trăim bine. Te voi ajuta, o să-ţi revii puţin câte puţin. Doamne, când stau să mă gândesc, puteai să nu te mai trezeşti deloc, iar doctorii ăştia au fost foarte buni, s-au ocupat de tine la timp. Iubitule, pot să-ţi spun bine ai venit? Pare că tu mă întâlneşti pentru prima oară. Ei, bine, dacă te-aş întâlni eu acum, pentru prima oară, tot cu tine m-aş mărita. E bine?"

„Eşti foarte scumpă. Am nevoie de tine. Eşti singura care poate să-mi povestească ultimii mei treizeci de ani."

„Treizeci şi cinci. Ne-am întâlnit la universitate, la Torino, tu tocmai îţi dădeai licenţa şi eu eram o boboacă rătăcită pe coridoarele Palatului Campana. Te-am întrebat unde era nu ştiu ce amfiteatru, tu m-ai agăţat imediat şi ai sedus o liceană fără apărare. Apoi, azi aşa, mâine aşa, eu eram prea tânără, tu pe urmă ai petrecut trei ani în străinătate. Pe urmă ne-am mutat la un loc zicând că era de probă, apoi am rămas însărcinată şi ne-am căsătorit, pentru că tu erai un om de onoare. Nu, iartă-mă, şi pentru că ne iubeam, de-adevărat, şi pe urmă îţi plăcea să devii tată. Curaj, tati, o să te fac să-ţi aminteşti tot, o să vezi."

„Numai să nu fie totul un complot, eu în realitate să mă numesc Felicino Grimaldelli şi să fiu de meserie spărgător, tu şi Gratarolo îmi turnaţi o grămadă de gogoşi, ce ştiu eu, poate că sunteţi din serviciile secrete, aveţi nevoie să-mi construiţi o identitate ca să mă trimiteţi să spionez dincolo de Zidul Berlinului, *Ipcress Files,* şi..."

„Nu mai există Zidul Berlinului, l-au dat jos, iar imperiul sovietic se duce dracului..."

„Isuse, întorci capul o clipă şi uite ce-ţi pregătesc. Bine, bine, glumeam, am încredere. Ce anume sunt brânzicile lui Broglio?"

„Cum? *Stracchino* e o brânză moale, dar aşa se numeşte ea în Piemont, aici la Milano se cheamă *crescenzu.* De ce

vorbeşti de brânzici?”

„Când storceam tubul de pastă de dinţi. Stai. Era un pictor care se numea Broglio, nu reuşea să-şi ducă traiul din tablourile lui, dar nu voia să lucreze pentru că spunea că are nevroză. Pare că era o scuză ca să se lase întreţinut de soră-sa. Până la urmă prietenii i-au găsit de lucru la o firmă care făcea sau vindea brânzeturi. El trecea pe dinaintea unei grămezi mari de gogoloaie de brânză dulce, toate învelite în pacheţele de hârtie cerată semitransparentă, şi nu reuşea să reziste ispitei, din vina nevrozei (zicea el): le lua unul câte unul şi ciac, ciac, le strivea, făcând să iasă brânzica din pachet. După ce-a stricat vreo sută de brânzici a fost dat afară. Totul din vina nevrozei, zicea că pentru ei *sgnaché i strachèn* era ceva libidinos. Zău, Paola, dar asta-i o amintire de copilărie! Nu mi-am pierdut memoria experienţelor mele trecute?”

Paola începu să râdă: „Acum mi-aduc aminte, scuză-mă. Sigur, e un lucru pe care l-ai ştiut de mic. Dar spuneai adesea povestea asta, devenise o piesă din repertoriul tău, ca să zic aşa, mereu îi făceai să râdă pe comesenii tăi cu istoria cu brânzicile pictorului, şi ăia pe urmă o povesteau şi ei la alţii Tu nu-ţi aminteşti acum o experienţă a ta, din păcate, pur şi simplu ştii o poveste pe care ai spus-o de multe ori şi care pentru tine a devenit (cum să spun?) un bun public, ca povestea cu Scufiţa Roşie.”

„Tu acum începi să-mi devii indispensabilă. Sunt mulţumit că te am de soţie. Îţi mulţumesc că exişti, Paola.”

„Doamne păzeşte, până acum vreo lună de zile ai fi zis că asta-i o expresie kitsch, de telenovelă...”

„Trebuie să mă scuzi. Nu reuşesc să spun nimic care să-mi vină din inimă. N-am sentimente, am numai zicale memorabile

„Bietul de tine.”

„Şi asta-mi pare tot o frază de-a gata.”

„Prostule.”

Paola asta chiar mă iubeşte de-adevărat.

Am petrecut o noapte liniştită, cine ştie ce mi-o fi băgat Gratarolo în venă. M-am deşteptat puţin câte puţin, şi trebuie

că aveam încă ochii închişi, pentru că am auzit vocea Paolei care vorbea în şoaptă, temându-se să nu mă trezească: „Dar n-ar putea să fie o amnezie psihogenă?"

„N-o putem exclude niciodată", răspundea Gratarolo, „la originea acestor accidente pot să se afle nişte tensiuni imponderabile. Dar aţi văzut fişele, leziunile există".

Am deschis ochii şi am spus bună ziua. Mai erau şi două femei cu trei copii, nu-i mai văzusem, dar îmi închipuiam cine puteau fi. A fost groaznic, pentru că nevasta mai treacă-meargă, dar fiicele, Doamne Dumnezeule, sunt sânge din sângele tău şi nepoţii şi mai mult, la fetele alea le străluceau ochii de fericire, copiii voiau să se suie în pat, mă luau de mână şi-mi ziceau ciao, bunicule, şi eu nimic. Nu era nici măcar ceaţa, era, cum să spun, apatia. Sau se spune ataraxia? Mă uitam ca la animalele de la zoo, puteau să fie maimuţèle sau girafe. Sigur că surâdeam şi spuneam cuvinte drăguţe, dar pe dinăuntru eram gol. Mi-a venit în minte cuvântul *sgurato, strä-curat,* dar nu ştiam ce însemna. Am întrebat-o pe Paola: e un termen piemontez care vrea să spună când speli bine o oală şi pe urmă învârţi bine pe dinăuntru păişul acela de metal, ca s-o faci să fie ca nouă, lucioasă de tot şi curată cum nu se mai poate, *ca argintul străcurat, curată-lună.* Uite, eu mă simţeam cu totul *sgurato,* curat-lună. Gratarolo, Paola, fetele îmi împuiau capul cu mii de amănunte din viaţa mea, dar era ca şi cum ar fi fost glume de doi bani, boabe de fasole uscată, când mişcai oala, lunecau pe dinăuntru, dar rămâneau crude, nu se topeau deloc în zeamă şi nici nu se făceau pastă, nimic care să-mi gâdile gustul, nimic pe care aş fi vrut să-l gust *din nou.* Aflam lucruri care mi se întâmplaseră mie ca şi cum i s-ar fi întâmplat altuia.

Îi mângâiam pe copii şi le simţeam mirosul, fără să-l pot defini, decât că era foarte fraged. Îmi trecea prin cap numai că *sunt miresme-atât de pure, cum este trupul de copil. Ş*i, într-adevăr, capul meu nu era gol, ci se învârteau prin el amintiri care nu erau ale mele, marchiza a ieşit la orele cinci la jumătate cale-a vieţii mele, Ernesto Sábato şi drăguţa fată vine de la câmp, Avraam l-a născut pe Isaac Isaac l-a născut

pe Iacov Iacov l-a născut pe Iuda şi Rocco pe fraţii săi, clopotul vesteşte noaptea de-nviere şi atunci eu am văzut pendulul, pe un braţ al lacului Como dorm păsările mari cu lungi aripe, *monsieurs les anglais je me suis couché de bonne heure*, aici se face Italia sau se ucide un mort, *tu quoque alea,* soldat ce fugi opreşte-te, frumosule, fraţi din Italia înc-un efort, hai, plugul ce trage brazda e bun şi altă dată, Italia-i la pământ dar nu se predă, ne vom lupta la umbră şi iute vine seara, trei doamne-n jurul inimii şi făr' de vânt, inconştienta suliţă barbară la care mâna de copil o întindeai, nu cere cuvântu-nnebunit de lumină, de la Alpi la piramide s-a luptat şi coif şi-a pus, proaspete vorbele mele în seară pentru ale patru glume de duzină, liberă pururi pe-aripi aurite, adio munţi ce vă-nălţaţi din ape dar numele meu e Lucia, O Valentino Valentino mă-ntorc, Guido aş vrea ca-n cer să se albească, am cunoscut tremurul arma iubirile *de la musique où marchent des colombes,* proaspătă şi luminoasă e noaptea şi căpitanul, mă luminez bou sfânt, deşi vorbirea e-n zadar i-am văzut la Pontida, septembrie să mergem unde-nfloresc lămâii, aici începe aventura lui Ahil Peleianul, *tintarellu di luna* lună tu de bronz spune-mi ce mai faci, la început pământul ca nemişcat era, *Licht mehr Licht über alles,* contesă ce mai e şi viaţa? A fi sau a nu fi pe insula din ziua de ieri, trei lulele pe podele. Nume, nume, nume, Angelo Dall'Oca Bianca, Lord Brummell, Pindar, Flaubert, Disraeli, Remigio Zena, Jurasic, Fattori, Straparola Pălăvrăgeală şi nopţile plăcute, Pompadour, Smith & Wesson, Rosa Luxemburg, Zeno Cosini, Palma il Vecchio, Arheopterix, Ciceruacchio, Matei Marcu Luca Ioan, Pinocchio, Justine, Maria Goretti. Taide curva cu unghii de rahat, Osteoporoză, Saint Honoré, Bacta Ecbatana Persepolis Susa Arbela, Alexandru şi nodul gordian.

Enciclopedia se răsturna asupră-mi cu foi împrăştiate la întâmplare, şi-mi venea să bat din palme ca-n mijlocul unui roi de albine. Şi în timpul ăsta copiii ziceau bunicule, ştiam că ar fi trebuit să-i iubesc mai mult decât pe mine însumi şi nu ştiam cui să-i zic Giangio, cui Alessandro şi cui Luca. Ştiam totul despre Alexandru cel Mare şi nimic despre

Alessandro cel mititel al meu.

Am spus că mă simţeam slăbit şi că voiam să dorm. Au ieşit, iar eu plângeam. Lacrimile sunt sărate. Deci încă mai aveam sentimente. Da, însă de dată proaspătă. Cele de altădată nu mai erau ale mele. Cine ştie, mă întrebam eu, dacă am fost vreodată credincios: cu siguranţă, oricum ar fi, îmi pierdusem sufletul.

A doua zi de dimineaţă, când era şi Paola, Gratarolo m-a pus să stau la o măsuţă şi mi-a arătat o serie de pătrăţele colorate, foarte multe. Îmi întindea câte unul şi mă întreba de ce culoare e. *Cip-cirip papucul roşu cip-cirip de ce culoare-i? De culoare somn uşor, de culoare vin galbin, ieşi afară, eşti garibaldin!* Am recunoscut la sigur primele cinci sau şase culori, roşu, galben, verde şi aşa mai departe. Am spus, fireşte, că *A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu, voyelles, je dirais quelque jour vos naissances latentes,* dar mi-am dat seama că poetul, sau cineva în locul lui, minţea. Ce vrea să spună că A e negru? Mai degrabă era ca şi cum aş fi descoperit culorile pentru prima oară: roşul era foarte voios, *roşu ca focul,* dar chiar şi foarte viu – nu, poate că mai viu era galbenul, ca o lumină care mi se aprindea deodată în faţa ochilor. Verdele îmi dădea un sentiment de pace. Problema s-a ivit cu celelalte pătrăţele. Ce este ăsta? Verde, spuneam, însă Gratarolo insista, ce fel de verde, în ce sens e diferit de ăstălalt? Hm. Îmi explica Paola că unul era verde-nalbă, iar celălalt verde-mazăre. Nalba e o iarbă, răspundeam, iar mazărea o legumă care se mănâncă, boabele sunt rotunde, într-o păstaie lungă şi cu umflături, dar nu văzusem niciodată nici nalbă, nici mazăre. Nu vă faceţi griji, zicea Gratarolo, în engleză sunt mai mult de trei mii de termeni pentru culori, dar de obicei lumea ştie să numească cel mult opt, în medie noi recunoaştem culorile curcubeului, roşu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo şi violet, dar chiar şi între indigo şi violet lumea nu ştie să distingă bine. Se cere multă experienţă ca să ştim să deosebim şi să denumim nuanţele, iar un pictor ştie să facă asta mai bine decât, ce ştiu eu, un taximetrist. pentru care-i de-ajuns să recunoască

culorile semaforului.

Gratarolo mi-a dat hârtie şi un creion. Scrieţi, mi-a spus. „Ce dracu' trebuie să scriu", am scris eu, şi mi se părea că niciodată n-am făcut altceva, vârful creionului era moale şi luneca bine pe hârtie. „Scrieţi tot ce vă vine în minte", a zis Gratarolo.

Minte? Am scris: iubirea care-n mintea mea socoate, iubirea ce roteşte sori şi stele, mai bine singure decât rău însoţite, adesea răul de-a trăi l-am întâlnit, ah, viaţă, viaţa mea, ah, inimă a astei inimi, inimii nu-i poţi porunci, De Amicis, *Cuore,* de amici Dumnezeu să mă ferească, o, Dumnezeule din cer, dac-aş fi o rândunică, de-aş fi foc aş arde lumea, să trăieşti arzând şi să nu simţi răul, nu fă rău, frică nu-ţi fie, frica face aşa nouăzeci optzeci şaptezeci o mie opt sute şaizeci, expediţia celor O Mie, o mie şi nici o mie, minunile din anul Două Mii, e al poetului sfârşitul şi minunea.

„Scrie ceva despre viaţa ta, a spus Paola. Ce făceai la douăzeci de ani?" Am scris: *„Aveam douăzeci de ani. Nu i-aş îngădui nimănui să spună că asta-i cea mai frumoasă vârstă din viaţa cuiva".* Doctorul m-a întrebat care fusese primul lucru care-mi trecuse prin minte când mă deşteptasem din somn Am scris: *„Când Gregor Samsa se deşteptă într-o dimineaţă, se pomeni transformat în patul său într-o gânganie uriaşa".*

„Poate că ajunge atât, domnule doctor, a zis Paola. Nu-l lăsaţi să meargă prea departe cu lanţurile astea de asocieri, altfel o ia razna de tot

„Pai ce, acum vă par sănătos?"

Aproape brusc, Gratarolo mi-a ordonat „Şi-acum semnaţi, fără să vă gândiţi, ca şi cum ar fi un cec".

Fără să stau pe gânduri, i-am tras un „GBBodoni", cu fundiţa de la sfârşit şi apoi un punct rotund pe i.

„Vedeţi? Capul dumneavoastră nu ştie cine sunteţi, dar mâna ştie. Era previzibil. Să facem şi altă probă. Dumnea-voastră mi-aţi vorbit de Napoleon. Cum era?"

„Nu reuşesc să evoc imaginea lui. Ajunge doar cuvântul

Gratarolo a întrebat o pe Paola dacă ştiam să desenez.

Pare că nu sunt un artist, dar că m-aş pricepe să mâzgălesc ceva. Mi-a cerut să i-l desenez pe Napoleon. Am făcut ceva de felul ăsta:

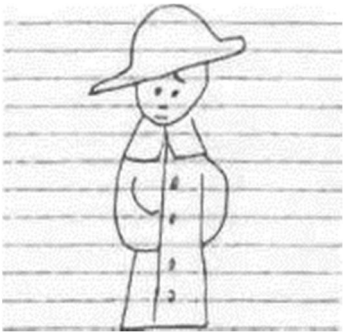

„Nu-i rău, a comentat Gratarolo, aţi desenat schema dumneavoastră mentală despre Napoleon, tricornul, mâna introdusă pe sub nasturi, la vestă. Acum o să vă arat o serie de imagini. Prima serie, opere de artă."

Am reacţionat bine: Gioconda, Olimpia lui Manet, ăsta-i un Picasso sau cineva care-l imită bine.

„Vedeţi că-i recunoaşteţi? Acum să trecem la personaje contemporane."

A doua serie de fotografii şi la fel şi aici, afară de câteva chipuri care nu-mi spuneau nimic, am răspuns în mod satisfăcător: Greta Garbo, Einstein, Totó, Kennedy, Moravia, şi profesiile pe care le aveau. Gratarolo m-a întrebat ce anume aveau în comun. Că erau celebri? Nu, n-ajunge, altceva. Ezitam.

„Faptul că acum toţi sunt morţi", a spus Gratarolo.

„Cum, şi Kennedy, şi Moravia?"

„Moravia a murit la finele anului trecut, Kennedy a fost asasinat la Dallas în 1963."

„Oh, bieţii de ei, îmi pare rău."

„Că nu vă reamintiţi de Moravia e aproape normal, a murit de puţin timp, se vede că n-aţi avut timp să consolidaţi faptul în memoria dumneavoastră semantică. Nu înţeleg însă la Kennedy, căci e o întâmplare veche, de enciclopedie."

„A fost foarte impresionat de povestea cu Kennedy, a spus Paola. Poate că Kennedy a ajuns să se amestece cu amintirile

lui personale.” ,

Gratarolo a scos şi alte fotografii. În una erau două persoane, iar prima eram eu cu siguranţă, pieptănat şi îmbrăcat cum se cuvine, cu zâmbetul irezistibil despre care spusese Paola. Şi celălalt avea o faţă simpatică, dar nu ştiam cine este.

„E Gianni Laivelli, prietenul tău cel ma bun, a zis Paola. Colegi de bancă de la elementară până la liceu.

„Cine sunt aceştia?”, a întrebat Gratarolo punând la şir altă imagine. Era o fotografie veche, ea cu o pieptănătură din anii ’30, cu o rochie albă decoltată pudic, un năsuc ca un cartofior mititel de tot, iar el cu o cărare perfectă, poate cu un strop de briantină, un nas pronunţat, un surâs foarte deschis. Nu i-am recunoscut (artişti? nu, ceva glamour şi ceva regie, poate că-s mire şi mireasă), dar am simţit un fel de nod la linguriţă şi – nu ştiu cum să spun – un fel de leşin plăcut.

Paola si-a dat seama „Yambo, sunt tatăl şi mama ta în ziua nunţii lor”.

„Mai trăiesc?”, am întrebat.

„Nu, sunt morţi de mult timp. Într-un accident de maşină.” „Dumneavoastră aţi fost tulburat privind această fotografie”, mi-a spus Gratarolo, „Anumite imagini vă deşteaptă câte ceva în interior. Asta-i o pistă.”

„Dar ce pistă, dacă eu nu sunt în stare să mi-i pescuiesc pe mama şi pe tata din gaura aia neagră a diavolului”, am strigat. „Voi îmi spuneţi că ăştia doi erau tatăl şi mama mea, acum ştiu, dar e o amintire pe care mi-aţi dat-o voi. De-acum înainte o să-mi amintesc poza asta, nu pe ei.”

„Cine ştie de câte ori în aceşti ultimi treizeci de ani dumneavoastră nu v-aţi amintit de ei şi pentru faptul că continuaţi să vedeţi poza asta. Nu vă gândiţi la memorie ca la o magazie în care depozitaţi amintiri şi apoi le pescuiţi aşa cum erau fixate prima dată”, a zis Gratarolo. „N-aş vrea să fiu prea tehnic, dar amintirea e construirea unui nou profil de excitaţie neuronală. Să zicem că într-un anumit loc vi s-a întâmplat vreo altă experienţă neplăcută. Atunci când, mai târziu, dumneavoastră vă amintiţi locul respectiv reactivaţi

acel prim patern de excitaţie neuronală, asemănător, dar nu egal, cu cel care fusese stimulat la origine. Deci, amintindu-vă, veţi avea un sentiment de neplăcere. În fine, a ne aminti înseamnă a reconstrui, inclusiv pe baza a ceea ce am aflat sau am spus la un timp după aceea. E normal, aşa se petrece faptul că noi ne amintim. Vă spun asta ca să vă încurajez să reactivaţi profilele de excitaţie, nu să vă apucaţi de fiecare dată să săpaţi ca un obsedat ca să găsiţi un lucru care ar fi deja acolo, exact aşa cum credeţi că l-aţi pus la păstrare prima dată. Imaginea părinţilor dumneavoastră din poza asta este aceea pe care v-am arătat-o noi şi pe care o vedem noi. Dumneavoastră trebuie să porniţi de la această imagine ca să realcătuiţi un alt lucru, şi numai acesta va fi amintirea dumneavoastră. Să-ţi aminteşti e o muncă, nu un lux."

„Lugubre şi durabile amintiri", am recitat eu, *„o, dâra cea de moarte ce-o tot lăsăm trăind..."*

„Să-ţi aminteşti e şi frumos", a zis Gratarolo. „Cineva a spus că amintirea acţionează ca o lentilă convergentă într-o cameră obscură: concentrează totul, iar imaginea care rezultă este cu mult mai frumoasă decât originalul."

„Am chef să fumez", am spus eu.

„Semn că organismul dumneavoastră începe să-şi revină la normal. Dar dacă nu fumaţi, e mai bine. Şi, când vă-ntoarceţi acasă, alcool cu moderaţie, nu mai mult de un pahar la masă. Aveţi probleme cu tensiunea. Altfel, mâine nu vă fac ieşirea."

„Îi daţi drumul acasă?", a întrebat Paola puţin înfricoşată.

„E momentul să facem bilanţul. Doamnă, din punct de vedere fizic, soţul dumneavoastră mi se pare destul de autonom. Nu e că, dacă-l lăsăm să plece, cade pe scări. Dacă-l ţinem aici, îl epuizăm cu o groază de teste, toate sunt experienţe artificiale, şi de-acum ştim ce reiese din ele. Cred că-i face bine să se-ntoarcă în mediul lui. Câteodată ajută mai mult să simţi din nou gustul unei mâncări familiare, un miros, ştiu şi eu...? Despre lucrurile astea literatura ne-a învăţat mai multe decât neurologia..."

Nu că voiam s-o fac pe ştiutorul, dar, la urma urmei. dacă-mi rămânea doar blestemata aia de memorie semantică,

cel puţin s-o folosesc: „Madlena lui Proust”, am spus. „Gustul infuziei de tei şi al micii prăjiturele îl face să tresară, simte o bucurie violentă. Şi-i răsare-n minte imaginea duminicilor de la Combray cu mătuşa Léonie... *Pare că-i acolo o amintire involuntară a membrelor, picioarele şi braţele sunt pline de amintiri amorţite... şi* cine era celălalt? *Nimic nu obligă amintirile să se arate ca mirosurile şi ca flacăra.”*

„Ştiţi despre ce vorbesc. Chiar şi oamenii de ştiinţă uneori cred mai mult în scriitori decât în aparatele lor. Dumneavoastră, doamnă, sunteţi aproape din branşă, nu sunteţi neurolog, dar sunteţi psiholog. Vă voi da câteva cărţi de citit, unele expuneri de cazuri clinice, şi veţi înţelege imediat care sunt problemele soţului dumneavoastră. Cred că statul aproape de dumneavoastră şi de fiicele dumneavoastră, întoarcerea la lucru au să-l ajute mai mult decât sa rămână aici. Ajunge să treacă pe la mine o dată pe săptămână, şi vom urmări progresele dumisale. Întoarceţi-vă acasă, domnule Bodoni. Uitaţi-vă în jurul dumneavoastră, pipăiţi, mirosiţi, citiţi ziarele, uitaţi-vă la televizor, mergeţi în căutare de imagini.”

„Am să-ncerc, dar nu-mi amintesc imagini, nici mirosuri, nici gusturi, Îmi amintesc doar cuvinte.”

„Nu s-ar zice. Ţineţi un jurnal al reacţiilor dumneavoastră. O să lucrăm pe asta.”

Am început să ţin un jurnal.

A doua zi mi-am făcut bagajele. Am coborât cu Paola. Pesemne că în spital aveau aer condiţionat, fiindcă am înţeles dintr-o dată, şi numai atunci, ce înseamnă căldura soarelui. Căldura uşoară a unui soare de primăvară încă firav. Şi lumina: a trebuit să strâng din ochi. Nu poţi să te uiţi ţintă-n soare: *Soleil, soleil, faute éclatante...*

Ajunşi la maşină (niciodată văzută de mine), Paola mi-a spus să-ncerc. „Urci, scoţi din viteză apoi porneşti motorul. Tot scoasă din viteză, accelerezi.” Ca şi când n-aş fi făcut niciodată altceva, ştiam imediat unde să pun mâinile şi picioarele. Paola mi s-a aşezat alături şi mi-a spus să bag în

prima, să iau piciorul de pe ambreiaj, să apăs uşor pe acceleraţie, aşa încât să mă mişc doar un metru sau doi, apoi să frânez şi să sting motorul. Astfel, dacă aş fi greşit, cel mult mă opream într-un tufiş din grădină A mers bine. Eram foarte mândru. Din orgoliu, am făcut şi un metru în marşarier. Pe urmă am coborât, am lăsat-o pe Paola la volan, şi am plecat.

„Cum ţi se pare lumea?" m-a întrebat Paola.

„Nu ştiu. Se spune că pisicile, când cad pe fereastră şi se lovesc la nas, după aia nu mai simt mirosurile şi cum ele trăiesc din olfact, nu mai ştiu să recunoască lucrurile. Sunt un motan care s-a lovit la nas. Eu văd nişte lucruri, înţeleg despre ce e vorba, bineînţeles, colo sunt magazine, pe-aici tocmai trece o bicicletă, uite nişte copaci, dar nu... nu mi le simt asupra mea, e ca şi cum aş încerca să-mi pun sacoul altuia."

„Un motan care-ncearcă să-şi pună un sacou cu nasul. Pesemne că metaforele tot nu le ai la locul lor. Va trebui să-i spun lui Gratarolo, dar o să treacă."

Maşina mergea, eu mă uitam în jurul meu, descopereau culorile şi formele unui oraş necunoscut.

2. Foşnetul pe care-l scot frunzele

„Unde mergem acum, Paola?”

„Acasă, la noi acasă.”

„Şi pe urmă?”

„Pe urmă intrăm în casă, şi te faci comod.”

„Şi pe urmă?”

„Pe urmă îţi faci un duş zdravăn, te bărbiereşti şi te îmbraci decent, pe urmă mâncăm, şi pe urmă... ce-ai vrea să faci?”

„Tocmai asta nu ştiu. Eu îmi amintesc tot ce s-a petrecut după ce m-am trezit, ştiu totul despre Iuliu Cezar, dar nu reuşesc să mă gândesc la ceea ce vine după. Până în dimineaţa asta nu mă îngrijeam de acest după, ci cumva numai de înainte, pe care nu reuşeam să mi-l amintesc. Dar acum, că mergem la... către ceva, văd ceaţă şi înaintea mea, nu numai în urmă. Nu, nu e o ceaţă în faţă, e ca şi cum aş avea picioarele moi şi n-aş putea să merg. E ca atunci când sari.”

„Când sari?”

„Da, ca să sari trebuie să faci un salt înainte, dar, ca să-l faci, trebuie să-ţi iei avânt, şi deci trebuie să te întorci înapoi. Dacă nu te întorci înapoi, nu poţi merge înainte. Uite, am impresia că, pentru a spune ce fac după, trebuie să am multe idei despre ceea ce făceam înainte. Te pregăteşti să faci un lucru ca să schimbi ceva care era mai înainte. Acum, dacă-mi spui că trebuie să mă rad, ştiu, pentru că-mi trec mâna peste bărbie şi o simt ţepoasă, trebuie să scap de perii ăştia. La fel, dacă spui că trebuie să mănânc, îmi amintesc că ultima dată când am mâncat era ieri-seară, supă, şuncă şi pară coaptă. Însă una e să spui că-mi rad barba sau că mănânc şi alta e să spui ce-o să fac după aceea, pe termen

lung, vreau să zic. Nu-nţeleg ce vrea să spună pe termen lung, pentru că-mi lipseşte ceva de genul mult timp care era mai înainte. Mă explic bine?"

„Tu-mi spui acum că nu mai trăieşti în timp. Noi suntem timpul în care trăim. Îţi placeau mult paginile sfântului Augustin despre timp. Totdeauna ai spus că a fost omul cel mai inteligent dintre câţi au trăit vreodată. Ne învaţă multe lucruri şi pe noi, psihologii de astăzi. Noi trăim în cele trei momente: al aşteptării, al atenţiei şi al amintirii, şi nici unul nu se poate lipsi de celelalte. Nu reuşeşti să tinzi către viitor, pentru că ţi-ai pierdut trecutul. Iar faptul că ştii ce a făcut Iulius Cezar nu-ţi ajută să ştii ce va trebui să faci tu."

Paola a văzut cum strângeam din dinţi. A schimbat discuţia: „Recunoşti Milano?"

„Nu l-am văzut în viaţa mea." Însă când am ajuns la o piațetă, am spus: „Castelul Sforza. Şi mai este şi Domul. Şi Cenaclul, şi Pinacoteca Brera."

„Iar la Veneţia?"

„La Veneţia sunt Canal Grande, şi podul Rialto, şi San Marco, şi gondolele. Ştiu tot ce stă scris în ghiduri. Deşi la Veneţia n-am fost niciodată, iar la Milano trăiesc de treizeci de ani, pentru mine Milano e ca Veneţia. Sau ca Viena: Kunsthistorisches Museum, al treilea om, Harry Lime pe roata din Prater spune că elveţienii au inventat ceasul cu cuc. Minţea: ceasul cu cuc e bavarez."

Am intrat în casă. Un apartament frumos, cu balcoanele dând spre parc. Am văzut *o adevărată întinderi de arbori.* Natura e frumoasă, aşa cum se spune. Mobile vechi – evident, sunt un om înstărit. Nu ştiu cum să mă mişc, unde-i camera de zi, unde-i bucătăria. Paola mi-o prezintă pe Anita, peruviana care ne ajută în casă, sărăcuţa nu ştie dacă să mă primească cu bucurie sau să mă salute ca pe un vizitator, fuge înainte şi înapoi, îmi arată uşa de la baie şi spune întruna: „Pobrecito el señor Yambo, ay Jesusmaria, iată prosoapele curate, domnule Yambo".

După agitaţia de la plecarea din spital şi primul contact cu soarele, după drumul făcut, mă simţeam asudat Am vrut

să-mi miros subţiorile: mirosul transpiraţiei mele nu m-a deranjat, nu cred că era foarte puternic, ci mă făcea să mă simt un animal viu. Cu trei zile înainte să se întoarcă la Paris, Napoleon îi trimitea un mesaj Josephinei, spunându-i să nu se spele. M-am spălat eu vreodată înainte să fac dragoste? N-aş îndrăzni s-o întreb pe Paola, şi-apoi, cine ştie, poate cu ea da şi cu altele nu – sau invers. Mi-am făcut un duş zdravăn, m-am săpunit pe faţă şi m-am ras cu încetineală, era o loţiune after shave acolo, cu parfum uşor şi proaspăt, m-am pieptănat Am acum un aer mai civilizat. Paola m-a dus în garderobă: evident, îmi plac pantalonii de velură, sacourile ceva mai aspre, cravatele de lână în culori pale (nalbă, mazăre, smarald? numele le ştiu, dar nu ştiu încă să le aplic), cămăşile în carouri. Dar se pare că am şi un costum de culoare închisă, pentru nunţi şi înmormântări „Eşti frumos ca înainte", a zis Paola când mi-am pus o ţinută de toată ziua.

M-a condus pe un coridor lung, cu dulapuri pline cu cărţi. Le priveam cotoarele, şi în cea mai mare parte le recunoşteam. Vreau să spun, recunoşteam titluri, *Logodnicii, Orlando Furioso, Tânărul Holden.* Pentru prima oară aveam impresia că mă găsesc într-un loc unde mă simţeam în largul meu. Am tras afară un volum, dar chiar înainte să mă uit pe copertă, 1-am apucat dintr-o parte cu dreapta şi cu degetul mare de la stânga i-am făcut paginile să se răsfoiască repede în sens invers. Îmi plăcea zgomotul, l-am făcut de mai multe ori şi am întrebat-o pe Paola dacă n-ar fi trebuit să văd un fotbalist care dădea cu piciorul în minge. Paula a râs, pare că erau nişte cărţulii care circulau în copilăria noastră, un fel de Cinema pentru săraci, fotbalistul îşi schimba poziţia la fiecare pagină, iar dând repede paginile îl puteai vedea mişcându-se. M-am asigurat că ştiau toţi asta: voiam să spun, desigur, că nu era o amintire, era doar o noţiune. Cartea era *Moş Goriot,* de Balzac, fără s-o deschid, am spus: „Moş Goriot se sacrifica pentru fiice, pe una o chema Delphine, mi se pare, intră în scenă Vautrin, alias Collin, şi ambiţiosul Rastignac. Paris, între noi doi acum. Citeam mult?"

„Eşti un cititor neobosit. Cu o memorie de fier. Ştii o

mulţime de poezii pe dinafară."

„Scriam?"

„Nimic al tău. Sunt un geniu steril, spuneai, pe lumea asta ori citeşti, ori scrii, scriitorii scriu din dispreţ faţă de colegi, ca să aibă din când în când ceva bun de citit."

„Am atâtea cărţi. Scuză-mă, avem."

„Aici sunt cinci mii. Şi se găseşte de fiecare dată obişnuitul imbecil care intră şi zice ce de cărţi aveţi dumneavoastră, le-aţi citit pe toate?"

„Şi eu ce răspund?"

„De obicei răspunzi aşa: nici una, altfel de ce le-aş păstra aici, dumneata mai pui deoparte cutiile de la conservele de carne după ce le-ai golit? Cele cincizeci de mii pe care deja le-am citit le-am făcut cadou pe la puşcării şi pe la spitale. Şi imbecilul abia se ţine să nu cadă."

„Văd multe cărţi străine. Cred ca ştiu câteva limbi." Versurile mi-au venit singure: *„Le brouillard indolent de l'automne est épars... Unreal City, – under the brown fog of a winter dawn, – a crowd flowed over London Bridge, so many. – I had not thought death had undone so many... Spütherbstnebel, kalte Träume, – überfloren Berg und Tal, – Sturm entblättert schon die Bäume, – und sie schaun gespenstig kahl... Pero el doctor no sabia",* am încheiat, *„que hoy es siempre todavia .."*

„Curios, din patru poeme, trei vorbesc despre ceaţă."

„Păi, ştii, mă simt în ceaţă. Numai că nu reuşesc s-o văd. Ştiu cum au văzut-o alţii: *Se luminează la o cotitură un soare efemer, o tufa de mimoze-n mult prea alba ceaţă."*

„Tu erai fermecat de ceaţă. Spuneai că te-ai născut în ea. Şi de ani de zile, când dădeai într-o carte peste o descriere a ceții ţi-o însemnai pe margine. Pe urmă, cu timpul, puneai să-ţi fotocopieze pagina la birou. Cred că o să-ţi regăseşti pe-acolo dosarul tău cu ceaţă. Şi pe urmă, e de-ajuns să aştepţi, ceața o să revină. Chiar dacă nu mai e cea de altădată, la Milano e prea multă lumină, prea multe vitrine luminate chiar şi seara, ceața alunecă-ncolo pe lângă ziduri."

„Ceața galbenă ce-şi freacă spinarea de geamuri, fumul galben ce amuşină cu botul lui lung pe la geamuri, linse cu

limba-i ungherele serii, şovăi prin băltoace stătute din şanţuri de scurgere, lăsă să-i cadă-n spinare funingini ce pică din coşuri, se învălătuci pe după casă şi căzu în somn."

„Pe asta o ştiam şi eu. Eliot, *Prufrock.* Te plângeai că ceţurile din copilăria ta nu mai sunt.

„Copilăria mea. E vreun loc unde ţin cărţile de când eram copil?"

„Nu aici. Or fi la Solara, în casa de la ţară."

Am aflat deci istoria casei de la Solara şi a familiei mele. M-am născut acolo, din greşeală, în timpul vacanţei de Crăciun din 1931. Ca Pruncul Isus. Bunicii dinspre mamă morţi înainte să mă nasc eu, bunica dinspre tată dispărută când aveam cinci ani. Rămânea tatăl tatălui meu, iar noi eram unicul lucru care-i mai rămăsese lui. Bunicul era un personaj ciudat. În oraşul unde mă născusem ţinea o prăvălie, aproape un magazin de cărţi vechi. Nu cărţi foarte vechi şi scumpe, ca mine, ci numai cărţi uzate, şi multe lucruri din secolul al XIX-lea. În plus, îi plăcea să călătorească şi se ducea des în străinătate. Pe vremea aceea să te duci în străinătate însemna Lugano şi, cel mult, Paris sau München. Si-acolo aduna lucruri de pe la tarabe, nu numai cărţi, dar şi afişe de cinema, figurine, ilustrate, reviste vechi. Atunci nu existau toți colecţionarii ăia de nostalgii, cum sunt astăzi, zicea Paola, dar avea câţiva clienţi de suflet, sau poate că aduna pentru plăcerea lui. Nu câştiga mult, dar se distra. Şi apoi, încă din anii '20, primise ca moştenire de la un străunchi al lui casa de la Solara. O casă imensă, de-ai vedea-o, Yambo, numai odăile din pod parcă-s grotele Postumiei. Era pământ mult în jur, dat în dijmă, iar bunicul scotea destul ca să trăiască fără să se omoare să vândă prea multe cărţi.

Pare că acolo mi-am petrecut toate verile din copilăria mea, şi vacanţele de Crăciun şi de Paşti, şi multe alte sărbători bisericeşti, precum şi doi ani la rând, între '43 şi '45, când în oraş începuseră bombardamentele. Şi acolo pesemne că mai erau şi acum toate lucrurile bunicului, şi cărţile mele de şcoală, şi jucăriile mele.

„Nu ştiu unde, pentru că era aşa, ca şi cum tu nu voiai să le mai vezi. Raporturile tale cu casa aia au fost întotdeauna bizare. Bunicul a murit de inimă rea când părinţii tăi au dispărut în accidentul ăla de maşină, cam pe când tu erai pe punctul să termini liceul..."

„Cu ce se ocupau tata şi mama?"

„Tată-tău lucra la o firmă de importuri, până la urmă devenise directorul ei. Mamă-ta stătea acasă, aşa cum obişnuiau doamnele bine situate, tată-tău reuşise în cele din urmă să-şi cumpere maşină, o Lancia chiar, şi s-a-ntâmplat ce s-a-ntâmplat. N-ai fost niciodată prea explicit în ce priveşte povestea aceea. Trebuia să mergeţi la universitate, şi tu, şi soră-ta, Ada, şi pierdeau dintr-o dată toată familia voastră."

„Am o soră?"

„Mai tânără decât tine. A fost luată în casa fratelui şi a cumnatei mamei tale, pentru că aceşti unchi deveniseră tutorii voştri legali. Însă Ada s-a măritat repede, la optsprezece ani, cu unul care a luat-o imediat să locuiască în Australia. Vă vedeţi rar, vine în Italia din an în Paşti. Unchii voştri vânduseră casa voastră din oraş şi aproape tot pământul de la Solara. Cu ce-au luat, ai putut să te întreţii la studii, dar de unchi ai devenit repede independent câştigând o bursă pentru căminul studenţesc, şi te-ai dus să locuieşti la Torino. Din momentul acela aproape că ai uitat de Solara. Te-am obligat eu, după ce se născuseră Caria şi Nicoletta, să mergem acolo vara, era aer curat pentru copii, mi-am dat până şi duhul din mine ca să punem la punct aripa casei unde stăm. Şi te duceai în silă. Fetele o adoră, e copilăria lor, chiar şi acum îşi petrec tot timpul pe care-l au acolo, cu nepoţeii. Tu te mai duceai pentru ei, stăteai două-trei zile, dar nu mai puneai piciorul în ceea ce numeai tu sanctuare, camera ta de altădată, cele ale bunicilor şi ale părinţilor, mansardele... Pe de altă parte, cu toate odăile care sunt acolo, pot să locuiască trei familii, fără să se-ntâlnească vreodată. Te plimbai puţin pe dealuri şi pe urmă întotdeauna era câte ceva urgent care te obliga să te-ntorci la Milano. E de înţeles, moartea alor tăi parcă ţi-a împărţit viaţa în două

părţi, înainte şi după, poate casa de la Solara îţi evoca o lume care dispăruse pentru totdeauna, ai tras un fel de linie. Mereu am căutat să respect neplăcerea aceea a ta, chiar dacă uneori gelozia m-a făcut să mă gândesc că era o scuză, că te-ntorceai la Milano singur pentru alte socoteli. Dar... glissons."

„Surâsul irezistibil. Dar cum de ai ajuns să te măriţi cu omul care râde?"

„Pentru că râdeai tare, şi mă făceai să râd. Când eram mică pomeneam mereu de un coleg al meu de şcoală, şi Luigino în sus, Luigino în jos, în fiecare zi mă întorceam acasă povestind câte ceva ce făcuse Luigino. Iar mama mea bănuia că era ceva între noi, aşa că într-o zi m-a întrebat de ce-mi plăcea atât de mult de Luigino. Iar eu am răspuns: pentru că mă face să râd."

Experienţele se recuperează grabnic. Am încercat gustul anumitor mâncăruri – cele de la spital aveau toate acelaşi gust. Muştarul pe carnea fiartă e foarte apetisant, însă carnea are fibre şi-ţi intră printre dinţi. Să cunoşti (sau să recunoşti?) care-i rostul scobitorii. De-ai putea să scobeşti între lobii frontali, să dai la o parte scoriile... Paola mi-a dat să gust din două vinuri, şi despre al doilea am zis că era incomparabil mai bun. Te-am provocat, a spus ea, primul e vin de bucătărie, serveşte cel mult să-i pui la stufat, al doilea e un Brunello. Bine, am spus eu, capul meu o fi el aşa cum e, dar cerul gurii funcţionează.

Mi-am petrecut după-amiaza pipăind lucrurile, încercând presiunea mâinii pe un pahar de coniac, urmărind cum ţâşneşte cafeaua în cafetieră, punând limba pe două sorturi de miere şi pe trei feluri de marmeladă (o prefer net pe cea de caise), frecând între degete perdelele de la camera de zi, storcând o lămâie, vârând mâinile într-un săculeţ cu griş. Pe urmă Paola m-a dus să fac o plimbare în parc, am mângâiat scoarţa copacilor, am simţit *foşnetul pe care-l scot frunzele (de dud?) în mâna celui care le culege.* Trecând pe la un florar din piaţa Cairoli, Paola a cerut să i se facă un buchet care părea un arlechin, o sorcovă, despre care florarul zicea că nu

merge, dar acasă am căutat să deosebesc parfumul florilor şi al diferitelor ierburi. Şi *a văzut că toate erau bune,* am zis eu uşurat. Paola m-a întrebat dacă mă simţeam Dumnezeu, am răspuns că citam şi eu aşa, ca să citez, dar cu siguranţă că eram un Adam care-şi descoperea grădina lui din Eden. Însă pare că sunt un Adam care învaţă repede, fiindcă pe o consolă am văzut sticluţe şi cutii de detergenţi şi am înţeles imediat că nu trebuia să mă ating de pomul binelui şi al răului.

După cină am luat loc în camera de zi. E acolo un balansoar, şi din instinct m-am dus şi m-am lăsat în el. „Mereu făceai asta", a zis Paola, „şi aici îţi luai whisky-ul tău de seară. Cred că Gratarolo ţi-ar da voie". Mi-a adus o sticlă, Laphroaig, şi mi-a turnat o porţie zdravănă, fără gheaţă. Mi-am plimbat lichidul prin gură înainte să înghit. „Foarte bun, numai că miroase puţin a petrol." Paola era entuziasmată: „Ştii că după război, la începutul anilor '50, doar atunci a început să se bea whisky, o, Doamne, poate că înainte îl beau ierarhii fascişti la Riccione, dar oamenii obişnuiţi nu. Iar noi pe la douăzeci de ani am început să bem whisky, rar, pentru că era scump, însă era un fel de rit de trecere. Iar bătrânii noştri se uitau la noi şi ziceau cum poţi să bei chestia aia care miroase a petrol".

„Dar uite că gusturile nu-mi evocă nici un fel de Combray."

„Depinde de gusturi. Tu continuă să trăieşti şi-l vei descoperi pe cel care trebuie."

Pe o măsuţă mititică se afla un pachet de Gitanes, *papier maïs.* Am aprins una, am tras cu lăcomie, am tuşit. Am mai tras de câteva ori şi am stins-o.

M-am lăsat legănat încet, până ce a început să mă fure somnul. M-au deşteptat bătăile unei pendule, şi mai că am răsturnat whisky-ul. Pendula se afla în spatele meu, dar înainte de a o identifica, bătăile se terminaseră şi am spus: „E ora nouă". Apoi, către Paola: „Ştii ce mi s-a întâmplat? Aţipisem, pendula m-a trezit din somn. Primele bătăi nu le-am auzit distinct, vreau să spun că nu le numărasem. Dar imediat ce m-am hotărât să le număr mi-am dat seama că

deja fuseseră trei, şi am putut să număr patru, cinci etcetera. Am înţeles că am putut spune patru, şi s-o aştept pe a cincea, pentru că au fost unu, doi şi trei şi, într-un fel, ştiam asta. Dacă a patra bătaie ar fi fost prima de care aveam cunoştinţă, aş fi crezut că e ora şase. Cred că viaţa noastră aşa merge, numai dacă rechemi în minte trecutul poţi să anticipezi ceea ce va veni. Eu nu pot să număr bătăile vieţii mele pentru că nu ştiu câte au fost înainte. Pe de altă parte, am aţipit pentru că balansoarul se legăna de câtva timp. Şi am aţipit la un moment dat, pentru că fuseseră momentele anterioare şi pentru că mă lăsasem în voie aşteptând momentul următor. Dar dacă n-ar fi fost primele momente ca să mă pună în dispoziţia potrivită, daca aş fi început să mă legăn într-un moment oarecare, n-aş fi aşteptat ceea ce trebuia să vină. Aş fi rămas treaz. Chiar şi pentru a adormi se cere să-ţi aminteşti. Sau nu?"

„E efectul bulgăre de zăpadă. Avalanşa o ia la vale, dar coboară tot mai repede, pentru că puţin câte puţin se măreşte şi poartă în spate greutatea a ceea ce era înainte. Altfel nu există avalanşă, rămâne tot un bulgăre mic de zăpadă care nu coboară deloc."

„Ieri-seară... la spital, mă plictiseam, şi-am început să cânt un cântecel. Îmi venea aşa, de la sine, cum te-ai spăla pe dinţi... Am încercat să pricep cum de-l ştiam. Am început din nou să-l cânt, dar gândindu-mă la el, cântecul nu-mi mai venea de la sine, şi m-am oprit la o notă. Am ţinut-o lungă, cel puţin vreo cinci secunde, ca şi cum ar fi fost o sirenă sau un cântec funebru. Ei bine, după aceea nu mai ştiam să merg mai departe, şi nu mai ştiam să merg mai departe pentru că pierdusem ceea ce era înainte. Uite, aşa sunt eu. M-am oprit pe o notă lungă, ca un disc care s-a blocat, şi fiindcă nu-mi pot aminti notele de la început, nu reuşesc să termin cântecul. Mă întreb ce-ar trebui să termin, la o adică, şi de ce. În timp ce cântam fără să mă gândesc, eu eram eu tocmai prin faptul de a dura al memoriei mele, care în cazul acela era memoria... cum să spun, a gâtului meu, cu acei înainte şi după care se legau împreună, iar eu eram cântecul complet, şi de fiecare dată când îl începeam coardele mele

vocale se şi pregăteau să facă să vibreze sunetele care trebuiau să vină. Cred că tot aşa face şi un pianist, cântă o notă şi-şi pregăteşte deja degetele ca să bată clapa care vine după aceea. Fără primele note nu ajungi la ultimele, distonezi, şi mergem de la primele până la ultimele numai dacă înlăuntrul nostru există deja într-un fel oarecare cântecul complet. Eu cântecul complet nu-l mai ştiu. Sunt... ca un lemn care arde. Lemnul arde, dar n-are cunoştinţă de cum era când era un trunchi întreg, nici nu are cum să ştie că era astfel, şi când anume a început să ia foc. Aşa că se mistuie şi gata. Eu trăiesc în pierdere pură."

„Să nu exagerăm cu filosofia", a murmurat Paola.

„Ba să exagerăm. Unde ţin *Confesiunile sfântului Augustin*?" „Pe raftul ăla sunt enciclopediile, Biblia, Coranul, Lao Zi şi cărţile de filosofie."

M-am dus să dau de *Confesiuni* şi am căutat la index paginile despre memorie. Pesemne că le citisem, deoarece erau toate subliniate. Ajung astfel la câmpurile şi la vastele regiuni ale memoriei, când sunt acolo înăuntru evoc toate imaginile pe care le vreau, unele se prezintă într-o clipită, altele se lasă dorite mai mult timp, parcă ar fi extrase din nişte ascunzători mai tainice... Toate aceste lucruri memoria le primeşte în peştera ei vastă, în cutele ei secrete şi inefabile, în uriaşul palat al memoriei mele dispun de cer şi de pământ şi de mare la un loc, acolo mă întâlnesc şi pe mine însumi.... Facultatea memoriei e măreaţă, Dumnezeule, complexitatea ei nesfârşită şi adâncă inspiră aproape un sentiment de spaimă, şi ăsta-i spiritul, şi ăsta sunt eu însumi... În câmpiile şi în peşterile, în cavernele incalculabile ale memoriei, incalculabil populate cu specii incalculabile de lucruri, prin toate locurile acestea eu trec, acum zbor de colo-colo, fără să găsesc limite în nici o parte... „Vezi, Paola", am spus, „tu mi-ai povestit de bunicul, de casa de la ţară, toţi încercaţi să-mi restituiţi nişte veşti, dar ca să le strâng aşa, ca să populez cu adevărat aceste caverne ar trebui să-mi ia toţi cei şaizeci de ani pe care i-am trăit până acum. Nu, nu în felul ăsta se poate. Eu trebuie să pătrund în peşteră de unul singur. Ca Tom Sawyer".

Nu ştiu ce mi-o fi răspuns Paola, căci continuam să-mi legăn balansoarul şi am aţipit din nou.

Cred că pentru puţin timp, fiindcă am auzit soneria sunând, şi era Gianni Laivelli. Colegul meu de bancă, eram cei doi Dioscuri. M-a îmbrăţişat ca un frate, era emoţionat, ştia deja cum trebuie să mă trateze. Nu-ţi face griji, mi-a spus, ştiu eu mai multe despre viaţa ta decât tine. O să ţi-o povestesc de-a fir-a-păr. I-am spus îţi mulţumesc, dar nu, căci între timp Paola mi-a spus povestea noastră. Am fost împreună de la elementară până la liceu. Pe urmă eu m-am dus să studiez la Torino, iar el a făcut studii economice la Milano. Dar, după cât se pare, nu am pierdut legătura, eu vând cărţi vechi, el ajută lumea să-şi plătească taxele, sau să nu şi le plătească, ar fi trebuit să ne ducem care-ncotro pe socoteala lui, în schimb suntem ca o familie, cei doi nepoţi ai lui se joacă cu ai mei, iar Crăciunul şi Anul Nou le facem totdeauna împreună.

Nu, mulţumesc, îi spusesem, însă Gianni nu putea să tacă din gură. Şi pentru că el îşi amintea, părea că nu înţelege că eu nu-mi aminteam. „Ţi-aduci aminte, zicea, de ziua aia când am adus noi un şoarece în clasă ca s-o speriem pe profesoara de matematică, şi când am făcut excursia la Asti ca să vedem o piesă de Alfieri şi la întoarcere am aflat că se prăbuşise avionul echipei de la Torino, şi de data aia când..."

„Nu, nu-mi aduc aminte, Gianni, dar povesteşti aşa de bine că e ca şi cum mi-aş aduce aminte. Cine era cel mai bun dintre noi doi?"

„Fireşte că tu la italiană şi filosofie, iar eu la matematică, vezi, cum am şi ajuns."

„Da. Paola, în ce mi-am luat eu licenţa?"

„În litere, cu o teză despre *Hypnerotomachia Poliphili.* Ilizibilă, cel puţin pentru mine. Pe urmă te-ai dus să te specializezi în istoria de carte veche în Germania. Ziceai că din cauza numelui pe care ţi-l trântiseră la naştere nu puteai face altfel, şi pe urmă era şi exemplul bunicului, o viaţă trăită printre hârţoage. La întoarcere ai pus pe roate anticariatul, mai întâi într-o cămăruţă şi cu puţinul capital care-ţi mai

rămăsese. Pe urmă ţi-a mers bine."

„Dar ştii că vinzi nişte cărţi care costă mai mult decât un Porsche?", zicea Gianni. „Sunt foarte frumoase, când le iei în mână şi ştii că au cinci sute de ani şi hârtia tot mai face crac, crac sub degete ca şi cum abia ar fi ieşit de sub teasc..."

„Uşurel, uşurel, zicea Paola, despre muncă începem să vorbim în zilele următoare. Acum lasă-l să se obişnuiască cu casa. Un whisky, care miroase a petrol?"

„Ce petrol?"

„E o chestie între mine şi Yambo, Gianni. Începem iar să avem şi noi secretele noastre."

Când l-am condus pe Gianni până la uşă, el m-a apucat de braţ şi mi-a şoptit pe un ton complice: „Şi-aşa, încă n-ai revăzut-o pe frumoasa Sibilla..."

Care Sibilla?

Ieri au venit Carla şi Nicoletta cu toată familia, şi cu bărbaţii. Simpatici. Mi-am petrecut după-amiaza cu copiii. Sunt drăguţi, încep să mă ataşez de ei. Dar e jenant, la un moment dat mi-am dat seama că-i umpleam de pupături, îi strângeam în braţe, simţeam mirosul lor de curat, de lapte şi pudră de talc, şi m-am întrebat ce făceam eu cu copiii ăia necunoscuţi. N-oi fi vreun pedofil? I-am ţinut la distanţă, ne-am jucat împreună, mă rugaseră să mă fac urs, ce dracu' face un bunic urs, pe urmă m-am pus în patru labe şi făceam arrf roarrr roarr morr morrr, şi ăia săreau în cârca mea. Uşurel, am o vârstă, mă doare spinarea. Luca a făcut la mine bum bum cu un pistol cu apă şi eu am găsit că era cu cale să mor, cu burta în sus. Am riscat să mă ia gaia, dar a fost un succes. Sunt încă slăbit, şi când m-am ridicat mă durea capul. Nu trebuie să mai faci aşa, mi-a zis Nicoletta, ştii că ai tensiune ortostatică. Pe urmă s-a corectat: „Scuză-mă, nu mai ştiai. Bine, acum o ştii din nou".

Continuu să trăiesc din enciclopedie. Vorbesc de parcă aş sta rezemat de perete, şi nu pot niciodată să întorc capul în spate. Amintirile mele au o vechime de doar câteva săptămâni. Cele despre alţii se întind pe secole. Acum câteva seri am gustat un sâmbure. Am zis: *„Miros caracteristic de*

*migdale amare". Î*n parc am văzut doi poliţişti călare: *„Hai, iepuşoara mea, fă cale-ntoarsă"*. Am izbit cu palma într-un spin şi, pe când îmi sugeam o înţepătură mică şi încercam să simt gustul sângelui meu, am zis: *„Adesea răul de-a trăi l-am cunoscut".* A fost o mică aversă de ploaie şi la sfârşit am jubilat: *„E dusă-acum furtuna".* De obicei mă duc să mă culc devreme şi comentez: *„Longtemps je me suis couché de bonne heure".*

Mă descurc bine la semafoare, dar alaltăieri am traversat strada printr-un loc care părea liniştit, iar Paola abia a avut timp să mă apuce de-un braţ, pentru că venea o maşină. „Dar am calculat distanţa", am spus eu, „şi reuşeam să trec".

„Nu, nu reuşeai, aia venea cu viteză".

„Haida-de, că doar n-oi fi un pui de găină", am reacţionat. „Ştiu foarte bine că automobilele dau peste cap pietonii şi găinile şi, ca să le evite, frânează şi iese un fum negru şi că pe urmă trebuie să te dai jos ca să pui din nou maşina în mişcare cu manivela. Doi oameni în salopete cu ochelari negri, şi eu cu urechile care ajung până la cer." De unde am luat eu imaginea aia?

Paola s-a uitat la mine. „Dar ştii cu ce viteză maximă poate să meargă un automobil?'

„Păi, am spus, chiar şi cu optzeci la oră..." Pare însă că acum merg cu viteză şi mai mare. Se vede că păstrez numai noţiunile de când am luat eu carnetul.

Sunt uimit pentru că, traversând piaţa Cairoli, întâlnesc la fiece pas un negru care vrea să-mi vândă o brichetă. Paola m-a dus să fac un tur cu bicicleta prin parc (merg pe bicicletă fără probleme) şi m-am mirat când am văzut în jurul unui lac mic mulţi negri care băteau toba. „Dar unde ne aflăm?" am spus, „la New York? De când sunt atâţia negri la Milano?"

„De câtva timp", a răspuns Paola. „Dar acum nu se mai zice *negri,* se zice *neri".*

„Ce deosebire e? Vând brichete, vin aici să bată toba pentru că pesemne n-au o liră ca să se ducă la bar, sau poate că acolo nu-i primesc, mi se pare că *nerii* ăştia sunt tot aşa de disperaţi ca şi *negrii."*

„Mă rog, aşa li se zice acum. Aşa le ziceai şi tu.”

Paola a observat că atunci când încerc să vorbesc englezeşte fac greşeli, şi nu le fac când vorbesc în germană sau franceză. „Mi se pare evident”, a spus ea, „franceza trebuie că ai absorbit-o de mic şi ţi-a rămas în limbă aşa cum ţi-a rămas bicicleta în picioare, germana ai învăţat-o din manuale când urmai facultatea, iar tu din manuale ştii totul, engleza însă ai învăţat-o călătorind, după aceea, deci face parte din experienţele tale personale din ultimii treizeci de ani, şi ţi s-a lipit de limbă numai în parte”.

Mă simt încă slab, reuşesc să mă ocup cu ceva doar o jumătate de oră, cel mult o oră, apoi mă duc să mă întind un pic. Paola mă duce în fiecare zi la farmacist să-mi ia tensiunea. Trebuie să fim atenţi şi la dietă: sare puţină.

Am început să mă uit la televizor, e lucrul care mă oboseşte mai puţin. Văd nişte domni necunoscuţi care sunt prim-ministru şi ministru de Externe, regele Spaniei (nu era Franco?), foşti terorişti (terorişti?) care au renunţat şi s-au căit, şi nu înţeleg bine despre ce vorbesc, dar învăţ o grămadă de lucruri. De Moro îmi amintesc, convergenţele paralele, dar cine l-a omorât? Ori a căzut cu un avion la Ustica pe Banca Agricolă? Unii cântăreţi îşi pun verigi în lobul urechii. Şi sunt bărbaţi. Îmi plac poveştile cu episoade în serie, cu tragedii de familie din Texas, vechile filme cu John Wayne. Filmele de acţiune mă deranjează, pentru că-n ele sunt puşti-mitraliere care dintr-o rafală aruncă-n aer o cameră, dau peste cap un automobil care explodează, sunt oameni în maiouri care trag un pumn şi celălalt se duce şi iese prinţr-un geam şi cade în picaj drept în mare, totul la grămadă, cameră, maşină, geamuri, în câteva secunde. Prea în viteză, îmi joacă ochii-n cap. Şi de ce atâta gălăgie?

Alaltăseară Paola m-a dus la un restaurant. „Nu-ţi face griji, aici te cunosc, cere ca de obicei.” Multe saluturi, ce mai faceţi, domnule Bodoni, e cam mult de când nu v-aţi mai arătat, ce bunătăţi luăm în seara asta. Ca de obicei. Domnul se pricepe, a comentat amabil patronul. Spaghete cu scoici,

peşte la grătar, Sauvignon, apoi plăcintă cu mere.

Paola a trebuit să intervină ca să mă împiedice să cer a doua oară grătar. „De ce, dacă-mi place?", am întrebat. „Putem să ni-l permitem, mi se pare, doar nu costă o avere." Paola m-a privit foarte gânditoare, apoi, luându-mă de mână, a zis: „Vezi, Yambo, tu ţi-ai păstrai toate automatismele şi ştii foarte bine cum să ţii cuţitul şi furculiţa sau să-ţi torni de băut. Dar e un lucru pe care noi îl dobândim din experienţă personală, puţin câte puţin, pe măsură ce devenim adulţi. Un copil vrea să mănânce tot ce-i place, chiar cu riscul ca apoi să-l doară burta. Mama îi explică încet, încet că trebuie să-şi controleze impulsurile, aşa cum trebuie să facă şi cu dorinţa de a face pipi. Şi aşa, copilul, care, dacă ar depinde de el, ar continua să facă pipi în scutece şi-ar mânca la cremă Nutella până ar ajunge la spital, învaţă să recunoască momentul în care, chiar dacă nu se simte sătul, trebuie să înceteze să mai mănânce. Devenind adulţi, învăţăm să ne oprim, de exemplu, după al doilea sau al treilea pahar de vin, pentru că ştim că odată, când am băut o sticlă întreagă, pe urmă n-am mai reuşit să dormim. Deci trebuie să înveţi din nou să stabileşti un raport corect cu mâncarea. Judeci bine si-o să înveţi în câteva zile. Oricum, ajunge cu bisurile".

„Şi, fireşte, un *calvados*", a încheiat patronul, aducând plăcinta. Am aşteptat un semn de aprobare de la Paola, am răspuns *„Calva sans dire".* Se vede că el cunoştea deja jocul meu de cuvinte[1], pentru că a repetat: *„Calva sans dire".* Paola m-a întrebat ce anume îmi amintea *calvados*-ul*,* am răspuns că era bun, dar totul se oprea aici.

„Şi totuşi, te intoxicaseşi cu el în călătoria aceea din Normandia... Răbdare, nu te mai gândi la asta. Oricum, *ca de obicei* e o formulă bună, există o mulţime de locuri pe-aici prin jur unde poţi să intri şi să spui *ca de obicei,* şi aşa te simţi în largul tău."

„De-acum e clar că ştii să te descurci bine la stopuri", a

[1] *Ça va sans dire* = se înţelege de la sine; *calva* – cheală, deci „cheală, se înţelege fără s-o mai spunem" (n. tr.).

spus Paola, „şi ai învăţat cât de iute merg maşinile. Trebuie să încerci o plimbare de unul singur, în jurul castelului şi apoi în piaţa Cairoli. E o cofetărie cu îngheţată la colţ, tu adori îngheţata şi practic ei trăiesc pe spinarea ta. Încearcă cu *ca de obicei".*

Nici măcar n-a trebuit să zic *ca de obicei,* că vânzătorul de îngheţată mi-a şi umplut cornetul cu *stracciatella,* poftim, domnule, *ca de obicei.* Dacă-mi plăcuse *stracciatella,* aveam dreptate, e foarte bună. Şi-i plăcut să descoperi *stracciatella* la şaizeci de ani, cum sună gluma aia a lui Gianni despre Alzheimer? Frumuseţea e că în fiecare zi cunoşti o mulţime de oameni noi.

Oameni noi. Abia terminasem îngheţata, fără să mănânc cornetul până la capăt şi aruncând ultima parte din el – de ce? Paola mi-a explicat pe urmă că era o manie mai veche, încă de mic mama mă învăţase că nu-i nevoie să mănânci vârful cornetului pentru că aia e partea pe care vânzătorul a ţinut-o cu mâinile lui nu prea curate, lucruri de altădată pe care vânzătorii le purtau în cărucior –. când am văzut apropiindu-se o femeie. Elegantă, poate la vreo patruzeci de ani un chip cam impertinent, mi-a venit în minte *Dama cu hermelină. Î*ncă de departe mi-a surâs şi mi-am pregătit şi eu o frumuseţe de surâs, pentru că Paola zice că surâsul meu e irezistibil.

Mi-a venit în întâmpinare apucându-mi braţele amândouă: „Yambo, ce surpriză!" Dar trebuie să fi surprins ceva vag în privirea mea, surâsul n-ajunge, „Yambo, nu mă mai cunoşti, am îmbătrânit aşa de mult? Vanna, Vanna..."

„Vanna! Eşti din ce în ce mai frumoasă. E pentru că abia am fost la oculist şi mi-a pus chestia aia în ochi, de dilatat pupila, timp de câteva ore o să am privirea tulbure. Ce mai faci, damă cu hermelină?" Pesemne că i-o mai spusesem, pentru că am avut impresia că i se umeziseră ochii

„Yambo, Yambo", mi-a susurat ea mângâindu-mă pe faţă. Îi simţeam parfumul. „Yambo, ne-am pierdut unul de altul. Tot voiam să te revăd, ca să-ţi spun că o fi fost prea scurt, poate a fost vina mea, dar pentru mine o să fii întotdeauna o amintire foarte dulce. A fost... frumos."

„Foarte frumos”, am spus, cu ceva sentiment şi cu aerul cuiva care evocă grădina deliciilor. Superbă interpretare. M-a sărutat pe obraz, mi-a şoptit că numărul ei era acelaşi şi a plecat. Vanna. Evident, o ispită la care nu putusem să rezist. *Bărbaţii, ce derbedei!* Cu De Sica. La naiba, ce haz mai are să fi avut o aventură, dacă pe urmă nu mai poţi, nu zic s-o povesteşti prietenilor, dar nici măcar s-o savurezi, din când în când în minte, în nopţile cu furtună, pe când te perpeleşti pe sub pături?

Încă din prima seară, sub pături, Paola mă adormea mângâindu-mă pe cap. Îmi plăcea s-o simt aproape. Era dorinţă? Până la urmă mi-am învins pudoarea şi am întrebat-o dacă mai făceam dragoste. „Cu moderaţie, mai mult din obişnuinţă”, mi-a spus ea. „Simți nevoia?”

„Nu ştiu, tu ştii că încă am puţine dorinţe. Dar mă întreb dacă...”

„Nu te mai întreba, caută să dormi Eşti încă slăbit. Şi pe urmă, cu nici un preţ n-aş vrea ca tu să faci dragoste cu o femeie pe care abia ai cunoscut-o.”

„Aventură în Orient Express.”

„Groaznic, doar n-om fi într-un roman de Dekobra.”

3. Poate că unul floarea-ţi va răpi

Ştiu să mă mişc în afara casei, am învăţat şi cum să mă port cu cei care mă salută: îţi măsori surâsul, gesturile de surpriză, bucuria sau politeţea observând surâsurile, gesturile şi politeţurile celuilalt. Am încercat cu cei din bloc, în ascensor. Ceea ce arată că viaţa socială e doar ficţiune, i-am spus asta Carlei care mă felicita. Zice că povestea asta mă face cinic. Se înţelege, dacă nu-ncepi să crezi că totul e o comedie, te împuşti.

În fine, mi-a spus Paola, e timpul să te duci la birou. De unul singur, te vezi cu Sibilla şi vezi ce-ţi inspiră locul tău de muncă Mi-a revenit în minte şopteala aia a lui Gianni despre frumoasa Sibilla.

„Cine-i Sibilla?"

„Asistenta ta, factotum a ta, e foarte pricepută şi a dus greul biroului săptămânile astea, azi i-am telefonat şi era foarte mândră de nu ştiu ce afacere grozavă pe care a pus-o la cale. Sibilla, nu-mi cere numele de familie, pentru că nimeni nu poate să-l pronunţe. O tânără poloneză. Se specializa la Varşovia în biblioteconomie, şi când acolo regimul a început să se clatine, înainte de căderea Zidului Berlinului, a reuşit să obţină un permis pentru o călătorie de studii la Roma. E drăguţă, chiar prea drăguţă, şi trebuie să fi descoperit mijlocul de a impresiona vreun boss. Fapt e că, odată ajunsă aici, nu s-a mai întors şi şi-a căutat de lucru. Te-a găsit pe tine, sau tu ai găsit-o pe ea, şi sunt aproape patru ani de când te ajută. Azi te aşteaptă, ştie ce ţi s-a întâmplat şi cum trebuie să se poarte."

Mi-a dat adresa şi numărul de telefon de la birou, după piaţa Cairoli o iei pe via Dante şi înainte de Loggia dei Mercanti – faptul că-i o galerie se vede cu ochiul liber – o iei

la stânga şi ai ajuns. „Dacă ai vreo problemă, intri într-un bar şi-i telefonezi, sau îmi telefonezi, o să trimitem o echipă de pompieri, dar nu cred c-o să fie nevoie. Ah, să nu uiţi, cu Sibilla ai vorbit la început franţuzeşte, atunci când ea nu ştia încă italiana, şi n-ați încetat nici acum. Un joc între voi doi."

Atâta lume pe via Dante, e frumos să treci pe lângă o serie de străini fără să fii obligat să-i recunoşti, îți dă siguranţă, te face să-nţelegi că şi alţii, până pe la vreo şaptezeci la sută, sunt în situaţia ta. În fond, aş putea să fiu cineva care abia a sosit în oraşul ăsta, se simte puţin cam singur, dar tocmai se obişnuieşte. Numai că eu abia am sosit pe planetă. Câţiva m-au salutat din uşa unui bar, nici o cerere de agniţiune dramatică, am agitat mâna într-un semn de salut şi a mers ca pe roate.

Am identificat strada şi studioul ca un cercetaş care câştigă la căutarea comorii: o tăbliţă sobră, nu prea sus, *Studio Biblio,* probabil că n-aveam cine ştie ce fantezie, dar în fond dă impresia de ceva serios, cum puteam să-i zic, *Alla bella Napoli*? Am sunat, am urcat, la primul etaj uşa era deja deschisă, şi Sibilla în prag.

„Bonjour Monsieur Yambo... pardon, Monsieur Bodoni..." Ca şi cum ea era cea care-şi pierduse memoria. Era cu adevărat foarte frumoasă. Plete blonde, lungi, drepte, *care-i încadrau ovalul foarte pur al feţei.* Nici un strop de fard, poate ceva, foarte, foarte puţin, pe la ochi. Singurul adjectiv care mi-a venit în minte a fost „foarte dulce" (folosesc stereotipuri, ştiu, dar numai datorită lor mă pot mişca printre ceilalţi). Purta o pereche de jeanşi şi un tricou din alea cu o inscripţie pe ele, *Smile* sau ceva de felul ăsta, care scotea în relief, cu pudoare, doi sâni adolescentini.

Amândoi eram încurcaţi. „Mademoiselle Sibilla?" am întrebat.

„Oui", a răspuns, apoi repede, „ohui houi. Entrez".

Un fel de sughiț delicat. Scotea primul *oui* într-un fel aproape normal, apoi imediat pe cel de-al doilea parcă inspirând, cu un mic sunet din gât, şi apoi pe ai treilea expirând din nou, cu un imperceptibil ton interogativ. Totul

te făcea să te gândeşti la un fel de încurcătură copilărească şi în acelaşi timp la o timiditate senzuală. S-a dat la o parte ca să mă lase să intru. Îi simţeam parfumul îngrijit.

Dacă ar fi trebuit să spun cum este un studio bibliografic, aş fi descris ceva foarte asemănător cu ceea ce vedeam în faţa ochilor. Rafturi de lemn închis la culoare, pline cu volume vechi, şi volume vechi aflate şi pe masa pătrată şi grea. O măsuţă cu un computer într-un colţ. Două hărţi colorate pe laturile ferestrei cu geamul opace. Lumină scăzută, lampadare mari verzi. Dincolo de o uşă, un fel de debara lungă, mi s-a părut un laborator de împachetat şi expediat cărţi.

„Deci dumneata eşti Sibilla? Sau trebuie să-ţi zic Mademoiselle nu ştiu mai cum, mi se spune că ai un nume de familie impronunţabil...”

„Sibilla Jasnorzewska, da, aici în Italia pune probleme Dar dumneavoastră m-aţi numit întotdeauna Sibilla şi atât.” O vedeam surâzând pentru prima oară. I-am spus că voiam să mă obişnuiesc, voiam să văd cărţile mai de preţ. Peretele de colo, din fund, mi-a spus, şi s-a îndreptat într-acolo ca să-mi arate raftul care trebuie. Păşea fără zgomot, abia atingând podeaua cu pantofiorii de tenis. Dar poate că mocheta era cea care îi atenua paşii *Asupra ta, fecioară adolescentă, stă ca o umbră sacră,* eram gata să spun cu voce tare. În loc de asta însă am spus: „Cine e, Cardarelli?”

„Poftim?” a întrebat ea întorcând capul şi unduindu-şi pletele. „Nimic”, am răspuns. „Adu-mi să văd.”

Frumoase volume, mirosind a vechi. Nu toate aveau un pătrăţel pe spate care să spună ce anume erau. Am extras unul dintre ele. Instinctiv, l-am deschis ca să caut frontispiciul cu titlul şi nu l-am găsit. „Incunabul, prin urmare. Legătură de secol XVI, în piele de porc, cu imprimări la rece. Îmi treceam mâinile peste netezimile lui, simţind o plăcere tactilă. „Uşor uzat la apărătorile de copertă.” L-am răsfoit atingând paginile cu degetele, să văd dacă scârţâiau, cum zicea Gianni. Scârţâiau. „Aerisit şi cu margini late. Ah, uşoare pete marginale la ultimele file, rosătură la ultima însemnare, care nu afectează textul. Frumos exemplar.” Am

dat la colofon, ştiind că aşa-i zice, şi am silabisit: „Venctiis mense Septembri... o mie patru sute nouăzeci şi şapte. Dar ar putea să fie...” M-am întors la prima pagină: *„Iamblichus de mysteriis Aegyptiorium...* E prima ediţie din Iamblichus al lui Ficino, nu?”

„E prima... Monsieur Bodoni. O recunoaşteţi?”

„Nu, nu recunosc nimic, trebuie să învеţi asta, Sibilla. Pur şi simplu ştiu că primul Iamblichus tradus de Ficino e din o mie patru sute nouăzeci şi şapte.”

„Vă cer scuze, trebuie să mă obişnuiesc. Doar că dumneavoastră eraţi aşa de mândru de exemplarul ăsta, cu adevărat splendid. Şi aţi spus că deocamdată nu-l vindem, că sunt foarte puţine în circulaţie, să-l lăsăm să apară la vreo licitaţie sau în vreun catalog american, că ăia sunt foarte pricepuţi să facă preţurile să urce, şi pe urmă punem în catalog exemplarul nostru.”

„Înseamnă că sunt un negustor prevăzător.”

„Eu ziceam că-i o scuză, că voiaţi să-l ţineţi puţin pentru dumneavoastră, ca să vă mai uitaţi la el când şi când. Dar pentru ca vă hotărâserăţi să-l sacrificaţi pe Ortelius, vă dau o veste bună.”

„Ortelius... Care?”

„Plantin, ediţia 1606, 166 de planşe în culori şi Parer-gon-ul. Legătură de epocă. Eraţi aşa de mulţumit că aţi dibuit-o cumpărând pe mai nimic toată biblioteca comandorului Gambi. Vă hotărâserăți s-o introduceţi în catalog, în sfârşit. Şi în timp ce dumneavoastră... nu stăteaţi bine cu sănătatea, am reuşit s-o vând unui client, unul nou, nu mi se părea un bibliofil adevărat, ci mai degrabă unul din ăia care cumpără ca să investească banii pentru că i s-a spus că preţurile la cărţi vechi cresc foarte repede.”

„Păcat, exemplar irosit Şi... cu cât?”

Părea că-i e frică să spună cifra, a luat o fişă şi mi-a arătat-o. „Puseserăm în catalog *Preţ în funcţia de Ofertă* şi eraţi pregătit să negociaţi. Eu am zis dintr-o dată preţul maxim şi ăla nici măcar n-a cerut reducere, a semnat cecul şi dus a fost. Mână largă, cum se zice la Milano.

„Suntem acum la nivelul ăsta...” Nu mai aveam noţiunea

preţurilor curente. „Felicitări, Sibilla, pe noi cât ne-a costat?”

„Aş zice că nimic. Adică, cu restul cărţilor din biblioteca Gamoi, încet, încet, ne înscriem liniştiţi în cifra pe care am plătit-o pentru toate, forfetar. Am luat măsuri pentru vărsarea cecului în bancă. Şi pentru că în catalog nu apărea preţul, cred că, dacă domnul doctor Laivelli ne ajută, pe plan fiscal o să ieşim foarte bine.”

„Sunt deci din ăia care fac evaziuni fiscale?”

„Nu, Monsieur Bodoni, faceţi ceea ce fac şi colegii dumneavoastră, în general trebuie să plătiţi totul, dar la anumite operaţiuni norocoase ni se întinde, cum s-ar spune, un deget. Dumneavoastră sunteţi un contribuabil onest, cam 95 la sută

„După afacerea asta o să fiu 50 la sută. Am citit undeva că un cetățean trebuie să plătească taxele până la ultimul bănuţ. Mi s-a părut umilită. „Nu te gândi la asta, oricum”, i-am spus părinteşte, „vorbesc eu cu Laivelli”. Părinteşte? Am spus pe un ton aproape brusc: „Acum lasă-mă să mă uit puţin la celelalte cărţi”. S-a tras înapoi şi s a dus să se aşeze la computer, tăcută.

Mă uitam la cărţi, le răsfoiam: o *Commedia* de Bernardino Benali, 1491, un *Liber Phisionomiae* al lui Scotus, 1477, un *Tetrabiblus* de Ptolemeu, 1484, un *Calendarium* al lui Rcgiomontano din 1482 – dar nici pentru secolele următoare nu stăteam chiar rău, iată o primă ediţie din *Nuovo teatro* al lui Zonca, şi un Ramelli care era o minune... Cunoşteam fiecare dintre operele acelea, ca orice anticar care ar cunoaşte pe dinafară marile cataloage, dar nu ştiam că am şi câte un exemplar din ele.

Părinteşte? Trăgeam afară cărţile şi le puneam la loc, dar în realitate mă gândeam la Sibilla. Gianni îmi făcuse menţiunea aceea, fără îndoială maliţioasă, Paola întârziase să-mi vorbească despre ea până în ultimul moment şi folosise nişte expresii aproape sarcastice, chiar dacă tonul era neutru, drăguţă, chiar prea drăguţă, un joc între voi doi, nimic deosebit de ranchiunos, dar mi se păruse la un pas de a spune că era o prefăcută.

Să fi avut eu o aventură cu Sibilla? Fata rătăcită care

soseşte din Est, curioasă de orice, întâlneşte un domn matur – însă atunci când a sosit aveam cu patru ani mai puţin –, îi simte autoritatea, în fond e şeful, ştie mai multe despre cărţi decât ar putea să ştie ea, ea învaţă, nu-i iese din cuvânt, îl admiră, el a întâlnit eleva ideală, frumoasă, inteligentă, cu acel *oui oui oui* cu sughiţ tremurat, încep ei să lucreze împreună, în toate zilele şi toată ziua, singuri în biroul ăsta, complici în atâtea truvaiuri mari şi mici, într-o bună zi se ating unul de altul în uşă, e o clipă, şi începe o aventură. Dar cum, la vârsta mea, eşti o fetiţă, caută-ţi un băiat de vârsta ta, ce Dumnezeu, nu mă lua în serios, şi ea nu, e prima oară când simt aşa ceva, Yambo. Rezumam eu acum un film pe care-l cunosc toţi? Atunci continuă ca în filme sau ca în romane: Yambo, te iubesc, dar n-aş putea s-o mai privesc în faţă pe soţia ta, aşa de bună şi de drăguţă, ai două fiice şi eşti bunic – mersi că-mi aduci aminte că deja miros a cadavru, vai, nu spune aşa, eşti bărbatul cel mai... păi... cel mai... pe care l-am cunoscut, băieţii de vârsta mea mă fac să râd, dar poate ar trebui să plec – aşteaptă, putem continua ca nişte buni prieteni, e de-ajuns să ne vedem în fiecare zi – dar nu-nţelegi că tocmai vazându-ne în toate zilele n-am mai putea rămâne amici –, Sibilla, nu spune asta, să ne mai gândim. Dumneata într-o zi încetezi să mai vii la birou, eu îţi telefonez că mă omor, dumneata-mi spui să nu fiu copil, *tout passe,* pe urmă dumneata eşti cea care vii înapoi, că n-ai rezistat. Şi uite-aşa merg lucrurile de patru ani. Sau nu mai merg?

Pare c-aş cunoaşte toate clişeele, dar nu ştiu să le combin în mod credibil. Sau poate că poveştile astea sunt teribile şi măreţe tocmai pentru că toate clişeele se întretaie în mod neverosimil şi nu le mai poţi descurca. Dar un clişeu, când îl trăieşti, e ca şi cum ar fi pentru prima oară, şi nu ţi-e ruşine.

Ar fi o poveste verosimilă? Zilele astea mi se părea că nu mai am dorinţe, însă, abia ce am văzut-o, am învăţat ce anume e dorinţa. Zic, cu una întâlnită pentru prima oară. Ce să mai zici dac-ai frecventa-o, dacă te-ai ţine după ea, ai vedea-o lunecându-ţi în jur de parc-ar merge pe ape. Fireşte, zic numai aşa, n-aş da niciodată ocazie, acum, în starea în care sunt, unei aventuri de genul ăsta, şi pe urmă, cu Paola

aş fi ca ultima stârpitură. Asta pentru mine e ca şi cum ar fi Fecioara Imaculată, nici prin gând nu-mi trece. Minunat. Dar ea?

Ea ar putea să mai fie chiar în toiul aventurii, poate voia să mă salute cu tu sau cu numele şi atât, noroc că în franceză se foloseşte *vous* chiar de te culci cu cineva, poate că voia să-mi sară de gât, cine ştie cât o fi suferit şi ea zilele astea, şi iată că mă vede venind frumos ca soarele, ce mai faceţi, Mademoiselle Sibilla, vă rog să mă lăsaţi să mă uit la cărţi, mulţumesc, sunteţi foarte amabilă. Şi înţelege că nu va mai putea să-mi povestească adevărul. Poate-i mai bine aşa, e momentul când îşi găseşte un băiat. Şi eu?

Că eu nu prea sunt în regulă stă scris în fişele clinice. Ce tot scormonesc eu aici? Cu o fată frumoasă în birou e clar că Paola o să joace rolul soţiei geloase, e numai un joc între soţi vechi. Şi Gianni? Gianni a vorbit de frumoasa Sibilla, poate că el se dă-n vânt după ea, vine întotdeauna pe la birou cu scuza taxelor, şi pe urmă se opreşte prefăcându-se că e fermecat de filele foşnitoare. El e cel care şi-a pierdut capul, eu n-am nici o legătură. Gianni, la o vârstă la care pute a cadavru şi el, încearcă să-mi fure, mi-a furat femeia vieţii mele. Hai, că-i de râs: femeia vieţii mele?

Credeam c-aş reuşi să convieţuiesc cu atâţia oameni pe care nu-i recunosc, dar asta-i stânca cea mai dură, cel puţin din momentul în care mi-am vârât în cap fanteziile astea senile. Ceea ce mă necăjeşte este că aş putea să-i fac rău. Vezi, deci... Nu, e firesc să nu vrei să-i faci rău propriei tale fiice adoptive. Fiică? Mai deunăzi mă simţeam pedofil, iar acum mă descopăr incestuos?

Şi, în sfârşit, Dumnezeule mare, dar cine a spus că am făcut amor? Poate că a fost doar un sărut, o singură dată, poate o atracţie platonică, unul înţelegea ce simţea celălalt şi viceversa, dar nici unul dintre cei doi n-a vorbit vreodată despre asta. Iubiţi ai Mesei Rotunde, am dormit timp de patru ani cu sabia între noi.

Oh, am şi o *Stultifera navis,* nu mi se pare că e prima ediţie, şi pe urmă nu e un exemplar prea frumos. Şi acest *De proprietatibus rerum* de Bartholomaeus Anglicus? Totul rubri-

cat de sus până jos, păcat că legătura e modernă, de uz vechi. Să vorbim de afaceri. „Sibilla, *Stultifera navis* nu e prima ediţie, nu?”

„Din păcate, nu, Monsieur Bodoni, a noastră e Olpe, din 1497. Prima e tot Olpe, Basci, dar din 1494, însă în germană, *Das Narren Shyff.* Prima ediţie latină, ca a noastră, apare în ’97, dar în martie, iar a noastră, dacă vă uitaţi în colofon, e din august, iar la mijloc mai sunt una din aprilie şi una din iunie. Dar nu-i atât data, e exemplarul, îl vedeţi că nu-i chiar aşa de dorit. Nu spun că-i un exemplar de studiu, dar nici să te facă să sari în sus.”

„Ce de lucruri ştii, Sibilla, ce m-aş face fără dumneata?”

„M-aţi învăţat dumneavoastră. Ca să părăsesc Varşovia mă dădusem drept *une grande savante,* însă dacă nu vă întâlneam, rămâneam o proastă, cum eram atunci când am sosit.”

Admiraţie, devoţiune. Oare încearcă să-mi spună ceva? Murmur: *„Les amoureux fervents et les savants austères...”* O previn. „Nu, nimic, îmi venea în minte o poezie. Sibilla, e mai bine să ne lămurim ideile. Poate că dacă mergem înainte o să-ţi par aproape normal, dar nu sunt. Tot ce mi s-a întâmplat înainte, totul, înţelegi, chiar totul, e ca şi cum ar fi o tablă peste care s-a trecut cu buretele. Sunt de o negreaţă imaculată, iartă-mi contradicţia. Dumneata va trebui să mă înţelegi, să nu disperi şi... să-mi stai alături.” Am spus bine? Mi se părea perfect, putea fi înţeles în două sensuri.

„Nu vă faceţi griji, Monsieur Bodoni, am înţeles totul. Eu sunt aici şi nu plec nicăieri. Aştept...”

Eşti oare de-adevărat o fire ascunsă? Zici că aştepţi să mă repun pe picioare, cum e clar că fac toţi, sau că aştepţi ca eu să-mi amintesc din nou chestia aceea? Şi dacă-i aşa, ce-o să faci ca să mi-o aminteşti, în zilele următoare? Sau ai vrea din tot sufletul să-mi aduc aminte, dar n-o să faci nimic, pentru că nu eşti ascunsă, eşti o femeie care iubeşte şi tace pentru că nu vrea să mă tulbure? Suferi, nu laşi să se vadă pentru că eşti fiinţa minunată care eşti, dar îţi spui că asta-i în sfârşit o bună ocazie ca să ne băgăm minţile-n cap şi tu, şi eu? Te sacrifici, n-o să faci niciodată nimic ca să mă faci să-

mi amintesc, n-o să-ncerci să-mi atingi ca din întâmplare mâna într-o seară, pentru ca eu să-mi savurez madlena mea – tu, care cu orgoliul tuturor celor ce iubesc ştii poate că ceilalţi nu reuşesc să mă facă să simt miresme à la Sesam deschide-te, dar tu numai să vrei, şi ai putea, ţi-ar fi de ajuns să mă atingi pe obraz cu părul tău, în timp ce te apleci ca să-mi dai o fişă. Sau să spui din nou, aproape din întâmplare, fraza aceea banală pe care mi-ai spus-o prima oară, asupra căreia am brodat îndelung timp de patru ani, citând-o ca pe-o formulă magică, aceea căreia doar tu şi eu îi cunoşteam semnificaţia şi puterea, izolaţi în secretul nostru? Ceva de tipul: *Et mon bureau*? Dar ăsta-i Rimbaud.

Să-ncercăm măcar să lămurim un lucru. „Sibilla, poate că dumneata îmi spui Monsieur Bodoni pentru că-i ca şi cum te-aş întâlni abia azi, şi de fapt, lucrând împreună, ajunseserăm să ne tutuim, cum se-ntâmplă în cazuri din astea. Cum îmi spuneai?"

A roşit, a mai scos încă o dată sughiţul acela tandru: *„Oui, oui, oui,* de fapt îţi spuneam Yambo. Ai căutat imediat să mă faci să mă simt în largul meu".

Cu ochii luminaţi de fericire, ca şi cum şi-ar fi luat o greutate de pe inimă. Însă a te tutui nu-nseamnă nimic, şi Gianni – am fost alaltăieri la biroul lui cu Paola – se tutuieşte cu secretara lui.

„Ei, bine!" am zis eu cu veselie. „Să reîncepem exact ca înainte. Tu ştii că a o lua de la capăt ca înainte poate să mă ajute."

Ce-o fi înţeles? Ce vrea să zică pentru ea să o luăm de la capăt ca înainte?

Acasă am petrecut o noapte fără somn, iar Paola mă mângâia pe cap. Mă simţeam ca un adulterin, şi totuşi nu făcusem nimic. Pe de altă parte, nu-mi făceam griji pentru Paola, ci pentru mine. Partea frumoasă când ai iubit, îmi spuneam, stă în a-ţi aminti că ai iubit. Sunt oameni care trăiesc dintr-o unică amintire. Eugénie Grandet, de exemplu. Dar să te gândeşti că ai iubit şi să nu poţi să-ţi aminteşti? Sau, şi mai rău, să fi iubit poate, să nu-ţi aminteşti şi să ai

bănuiala că n-ai iubit. Sau, poate, în vanitatea mea nu pusesem la socoteală altă eventualitate, eu îndrăgostit nebuneşte, care fac un avans, iar ea mă pune la punct, cu delicateţe, drăgălăşenie şi fermitate. Pe urmă rămâne, pentru că eu sunt un gentilom şi din ziua aceea mă comport ca şi cum nu s-a întâmplat nimic, ea în fond se simte bine la birou, probabil că nu poate să-şi permită să piardă un post bun, poate a fost măgulită de gestul meu, nici măcar nu-şi dă scama, dar vanitatea ei feminină a fost tuşată, n-o mărturiseşte nici măcar ei înseşi, dar simte că are asupra mea o anumită putere. O *allumeuse.* Mai rău, femeia asta prefăcută mi-a mâncat o grămadă de bani, m-a pus să fac ce voia ea, e evident că am lăsat totul pe mâna ei, inclusiv încasările şi vărsămintele, poate şi ridicările de sume de la bancă, eu am cântat cucurigul profesorului Unrath, eram un om sfârşit, acum nu mai puteam să scap, o să scap, poate, graţie nenorocirii ăsteia, nu tot rău-i spre rău. Ce mizerabil pot fi, cum pot să murdăresc aşa de tare tot ce ating, poate că-i încă fecioară şi eu fac aici din ea o târfă. Oricum ar fi, chiar şi numai bănuiala, neconfirmată, înrăutăţeşte lucrurile: dacă nu-ţi mai aminteşti că ai iubit, nu ştii nici măcar dacă cel pe care-l iubeai era demn de iubirea ta. Vanna aceea întâlnită acum câteva dimineţi era un caz clar, un flirt, o noapte-două, pe urmă câteva zile de deziluzii, şi se terminase. Dar aici sunt în joc patru ani din viaţa mea. Yambo, poate că începi să te-ndrăgosteşti chiar acum, pesemne că înainte n-a fost nimic, şi acum alergi către propria-ţi ruină? Numai pentru că-ţi închipui că ai păcătuit atunci şi vrei să-ţi regăseşti paradisul? Şi să mai zici că există nebuni care beau ca să uite, sau iau droguri, ah, dacă aş putea, aş vrea să uit totul, zic ei. Eu singur ştiu adevărul: să uiţi e atroce. Există droguri ca să-ţi aminteşti?

Poate Sibilla...

Uite că iar încep. *Când te văd trecând la atâta regească distanţă, cu plete curgând şi toată statura ta dreaptă, pe loc mi se ia ameţeala.*

În dimineaţa următoare am luat un taxi şi m-am dus la Gianni, la birou. L-am întrebat pe şleau ce ştie el despre mine

şi Sibilla. Mi s-a părut că era căzut din nori.

„Păi, Yambo, toţi suntem aşa, puţin aprinşi după Sibilla, eu, colegii tăi, mulţi dintre clienţii tăi. E lume care vine la tine numai ca s-o vadă pe ea. Dar e o glumă, un lucru aşa, ca între colegi. Ne luam peste picior unii pe alţii, şi deseori te-am luat peste picior şi pe tine, lasă că ştiu eu că e ceva între tine şi frumoasa Sibilla, ziceam. Iar tu râdeai, uneori o făceai pe supăratul, ca şi cum dădeai să se-nţeleagă lucruri de pe altă lume, şi alteori ziceai să-ncetăm, că putea să-ţi fie fiică. Jocuri. De-aia în seara aceea te-am întrebat de Sibilla, credeam c-o revăzuseşi deja, voiam să ştiu ce impresie ţi-a făcut."

„Nu ţi-am povestit niciodată nimic despre mine şi Sibilla?"

„De ce, a fost ceva?"

„Nu face pe deşteptul, ştii că sunt un om fără memorie. Sunt aici ca să te-ntreb pe tine dacă nu cumva ţi-am povestit ceva."

„Nimic. Şi de aventurile tale îmi spuneai totdeauna, poate ca să mă faci invidios. Despre Cavassi, despre Vanna, despre americanca aia de la salonul de carte de la Londra, despre mica olandeză frumoasă pentru care te-ai dus de trei ori la Amsterdam înadins, despre Silvana..."

„Ei, hai, câte aventuri am avut?"

„Multe. Prea multe, după mine, care am fost mereu monogam Dar despre Sibilla, îţi jur, nu mi-ai spus niciodată nimic. Ce ți-ai vârât în cap? Ieri ai văzut-o, ți-a surâs, şi ai crezut că era imposibil s-o ai în preajmă şi să nu te gândeşti şi tu un pic la ea. E omeneşte, aş fi vrut şi eu să te văd zicând cine-i urâta asta... Şi-apoi, nici unul dintre noi n-a reuşit vreodată să afle dacă Sibilla are o viaţă a ei. Mereu senină, gata să ajute pe oricine ca şi cum i-ar face o plăcere numai lui, poate să fie un pic cochetă, tocmai fiindcă nu e din alea. Sfinxul de gheaţă." Gianni era probabil sincer, dar asta nu-nsemna nimic. Dacă cu Sibilla mi se ivise lucrul mai important decât toate celelalte, Lucrul cel Mare, era evident că nu-l povestisem nimănui, nici măcar lui Gianni Trebuia să rămână un delicios complot între mine şi Sibilla.

Sau poate că nu. Sfinxul de gheaţă, în afara programului,

are viaţa ei, probabil stă deja împreună cu vreunul, treaba ei, ea e perfectă, nu-şi amestecă viaţa privată cu serviciul. Ros de gelozie faţă de un rival necunoscut. *Şi totuşi unul floarea-ţi va răpi, tu, gură de izvor, unul nepriceput; pescuitor de bureţi, o să aibă parte de perla cea rară.*

„Am o văduvă pentru tine, Yambo", mi-a spus Sibilla făcându-mi cu ochiul. Căpătă încredere, ce frumos. „O văduvă... ce?", am întrebat. Mi-a explicat că librarii anticari de rangul meu au anumite moduri de a-şi, procura cărţile. E tipul care-ţi intră-n birou întrebându-te dacă cutare carte valorează ceva, şi dacă valorează, depinde cât eşti de onest, dar, sigur, cauţi şi să câştigi de pe urma ei. Sau individul e un colecţionar aflat în dificultate, cunoaşte valoarea a ceea ce-ţi oferă şi, cel mult, poţi să ţii puţin la preţ. Un alt mod e să cumperi la licitaţiile internaţionale, şi acolo faci afacerea dacă eşti singurul care şi-a dat seama cât face cartea aceea, dar nu înseamnă că rivalii tăi sunt nişte proşti. Aşa că marja-i minimă, şi devine interesant numai dacă poţi s-o pui la un preţ foarte ridicat. Apoi, cumperi de la colegi, pentru că unul poate să aibă o carte care pe tipul său de client îl interesează prea puţin şi ţine preţul scăzut, şi tu în schimb cunoşti amatorul care-ar face şi pe dracu'. În fine, mai e şi metoda vulturului. Identifici marile familii decăzute, cu palat vechi şi bibliotecă vetustă, aştepţi să moară tatăl, soţul, unchiul şi ca moştenitorii să aibă deja o groază de probleme cu vânzarea mobilelor şi a bijuteriilor şi să nu mai ştie cum să evalueze mormanul ăla de cărţi pe care nu le-au deschis niciodată. Se zice „văduvă" aşa, de frumuseţe, poate să fie nepotul care vrea să realizeze nişte pârdalnici de bani, puţini şi repede, şi mai bine dacă are probleme cu femeile sau cu drogurile. Atunci te duci şi vezi cărţile, treci prin sălile acelea umbroase vreo două-trei zile şi-ţi decizi strategia.

De data aceea era chiar o văduvă, Sibilla primise o mână de ajutor de la cineva (sunt micile mele secrete, zicea ea mulţumită şi maliţioasă) şi se pare că eu cu văduvele ştiu să mă descurc. I-am cerut Sibillei să mă însoţească, pentru că singur riscam să nu pot recunoaşte *cartea.* Ce casă

frumoasă, doamnă, da, mulţumesc, poate doriţi un coniac. Pe urmă, pune-te pe scotocit, *bouquiner, browsing...* Sibilla îmi şoptea regulile jocului. De obicei găseşti două-trei sute de cărţi care nu valorează nimic, recunoşti imediat diferitele pandecte şi disertaţiile de teologie, şi astea ajung pe tarabe la târgul de sfântul Ambrozie, sau cărţile în *duodecimo,* din secolul al XVIII-lea, cu *Aventurile lui Telemac* şi călătorii utopice, toate legate la fel, astea merg pentru decoratorii de case, care le cumpără la metru. Apoi atâtea chestii din secolul al XVI-lea în format mic, de-alde Cicero şi discursuri către Herenius, lucruri ieftine, care ajung pe tarabele din piaţa Fontanella Borghese din Roma şi le cumpără la preţ dublu decât fac ele cei care spun apoi că au cărticele din secolul al XVI-lea Totuşi, caută şi caută, şi acolo, am băgat şi eu de seamă, uite un Cicero, da, dar în cursiv aldin, şi chiar o *Cronică de la Nürnberg* în stare perfectă, un Rolewinck, un *Ars magna lucis et umbrae* a lui Kircher cu splendidele-i incizii şi doar puţine pagini îngălbenite, lucru care pentru hârtia epocii e rar, şi până şi un delicios Rabelais Chez Jean Frédéric Bernard, 1741, trei volume în *quarto* cu ilustraţiile lui Picart, splendidă legătură în marochin roşu, cu medalioane gravate în aur, muchii aurite, nervuri şi decoraţiuni în aur la cotor, contracoperte de mătase verde cu zimţi de aur – pe care defunctul le îmbrăcase în hârtie albastră ca să nu le strice, şi la prima vedere nu făceau nici o impresie. Sigur că nu-i *Cronica de la Nürnberg,* îmi şoptea Sibilla, legătura e modernă, dar de amator, semnată Rivière & Son. Fossati l-ar lua imediat – îți spun eu pe urmă cine e, colecţionează lucrări de legătorie.

La sfârşit identificaserăm zece volume pe care, vânzându-le bine, am fi scos cel puţin o sută de milioane, ca să nu exagerez, numai *Cronica* singură putea să aducă pe puţin cincizeci. Cine ştie de ce erau acolo, defunctul era notar şi biblioteca era un *status symbol,* dar trebuie că era zgârie-brânză şi cumpăra numai dacă nu se cerea să cheltuie mult. Cărţile bune trebuie să le fi cumpărat din întâmplare, cu patruzeci de ani înainte, când dădea lumea cu ele după tine Sibilla mi-a spus cum se face în aceste cazuri, eu am

chemat-o pe doamna, şi era ca şi cum aş fi făcut dintotdeauna meseria asta. I-am spus că acolo erau multe lucruri, dar toate de valoare scăzută. I-am trântit pe masă cărţile cele mai nefericite, cu pagini înroşite, pete de umezeală, cusături slabe, cu marochinul ca şi cum ar fi fost tras cu glaspapir, găurite de cari ca nişte dantele, uitaţi-vă la asta, domnule, zicea Sibilla, aşa de umflată, nu-şi mai revine la starea normală nici măcar pusă la presă, eu am pomenit de târgul de sfântul Ambrozie. „Nu ştiu nici măcar dacă reuşesc să le găsesc loc la toate, doamnă, iar dumneavoastră înţelegeţi că dacă rămân în casă, spezele de depozitare urcă până-n stele. Vă ofer cincizeci de milioane pentru tot lotul."

„Îi ziceţi lot?!" A, nu, cincizeci de milioane pentru biblioteca aceea splendidă, soţului ei îi trebuise o viaţă ca s-o adune, era o ofensă adusă memoriei lui. Trecere la a doua fază strategică: „Atunci, doamnă, uitaţi, pe noi ne interesează cel mult acestea zece. Vreau să vă vin în întâmpinare şi vă ofer treizeci de milioane numai pentru acestea". Doamna face socoteala, cincizeci de milioane pentru o imensă bibliotecă este o ofensă pentru memoria sfântă a dispărutului, dar treizeci pentru numai zece cărţi e o afacere bună, pentru celelalte o să găsească un alt librar, mai puţin mofturos şi mai mărinimos. Afacere încheiată.

Ne-am întors la birou veseli ca nişte copii care abia făcuseră o şotie. „E necinstit?" am întrebat eu.

„Vai, nu, Yambo, aşa fac toţi." Citează şi ea, ca şi mine. „Dacă pica pe mâna unui coleg de-al tău, lua şi mai puţin. Şi pe urmă, ai văzut mobilele şi tablourile şi argintăria, sunt oameni plini de bani, care nici nu se sinchisesc de cărţi. Noi lucrăm pentru cei care iubesc cărţile cu-adevărat."

Ce m-aş face fără Sibilla? Aspră şi suavă, isteaţă ca o porumbiţă. Şi iar am început să fantazez, intrând din nou în spirala blestemată din zilele anterioare.

Dar noroc că vizita la văduvă îmi luase toată puterea. M-am întors imediat acasă. Paola a remarcat că de câteva zile îi păream mai lipsit de energie decât de obicei, mă oboseam prea tare. Mai bine să mă duc la birou o zi da, una nu.

Mă străduiam să mă gândesc la altceva: „Sibilla, soţia mea zice că adunam texte despre ceaţă. Unde sunt?”

„Erau nişte fotocopii oribile, am transferat totul, puţin câte puţin, în calculator. Nu-mi mulţumi, era foarte distractiv. Uite, îţi caut dosarul.”

Ştiam că există computere (cum ştiam că există aeroplane), dar fireşte că puneam mâna pe unul pentru prima dată. A fost ca şi cu bicicleta, am pus mâinile pe el şi degetele mele îşi aminteau singure.

Despre ceaţă strânsesem cel puţin o sută cincizeci de pagini de citate. Trebuie că mă interesa cu adevărat. Iată *Flatland* de Abbott: o ţară cu numai două dimensiuni, unde trăiesc doar figuri plane, triunghiuri, pătrate şi poligoane. Şi cum să se recunoască între ele, dacă nu se pot vedea de sus şi percep numai linii? Datorită ceţii. „Peste tot unde-i o doză bună de Ceaţă, iată că obiectele aflate la o distanţă, să zicem, de un metru sunt simţitor mai netede decât cele care se găsesc la nouăzeci şi cinci de centimetri; ca urmare, cu experienţa unei atente şi constante observaţii a netezimii mai mari sau mai mici, suntem în stare să deducem cu mare precizie configuraţia obiectului observat.” Ferice de triunghiurile astea care rătăcesc în negură şi văd ceva, iată un hexagon, iată un paralelogram. Bidimensionale, dar mai fericite decât mine.

Mă simţeam în stare să pot anticipa pe dinafară cea mai mare parte dintre citate.

„Cum se poate”, am întrebat o pe urmă pe Paola, „dacă am uitat tot ceea ce mă priveşte? Culegerea am făcut-o eu, cu o investiţie personală”.

„Nu-nseamnă că ţi le aminteşti pentru că le aveai strânse, mi-a spus ea, le-ai strâns pentru că ţi le aminteai. Sunt parte din enciclopedie, ca şi celelalte poezii pe care mi le-ai recitat în prima zi aici, în casă.”

Oricum, le recunoşteam la prima vedere. Începând de la Dante:

Aşa precum când ceaţa se răreşte
desprinzi, pe-ncetul, câte-ascunse stau

În pâcla deasă ce vazduhu-umbreşte,
la fel şi-aici, treptat, cum se-apropiau...

D'Annunzio are pagini frumoase despre ceaţă în *Nocturn:* „Cineva care merge alături de mine fără zgomot, ca şi cum ar fi în picioarele goale... Ceaţa intră în gură, umple plămânii. Spre Canalazzo vălureşte şi se-ndeasă. Necunoscutul devine mai cenuşiu, mai uşor: se face umbră... Lângă casa unde-i anticariatul, el dispare aşa, deodată". Iată, anticariatul e ca o gaură neagră: ceea ce cade-n el nu mai iese niciodată.

E şi Dickens, clasicul început la *Bleak House*: „Ceaţă pretutindeni. Ceaţă-n sus, pe râul care unduie printre insuliţe şi pajişti verzi; ceaţă-n jos, unde râul curge împotmolit printre şirurile de nave şi gunoaiele ce ajung la ţărmul unui oraş mare (şi murdar)..." Dau de Emily Dickinson: *„Let us go in; the fog is rising".*

„Nu-l cunoşteam pe Pascoli", zicea Sibilla. „Auzi ce frumos..." Acum îmi stătea chiar alături, ca să vadă ecranul computerului, ar fi putut şi să-mi atingă obrazul cu părul ei. Dar n-a facut-o. Renunţând la franceză, pronunţa italiana cu o cadenţă moale, slavă:

Immobili tra la leggiera
caligine gli alberi: lunghi
lamenti di vaporiera.

Nascondi le cose lontane,
tu nebbia impalpabile e scialba,
fu fumo che ancora rampolli,
su l'alba...[1]

S-a oprit la al treilea citat: „Ceaţa... picùră?"
„Pìcură."
„Aa." Părea bucuroasă că a învăţat un cuvânt nou:

La nebbia gemica, tira una buffa
ch'empie di foglie stridule il fosso;

---

[1] În neguri uşoare, şi drepţi/ stau copacii, şi lungi/ vaiete de locomotivă cu aburi.// Ascunzi multe lucruri în zare/ tu, impalpabilă ceaţă/ tu, fum ce mai răbufneşti/ acum, către dimineaţă... (trad. ns.).

lieve nell'arida siepe şi tuffit
il pettirosso;
sotto la nebbia vibra il vocale
canneto un brivido quasi febbrile;
sopra la nebbia lontano sale
il campanile... [1]

O ceaţă frumoasă e la Pirandello, şi când te gândeşti că era sicilian: „Ceaţa se desfăcea felii... În jurul fiecărui felinar căsca plictisit câte un rotocol". Dar, în cazul ăsta, mai bine Milano al lui Savinio: „Ceaţa-i comodă. Preface oraşul într-o bomboniera enormă, şi pe locuitorii lui în tot atâtea fondante... Trec în ceaţă femei şi fete cu capetele acoperite. Un abur uşor adie-n jurul nărilor şi al gurilor întredeschise... Să te găseşti cu cineva într-un salon prelungit de oglinzi... să vă îmbrăţişaţi mirosind încă a ceaţă, pe când ceaţa de-afara apasă fereastra şi o abureşte, discretă, tăcută, protectoare..."

Ceţurile milaneze ale lui Vittorio Sereni:

Portiere larg căscate-n gol seara pe ceaţă
nimeni care să urce sau să coboare decât
o rafală de smog vocea vânzătorului de ziare
– paradoxal – Timpul din Milano alibiul
şi binefacerea ceţii lucruri tainice
merg pe ascuns, vin încoa' către mine
se despart de mine trecut ca istorie trecut
ca memorie: douăzeciul treizeciul treiştreiul
ani ca nişte cifre pe tramvaie...

Am adunat de toate. Iată *King Lear* („învăluită-n ceţuri fie, pe care soarele din mlaştini le ridică!"). Şi Campana? „De la spărtura bastioanelor roşii şi roase în ceaţă se deschid pe tăcute lungile străzi. Aburul otrăvit al ceţii întristează-ntre clădiri punând văluri pe vârfuri de turnuri, pe lungile străzi tăcute şi pustii ca după un jaf."

---

[1] Picură ceaţa, trimite o rafală/ şanţul umplându-l de foşnet de foi;/ lin în tufişul uscat se strecoară/ măcăleandrul vioi;/ prin tufa de trestii un glas ce vibrează/ febril, un fior;/ iar peste ceţuri, departe, se-nalţă/ turnul cu clopot, sonor... (trad. ns.).

Sibilla se lăsa încântată de Flaubert: „O albire de ziuă trecea prin fereastra fără perdele, se întrezăreau creştetele copacilor, şi mai departe pajiştile pe jumătate înecate-n ceaţa ce fumega în clarul de lună". Sau de Baudelaire: „Acum o mare de ceaţă scălda clădirile şi pe cei ce agonizau în fundul ospiciilor".

Pronunţa cuvintele altcuiva, dar pentru mine era ca şi cum ele ieşeau dintr-o gură de izvor. *Poate că unul floarea-ţi va răpi, gură de izvor...*

Ea era acolo, ceaţa nu era. Alţii o văzuseră şi o topiseră-n sunete. Poate că-ntr-o zi aş fi putut s o străbat cu adevărat, dacă Sibilla m-ar fi dus de mână.

Am fost deja la câteva controale la Gratarolo, dar în general a aprobat ceea ce a făcut Paola. A apreciat că acum aş fi aproape autonom, se elimină cel puţin primele frustrări

Am petrecut multe seri cu Gianni, cu Paola şi cu fetele, jucând scrabble, ei zic că era jocul meu preferat. Găsesc cu uşurinţă cuvintele, în special pe cele mai abstruse, cum ar fi *acrostih* (ca să lipesc la un *acro)* sau *zeugmă*. Înglobând un *i* şi un *o* care dansează în deschiderea a două cuvinte verticale, pornind de la prima căsuţă roşie din primul rând orizontal, am ajuns la cea de-a doua, realizând cuvântul *emfiteoză.* Douăzeci şi unu de puncte înmulţite cu nouă, plus cincizeci ca premiu pentru că am folosit toate cele şapte litere ale mele fac două sute treizeci şi nouă de puncte dintr-o lovitură. Gianni s-a înfuriat, slavă Domnului că eşti fără memorie, striga el. O face ca să-mi dea încredere în mine.

Nu numai că sunt lipsit de memorie, dar probabil că acum trăiesc amintiri fictive. Gratarolo menţionase faptul că, în cazuri ca al meu, unii îşi inventau nişte porţiuni de trecut pe care nu le trăiseră niciodată, asta ca să aibă impresia că-şi amintesc. Am luat-o oare pe Sibilla drept pretext?

Trebuia să ies din asta într-un fel sau altul. Să mai stau la birou devenise un chin. I-am spus Paolei, cu un titlu din Pavese. *„Munca ne oboseşte.* Văd numai şi numai aceeaşi porţiune din Milano. Poate mi-ar face bine să plec într-o călătorie, studioul merge înainte de la sine şi Sibilla face

acum catalogul cel nou. Am putea să ne ducem, ştiu şi eu, la Paris”.

„Parisu-i prea obositor pentru tine deocamdată, cu drumul şi tot restul. Lasă mă să mă gândesc.”

„Just, nu Parisul, *la Moscova, la Moscova...”*

„La Moscova?”

„E Cehov. Ştii doar că citatele sunt singurele mele felinare în ceaţă.”

4. Singur mă preumblu prin oraş

Mi au arătat destule poze de familie, care, evident, nu mi-au spus nimic Pe de altă parte, sunt numai cele de când am cunoscut-o pe Paola. Cele din copilărie, dacă sunt, or fi pe undeva, pe la Solara.

Am vorbit la telefon cu sora mea de la Sidney. Când a aflat că fusesem bolnav, ar fi vrut să vină imediat, dar tocmai a suferit o operaţie destul de delicată şi doctorii i-au interzis să facă o călătorie aşa de obositoare.

Ada a încercat să evoce câte ceva, pe urmă a încetat şi a început să plângă. I-am spus, când o veni, să-mi aducă în dar un ornitorinc ca să-l pun în camera de zi, cine ştie de ce. Din câte cunoştinţe am eu, aş fi putut să zic şi un cangur, dar evident, ştiu că ăştia fac murdărie în casă.

M-am mai dus la birou doar câteva ore pe zi. Sibilla tocmai pregăteşte catalogul, şi fireşte că se descurcă bine prin bibliografii. Arunc un ochi rapid, spun că merge de minune şi pe urmă zic că am întâlnire cu doctorul. Mă priveşte cu înţelegere în timp ce ies. Mă ştie bolnav, nu-i normal? Sau crede că vreau să fug de ea? Doar nu-i pot spune „nu vreau să te iau drept pretext ca să-mi refac o memorie fictivă, biata şi draga de tine?”

Am întrebat-o pe Paola care erau simpatiile mele politice: „N-aş vrea să mă redescopăr, ştiu şi eu, nazist”.

„Eşti ceea ce se cheamă un bun democrat”, a zis Paola, „dar mai mult din instinct decât din ideologie. Îţi spuneam mereu că pe tine, unul, politica te plictiseşte – iar tu, din spirit polemic, mă numeai *pasionaria.* Ca şi cum te ai fi refugiat în cărţi vechi din teamă, sau din dispreţ faţă de lume. Nu, sunt nedreaptă, nu era dispreţ, pentru că te înflăcărai pe marginea marilor probleme morale. Subscriai la

apelurile pacifiste şi non-violente, te indignai în ce priveşte rasismul. Te-ai înscris până şi într-o ligă împotriva vivisecţiei".

„Cea animală, îmi închipui."

„Bineînţeles. Vivisecţia umană se numeşte război."

„Şi am fost... totdeauna aşa şi înainte să te întâlnesc?"

„Peste copilărie şi adolescenţă treceai. Pe de altă parte, n-am reuşit niciodată să te pricep în lucrurile astea. Mereu ai fost un amestec de pietate şi cinism. Dacă era vreo condamnare la moarte pe undeva, semnai împotrivă, trimiteai bani pentru o comunitate antidrog, însă dacă-ţi spuneau că au murit zece mii de copii, ce ştiu eu, în vreun război tribal din Africa Centrală, strângeai din umeri, ca şi cum ai fi spus că lumea a ieşit rău şi că nu-i nimic de făcut. Mereu ai fost un om jovial, îţi plăceau femeile frumoase, vinul bun, muzica bună, dar mie-mi dădeai impresia că asta era o crustă exterioară, un mod de a te ascunde. Când îţi dădeai drumul, spuneai că istoria e o enigmă sângeroasă, iar lumea o eroare."

„Nimic nu-mi va putea scoate din minte că lumea asta-i rodul unui zeu tenebros căruia eu îi prelungesc umbra."

„Cine a spus asta?"

„Nu mai ştiu."

„Trebuie să fi fost ceva care te-a implicat. Însă mereu te-ai făcut în patru dacă cineva avea nevoie de ceva, când a fost inundaţia de la Florenţa te-ai dus voluntar să scoţi afară din noroi cărţile Bibliotecii Naţionale. Iată, erai plin de milă pentru lucrurile mici şi cinic în privinţa celor mari."

„Mi se pare drept. Facem numai ceea ce putem. Restu-i vina lui Dumnezeu, cum zicea Gragnola."

„Cine-i Gragnola?"

„Nici asta n-o mai ştiu. Se vede că odată o ştiam." Ce ştiam eu odată?

Într-o dimineaţă m-am sculat, m-am dus să-mi fac cafeaua (decafeinizată) şi m-am apucat să fredonez încet *Roma, nu te prosti astă-seară.* De ce mi-a venit în minte cântecul ăla? Bun semn, a zis Paola, iar începi. Deci se pare

că-n fiecare dimineaţă, făcându-mi cafeaua, cântam un cântec. Nu există nici un motiv pentru care să-mi fi venit în minte ăsta mai degrabă decât altul. Toate cercetările (ce-ai visat azi-noapte, despre ce-am vorbit ieri-seară, ce-ai citit înainte de a adormi?) nu produseseră niciodată o explicaţie demnă de luat în seamă. Cel mult, ştiu şi eu, modul de a-mi pune şosetele, culoarea cămăşii, un borcan întrevăzut cu coada ochiului îmi deşteptau o memorie sonoră.

„Numai că", a remarcat Paola, „întotdeauna ai cântat numai cântece de după anii '50, cel mult te-ntorceai până la cele de la primele festivaluri de la San Remo, *Vola colomba bianca vola (Zboară, porumbiţă albă, zboară),* sau *Lo sai che i papaveri (Ştii tu că macii...).* Nu mergeai niciodată mai înapoi, nici un cântec din anii '40, sau '30, sau '20". Paola mi-a pomenit de *Sola me ne vo per la città (Singură tot umblu prin oraş),* marele cântec de după război, şi ea, care pe atunci era o fetiţă, îl avea în urechi pentru că la radio se cânta mereu. Sigur, mi se părea că ştiu melodia, dar n-am reacţionat cu interes, era ca şi cum mi-ar fi cântat muza, şi într-adevăr se pare că n-am fost niciodată un fanatic al operei lirice. Nu se compară cu *Eleanor Rigby,* să zicem, sau *Que será será, whatever will be will be,* sau *Sunt o femeie, nu sunt o sfântă.* Cât despre cele vechi, Paola atribuia dezinteresul meu pentru ele la ceea ce numea ea refularea copilăriei.

Observase în cursul anilor şi că eram un bun cunoscător al muzicii clasice şi de jazz, mă duceam bucuros la concerte, ascultam discuri dar n-aveam niciodată chef să dau drumul la radio. Cel mult îl auzeam în surdină, dacă-i dădea altcineva drumul. Evident că radioul era precum casa de la ţară, o chestie din alte vremuri.

Însă în dimineaţa următoare, sculându-mă şl făcându-mi cafeaua, am cântat:

Singură tot umblu prin oraş,
trec prin lumea care nu mă ştie
şi durerea n-o poate vedea
căutându-te, visându-te, căci nu mai eşti...

Să uit încerc, dar e-n zadar,

prima iubire e un dar,
e scris un nume, doar un nume-n miezul inimii,
te-am cunoscut şi-acuma ştiu că eşti iubirea,
adevărata, marea mea iubire.

Melodia îmi venea singură. Şi mi s-au umezit ochii.

„De ce tocmai asta?", a întrebat Paola.

„Aşa. Poate pentru că se intitula *În căutarea ta*. A cui, nu ştiu." „Ai trecut de bariera aniior '40", a reflectat Paola, devenită curioasă.

„Nu-i asta", am răspuns, „e că am simţit înlăuntru ceva. Ca un fior. Nu, nu ca un fior. Ca şi cum... Ştii *Flatland,* ai citit-o şi tu. Ei, bine, triunghiurile şi pătratele alea trăiesc în două dimensiuni, nu ştiu ce este grosimea. Acum imaginează-ţi că cineva dintre noi, cei care trăim în trei dimensiuni, le-ar atinge de sus. Ar avea o senzaţie niciodată simţită înainte şi ar fi incapabile să spună ce este. Ca şi cum cineva ar veni la noi din cea de-a patra dimensiune şi ne-ar atinge de pe dinăuntru, să zicem, pilorul, în mod delicat. Ce simţi când cineva îţi atinge pilorul? Eu aş zice... o misterioasă flacără".

„Ce vrea să-nsemne o misterioasă flacără?"

„Nu ştiu, mi-a venit să spun aşa."

„E acelaşi lucru pe care l-ai simţit când ai văzut poza părinţilor tăi?"

„Aproape. Adică nu. Dar, în fond, de ce nu? Aproape acelaşi."

„Ăsta-i un semnal interesant, Yambo, trebuie să luăm notă de el."

Ea speră mereu c-o să-mi revin. Iar eu poate simţeam misterioasa flacără gândindu-mă la Sibilla.

Duminică. „Du-te şi te plimbă, mi-a zis Paola, îţi face bine. Nu ieşi de pe străzile pe care le cunoşti. În piaţa Cairoli e taraba aceea cu flori care de obicei rămâne deschisă şi când e sărbătoare. Pune să-ţi facă un buchet mare de primăvară, sau poate nişte trandafiri, casa asta parcă trage a înmormântare."

Am coborât în piaţa Cairoli, dar taraba era închisă. Am pierdut vremea pe via Dante până la Cordusio, am cotit la dreapta către bursă şi am văzut că duminica îşi dau întâlnire acolo colecţionarii din tot Milano. Pe via Cordusio tarabe cu timbre, iar pe toată via Armorari ilustrate vechi, figurine, apoi întreaga răscruce de la Pasajul Central ocupată de vânzători de monede, soldăţei, iconiţe sfinte, ceasuri de mână, până şi cartele telefonice. Colecţionismul e anal, ar trebui s-o ştiu, lumea-i gata să colecţioneze orice, şi dopuri de Coca-Cola, în fond cartelele telefonice costă mai puţin decât incunabulele mele. În piaţa Edison, pe stânga standuri cu cărţi, ziare, afişe publicitare, iar vizavi până şi unele care vând diverse obiecte de pacotilă, lămpi Liberty, bineînţeles false, vase de flori pe fond negru, balerine din biscuit.

Într-o prăvălie erau patru vase cilindrice, sigilate, unde, într-o soluţie apoasă (formalină?), stăteau în suspensie nişte forme de culoarea fildeşului care rotunde, care ovale ca boabele de fasole, legate cu nişte filamente foarte albe. Erau creaturi marine, castraveţi-de-mare, bucăţi de polipi, corali albicioşi şi ar fi putut să fie şi născute de morbida fantezie teratologică a unui artist. Yves Tanguy?

Patronul mi-a explicat că erau testicule: de câine, de pisică, de cocoş şi de încă un animal, completate de rinichi şi de chestiile alea. „Uitaţi, asta-i marfă dintr-un laborator ştiinţific din secolul al XIX-lea. Patruzeci de mii unul. Numai vasele conţinătoare fac dublu, e marfă care are pe puţin o sută cincizeci de ani. Patru ori patru şaisprezece, eu vi le dau pe toate patru pentru o sută douăzeci de mii. O afacere."

Testiculele acelea mă fascinau. Măcar o dată era ceva ce n-ar fi trebuit să cunosc prin memorie semantică, cum zicea Gratarolo, şi nici măcar nu făceau parte din experienţa mea trecută. Cine a mai văzut testicule de câine, vreau să spun, fără câine în jur, aşa, în stare pură? M-am scotocit în buzunar, aveam patruzeci de mii cu totul, iar la tarabă nu poţi plăti cu un cec.

„Le iau pe astea de câine."

„Faceţi rău că le lăsau pe celelalte, era o ocazie unică."

Nu le poţi avea pe toate. M-am întors acasă cu coaiele

mele de câine şi Paola a înnălbit: „E curios, pare cu adevărat o operă de artă, dar unde o s-o ţinem? În sufragerie, ca de fiecare dată când oferi unui oaspete nişte nuci de acaju sau nişte măsline ascolane, ăla să vomite pe covor? În dormitor? Scuză-mă, nu. O să le ţii la birou, eventual lângă vreo carte frumoasă de ştiinţele naturii, de la o mie şase sute".

„Credeam că am dat o lovitură."

„Păi îţi dai seama că eşti unicul bărbat de pe pământ, unicul de pe faţa pământului de la Adam încoace, pe care soţia îl trimite să cumpere trandafiri şi el se întoarce acasă cu o pereche de coaie de câine?"

„Dacă nu de altceva, măcar e o chestie de Guinness al întâietăţilor. Şi pe urmă, ştii, sunt bolnav."

„Scuze. Erai nebun şi înainte. Nu e nici o întâmplare că i-ai cerut un ornitorinc surorii tale. Odată voiai să-ţi pui în casă un flipper din anii '60 care costa cât un tablou de Matisse şi făcea un zgomot infernal."

Însă pe precupeţul acela Paola îl cunoştea, ba chiar zice că ar fi trebuit să-l cunosc şi eu, că odată găsisem acolo prima ediţie din *Gog* de Papini, cu coperte originale, cu filele netăiate, la zece mii de lire. Aşa că duminica următoare a vrut să mă însoţească, nu se ştie niciodată, a zis ea, risc să te întorci acasă cu testicule de dinozaur şi trebuie să chemăm un zidar să lărgească uşa ca să le facem loc să intre.

Timbrele şi cartelele telefonice nu, dar mă făceau curios ziarele vechi. Lucruri din copilăria noastră, a spus Paola. Iar eu: „Atunci să le lăsăm naibii". Dar la un moment dat am văzut o cărticică cu Topolino – Mickey Mouse. Din instinct am luat-o în mână. Nu era pesemne veche, era o retipărire din anii '60, aşa cum se deducea de pe contracopertă şi din preţ. Am deschis-o la jumătate: „Nu e un original, pentru că alea erau tipărite în două culori, cu o nuanţă de roşu-cărămiziu şi castaniu, iar asta e tipărită în alb şi albastru".

„De unde ştii?"

„Nu ştiu, ştiu eu aşa."

„Dar coperta o reproduce pe cea originală, uită-te la dată şi la preţ, 1937, lire una şi cincizeci."

Comoara Clarabellei, se lăfăia titlul pe coperta în culori variate. „Şi greşiseră copacul”, am spus eu.

„În ce sens?”

Am răsfoit în grabă cărticica şi m-am dus la sigur la pătratele cu desenele respective. Dar era ca şi cum n-aş fi avut chef să citesc ceea ce era scris în rotocoale, ca şi cum ar fi fost într-o altă limbă sau literele ar fi fost mânjite şi lipite toate la un loc. Mai degrabă am rostit din memorie.

„Vezi, Mickey Mouse şi Horace s-au dus să caute cu o hartă veche comoara îngropată de bunicul sau de străunchiul Clarabellei, luându-se la întrecere cu scârbosul domn Squick şi cu perfidul Picior-de-lemn. Au ajuns la locul respectiv, au consultat harta, trebuiau să pornească de la un copac şi să traseze o linie către un copac mai mic, apoi un triunghi. Sapă ei, sapă, şi nu-i nimic acolo. Până ce Mickey Mouse are o revelaţie, harta e din 1863, au trecut mai mult de şaptezeci de ani, imposibil să mai fie mic copăcelul acela, deci copacul care apare gros este cel mic de atunci, iar cel mare a căzut, dar poate că mai sunt în jur resturile lui. Şi într-adevăr, caută ei, iată o bucata de trunchi, refac măsurătorile, sapă din nou şi iacătă acolo, chiar în locul acela, comoara.”

„Dar tu de unde ştii?”

„Toți ştiu asta, nu?”

„Nu, n-o ştiu toți”, a zis Paola aţâţată. „Asta nu-i memoria semantică. Asta-i memoria autobiografică. Tu acum îți aminteşti ceva care te-a impresionat când erai copil! Şi ţi l-a evocat coperta asta.”

„Nu, nu imaginea. La o adică numele, Clarabella.”

„Rosebud.”

Bineînţeles că am cumpărat cărticica. Mi-am petrecut seara cu povestea aia, dar nu mai scoteam nimic în plus din ea. O ştiam, şi asta era tot, nici o flacără misterioasă.

„N-o să mai ies din asta, Paola. Nu voi intra niciodată în peşteră.”

„Dar ţi-ai amintit dintr-o dată povestea cu cei doi copaci.”

„Proust măcar îşi amintea trei. Hârtie, hârtie, ca toate cărţile din apartamentul ăsta şi cele de la birou. Am o memorie de hârtie.”

„Exploatează hârtia, din moment ce madlenele nu-ţi spun nimic. Nu eşti Proust, foarte bine. Nici Zaseţki nu era.”

„Cine naiba mai era şi ăsta?”

„Aproape că uitasem şi mi-a adus aminte Gratarolo. Cu meseria pe care o am eu nu puteam să nu fi citit *O lume pierdută* şi *regăsită,* un caz clasic. Numai că a avut loc cu mult timp în urmă, şi din interes academic. Azi am recitit-o cu participare, e o cărţulie delicioasă pe care o parcurgi în două ore. Prin urmare, Luria, marele neuropsiholog rus, a urmărit cazul acestui Zaseţki, care în timpul ultimului război

mondial este lovit de o schijă, suferind traumatisme în regiunea occipito-parietală stângă a creierului. Se trezeşte şi el, dar într-un haos teribil, nu reuşeşte nici măcar să perceapă poziția corpului lui în spaţiu. Câteodată se gândeşte că unele părţi ale trupului lui s-au schimbat, capul a devenit neobişnuit de mare, trunchiul este extrem de mic, picioarele i s-au mutat pe cap."

„Nu mi se pare a fi cazul meu. Picioarele pe cap? Şi penisul în locul nasului?"

„Aşteaptă. Lasă asta cu picioarele pe cap, i se întâmpla numai din când în când. Cel mai rău era cu memoria. Redusă la zdrenţe, ca şi cum ar fi fost pulverizată, nu ca a ta. Nici el nu-şi amintea nici unde se născuse, nici numele mamei sale, dar nici măcar nu mai ştia să citească şi să scrie. Luria se apucă să-l urmărească, Zaseţki are o voinţă de fier, învaţă din nou să citească şi scrie, şi scrie, şi scrie. Timp de douăzeci şi cinci de ani înregistrează nu numai ceea ce dezgroapă în peştera devastată a memoriei lui dar şi ceea cc i se întâmplă zi de zi. Era ca şi cum mâna lui, cu automatismele ei, reuşea să pună în ordine ceea ce capul nu mai reuşea. Ca şi cum ceea ce scria era mai inteligent decât el. Şi aşa, pe hârtie, s-a regăsit puţin câte puţin. Tu nu eşti el, dar ceea ce m-a frapat a fost că el şi-a refăcut o memorie de hârtie. Şi i-au trebuit douăzeci şi cinci de ani. Tu hârtia o ai deja, dar evident că nu-i cea care se află aici. Peştera ta e în casa de la ţară. M-am gândit mult zilele astea, ştii? Ai închis cu cheia prea hotărât hârtiile copilăriei şi adolescenţei tale. Poate că acolo e ceva care te priveşte îndeaproape. Acum tu o să-mi faci mie plăcerea şi-ai să te duci la Solara. Singur, mai întâi pentru că eu nu pot să-m. las serviciul, şi apoi pentru că trebuie să faci totul singur. Tu şi cu trecutul tău îndepărtat. Stai acolo atât cât trebuie şi vezi ce ţi se-întâmplă. Cel mult, ai să pierzi o săptămână, fie şi două, şi o să iei aer curat, care n-o să-ţi prindă rău. I-am telefonat deja Amaliei."

„Şi cine-i Amalia, nevasta lui Zaseţki?"

„Da, bunică-sa. Doar nu ţi-am povestit totul despre Solara. Încă din vremea bunicului tău erau acolo arendaşii,

Maria şi Tommaso, zis Masulu, pentru că pe-atunci casa avea mult pământ în jur, mai ales vii, şi destule vite. Maria te-a văzut crescând şi ţinea la tine din tot sufletul. Dar ş Amalia, fiica ei, poate să fi avut vreo zece ani mai mult decât tine, şi ţi-a ţinut loc de soră mai mare, de tanti, de toate. Erai idolul ei. Când unchii tăi au vândut pământul, inclusiv cabana de la munte, tot mai rămâneau o vie mică, livada, grădina de zarzavat, crescătoria de porci, iepurăria şi păsările. Nu mai avea sens să se vorbească de arendă, şi tu îi lăsaseşi totul lui Masulu, ca şi cum ar fi fost bunurile lui cu înţelegerea ca familia să aibă grijă de casă. Pe urmă Masulu şi Maria s-au dus şi ei, Amalia nu s-a căsătorit – niciodată n-a prea fost ea o frumuseţe – şi a continuat să trăiască acolo, vinde ouăle şi puii în sat, mezelarul vine la momentul potrivit să-i taie porcul, verii o ajută să stropească via şi să facă şi ea ceva vin acolo, în fine, e mulţumită, atâta că se simte cam singură şi deci e fericită când se duc fetele noastre cu copiii. I se plăteşte ce se consumă, ouă, pui sau salate, pentru fructe şi verdeţuri nu se pune problema – sunt ale voastre, zice ea. O femeie de aur, o bucătăreasă... ai să vezi singur. La ideea că tu te duci acolo nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, domnişorul Yambo în sus, domnişorul Yambo în jos, ce bine, o să vedeți că boala o fac eu să-i treacă cu sărătura care-i place lui...”

„Domnişorul Yambo. Ce lux. Apropo, de ce-mi spuneţi Yambo?”

„Pentru Amalia o să fii domnişorul şi la optzeci de ani. Iar cât despre Yambo, îmi explicase asta chiar Maria. Tu hotărâseşi aşa de mic. Spuneai pe mine mă cheamă Yambo, ăla cu moţuleţ. Şi ai devenit Yambo pentru toată lumea “

„Cu moţuleţ?”

„Se vede că pe atunci aveai un moţ frumos. Şi nu-ţi plăcea Giambattista, lucru pe care pot să-l înţeleg. Dar să lăsăm deoparte problemele anagrafice. Tu pleci. Nu poţi să te duci cu trenul, căci ar trebui să schimbi de patru ori, o să te însoţească Nicoletta, care tot trebuie să-şi ia de-acolo nişte lucruri pe care le-a uitat de Crăciun, pe urmă se întoarce imediat înapoi şi te lasă pe mâinile Amaliei care te răsfaţă,

ştie să-ţi fie aproape când ai nevoie de ea şi să dispară când vrei să stai singur. În casă am pus telefon acum cinci ani şi putem să ne auzim în orice moment. Încearcă, te rog eu."

Am cerut câteva zile să mă gândesc. Eu eram cel care vorbise primul de o călătorie, ca să scap de după-amiezele de la birou. Dar voiam cu adevărat să scap de după-amiezele de la birou?

Eram într-un labirint, orice direcţie apucam, nu era cea bună. Şi pe urmă, de unde voiam să ies? Cine spusese *Sesam, deschide-te, vreau să ies*? Eu voiam să intru, ca şi Ali Baba în cavernele memoriei.

A avut grijă Sibilla să-mi rezolve problema. Într-o după-amiază a emis un mic sughiţ irezistibil, s-a acoperit de o uşoară roşeaţă (*în sângele care pe chipu-ţi se-ntinde ca o flacără, cosmosul are tresăriri de râs),* a frământat timp de câteva secunde un mănunchi de fişe pe care le avea dinainte şi a zis: „Yambo, trebuie să fii primul care află... Mă mărit".

„Cum, te măriţi?" am reacţionat eu, de parcă spuneam „cum îţi permiţi?"

„Mă mărit. Cred că ştii cum e asta când un bărbat şi o femeie schimbă inelele şi ceilalţi aruncă peste ei boabe de orez..."

„Nu, vreau să zic... şi mă laşi?"

„Nu, de ce? El e într-un birou de arhitectură, dar nu câştigă prea mult deocamdată, va trebui să lucrăm amândoi. Şi pe urmă, aş putea eu să te las vreodată?

Îi *înfigea cuţitul în inimă şi-l răsucea de două ori.* Sfârşitul *Procesului* lui Kafka, ba chiar sfârşitul procesului în general. „Şi e ceva... care durează de mult timp?"

„Nu mult. Ne-am întâlnit acum câteva săptămâni, ştii cum se petrec lucrurile astea. E un băiat bun, ai să-l cunoşti."

Cum se petrec lucrurile astea. Poate că mai înainte fuseseră alţi băieţi buni, poate că a profitat de accidentul meu ca să pună capăt unei situaţii imposibile. Ori poate că s-a aruncat de gâtul primului care i-a trecut pe dinainte, un salt în beznă. În cazul ăsta i-am făcut rău de două ori. Dar

cine i-a făcut rău, imbecilule? Totul se petrece ca de obicei, e tânără, întâlneşte unul de vârsta ei, se îndrăgosteşte pentru prima dată... Pentru prima dată, ne-am înţeles? *Şi totuşi unul floarea-ţi va răpi, tu, gură de izvor, şi-i va fi dar şi noroc că nu te-a căutat...*

„Va trebui să-ţi fac un cadou frumos."

„Dar este timp. Am hotărât asta ieri-seară, dar aş vrea să aştept să te faci tu bine, aşa pot să-mi iau şi eu o săptămână de concediu fără remuşcări."

Fără remuşcări. Ce delicateţe

Cum era ultima fişă pe tema ceţii pe care o văzusem? *Când ajunserăm în gara Roma, în seara din Vinerea Paştelui şi ea se depărta cu trăsura în ceaţă, mi s-a părut că am pierdut-o pentru totdeauna, fără speranţă.*

Povestea se sfârşea de la sine. Cât priveşte cele ce s-or fi întâmplat înainte, totul era anulat. Tablă ştearsă, nou-nouţă. De acum înainte, doar ca o fiică.

În cazul ăsta puteam să plec. Ba chiar trebuia. I-am spus Paolei că am să mă duc la Solara. Era fericită.

„O să vezi c-o să te simţi bine."

„Calcan, călcănaş, prinţ de peşte drăgălaş – de ar fi după mine, eu unul n-aş vrea – da-i vrăjitoarea de nevastă-mea – de nevastă-mea, care pe toate le vrea."

...Eşti de-a dreptul perfid. Hai, la ţară, la ţară."

În seara aceea, pe când Paola îmi făcea în pat ultimele recomandări înainte de plecare, i-am mângâiat sânul. Ea a scâncit cu tandreţe, iar eu am simţit ceva care semăna cu dorinţa, dar amestecat cu blândeţea şi, poate, cu recunoştinţa. Am făcut dragoste.

Ca şi atunci, când cu periuţa de dinţi, trupul meu evident că a păstrat amintirea despre cum anume se tăcea. A fost ceva calm, în ritm lent. Ea şi-a avut orgasmul ei prima (întotdeauna-i aşa, mi-a spus după aceea), eu puţin după. În fond, pentru mine era prima dată. E cu adevărat frumos, aşa cum se spune. Nu eram mirat, dar era ca şi cum ştiam lucrul ăsta cu capul, iar cu trupul descopeream abia acum că era adevărat.

„Nu-i rău, am spus întinzându-mă cu faţa în sus, acum am înţeles de ce lumea ţine atât de mult la asta.

„Isuse, a comentat Paola, iată că mi s-a întâmplat şi să-mi dezvirginez bărbatul la şaizeci de ani."

„Mai bine mai târziu decât niciodată."

Dar n-am putut evita ca, adormind cu mâna Paolei în mâna mea, să mă întreb dacă cu Sibilla ar fi fost acelaşi lucru. Imbecilule, îmi şopteam eu pierzându-mi încet firul gândurilor, oricum n-o s-o ştii niciodată.

Am plecat. Nicoletta conducea, eu o priveam din profil. Judecând după fotografiile mele din perioada căsătoriei, nasul era al meu, şi chiar şi tăietura gurii. Era cu adevărat fiica mea, nu-mi vânduseră gogoşi.

(Desfăcându-i-se uşor decolteul, îi zări pe neaşteptate pe piept un medalion de aur cu un Y cizelat cu fineţe. Dumnezeule mare, zise, cine ţi l-a dat? Mereu l-am avut cu mine, domnule, şi-l aveam la gât şi atunci când, prunc fiind, am fost pusă şi lăsată pe treptele mănăstirii Clariselor din Saint-Auban, zise ea. Medalionul ducesei, al mamei tale! am exclamat eu. Oare ai şi patru aluniţe mici în formă de cruce pe umărul stâng? Da, domnule, dar cum de puteţi să ştiţi aceasta? Dar atunci, atunci tu eşti mica mea, iar eu sunt tatăl tău! Tată, tăticul meu! Nu, ai grijă ca tu, nevinovată şi neştiutoare cum eşti, să nu te pierzi cu firea. O să ieşim de pe carosabil!)

Nu vorbeam, dar înţelesesem eu că Nicoletta e laconică din fire, şi în momentul acela era cu siguranţă încurcată, se temea să nu-mi pomenească ceva de care eu uitasem, şi nu voia să mă tulbure. O întrebam numai în ce direcţie mergeam „Solara e la limita dintre Langhe şi Monferrato, e un loc foarte frumos, o să vezi, tăticule". Îmi plăcea să aud cum mi se spune tăticule.

La început, după ce am ieşit de pe autostradă, vedeam semnale care-mi vorbeau de oraşe cunoscute, Torino, Asti, Alessandria, Casale. Pe urmă am apucat-o pe nişte drumuri secundare, pe care indicatoarele citau sate de care nu auzisem nicicum. După câţiva kilometri de şes, după ce-am

mers pe lângă un canal, am întrezărit de departe profilul albăstriu al câtorva coline. Dar deodată profilul a dispărut, pentru că aveam în față o perdea de arbori, şi maşina s-a strecurat printre ei continuând printr-un fel de coridor de frunziş, care mă ducea cu gândul la o pădure tropicala... *Que me font maintenant tes ombrages et tes lacs?*

Dar, după ce am trecut de coridor, cu impresia că înaintam tot pe şes, ne aflam deja într-o vale în formă de scoică, străjuită de coline pe laturi şi în spate. Evident, pătrunseserăm în Monferrato făcând un imperceptibil şi continuu urcuş, înălţimile ne înconjuraseră fără să-mi dau seama, şi intram acum în altă lume, într-o frumuseţe de podgorii încă tinere. Erau, văzute de la distanţă, creştete de diferite înălțimi, unele care abia răsăreau printre movilițe mai joase, altele mai abrupte, multe vegheate de construcţii, biserici sau aşezări mai mari, şi conace, aproape nişte castele ce se căţărau cu o putere de invadare disproporţionată şi, în loc să le completeze cu blândeţe, le dădeau un fel de elan spre cer.

După circa o oră de mers printre colinele acelea, unde la fiecare cotitură se deschidea o privelişte diferită, ca şi cum am fi trecut brusc de la o regiune la alta, la un moment dat am văzut un indicator pe care scria Mongardello. Am zis: „Mongardello. Pe urmă Corseglio, Montevasco, Castelletto Vecchio, Lovezzolo şi am ajuns, nu?"

„De unde ştii?"

„O ştie toată lumea", am spus. Dar evident că nu era adevărat, în ce enciclopedie se vorbeşte de Lovezzolo? Oare am început să pătrund în peşteră?

Partea a doua

O MEMORIE DE HÂRTIE

5. Comoara Clarabellei

De ce oare ca adult nu mă duceam bucuros la Solara chiar că nu înţelegeam, pe când mă apropiam de locurile copilăriei mele. Nu era atât Solara în sine, ceva mai mult decât un sat mai mare, pe lângă care treceai lăsându-l în scoica lui în mijlocul viilor pe coline joase, ci după aceea, când urcai. La un moment dat, după mai multe turnante, Nicoletta o luase pe un drumeag secundar, merseserăm cel puţin vreo doi kilometri de-a lungul buzei unui povârniş lat abia cât să lase să se-ntâlnească două maşini şi care cobora pe ambele laturi, arătând două peisaje diferite. La dreapta pe cel din Monferrato, făcut din coame foarte line împodobite cu spaliere, ce se înmulţeau treptat, verzi pe fundalul unui cer limpede de început de vară, în ceasul acela în care (ştiam) bântuie demonul de amiază. De cealaltă parte erau acum primele înmuguriri din Langhe, cu reliefuri mai crude şi mai puţin modelate, ca un şir de lanţuri unul după altul, fiecare în perspectivă marcat de o nuanţă diferită, până se ştergeau în albăstriul pal al celor mai îndepărtate.

Descopeream peisajul acela pentru prima dată, şi cu toate acestea îl simţeam al meu şi aveam impresia că, dându-mi drumul într-o cursă nebună în jos pe văi, aş fi ştiut unde să pun picioarele şi încotro să mă duc. Într-un anume sens, era ca atunci când am reuşit să conduc, la ieşirea din spital, automobilul acela pe care nu-l mai văzusem niciodată. Mă simţeam acasă. Eram în prada unei desfătări nelămurite, a unei fericiri fără memorie.

Drumul pe povârniş se prelungea în urcuş pe coasta unui deal pe care fără veste îl depăşea, şi iată, după o alee cu castani, era casa. Ne-am oprit într-un soi de curte împestriţată cu ronduri înflorite, iar în spatele construcţiei se

întrevedea un deal puţin mai înalt pe care se întindea ceea ce era pesemne via mică a Amaliei. La sosire era greu să identifici forma acelei clădiri de casă cu ferestre mari la primul etaj, care arăta vederii un mare corp central, cu frumoasa uşă de stejar cuprinsă într-un arc pe toată lăţimea ei, sub un balcon, imediat în faţa aleii, şi două aripi laterale mai scurte şi cu intrări mai modeste. Dar nu se înţelegea cât anume se întindea casa pe latura din spate, către colină. Curtea se deschidea, la spatele meu, spre cele două peisaje pe care abia le admirasem, şi pe o sută optzeci de grade lărgime de cuprins cu ochii, pentru că mica alee de sosire urcase puţin câte puţin, iar drumul pe care veniserăm dispărea mai jos, fără să împiedice vederea.

A fost o impresie scurtă, pentru că, printre strigăte ascuţite de bucurie, a ţâşnit imediat o femeie care, după descrierile ce mi se făcuseră, nu putea fi decât Amalia, cu picioarele scurte, cam robustă, de vârstă incertă (cum mă şi anunţase dinainte Nicoletta, între douăzeci şi nouăzeci de ani, cu faţa de castană uscată luminată de o bucurie imposibil de ţinut în frâu. În fine, ceremonia de bun-venit, sărutări şi îmbrăţişări, gafe pudice, urmate imediat de câte un mic strigăt retezat de o mână repede pusă la gură (vă amintiţi, domnişorule Yambo, asta şi ailaltă, zi că nu-i adevărat, şi aşa mai departe, cu Nicoletta la spatele meu, care trebuia să-i facă mereu cu ochiul).

Un vârtej, puţin spaţiu ca să judeci sau să întrebi, atât cât să-ţi dai bagajele jos şi să le duci în aripa stângă, unde se stabilise Paola cu fetele şi unde aş fi putut să dorm şi eu, afară doar dacă nu voiam să locuiesc în corpul central, cel al bunicilor şi al copilăriei mele, care rămăsese totdeauna închis, dar ca un sanctuar („ştiţi că eu mă duc acolo adesea ca să şterg praful şi să aerisesc din când în când, dar chiar numai din când în când, să feresc să nu se formeze mirosuri urâte, fără să deranjez odăile alea, care pentru mine îs ca şi cum ar fi în biserică"). Dar la parter odăile cele mari şi goale rămâneau deschise, pentru că acolo se întindeau merele, roşiile şi atâtea alte bunătăţi, ca să se coacă şi să se păstreze la răcoare... Şi, într-adevăr, făcui câţiva paşi în gangurile

acelea, se simţea parfumul înţepător de mirodenii şi de fructe şi verdeţuri iar pe o masă mare se aflau deja primele smochine, chiar primele, şi n-am putut să-mi refuz să gust una şi să-mi dau cu părerea că pomul ăla era cu adevărat darnic, dintotdeauna, dar Amalia striga „cum, pomul ăla, *pomii* ăia, sunt cinci, ştiţi bine, iar unu-i mai frumos decât altul!" Scuză-mă, Amalia, nu eram atent, vai de mine, cu toate lucrurile importante pe care le are în cap domnişorul Yambo – mulţumesc, Amalia, de-aş avea eu cu adevărat atâtea lucruri în cap, hiba e că au zburat toate, pfff, într-o dimineaţă de la sfârşitul lui aprilie, şi un smochin sau cinci smochini pentru mine-i totuna.

„Sunt de pe acum struguri în vie?", am întrebat, aşa, ca să mă arăt activ cu mintea şi cu sentimentele.

„Păi strugurii acuma sunt ciorchinei mititei care par nişte copilaşi în burtă la mămica, chiar dacă anul ăsta, cu căldura care e, s au copt toate mai repede decât de obicei, şi să sperăm c-o să plouă. Strugurii o să aveţi tot timpul să-i vedeţi, pentru că veţi binevoi să staţi aici până-n septembrie. Va să zică dumneavoastră aţi fost un pic bolnav şi doamna Paola mi-a spus că trebuie să vă pun pe picioare, cu lucruri sănătoase şi hrănitoare. Pentru astă-seară am pregătit ceea ce vă plăcea dumneavoastră de copil, sălătuca cu băiță de ulei şi sos de roşii, cu bucăţele de leuştean şi cu cepuşoare tocate mărunt, şi cu toate verdeţurile pe care le vrea Domnul, şi am pâinea care vă plăcea, franzeluţele alea frumoase cu care-ntingi în sosuleţ. Şi pe urmă, un cocoşel de-ai mei, nu d-ăia de la prăvălie, pe care-i îngraşă cu porcării, sau, dacă preferaţi, iepure cu rozmarin. Iepure? Iepure, mă duc acuma să-i trag una la căpăţână la cel mai mărişor, biata vietate, dar asta-i viaţa. Valeu, Doamne, da' ce, Nicoletta chiar pleacă acum, pe loc? Ce păcat. N-are a face, rămânem noi doi aci şi faceţi dumneavoastră ce vreţi, că nu-mi bag eu nasul. Mă vedeţi doar dimineaţa când v-aduc cafeaua cu lapte şi la ora când mâncaţi, iar în rest umblaţi dumneavoastră cum vă pare."

„Aşa că, tată", mi-a zis Nicoletta în timp ce încărca lucrurile pe care venise să le ia, „pare că Solara e la distanţă,

dar în spatele casei e o cărare care duce direct în sat tăind toate curbele şoselei. E un coborâş cam abrupt, dar cu un fel de trepte, şi pe urmă dai imediat în şes. Un sfert de oră ca să te duci şi douăzeci de minute ca să te întorci la urcuş, dar ai zis mereu că e bine pentru colesterol. În sat găseşti ziare şi ţigări, dar dacă-i spui Amaliei, se duce ea la opt dimineaţa, tot se duce pentru ale ei şi merge şi la biserică, însă trebuie să-i scrii pe-o foiţă numele jurnalelor, în fiecare zi, altfel uită şi rişti să-ţi aducă acelaşi număr din *Gente* sau din *Stop* timp de şapte zile. Chiar n-ai nevoie de altceva? Aş vrea să rămân cu tine, dar mama zice c-o să-ţi facă bine să stai singur printre lucrurile tale vechi".

Nicoletta a plecat, Amalia mi-a arătat camera mea şi a Paolei (miros de levănţică). Mi-am aranjat lucrurile, m-am schimbat cu nişte haine mai comode pe care le-am dibuit pe-acolo, inclusiv nişte pantofi desfundați la călcâie care aveau pe puţin douăzeci de ani, exact ca unul cu pământ la ţară, şi am stat vreo jumătate de oră la fereastră să mă uit la colinele din Langhe.

Pe masa din bucătarie era un ziar de la Crăciun (ultima dată fuseserăm acolo de sărbători) şi m-am apucat să-l citesc, în timp ce-mi turnam un pahar de muscat, gata pus într-o găleţică cu apă rece de la puţ. Pe la sfârşitul lui noiembrie, Națiunile Unite autorizaseră utilizarea forţei pentru a elibera Kuweitul de irakieni, tocmai plecaseră către Arabia Saudită primele echipaje americane, se vorbea de o ultimă tentativă a Naţiunilor Unite ca să trateze la Geneva cu miniştrii lui Saddam şi să-l convingă să se retragă. Ziarul mă ajuta să reconstitui unele evenimente, şi-l citeam ca şi cum ar fi fost ultimele ştiri.

La un moment dat mi-am dat seama că de dimineaţă, în febra plecării nu-mi făcusem nevoile. M-am dus în baie, foarte bună ocazie ca să termin de citit ziarul iar pe fereastră am văzut via. M-a bătut un gând, mai degrabă o dorinţă veche: să-mi fac nevoile printre spaliere. Mi-am pus ziarul în buzunar şi am deschis, nu ştiu dacă la întâmplare sau în

virtutea unui soi de radar lăuntric al meu, o uşă mică din dos. Am traversat o grădină de legume foarte bine ţinută. Pe partea aripii arendate erau nişte curticele de scânduri care, după cloncăniturile şi grohăiturile care se auzeau, probabil că erau poiata şi iepurăriilc şi cocinele de porci. În fundul grădinii era cărarea pe care se urca în vie.

Amalia avea dreptate, frunzele de viţă erau încă mici şi strugurii păreau nişte bobiţe. Dar mă simţeam într-o vie, cu bulgării pe sub tălpile scâlciate şi smocurile de iarbă dintre un rând de vie şi celălalt. Am căutat instinctiv cu ochii nişte piersici, dar nu i-am văzut. Ciudat, citisem eu prin vreun roman că între rânduri – dar trebuie să mergi printre ele desculţ, cu călcâiele uşor bătătorite, încă de mic – sunt nişte piersici galbene care cresc numai prin vii, se despică prin apăsare cu degetul, şi sâmburele iese aproape de la sine, curat ca după un tratament chimic, afară de vreun viermuşor gras şi alb din fruct care rămâne lipit printr-un atom. Le poţi mânca aproape fără să simţi puful de pe coajă, care-ţi dă un fior de la limbă până-n vintre. Timp de o clipită am simţit fiorul în vintre.

M-am aşezat pe vine, în marea tăcere a amiezii, întreruptă doar de câteva glasuri de păsărele şi de ţârâitul greierilor, şi mi-am făcut nevoile.

Silly season. He read on, seated calm above his own rising smell. Făpturii omeneşti îi place mirosul propriilor ei excremente, dar nu şi al altora. În fond, sunt parte din trupul nostru.

Simţeam acum un fel de satisfacţie străveche. Mişcarea calmă a sfincterului acolo, în mijlocul verdeţii, îmi amintea confuz experienţe anterioare. Ori e un instinct al speciei. Eu am atât de puţin individual şi aşa de mult de-al speciei (am o memorie ca de omenire, nu de persoană), că poate pur şi simplu mă bucuram de o plăcere simţită şi de omul de Neanderthal. El pesemne că avea mai puţină memorie decât mine, nu ştia nici măcar cine era Napoleon.

Când am terminat, mi-a venit gândul că trebuia să mă şterg cu frunze, probabil că era un automatism. Dar aveam cu mine ziarul, şi i-am rupt pagina cu programele TV (şi-aşa

erau vechi de şase luni şi, în orice caz, la Solara nu e televizor).

M-am ridicat din nou în picioare şi m-am uitat la excrementele mele. O frumoasă arhitectură în spirală, încă aburindă. Borromini. Pesemne că eram în regulă cu intestinul, pentru că se ştie că trebuie să ne facem griji numai dacă nevoile sunt prea moi sau de-a dreptul lichide.

Îmi vedeam pentru prima oară căcatul (în oraş te aşezi pe closet şi pe urmă tragi imediat apa, fără să te uiţi). Acum chiar îl numeam căcat, aşa cum cred că-l numeşte lumea. Căcatul e lucrul cel mai personal şi mai rezervat pe care-l avem. Restul pot să-l cunoască toţi, mimica feţei privirea, gesturile. Chiar şi trupul tău gol, la mare, la doctor sau când faci dragoste. Până şi gândurile, pentru ca de obicei le exprimi, sau poate că alţii ţi le ghicesc după cum priveşti sau după cât eşti de încurcat. Sigur, vor fi fiind şi gânduri secrete (Sibilla, de exemplu, însă în parte mă şi trădasem vorbind cu Gianni, şi cine ştie dacă ea n-o fi intuit ceva, poate că tocmai de-aia se mărită), dar în general şi gândurile se manifestă.

Însă rahatul nu. Afară de o perioadă foarte scurtă din viaţa ta, când mămica e cea care-ţi schimbă scutecele, pe urmă e numai al tău. Şi pentru că rahatul meu din momentul acela nu putea să fie aşa de diferit de cel pe care-l produsesem în viaţa mea trecută, iată că în clipa aceea mă reuneam cu mine însumi cel din vremurile uitate şi aveam prima experienţă în stare să se sudeze iarăşi cu nenumărate altele anterioare şi cu cele de când eram copil şi îmi făceam nevoile prin vie.

Poate că, dacă mă uitam bine prin jur, aveam să mai găsesc resturi din caca pe care o făcusem atunci şi, trasând triunghiul just, aveam să găsesc comoara Clarabellei.

Dar aici mă opream. Rahatul nu era infuzia mea de tei – şi-aş fi vrut să văd şi eu, cum puteam pretinde să-mi conduc a mea *recherche* cu sfincterul? Ca să regăseşti timpul pierdut nu-ţi trebuie diaree, ci astm. Astmul e pneumatic, e suflare (fie ea şi îngreuiată) a spiritului: e pentru cei bogaţi, care pot să-şi permită camere lambrisate cu stejar. Săracii nu ies pe câmpii cu sufletul, ies cu trupul.

Şi totuşi nu mă simţeam dezmoştenit, ci mulţumit, zic de-a dreptul mulţumit, într-un fel nemaiîncercat după ce mă trezisem din boală. Căile Domnului sunt nebănuite, mi-am spus eu, trec chiar şi prin gaura şezutului.

Ziua s-a terminat în felul ăsta. Am mai umblat fără rost un timp prin camerele din aripa stângă, am văzut-o pe cea care trebuie să fi fost camera nepoţeilor (o cămăroaie cu trei paturi, cu păpuşi enorme şi triciclete părăsite şi acum prin colţuri, în dormitor mai erau ultimele cărţi pe care le lăsasem pe noptieră, nimic prea demn de luat în seamă. Nu m-am hazardat să intru în aripa veche. Răbdare, trebuia să mă obişnuiesc cu locul.

Am mâncat în bucătăria Amaliei, printre copăi vechi, mese şi scaune rămase de pe la ai ei şi mirosul căpăţânilor de usturoi atârnate pe la grindă. Iepurele era delicios, însă salata făcea cât tot drumu' până acolo. Simţeam plăcerea de a întinge cu pâinea în sosul ăla roşcat, întrerupt de zone uleioase, dar era plăcerea descoperirii, nu a amintirii. De la papilele mele nu trebuia să mă aştept la nici un ajutor, ştiam asta. Am băut din belşug: vinul din părţile alea face cât toate vinurile franţuzeşti la un loc.

Am făcut cunoştinţă cu animalele din casă: un câine bătrân şi jerpelit, Pippo, foarte bun pentru pază, cum afirma Amalia, chiar dacă inspira prea puţină încredere, aşa bătrân, chior de-un ochi şi ramolit cum părea, şi trei pisici. Două erau arţăgoase şi încăpăţânate, a treia era un motan, un fel de angora negru, şi ştia să ceară de mâncare cu graţie, apucându-mă cu gheruţa de pantaloni şi făcându-mi semn cu un scâncet seducător. Iubesc toate animalele, cred (nu mă înscrisesem într-o ligă contra vivisecţiei?), dar simpatiei instinctive nu-i poţi porunci. Am preferat cea de a treia pisică şi i-am pasat dumicaţii cei mai buni. Am întrebat-o pe Amalia cum le chema pe pisici, şi a răspuns că pe pisici nu le cheamă, pentru că nu sunt creştine, cum sunt câinii. Am întrebat dacă puteam să-i dau motanului negru numele de Matù şi a răspuns că puteam, dacă nu mă mulţumeam să fac pis, pis, pis, dar avea aerul că se gândea că cei de la oraş,

până şi domnişorul Yambo, aveau gărgăuni la cap.

Greierii făceau mare zarvă pe-afară, şi m-am dus în curte să-i ascult. Am privit cerul, sperând să descopăr acolo figuri cunoscute. Constelaţii, doar constelaţii de atlas astronomic. Am recunoscut Ursa-Mare, dar ca pe unul din lucrurile acelea despre care auzisem vorbindu-se atâta. Venisem până acolo ca să învăţ că enciclopediile au dreptate *Rede în interiorem hominem* şi vei găsi Larousse-ul.

Mi-am zis: Yambo, ai o memorie de hârtie. Nu de neuroni, ci de pagini. Poate într-o zi vor inventa o drăcie electronică ce-i va îngădui computerului să călătorească prin toate paginile scrise de la începutul lumii până astăzi şi să treacă de la una la alta printr-o apăsare de deget, fără să mai înţelegi unde te afli şi cine eşti tu, şi atunci toţi or să fie ca şi tine.

Aşteptând să am atâția tovarăşi de nenorocire, m-am dus să mă culc.

Abia aţipisem puţin şi am auzit pe cineva care mă striga. Mă invita la fereastră printr-un „pssst pssst" insistent şi molfăit. Cine putea să mă cheme de-afară, agăţându-se de jaluzele? Le-am deschis brusc şi am văzut fugind în noapte o umbră albicioasă. Cum mi-a explicat Amalia a doua zi de dimineaţă, era o cucuvea: când casele sunt nelocuite, făpturilor ăstora le place să locuiască în ele, nu ştiu dacă pe sub acoperiş sau pe grinzi, în pod, dar de îndată ce bagă de seamă că e cineva acolo, îşi schimbă adăpostul. Păcat. Pentru că zborul acelei cucuvele în noapte m-a făcut să simt din nou ceea ce împreună cu Paola definisem drept misterioasa flacără. Cucuveaua aceea, sau alta de soiul ei, evident, îmi aparţinea, mă mai trezise şi-n alte nopți; şi-n alte nopți fugise în întuneric, fantasmă stângace şi şleampătă. Şleampătă? Nici vorba asta nu puteam s-o fi citit în enciclopedii. Deci îmi venea de dinăuntru, sau de mai înainte.

Am avut un somn agitat şi la un moment dat m-am deşteptat cu o durere puternică în piept. Întâi şi întâi m-am gândit la infarct – se ştie că aşa începe –, apoi m-am ridicat şi, fără să mai stau pe gânduri m-am dus să caut punga cu medicamente pe care mi-o dăduse Paola şi am luat un

Maalox. Maalox, deci gastrită. Un atac de gastrită îl ai când ai mâncat ceva ce nu trebuia. În realitate, pur şi simplu mâncasem prea mult: Paola îmi spusese să mă controlez, atât timp cât ea mi-era aproape stătea pe lângă mine ca un câine de pază, acum trebuia să mă-nvăţ să fac totul singur. Amalia nu m-ar fi ajutat, după tradiţia ţărănească întotdeauna e bine să mănânci mult, şi ţi-e rău numai când nu e de mâncare.

Câte lucruri mai trebuia să învăţ!

6. Nuovissimo Melzi

Am coborât în sat. Cam greu de urcat înapoi, dar a fost o plimbare frumoasă şi tonifiantă. Bine că mi-am luat cu mine câteva cartoane de Gitanes, pentru că acolo au numai Marlboro Light. Oameni de la ţară.

I-am povestit Amaliei întâmplarea cu cucuveaua. N-a râs când am spus că am crezut că-i o fantomă. A deveni, serioasă: „Cucuvelele nu, sunt vietăţi blânde, care nu fac rău nimănui. Însă pe-acolo – şi făcea cu mâna înspre Langhe –, pe-acolo mai sunt şi acum duhurile, ielele. Ce sunt ielele? Aproape că mi-e frică să spun, dar dumneavoastră ar trebui să ştiţi, pentru că bietul meu tată vă povestea mereu lucrurile astea. Staţi liniştit, că aici nu vin, ele se duc să-i sperie pe ţăranii neştiutori, nu pe domnişorii care la o adică ştiu cuvântul care trebuie ca să le pună pe fugă cu părul vâlvoi. Ielele sunt femei rele care umblă noaptea. Şi dacă-i ceaţă sau furtună, şi mai bine, se simt ca la ele acasă".

N-a vrut să spună mai mult, dar amintise ceaţa, şi am întrebat-o dacă pe-acolo era multă.

„Multă? Isuse, chiar prea multă. Câteodată nu se vede de la uşa mea până-n capătul aleii, dar ce spun eu, de-aici nu văd nici faţa casei, şi dacă era câte cineva înăuntru scara, abia-abia dacă se zărea lumina care venea de la o fereastră, dar aşa, ca şi cum ar fi fost o lumânare. Şi chiar şi când n-ajunge până aici, de-aţi vedea cum e către coline. Chiar dacă nu se vede nimic până la un loc, pe urmă răsare ceva, o pavea, o bisericuţă, şi pe urmă iarăşi alb şi alb în spatele ei. De parc-ar fi vărsat cineva acolo vadra cu lapte. Dacă dumneavoastră mai sunteţi pe-aici în septembrie, se poate s-o şi vedeţi, pentru că prin părţile astea e ceaţă în toată

vremea, afară de lunile dintre iunie şi august. Este jos în sat Salvatore, un nabulitan d'ăia care a venit după muncă pe-aici acum douăzeci de ani, ştiți, pe la ei e mare sărăcie, şi tot nu s-a obişnuit nici acum, el zice că la ei e timp frumos chiar şi pe la Bobotează. Dac-aţi şti de câte ori s-a rătăcit pe câmp, că uneori mai cădea şi-n torent, de s-au dus să-l caute noaptea cu lanternele. Mde, or fi ei oameni cumsecade, nu zic, dar nu sunt ca noi."

Eu îmi recitam în tăcere:

Şi m-am uitat în vale: dispăruse
totul! ca scufundat! Era o mare-ntinsă
şi cenuşie, fără val sau ţărm, totuna.
Şi-abia era, ici-colo, un ciudat
ţivlit şi ţipăt mic, sălbatic:
păsări pierdute-n lumea cea pustie.
Şi sus, în cer, doar fagi scheletici
parc-atârnau, şi vise de ruine
şi de tăcute sihăstrii.

Dar, deocamdată, ruinele şi sihăstriile în căutarea cărora mă duceam eu, dacă erau, erau acolo, în plin soare, însă cam tot atât de greu de văzut, fiindcă la mine ceaţa era înăuntru. Sau poate trebuia să le caut în umbră? Momentul sosise. Trebuia să intru în aripa centrală.

I-am spus Amaliei că voiam să mă duc singur, a dat din cap şi mi-a dat cheile. Pare că odăile ar fi multe, şi Amalia le ţine pe toate închise pentru că nu se ştie niciodată dacă nu cumva se-nvârte pe-aici vreun răufăcător. Aşa că mi-a dat un mănunchi de chei mari şi mici, unele ruginite, spunându-mi că ea le ştia pe toate pe dinafară, dar dacă chiar voiam să merg pe cont propriu, trebuia să mă străduiesc să le încerc pe toate de fiecare dată. De parcă mi-ar fi spus: „Ia-le, hai, şi satură-te, dacă tot faci mofturi, cum făceai de mic".

Amalia probabil trecuse pe-acolo dimineaţa, devreme. Cu o zi înainte obloanele erau închise, iar acum erau întredeschise doar puțin, atât cât să lase să pătrundă lumina pe coridoare şi în camere şi să vezi unde pui piciorul. Chiar dacă Amalia venea să aerisească din când în când, rămăsese

un miros închis. Nu era neplăcut, era ca şi cum transpira din mobilele vechi, din grinzile tavanului, din pânzeturile albe întinse pe fotolii (nu trebuia să fie Lenin aici, aşezat pe ele?).

S-o lăsăm încolo de aventură, dă-i şi încearcă şi iar încearcă felurite chei, încât mi se părea că sunt un şef al gardienilor de la Alcatraz. Scara de acces dădea într-o sală, un fel de anticameră bine mobilată, cu fotolii demne de Lenin, chiar aşa, şi cu câteva peisaje oribile în ulei, în stilul secolului al XIX-lea, bine înrămate, pe pereţi. Nu cunoşteam încă gusturile bunicului, dar Paola mi-l descrisese ca pe un colecţionar curios: nu puteau să-i placă vechiturile acelea. Deci pesemne că erau lucruri de familie, poate exerciţiile de ale pictură ale străbunicului sau ale străbunicii. De altfel, în penumbra încăperii aceleia, abia se observau şi aruncau câte o pată pe pereţi, poate că era potrivit să se afle acolo.

Sala dădea pe o latură în singurul balcon al faţadei, iar pe cealaltă în două coridoare care duceau spre partea din spate a casei, largi şi umbroase, cu pereţii acoperiţi aproape complet cu vechi stampe colorate. Pe coridorul din dreapta erau piese din Imagérie d'Epinal, care reprezentau evenimente istorice, *Bombardement d'Alexandrie, Siège et bombardement de Paris par les Prussiens, Les grandes journées de la Revolution Française, Prise de Pekin par les Alliées,* iar altele erau spaniole, o serie de fiinţe mici şi monstruoase, *Los Orrelis,* o *Colección de monos filarmónicos,* un *Mundo al revés* şi două din acele scări alegorice cu diferitele etape ale vieţii, una pentru bărbaţi şi alta pentru fentei, leagănul şi copiii cu susţinători pentru mers pe prima treaptă, şi apoi tot aşa, treptat, până la etatea adultă în vârf, cu personalele frumoase şi radioase pe un podium olimpic; apoi lenta coborâre de figuri tot mai bătrâne care se reduceau, la ultima treaptă, aşa cum voia Sfinxul, la nişte fiinţe cu trei picioare, două stinghii îndoite şi tremurătoare şi bastonul, alături de o imagine a morţii în aşteptare.

Prima uşă dădea într-o bucătărie largă în stil vechi, cu o sobă mare şi o vatră uriaşă pe care atârna şi acum un ceaun de aramă. Toate erau relicve scumpe din alte vremuri, poate chiar moştenite de la străunchiul bunicului. Acum toate erau vechituri. Prin geamurile transparente ale bufetului vedeam nişte farfurii cu flori, ibrice, ceşti pentru cafea cu lapte. Am căutat instinctiv un suport de jurnale, deci ştiam că e acolo. Era, atârnat într-un colţ spre fereastră, unul din lemn pirogravat, cu nişte maci mari, roşii ca văpaia, pe un fond galben. Dacă în timpul războiului, lipseau lemnul şi cărbunele, bucătăria trebuie să fi fost singurul loc încălzit, şi cine ştie câte seri mi-am petrecut în încăperea aceea...

Apoi venea baia, în stil vechi şi ea, cu o cadă enormă de metal şi cu robinetele cu curbură dublă, care păreau nişte fântâniţe. Chiar şi lavaboul părea o cristelniţă. Am încercat să dau drumul la apă, şi după un şir de bolboroseli a curs ceva galben care a început să se limpezească abia după vreo două minute. Vasul şi instalaţia closetului au făcut să-mi vină-n minte nişte Terme Regale de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Dincolo de baie, ultima uşă te introducea într-o cameră cu puţine mobiluţe de lemn verzui decorat cu fluturi şi un

pătuţ de o persoană, unde pe pernă şedea o păpuşă Lenci, sclivisită atât cât putea fi o păpuşă de cârpă în stil de secol XX de prin anii ’30. Fusese cu siguranţă camera surorii mele, aşa cum atestau şi câteva rochiţe într-un dulăpior, dar părea că o goliseră de orice altă mobilă preţioasă şi o închiseseră pentru totdeauna. Mirosea doar a umezeală.

După camera Adei, coridorul se termina cu un dulap în capăt: am deschis, se mai simţea un puternic miros de camfor, şi acolo stăteau în perfectă ordine cearşafuri brodate, pături şi o plapumă

Am parcurs înapoi coridorul până la anticameră şi am luat-o pe partea stângă. Aici, pe pereţi se aflau stampe nemţeşti, de o execuţie foarte precisă, *Zur Geschichte der Kostüme,* splendide femei din Borneo şi frumoase javaneze, mandarini chinezi, slavi din Sebenic cu pipe lungi ca şi mustăţile, pescari napoletani şi bandiţi romani cu durdă, spanioli din Segovia şi Alicante, chiar şi costume istorice, împăraţi bizantini, papi şi cavaleri din epoca feudală, templieri, dame din secolul al XIV-lea, negustori evrei, muşchetari ai regelui, ulani, grenadiri napoleonieni. Gravorul german surprinsese fiecare subiect cu îmbrăcămintea pentru marile ocazii, aşa că nu numai potentaţii se împăunau îngreuiaţi cu coliere, înarmaţi cu pistoale cu patul plin de arabescuri, cu armuri de paradă, cu mantii somptuoase, dar până şi africanul cel mai zdrenţăros şi omul din popor cel mai neavut apăreau cu eşarfe multicolore în talie, cu mantale, pălăriuţe cu pene, turbane de toate culorile.

Poate că, înainte de a le vedea în multe cărţi de aventuri, am explorat pluralitatea policromă a raselor şi a popoarelor de pe pământ în stampele acelea, înrămate şi puse aproape la rând, multe acum decolorate de ani şi ani de lumină solară care le făcuseră în ochii mei nişte epifanii ale exoticului. „Rase şi popoare de pe pământ", mi-am repetat eu cu voce tare, şi m-am gândit la o vulvă păroasă. Oare de ce?

Prima uşă era cea a unei sufragerii, care în fund comunica şi cu anticamera. Două bufete, fals secol XV, cu vitrinele cu geamuri multicolore, în formă de cerc şi de romb sau lance, câteva jilţuri fără spătar, chiar ca pentru Cina Glumelor, şi un lampadar din fier forjat a cărui lumină cădea drept deasupra mesei mari. Mi-am zis „clapon şi găluşte regale", dar nu ştiam pentru ce. Mai târziu am întrebat-o pe Amalia de ce în sufragerie trebuiau să fie pe masă clapon şi găluşte regale, şi ce anume erau „găluştele regale". Mi-a explicat că de Crăciun, în fiecare an pe care Domnul ni-l trimitea pe pământ, prânzul de Crăciun prevedea claponul cu muştar dulce sau picant, iar înainte găluştele, care erau nişte gogoşele galbene ce se înmuiau în supa de clapon şi apoi se topeau în gură.

„Ce bune erau găluştele regale, e-o crimă că nu se mai fac, poate pentru că l-au alungat pe rege, bietul om şi el, tare-aş vrea eu să mă duc să-i spun vreo două vorbe Ducelui!"

‚Amalia, Ducele nu mai există, iar asta o ştiu până şi cei care şi-au pierdut memoria..."

„Eu la politică nu mă pricep, dar ştiu că-l dăduseră jos o dată şi pe urmă s-a întors. O spun eu, ăla e pe undeva şi aşteaptă şi, într-o bună zi, nu se ştie... Oricum, domnul bunicul dumneavoastră, Dumnezeu să-l aibă în paza Lui, la clapon şi la găluşte ţinea mult, dacă nu erau, nu era Crăciun."

Clapon şi găluşte. Mi le-au adus oare în minte forma mesei, lampadarul care trebuie să fi luminat mâncărurile acelea la sfârşitul lui decembrie? Nu-mi amintisem gustul

găluştelor regale; numai numele. Exact ca în jocul acela enigmistic care se cheamă Ţinta: *masă* trebuie să se lege cu *scaun* sau *bucate* sau *supă* Mie facea să-mi vină în minte găluştele regale, tot prin asociere între cuvinte.

Am deschis uşa unei alte încăperi. Era o cameră matrimonială, şi am avut un moment de ezitare intrând acolo, ca şi cum ar fi fost un loc interzis. Profilurile mobilelor îmi apăreau uriaşe în penumbră, şi patul care încă mai avea baldachin părea un altar. Poate că era dormitorul bunicului, în care nu trebuia să pună nimeni piciorul? A murit acolo, împuţinat de durere? Şi eram şi eu acolo, oare, ca să-i dau ultimul salut?

Camera următoare era tot un dormitor, dar cu o mobilă de epocă nedefinită, un pseudo-baroc, fără colţuri, numai curbe, şi tot curbe erau părţile laterale ale marelui garderob cu oglindă şi ale comodei. Acolo mi s-a pus un fel de nod la lingurică, ca atunci, la spital, când am văzut fotografia alor mei din ziua nunţii lor. Misterioasa flacără. Când încercasem să-i descriu fenomenul doctorului Gratarolo, el mă întrebase dacă era ca o extrasistolă. Aşa o fi, am răspuns eu, dar însoţită de o căldură care se ridică în gât – atunci nu, zisese Gratarolo, extrasistolele nu sunt aşa.

Asta fiindcă zărisem o carte, una mică, cu legătură maronie, pe marmora noptierei din dreapta şi mă dusesem direct la ea s-o deschid, zicându-mi *„riva la filotea”*. Cum ar veni, în dialect, că soseşte... ce anume? Am avut senzaţia că acel mister m-a însoţit ani de zile, cu întrebarea în dialect (dar vorbeam dialect?) *La riva?* Ţărmul? *Sa ca l’e c’la riva?*

Ce-o fi asta care soseşte, o *filotee*, un filobuz, un troleibuz, un tramvai care circulă noaptea, un teleferic misterios?

Am deschis cartea, cu senzaţia că săvârşeam un sacrilegiu, şi era *La Filotea,* a sacerdotului milanez Giuseppe Riva, 1888, o antologie de rugăciuni, de meditaţii pioase, cu lista sărbă-torilor şi cu calendarul sfinţilor. Cartea era acum aproape ieşită din legătură, şi foile se sfărâmau sub degete abia ce o atingeai. Am strâns-o la loc, făcând-o compactă, aproape cu religiozitate (e meseria mea dintotdeauna să tratez cu grijă cărţile vechi), dar am văzut că pe cotor era tipărit într-un chenar roşu, cu litere aurite, acum cam şterse, „Riva La Filotea". Trebuia să fie cartea de rugăciuni a cuiva, pe care eu nu îndrăznisem niciodată s-o deschid, dar care, cu inscripţia aceea ambiguă, fără deosebire între autor şi titlu, îmi anunţa iminenţa vreunei neliniştitoare diligenţe legate printr-un captator de un fir electric.

Apoi m-am întors şi am văzut că pe laturile curbate ale comodei se deschideau două uşiţe: m-am repezit cu inima bătându-mi s-o deschid pe cea din dreapta, uitându-mă împrejur de parcă m-aş fi temut să nu fiu spionat. Erau înăuntru trei rafturi, şi ele cu suprafaţa curbă, dar goale. Mă simţeam tulburat ca şi cum aş fi comis un furt. Poate că de un furt mai vechi era vorba: eu mă duceam să scotocesc pe rafturile acelea pentru că poate era conţinut acolo ceva ce n-ar fi trebuit să ating, sau să văd, şi făceam asta pe ascuns. Acum eram sigur de asta, prin deducţie aproape poliţienească: aceea era camera părinţilor mei, *Filotea* era cartea de rugăciuni a mamei mele, în acele ascunzători ale comodei eu mă duceam să pun mâna pe ceva intim, ce ştiu eu, corespondenţă veche, vreun portofel sau plicuri cu fotografii care nu puteau apărea la lumina zilei în familie...

Dar dacă aceea era odaia alor mei, cum Paola îmi spusese că mă născusem acolo, la ţară, era camera în care venisem pe lume. Ca unul să nu-şi aducă aminte încăperea în care s-a născut e firesc, dar cea pe care ani de zile ţi-au arătat-o spunând că te născuseşi acolo, pe patul acela mare, unde pretindeai în anumite nopţi să dormi între tăticul şi mămica şi unde, cine ştie de câte ori, de mult înţărcat, ai vrut să mai

adulmeci mireasma sânului care te alăptase, măcar asta ar fi trebuit să lase o urmă în lobii blestemaţi ai creierului meu. Nu, chiar şi în cazul acela trupul meu păstrase numai amintirea unor gesturi repetate de mai multe ori, şi atât. Asta-i cum aş spune că, dacă aş voi, aş putea să repet din instinct mişcarea de supt a gurii care apucă o mamelă, dar pe urmă totul s-ar opri aici, fără să mai pot spune al cui era sânul şi cum era gustul laptelui.

Merită oare să te naşti, dacă pe urmă nici măcar nu-ţi mai aduci aminte? Şi, tehnic vorbind, mă născusem oare vreodată? Asta o spuneau alţii, ca de obicei. Din ceea ce ştiam eu, mă născusem pe la sfârşitul lui aprilie, la şaizeci de ani, într-un salon de spital

Domnul Pipino născut bătrân şi mort copil. Ce poveste era asta? Deci, domnul Pipino se naşte dintr-o varză la şaizeci de ani, cu o barbă mare, albă, începe o serie de aventuri, întine-rind în fiecare zi câte un pic, până ce devine copil, apoi sugar, şi se stinge în timp ce scoate primul (sau ultimul) lui ţipăt. Trebuie să fi citit povestea aceea într-o carte din copilăria mea. Nu, imposibil, aş fi uitat-o ca şi pe restul, oi fi văzut-o citată probabil pe la vreo patruzeci de ani în vreo istorie a literaturii pentru copii – nu ştiam eu totul despre copilăria lui Vittorio Alfieri şi nimic despre a mea?

În orice caz, trebuia să mă avânt întru recucerirea situaţiei mele civile acolo, în umbra acelor coridoare, măcar ca să pot să mor în faşă văzând în ultima clipă chipul mamei mele. Doamne, şi dacă aveam să-mi dau duhul văzând chipul unei doici grase, cu mustăţi de directoare de şcoală? García Lorca.

În capătul coridorului aceluia, după o laviţă de sub ultima fereastră, erau două uşi, una în fund şi una la stânga. Am deschis-o pe cea din stânga şi am intrat într-un birou larg, cu o tentă acvatică, slab luminat şi sever. O masă de mahon, dominată de o lampă verde, din cele de bibliotecă naţională, era luminată de două ferestre cu geamuri colorate, care dădeau în spatele aripii stângi, probabil spre partea cea mai silenţioasă şi mai rezervată a casei, şi ofereau un peisaj

superb. Între cele două ferestre, portretul unui domn în vârstă, cu mustăţi albe, stând în poză ca şi cum s-ar fi arătat şi acum unui aparat Nadar, de provincie. Imposibil ca fotografia să fi fost acolo când bunicul mai era încă în viaţă, o persoană normală nu-şi ţine propriul portret în faţa ochilor. Nu puteau s-o fi pus părinţii mei dacă bunicul murise după ei, chiar din durerea dispariţiei lor. Poate că unchii, după ce au lichidat cu casa de la oraş şi cu pământul din împrejurimi, reorganizaseră camera aceea ca pe un cenotaf. Şi, într-adevăr, nimic nu dezvăluia că fusese o cameră de lucru, o încăpere locuită. Sobrietatea era mortuară.

Pe pereţi o altă serie de Images d'Epinal, cu o mulţime de soldăţei cu uniforme bleumarin şi roşii, de Infanterie, Cuirasieri, Dragoni, Zuavi.

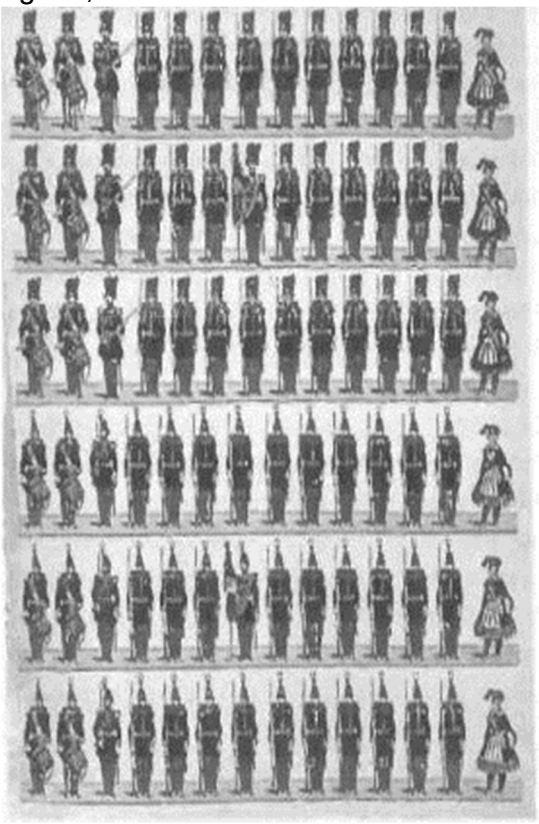

M-a frapat biblioteca, şi ea tot din mahon: ocupa trei pereţi, dar era practic goală. Pe fiecare raft fuseseră puse doar câte două-trei cărţi, pentru decor, aşa cum fac arhitecţii nepricepuţi care îi furnizează clientului lor un pedigree de cultură falsă, lăsând spaţiu pentru vaze Lalique, fetişuri africane, platouri de argint, boluri de cristal. Dar acolo nu erau nici măcar aceste piese de galanterie preţioasă: doar nişte atlase vechi, o serie de reviste franţuzeşti pe hârtie patinată, dicţionarul *Nuovissimo Melzi* din 1905, vocabulare de engleză, franceză, germană, spaniolă. Imposibil ca bunicul, librar şi colecţionar, să-şi ducă viaţa în faţa unei biblioteci goale. Iată, în fine, că pe un raft, într-o ramă argintată, se vedea o fotografie, făcută, evident, dintr-un colţ al camerei în timp ce soarele intra prin ferestre şi lumina biroul: bunicul şedea cu un aer cam surprins, în cămaşă (dar cu jiletcă), şi aproape că se strecura între două vrafuri de hârţoage care ocupau masa. În spatele lui, rafturile erau înţesate cu cărţi, printre cărţi vedeam teancuri de ziare, vârâte în dezordine. În colţ, pe jos, se zăreau alte grămezi, poate că de reviste, şi cutii pline cu alte hârtii care păreau lăsate acolo tocmai ca să nu fie aruncate. Iată, aşa trebuie să fi fost camera bunicului când era locuită, ca magazia unui salvator al oricărui material tipografic pe care alţii l-ar fi aruncat la ghenă, depozitul unui vas-fantomă care transporta documente uitate de la o mare la alta, un loc unde puteai să te pierzi, ca să scotoceşti în orice hârţoagă sau catalog prin teancurile puse vraişte. Unde ajunseseră toate minunăţiile acelea? Evident, nişte vandali plini de respect făcuseră să dispară tot ceea ce putea să creeze dezordine, afară cu toate. Totul vândut la vreun mizerabil magazin de vechituri? Poate că tocmai după curăţenia aceea generală n-am vrut să mai văd odăile respective şi am încercat să uit Solara? Şi totuşi, în camera aceea, an de an, trebuie să fi petrecut ore în şir cu bunicul, descoperind împreună cu el cine ştie câte minunăţii. Chiar şi acel ultim punct de sprijin pentru trecutul meu îmi fusese sustras?

Am ieşit din birou şi am intrat în camera din fundul coridorului, mult mai mică, dar mai puţin austeră: mobile

mai deschise la culoare, făcute probabil de vreun tâmplar local, cumsecade, care pesemne că erau numai bune pentru un băiat. Un pătuc într-un colţ, multe etajere, practic goale, afară de un şir de frumoase legături de carte roşii. Pe o măsuţă de elev, bine aşezată, cu o inscripţie neagră în centru, cu o altă lampă verde, se afla un exemplar destul de uzat din *Campanini Carboni,* vocabularul de latină. Pe un perete, bătută în două ţinte, o imagine care mi-a provocat încă o flacără misterioasă. Era coperta unei partituri muzicale, sau reclama unui disc, *Aş vrea să zbor,* dar ştiam că trimitea la un film. Îl recunoşteam pe George Formby, surâsul lui cabalin, ştiam că el cânta acompaniindu-se cu ukulele şi-l revedeam intrând cu o motocicletă într-o claie de paie şi ieşind pe partea cealaltă printr-o zarvă de găini, în timp ce colonelului din ataş îi cădea drept în mână un ou, un ouşor pentru tine – şi pe urmă-l vedeam pe Formby prăbuşindu-se în spirală cu un avion din alte timpuri în care se strecurase din greşeală, apoi cabrându-se, ridicându-se în zbor şi căzând din nou în picaj – ah, ce-am mai râs, să mori de râs, nu alta, „l-am văzut de trei ori, l-am văzut de trei ori”, aproape strigam. „Cinèma-ul cel mai bun de râs pe care l-am văzut”, îmi repetam, şi ziceam *cinema,* cu accentul pe *e,* cum evident că ziceau toți pe vremea aia, cel puţin la ţară.

Fusese cu siguranţă camera mea, cu pat şi birouaş, dar, afară de puţinul acela, restul era gol, ca şi cum ar fi fost camera marelui poet în casa lui natală, o ofertă la intrare şi regie în aşa fel încât să se simtă mireasma unei inevitabile eternităţi. Aici au fost compuse *Cântec de august, Odă la Termopile, Elegia barcagiului aflat pe moarte...* Iar el, Marele? El nu mai este, mistuit de o boală ascunsă; la vârsta de douăzeci şi trei de ani, chiar în patul acela, şi uitaţi aici pianul, încă deschis, aşa cum l-a lăsat El, în ultima zi petrecută pe acest pământ, vedeţi? Pe nota *la,* acolo, în centru, mai există încă urma petei de sânge care i-a căzut de pe buzele palide în timp ce cânta *Preludiul picăturii.* Camera aceasta aminteşte doar de scurta sa trecere pe pământ, aplecat pe hârtiile sale asudate. Dar hârtiile? Ele sunt închise la Biblioteca Colegiului Roman şi se pot vedea numai cu acordul Bunicului. Iar Bunicul? A murit.

Furibund, am revenit pe coridor şi am scos capul pe fereastra care dădea în curte, strigând-o pe Amalia. Dar e posibil, am întrebat-o eu, ca în camerele astea să nu mai fie nici cărţi, nici altceva, ca în camera mea să nu-mi găsesc jucăriile?

„Păi, domnişoru' Yambo, dumneavoastră mai stăteaţi în camera aia şi când eraţi elev la liceu, pe la şaispre-zece-şaptesprezece ani. Şi voiaţi să mai ţinem jucăriile în ea? Şi cum se face că vă vin în cap acum, după cincizeci de ani?"

„Lasă-le-ncolo. Dar biroul bunicului? Trebuia să fie plin de lucruri. Unde au ajuns?"

„Sus, în pod, totul e în pod. Vă mai amintiţi podul? Pare un cimitir, pe mine mă apucă jalea să mă duc acolo, şi urc numai ca să pun în jur farfurioarele cu lapte. De ce? Păi, ca să le fac poftă celor trei pisici din casă să se suie acolo, şi odată ce se suie, se distrează prinzând şoareci. Fusese o idee a domnului, bunicul dumneavoastră: în pod e multă hârtie şi trebuie să ţinem la distanţă şoarecii, care, ştiţi, la ţară, orice-ai face... Pe măsură ce dumneavoastră vă făceaţi mare, lucrurile dinainte ajungeau în pod, ca păpuşile surorii dumneavoastră. Iar după aceea, când unchii dumneavoastră şi-au băgat mâinile aici, înăuntru, de, eu nu vreau să-i critic,

dar puteau măcar să lase lucrurile la locul lor. Nimic, cum ai face curăţenie de sărbători. Totul afară, sus în pod. Fireşte că etajul la care sunteţi dumneavoastră acuma a devenit un mormânt, şi când dumneavoastră v-aţi întors cu doamna Paola, nimeni n-a vrut să pună mâna şi de-aia v-aţi dus să staţi în aripa cealaltă, mai prizărită, dar mai uşor de ţinut în ordine, şi doamna Paola a aranjat-o creştineşte...”

Dacă mă aşteptam în aripa centrală la peştera lui Ali Baba cu toate amforele ei pline cu monede de aur, cu diamante mari cât aluna şi cu covoare zburătoare gata de decolare, greşiserăm totul, şi eu, şi Paola. Încăperile comorii erau goale. Trebuia oare să mă duc deasupra, în pod, şi să dau iarăşi jos toate câte aş fi descoperit acolo, ca să le redau starea originară? Da, însă ar fi trebuit să-mi amintesc cum era starea lor originară, dar era invers, eu trebuia să fac tot tămbălăul ăla tocmai ca să mi-o aduc aminte.

Am intrat din nou în biroul bunicului şi mi-am dat seama că pe o măsuţă din colţ era un pick-up. Nu un gramofon vechi, ci un pick-up cu casetă încorporată. După design trebuia să fi fost de prin anii ’50, numai pentru frecvenţa 78. Bunicul, aşadar, asculta discuri? Le colecţiona, ca pe toate celelalte lucruri? Şi unde erau? Tot în pod?

Am început să răsfoiesc revistele franţuzeşti. Erau reviste de lux, de gust decorativ, cu pagini care păreau miniaturi, cu marginile împodobite cu figuri istorice şi cu ilustraţii în culori de stil prerafaelit, dame palide stând de vorbă cu cavaleri ai Sfântului Graal. Şi apoi povestiri şi articole, şi ele în chenare cu volute liliale, şi pagini de modă, deja de stil Art Déco, cu doamne filiforme, cu părul tuns *à la garçonne* şi cu rochii de şifon sau de mătase brodată, cu talia joasă, cu gâtul descoperit şi mari decolteuri la spate, cu buzele însângerate ca nişte răni, cu port-ţigarete lungi din care să tragi volute leneşe de fum albăstriu, cu pălăriuţe cu voaletă. Aceşti artişti minori ştiau cum să deseneze izul de pudră.

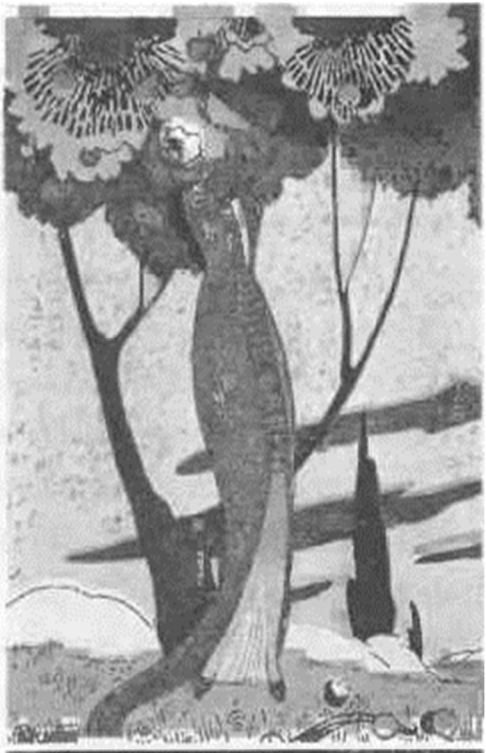

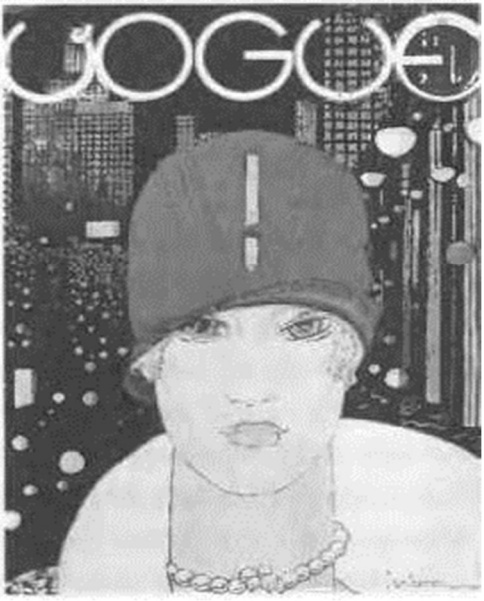
VOGUE

Revistele alternau întoarcerea nostalgică la un Liberty abia depăşit cu explorarea a ceea ce era la modă, şi poate că trimite-rea la frumuseţi puţin-puţin desuete conferea o patină de nobleţe propunerilor Evei viitoare. Dar la o Evă de puţin preţ, evident demodată, m-am oprit cu o bătaie de inimă. Nu era misterioasa flacără, era tahicardia bună şi frumoasă, tresărirea de nostalgie a prezentului.

Era un profil feminin cu lungi plete de aur, cu un aer misterios de înger căzut. Mi-am recitat în gând:

Crini foarte lungi cu sacra lor paloare
în mâna ta mureau ca stinse lumânări.
Din degete veneau miresme tânjitoare,
suflarea abia simţită a maximei dureri.
Din clarele-ţi veşminte îşi răspândeau tăria
amorul şi-agonia.

La naiba, profilul acela cu îl văzusem, când eram copil, băiat, adolescent, poate chiar când mă aflam în pragul vârstei adulte, şi mi se întipărise în inimă. Era profilul Sibillei. Eu, prin urmare, o cunoşteam pe Sibilla de un timp imemorial, eu acum o lună la birou o recunoscusem, pur şi simplu. Dar recunoaşterea, în loc să mă răsplătească şi să mă îndemne la afecţiuni reînnoite, făcea să mi se strângă acum inima. Pentru că în momentul acela îmi dădeam seama că, văzând-o pe Sibilla, eu pur şi simplu redădusem viaţă unei efigii din copilăria mea. Poate că aşa şi făcusem atunci când o văzusem prima dată: imediat am gândit-o ca obiect de iubire, pentru că obiect de iubire fusese imaginea aceea. Apoi, când am reîntâlnit-o după ce-mi revenisem, am atribuit nouă, amândurora, o legătură care era doar contemplarea aceea amoroasă de pe când purtam pantaloni scurţi. Între mine şi Sibilla nu fusese decât profilul acela?

Şi dacă nimic altceva decât chipul acela nu fusese între mine şi toate femeile pe care le-am cunoscut? Dacă nu făcusem altceva decât să urmăresc chipul pe care-l văzusem în biroul bunicului? Deodată, căutarea de care mă apucam eu acum în odăile acelea căpăta o alta valenţă. Nu era numai încercarea de a-mi aminti ceea ce fusese înainte de a părăsi

Solara, ci şi aceea de a înţelege de ce făcusem ceea ce făcusem după Solara. Dar era cu adevărat astfel? Să nu exagerăm, îmi spuneam, în fond ai văzut o imagine care ţi-a evocat o femeie întâlnită abia ieri. Poate că figura asta face ca ţie să-ţi vină-n minte Sibilla numai pentru că e subţire şi blondă, iar altuia ar face să-i vină-n minte, ştiu şi eu, Greta Garbo, sau vecina de-alături. Tu eşti încă un apucat, şi exact ca ăla din glumă (mi-o spusese Gianni când îi vorbeam despre testele din spital), vezi tot timpul chestia aia în toate petele de cerneală pe care ţi le arată doctorul.

Dar, la urma urmelor, eşti aici ca să-ţi reîntâlneşti bunicul şi tu te gândeşti la Sibilla?

La o parte cu revistele, aveam să mă uit la ele după aceea. M-a atras imediat *Nuovissimo Melzi* din 1905, cu 4260 de gravuri, 78 de planşe de nomenclatură figurată, 1050 de portrete, 12 cromolitografii, Editura Antonio Vallardi, Milano. Abia l-am deschis, şi la vederea acelor paginii îngălbenite cu caracterele în corp 8 am căutat imediat ceea ce ştiam că trebuie sa găsesc. Torturile, torturile. Şi, într-adevăr, iat-o, pagina cu diferite tipuri de suplicii, fierberea, crucificarea, înţeparea, cu victima înălţată şi lăsată apoi să cadă cu fesele pe o pernă de ţepuşe de fier ascuţite, focul, cu frigerea tălpilor, grătarul, îngroparea de viu, rugul roata, jupuirea, suliţa, ferăstrăul, parodie atroce a unui spectacol de prestidigitaţie, cu condamnatul într-o ladă şi cei doi călăi cu o lamă mare dinţată, doar că aici, la sfârşit subiectul era tăiat de-adevărat cu ferăstrăul în două bucăţi, sfârtecarea, aproape ca şi supliciul precedent, doar că aici o lama acţionată cu o pârghie trebuia, se presupune, să-l împartă pe nefericit pe lung, şi apoi tragerea, cu vinovatul legat de coada unui cal, de la mijloc înspre picioare, şi, cea mai impresionantă dintre toate, ţeapa – şi pe atunci probabil că nu ştiam nimic despre pădurile de oameni traşi în ţeapă şi arzând, la lumina cărora cina voievodul Dracula, şi tot aşa, treizeci de tipuri de tortură, unul mai bestial decât altul.

SUPPLIZI

Ascia
Ruota
Bollimento
Crocifissione
Decapitazione
Fuoco
Gabbia
Ghigliottina
Sega
Graticola
Impiccagione
Interramento
Ruota
Squartamento
Vita ai piedi

Torturile... Închizând ochii, imediat după ce nimerisem la pagina aceea, aş fi putut să le citez una câte una, şi potolita oroare, calma exaltate pe care o încercam erau ale mele din clipa aceea, nu cele ale altcuiva pe care nu-l mai cunoşteam

Cât de mult trebuie să fi zăbovit pe pagina asta. Dar cât de mult şi pe celelalte, unele în culori (şi ajungeam la ele fără ca măcar să mă iau după ordinea alfabetică, de parcă aş fi urmat memoria degetelor mele): ciupercile, cărnoase, şi mai frumoase decât toate erau cele otrăvitoare, ciuperca chelboasă, aurie, cu scufiţă roşie cu picăţele albe, *Polyporus officinalis* – agaric? sângerie, de un galben ciumat, *Agaricus bulbosus,* buretele veninos – *boletus edulis, Russula,* vineţeaua, ca o buză cărnoasă deschisă într-o strâmbătură; şi apoi fosilele, cu megateriul, mastodontul şi moa; instrumentele străvechi (ramsinga, olifantul bucina, lăuta, vioara primitivă cu trei corzi, harpa eoliană şi harpa lui Solomon); drapelele din toată lumea (cu ţări care se chemau China şi Cochinchina, Malabar, Congo, Tabore Marates, Noua Granada, Sahara, Samoa, Sandwich, Valahia, Moldova), vehiculele, cu omnibuzul, faetonul, fiacrul, landoul, cupeul, cab-ul, sulky-ul, diligența, carul etrusc, biga, turnul elefantin, chervanul, carul de luptă, berlina, palanchinul, lectica, sania, docarul, cabrioleta, şareta; velierele (şi eu, care credeam că am absorbit din cine ştie ce poveşti cu aventuri pe mare termeni ca brigantină şi randă, contrabrigantină, artimon, gabie, catargul mare, trinchet, pânză la trinchet, flocul mic, foc şi contrafoc, vergă de către pupa, vârf, bompres, coş, bord, strânge odgonul, nostromul dracului, corp de o mie de bombarde, bubuituri din Hamburg, slăbeşte papaficul, toţi la peretele babordului, fraţi ai Coastei!); şi armele din antichitate, măciuca, flagelul, spada mare de pedeapsă, iataganul, pumnalul cu trei tăişuri, daga, hale-barda, archebuza cu roată, bombarda, berbecul, catapulta; apoi gramatica heraldicii, câmp, banderolă, drug, bandă, vergea, contrast, secţionat, tăiat, incuartat, grembiat... Asta fusese prima enciclopedie a vieţii mele, şi pesemne că o răsfoisem îndelung. Marginile paginilor erau subţiate, multe cuvinte erau erau subliniate, deseori apăreau

pe margine adnotări rapide într-o caligrafie infantilă, mai mult pentru a transcrie termenii dificili Acest volum fusese folosit până la suferinţă, citit şi răscitit şi scâlciat, iar multe foi stăteau acum să se desprindă.

Aici se formaseră primele mele cunoştinţe? Sper că nu, am rânjit eu după ce am început să citesc unele titluri, chiar pe cele care erau subliniate mai apăsat:

Platon. *Imp. filos. grec, cel mai mare filosof al antichităţii. A fost disc. lui Socrate, a cărui doctrină a expus-o în* Dialoguri. *A adunat o frumoasă colecţie de raritaţi antice. 429–347 î. C.*

Baudelaire. *Poet pariz., extravagant şi artificial în artă.*

Evident că ne putem elibera şi de o educaţie greşită. Pe urmă am crescut în vârstă şi cunoştinţe, iar la universitate l-am citit pe Platon aproape în întregime. Nimeni nu mi-a mai confirmat după aceea că ar fi strâns o colecţie de rarităţi antice. Dar dacă o fi adevărat? Şi dacă pentru el ăsta o fi fost lucrul cel mai important, iar restul era ca să-şi câştige pâinea şi să-şi permită luxul ăla? În fond, torturile acelea au existat, însă nu cred că le predau şi cărţile de istorie care circulă prin şcoli, şi asta-i rău, trebuie să ştim bine din ce aluat suntem făcuţi noi, neamul lui Cain. Deci am crescut gândindu-mă că omul era iremediabil rău, iar viaţa o poveste plină de urlete şi turbare? De aceea spunea Paola că dădeam din umeri când mureau un milion de copii în Africa? *Nuovissimc Melzi* e cel care m-a făcut să mă îndoiesc de natura umană? Continuam să-l răsfoiesc:

Schumann (Rob.) *Cel. comp. germ. A scris* Paradisul *şi* Peri, *multe simfonii, cantate, 1810–1856* – (Clara). *Distinsă pianistă, văduvă a preced. 1819–1896.*

De ce „văduvă”? În 1905 erau amândoi morţi de mult, oare se spune despre Calpurnia că era văduva lui Iuliu Cezar? Nu, era soţia lui, chiar dacă i-a supravieţuit. De ce-i văduvă numai Clara? Dar, sfinte Dumnezeule, *Nuovissimo Melzi* era sensibil şi la bârfe, şi tocmai după moartea soţului, dar poate că şi înainte, Clara a avut o relaţie cu Brahms. Datele se leagă (Melzi, ca şi oracolul de la Delfi, nu spune şi

nu ascunde, ci face semn), Robert moare când ea are doar treizeci şi şapte de ani, destinată să mai hălăduiască încă vreo patruzeci. Ce trebuia să facă la vârsta aceea o frumoasă şi distinsă pianistă? Clara aparţine istoriei ca văduvă, iar *Melzi* înregistra asta. Cum am aflat, după aceea, istoria Clarei? Poate pentru că Melzi îmi aţâţase o curiozitate în legătură cu acea „văduvă". Câte cuvinte ştiu pentru că le-am învăţat de-acolo? De ce ştiu şi acum, cu o certitudine clară ca diamantul şi în ciuda furtunii mele cerebrale, capitala Madagascarului care e Antananarivo? Acolo am întâlnit termeni cu savoarea unei formule magice: învârtejit, aplecăciune, oliban, olastiseli, năpârcă, plevuitor, dumesnicească, gioale, coropişniţă, inadumbrabil, murdarlâc, alandala, păşuneală, buburos, fătoaică, a deşuchea, speclu, calpuzan, Adrast, Allobrogi, Ritciù, Caffiristan, Dongola, Assurbanipal, Filopator...

Am răsfoit atlasele: unele erau foarte vechi, chiar dinainte de războiul din 1914-1918, şi în Africa, reprezentată cu o culoare gri-albăstrie, se mai aflau coloniile germane. Trebuie să fi consultat în viaţa mea multe atlase – nu vândusem de curând un Ortelius? Dar acolo unele nume exotice căpătau un aer familiar, ca şi cum de la acele hărţi trebuia să pornesc ca să recuperez alte hărţi. Ce anume unea copilăria mea cu Deutsch-Ostafrika, cu Nederlandisch-Indie şi, mai ales, cu Zanzibar? Oricum, era neîndoios că acolo, la Solara, fiece cuvânt evoca alt cuvânt; aveam să mă-ntorc, pe lanţul acela, până la cuvântul final? Care? „Eu"?

Mă întorsesem în camera mea. Un lucru mi s-a părut că-l ştiu fără să ezit. În dicţionarul Campanini-Carboni nu există cuvântul *rahat.* Cum se zice în latineşte? Ce anume exclama Nero când, încercând să agaţe un tablou, îşi strivea degetul cu ciocanul? *Qualis artifex pereo?* Când eram copilandru, astea trebuie să fi fost probleme serioase, iar cultura oficială nu dădea răspunsuri. Atunci se recurgea la dicţionare care nu erau de şcoală, cred. Şi, într-adevăr, iată că *Melzi* înregistrează *merda, merdaiu, merdaiuolo, merdocco*

(excrement, cloacă, măturător de stradă, depilator), „emplastru pentru a scoate perii, folosit în special de evrei” – mă voi fi întrebat câţi peri aveau prin urmare evreii. Am avut o strălucire şi am auzit o voce: „Vocabularul din casă spune că o cocotă *(pitana)* e o femeie care face comerţ cu ea însăşi, de una singură”. Cineva, un coleg de şcoală, se dusese să scotocească într-un alt dicţionar ceea ce nu se găsea nici măcar în *Melzi,* el avea în auz cuvântul prohibit în formă semidialectală (cuvântul pesemne că era *pütan'na),* şi trebuie să mă fi intrigat multă vreme acel „face comerţ cu ea însăşi, de una singură”. Ce putea să fie aşa de interzis în a face comerţ, cum să zic, fără vânzător angajat sau contabil? E clar, târfa din prudentul dicţionar făcea comerţ de sine, dar informatorul meu tradusese mental în unicul fel care pentru el avea sensul unei aluzii răutăcioase: „Ehe, e deşteaptă aia, face comerţ cu ea...”

Am revăzut ceva, locul, băiatul respectiv? Nu, era ca şi cum ar fi ieşit din nou la suprafaţă fraze, secvenţe de cuvinte, scrise într-o povestire citită cândva. *Flatus vocis.*

Cărţile legate nu puteau fi ale mele. Le cerusem probabil de la bunicul, sau unchiul şi mătuşa le transportaseră acolo din biroul bunicului, din raţiuni scenografice. Cea mai mare parte erau *cartonnes* din colecţia Hetzel, toate operele lui Verne, legătura în roşu cu borduri aurii, coperte bogat ilustrate, cu ornamente aurii... Poate că am învăţat franceza din cărţile acelea, şi mă duceam şi acolo la sigur la imaginile cele mai memorabile, căpitanul Nemo care prin marele

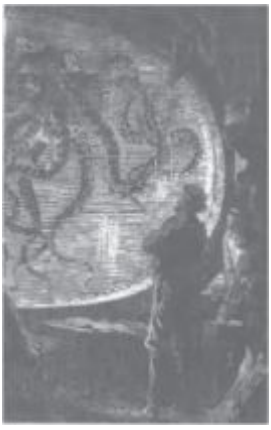

hublou al lui Nautilus vede polipul uriaş, nava aeriană din *Robur Cuceritorul,* plină de vergi tehnologice, balonul care se prăbuşeşte pe Insula Misterioasă *(Urcăm din nou? – Nu, dimpotrivă, coborâm! – Ba şi mai rău, domnule Cirus, ne prăbuşim!),* uriaşul proiectil care ţinteşte spre Lună, grotele din centrul pământului, Keraban cel încăpăţânat şi Michel Strogoff... Cine ştie cât m-au neliniştit figurile acelea care se conturau întotdeauna pe un fond întunecat, desenate cu linii subţiri şi negre alternate cu răni albicioase, un univers lipsit de zone cromatice umplute omogen cu culoare, o viziune făcută din zgârieturi, striuri, reflexe orbitoare prin absenţă de urmă, o lume văzură de un animal cu o retină numai a sa, poate că aşa o văd boii şi câinii, sau şopârlele. O lume spionată noaptea printr-o jaluzea cu benzile foarte subţiri. Cu ajutorul acestor gravuri intram în lumea clar-obscurizată a ficţiunii: ridicam ochii din carte, ieşeam din ea, eram izbit de soare în plin, apoi din nou acolo, ca o făptură submarină care se scufundă în adâncime, unde nu se mai disting culorile. Or fi făcut filme color după Verne? Ce devine oare Verne fără gravurile acelea, ştersăturile acelea oare nasc lumină număr acolo unde instrumentul gravorului a săpat sau a lăsat în relief suprafaţa.

Bunicul dăduse la legat alte volume din aceeaşi perioadă, dar salvând vechile lor coperte ilustrate, *Ştrengarul Parisului, Contele de Monte Cristo, Cei trei muschetari* şi alte capodopere ale romantismului popular.

Iată în două ediţii, cea italiană, Sonzogno, şi cea franceză, *Căpitanul Satana* sau *Les ravageurs de la mer* de Jacolliot. Aceleaşi gravuri, cine ştie în ce versiune o citisem. Ştiam că la un moment dat trebuiau să se petreacă două scene teribile, în prima răufăcătorul Nadod, cu o singură lovitură de secure, îi crapă capul bunului Harald şi-l ucide pe fiul său Olaus, apoi, la sfârşit, făcătorul de dreptate Guttor îl apucă de cap pe Nadod şi începe

să-l strângă treptat cu mâinile lui puternice, până ce creierul mizerabilului ţâşneşte până-n tavan. În această ilustraţie ochii victimei şi cei ai călăului parcă ies afară din orbite.

Cea mai mare parte a întâmplărilor are loc în mări îngheţate, acoperite de ceţuri boreale. Sunt ceruri de sidef, pe care gravurile le fac ceţoase, în contrast cu albeaţa gheţurilor. O cortină de aburi cenuşii, o nuanţă lăptoasă şi mai intensă... O pulbere albă, foarte fină, asemănătoare cu spuza, care

cade peste pirogă... Din adâncurile oceanului se ridică un reflex luminos, o lumină ireală... Un potop de cenuşă albă, cu destrămări de moment printre care se ghiceşte un haos de forme învălmăşite... Şi o figură omenească infinit mai înaltă decât orice alt locuitor al pământului, învăluită într-un linţoliu, cu faţa de o albeaţă imaculată, ca a zăpezii... Nu, ce spun eu, astea sunt amintiri dintr-o altă povestire. Felicitări. Yambo, ai o bună memorie de scurtă durată. Nu erau primele imagini sau primele cuvinte pe care ţi le amintiseşi în momentul trezirii, la spital? Trebuie să fie Poe. Dar dacă aceste pagini din Poe s-au întipărit aşa de adânc în memoria ta publică, n-o fi pentru că încă de mic văzuseşi ca particular mările palide ale căpitanului Satana?

Am rămas să citesc (să recitesc?) cartea până spre seară, mi-am dat seama că începusem în picioare şi pe urmă mă ghemuisem cu spatele la perete, cu cartea pe genunchi, uitând cu totul de timp, până ce a venit să mă deştepte din transa aceea Amalia, strigând: „Dar o să vă stricaţi ochii, mereu vă spunea şi biata mama dumneavoastră! O, Doamne mare, în loc să vă duceţi afară, că azi a fost o după-amiază, o frumuseţe cum nu se mai poate. Şi nu mi-aţi venit nici măcar să mâncaţi de amiază. Haideţi, iute, iute, că acuş se face ora de cină!”

Deci repetasem un ritual vechi. Eram istovit. Am mâncat ca un băietan care trebuie să facă sânge şi să crească, pe urmă mi s-a făcut un somn.. De obicei, spunea Paola, întotdeauna am citit îndelung înainte să adorm, dar în seara aceea nici o carte, de parcă mi-ar fi ordonat mama.

Am aţipit imediat şi am visat ţări şi mări din Sud făcute din dungi de frişcă distribuite în fire lungi peste un platou cu marmeladă de mure.

7. Opt zile într-un pod

Ce-am făcut în ultimele opt zile? Am citit, cea mai mare parte din timp în pod, dar amintirea unei zile se contopeşte cu a celorlalte. Ştiu doar că am citit în mod haotic şi furios.

N-am citit totul de-a fir-a-păr. Unele cărţi şi unele fascicule le-am trecut cu vederea de parcă aş fi survolat un peisaj, iar parcurgându-le în zbor ştiam deja că ştiu ce anume se afla scris în ele. Ca şi cum un singur cuvânt ar fi evocat alte o mie sau ar fi dat floare într-un rezumat substanţial, ca florile acelea japoneze care prind să îmbobocească în apă. Ca şi cum ceva venea de la sine să se depoziteze în memoria mea, ca să-i ţină tovărăşie lui Oedip sau lui Hans Castorp. Alteori scurtcircuitul îmi era activat de un desen, trei mii de cuvinte pentru o imagine. Alteori citeam încet, savurând o frază, un rând, un capitol, simţind în mine poate aceleaşi emoţii provocate de prima lectură, acum uitată.

Inutil să vorbesc despre gama de misterioase flăcări, de uşoare tahicardii, de înroşiri subite pe care multe dintre lecturile acelea mi le stârneau câte o scurtă clipă – şi apoi se dizolvau aşa cum veniseră, ca să lase loc unor noi valuri de căldură.

Timp de opt zile, ca să mă bucur de lumină, mă sculam devreme, mă duceam deasupra şi rămâneam acolo până la asfinţit. La prânz, Amalia, care prima dată se speriase nemaigăsindu-mă, îmi aducea o farfurie cu pâine şi salam, sau brânză, două mere şi o sticlă de vin („Doamne iartă-mă, omu' ăsta se-mbolnăveşte iacă, şi pe urmă ce-i spui eu la doamna Paola, măcar aveţi milă de mine şi-ncetaţi, că vă piere vederea!"). Pe urmă pleca lăcrimând, eu scurgeam

aproape toată sticla şi continuam să frunzăresc prin hârtii în stare de ameţeală, şi bineînţeles că nu mai izbuteşti să legi ce a fost şi ce este acum. Din când în când coboram cu braţele-ncărcate de cărţi şi mă duceam să mă strecor în alt loc, ca să nu rămân prizonier acolo, sub acoperiş.

Înainte să urc telefonasem acasă, ca să dau veşti. Paola voia să ştie care-mi sunt reacţiile şi fusesem precaut: „Încep să mă obişnuiesc cu locurile, vremea-i splendidă, mă plimb pe-afară, Amalia e o scumpă". M-a întrebat dacă mă dusesem la farmacistul din sat să-mi iau tensiunea. Trebuia s-o fac la fiecare două-trei zile. Cu ceea ce mi se întâmplase nu trebuia să glumesc. Şi mai ales pilulele, dimineaţa şi seara.

Cu oarecare remuşcări, dar cu un solid alibi profesional, după aceea telefonasem la birou. Sibilla era încă ocupată cu catalogul. Aş fi putut primi şpalturile în vreo două-trei săptămâni. Cu multe şi paterne încurajări, am pus receptorul jos.

M-am întrebat dacă mai simţeam acum ceva pentru Sibilla. E ciudat, dar ultimele zile petrecute la Solara proiectaseră deja totul într-o altă perspectivă. Acum Sibilla începea să devină un fel de amintire îndepărtată din copilărie, pe când tot ce scormoneam eu treptat în ceţurile trecutului devenea prezentul meu.

Amalia îmi explicase că în pod se urcă prin aripa stângă. Îmi închipuiam o scară în spirală, de lemn, însă erau nişte trepte de piatră comode şi uşor de urcat – altfel, am înţeles eu pe urmă, cum ar fi putut să care sus tot ce dăduseră afară din casă?

Din câte ştiam, nu mai văzusem niciodată un pod. Nici vreo pivniţă, la drept vorbind, dar există idei răspândite despre pivniţe, sunt subterane, întunecoase, umede, răcoroase în orice caz, te duci acolo cu o lumânare sau cu o făclie. Romanul gotic e bogat în subterane în care dă târcoale sumbru Ambrozie Călugărul. Subterane naturale precum cavernele lui Tom Sawyer. Misterul întunericului. Toate casele au câte o pivniţă, nu toate au pod, mai ales la oraş, unde au câte un atic. Dar cu-adevărat nu există literatură

despre poduri? Şi atunci ce e *Opt zile într-un pod*? Titlul mi-a revenit în minte, dar numai atât.

Chiar dacă nu le parcurgi pe toate dintr-o singură dată, se înţelege că podurile casei din Solara se întind peste toate cele trei aripi. Se intră într-un spaţiu care ţine de la faţadă până în spatele edificiului, dar pe urmă se deschid nişte treceri mai înguste şi apar pereţi despărţitori, paiante puse să împartă sectoarele, traiecte marcate de nişte dulapuri cu cărţi, din metal, sau vechi cufere, ieşiri şi racorduri într-un labirint fără capăt. Aventurându-mă pe un coridor la stânga, mă mai învârtisem o dată sau de două ori şi mă pomenisem din nou în faţa uşii de la intrare.

Senzaţii nemijlocite. Căldura, întâi de toate, cum e şi firesc sub un acoperiş. Apoi lumina: vine în parte de la un şir de lucarne, care se văd şi când te uiţi la faţadă, dar în mare parte sunt astupate în interior de lucruri grămădite în dreptul lor, aşa încât de cele mai multe ori soarele abia se strecoară, formând lame galbene în care se văd agitându-se nenumăraţi corpusculi, care dezvăluie cum chiar şi în penumbra din jur dansează o multitudine de monade, seminţe, atomi primordiali angajaţi în harţuri browniene, corpuri prime furnicând în gol – cine oare vorbea despre ele, Lucreţiu? Deseori, acele tăişuri de lumină produc reflexe prin geamurile vreunui bufet desperecheat, sau pe vreun suport de oglindă care, dintr-un alt unghi vizual, pare o suprafaţă opacă oarecare rezemată de perete. Şi apoi, din loc în loc nişte luminatoare înceţoşate de decenii prin depuneri de pe la ploi, ce s-au încrustat pe dinafară, dar încă-s capabile să formeze pe podea câte o zonă mai luminată.

În fine, culoarea dominantă. Culoarea podului, dată de grinzi, de lăzile grămădite ici-colo, de cutiile mari de carton, de ciurucuri de scrinuri şchioape, e o culoare de atelier de tâmplărie, făcută din atâtea nuanţe de maroniu, de la lemnul gălbui nelăcuit, până la cele prietenoase ale arţarului şi până la tonalităţile mai închise ale noptierelor cu lacurile acum cojite, trecând prin fildeşul hârtiilor care dau pe dinafară din cutii.

Dacă o pivniţă anunţă infernul, un pod promite un

paradis puţin fané, în care corpurile moarte se dau într-o pulverulentă claritate, un eliseu vegetal care, în lipsă de verde, te face să te simți într-o pădure tropicală atinsă de vestejire, într-un desiş de trestii artificial, unde te scufunzi ca într-o saună foarte blândă.

Credeam că pivniţele ar simboliza ambianţa primitoare a uterului matern, cu umidităţile lor amniotice, dar iată că uterul acela aerian îi ținea loc cu căldura lui aproape medicamentoasă. Şi în acel dedal luminos, căruia era de-ajuns să-i ridici două ţigle ca să te afli în cerul deschis, plutea un miros complice de închis, un miros de tăcere şi de calm, de tihnă.

Pe de altă parte, după puţin timp nici nu mai simţeam căldura, prins cum eram de frenezia de a descoperi totul. Pentru că la sigur a mea comoară a Clarabellei era acolo, doar că ar fi trebuit să sap îndelung şi nu ştiam de unde să încep.

A trebuit sa sfâşii multe pânze de păianjen: pisicile se ocupau de şoareci spusese Amalia, dar Amalia nu se ocupase niciodată de păianjeni. Dacă nu invadaseră totul, era din cauza selecţiei naturale, o generaţie murea, iar pânzele lor se sfărâmau, şi tot aşa, din anotimp în anotimp.

Am început să scotocesc prin rafturi, riscând să fac să cadă cutiile ce se-ndesau pe ele. Pentru că bunicul, evident, colecţiona şi cutii, mai ales dacă erau din metal şi multicolore Cutii cu chenare ornamentate pe margini, biscuiţii Wamar cu nişte amoraşi în scrânciob, caseta caşetelor Arnaldi sau cea cu margine aurită şi cu motive vegetale de la Briantină Coldinava, bomboniera cu peniţe Perry, sipetul somptuos şi lucios al creioanelor Presbitero, aliniate şi acum şi netocite, ca un fel de cartuşieră doctă, şi, în sfârşit, cutia de cacao Talmone, cu cei Doi Bătrâni – ea care-i oferă tandră agreabila băutură unui moş surâzător, *ancien régime,* încă îmbrăcat în *culottes.* Mi-a venit spontan să-i identific în cei doi bătrâni pe bunicul şi pe bunica, pe care, probabil, abia dacă-i cunoscusem.

Apoi mi-a căzut în mână o cutie, în stilul sfârşitului de secol XIX, de la Effervescente Brioschi. Câţiva gentilomi savurează satisfăcuţi paharele cu apă de masă oferite de o graţioasă ospătăriţă. Primele care şi-au amintit au fost mâinile mele. Se ia primul pliculeţ, cu un praf alb şi pufos în el, şi se toarnă încet pe gâtul sticlei pline cu apă de la robinet, se agită puţin recipientul, pentru ca praful să se topească bine şi să nu rămână lipit de gâtul lui; apoi se ia al doilea pliculeţ, în care pulberea e granuloasă, din nişte cristale foarte mici, şi se toarnă şi aceea, însă rapid, pentru că imediat apa începe să bolborosească, şi trebuie să închizi în grabă capacul cu arc şi să aştepţi ca miracolul chimic să se producă în zeama aia primordială, între bolboteli şi încercări ale lichidului de a ieşi afară în băşicuţe prin crăpăturile garniturii de cauciuc. La urmă furtuna se linişteşte, şi apa sifonată e gata de băut, apă de masă, vinul copiilor, apă minerală făcută în casă. Mi-am zis: apa *visa.*
Dar după mâinile mele şi altceva, de altă natură, s-a activat, aproape ca în ziua aceea în faţa *Comorii Clarabellei.* Căutam o altă cutie, desigur, dintr-o epocă ulterioară, pe care de atâtea ori o deschisesem înainte să ne aşezăm la masă. Desenul ar fi trebuit să fie puţin diferit: aceiaşi gentilomi care savurau din paharele lungi de şampanie apa miraculoasă, însă pe masă se zărea clar o cutie exact la fel cu cea pe care o aveai în mână; iar pe cutia aceea erau reprezentaţi aceiaşi gentilomi care beau la o masă pe care apărea o cutie de apă de masă, şi ea cu gentilomi care... şi tot aşa mereu, ştiai că ar fi fost de-ajuns un microscop foarte puternic ca să vezi alte cutii ilustrate pe cutii,

en abîme, precum cutiile chinezeşti sau ca la matrioşka. Infinitul, perceput de ochii unui copii înainte să fi aflat de paradoxul lui Zenon. Cursa pentru a ajunge la o ţintă de neajuns, nici broasca-ţestoasă, nici Ahile n-aveau să ajungă vreodată la ultima cutie, la ultimii gentilomi şi la ultima ospătăriţă. Metafizica infinitului şi calculul infinitezimal se învaţă de când eşti mic, numai că nu ştim încă ce anume intuim atunci, şi ai putea fi şi imaginea unui Regres Fără Sfârşit, sau, dimpotrivă, înfricoşătoarea făgăduinţă a Eternei Reîntoarceri şi a rotirii evilor care-şi muşcă coada, deoarece, ajunşi la ultima cutie, dacă ar fi fost să fie vreuna ultima, ne-am fi descoperit poate pe fundul acelui vârtej pe noi înşine având în mână cutia de la început. De ce am hotărât să mă fac librar anticar, dacă nu ca să ajung înapoi până la un punct fix, în ziua în care Gutenberg a tipărit pruna biblie la Mainz? Măcar ştii că înainte nu era nimic sau, mai precis, că era altceva, şi ştii că te poţi opri, altfel n-ai mai fi librar, ci descifrator de manuscrise. Ne alegem o meserie care implică vreo cinci secole şi jumătate din cauză că în copilărie fantazam pe marginea infinitului cutiilor cu apă de Vichy.

Toate lucrurile adunate în pod nu puteau încăpea în biroul bunicului, şi nici altundeva în casă, prin urmare, chiar şi când biroul era plin cu hârţoage, multe lucruri se aflau deja în pod Deci acolo sus încercasem eu atâtea dintre explorările mele infantile, acolo sus era Pompeiul meu, unde mă duceam să dezgrop atestări vechi care datau dinaintea naşterii mele. Aşa cum făceam şi acum, acolo eu adulmecam

trecutul. Aşadar sărbătoream şi acum tot o Repetiţie.

Alături de cutia de tablă mai erau două cutii de carton, pline cu pliculeţe şi cu tabachere pentru ţigări. Şi pe alea le strângea bunicul, şi cu siguranţă că-l costase nu puţină trudă să se ducă să le şterpelească de pe la cei ce călătoreau, cine ştie încotro se duceau şi de unde veneau, pentru că pe timpurile acelea colecţionarea de lucruri mărunte nu era organizată ca astăzi. Erau mărci necunoscute, Mjin Cigarettes, Makedonia, Turkish Atika, Tiedemann's Birds Eye, Calypso, Cirene, Kef Orientalske Cigaretter, Aladdin, Armiro Jakobstad, Gulden West Virginia, El Kalif Alexandria, Stambul, Sasja Mild Russian Blend, tabachere somptuoase, cu imagini de paşi şi kedive şi odalisce orientale, ca pe Cigarrillos Excelsior de la Abundancia, sau cu marinari englezi foarte bine puşi la punct în alb şi bleumarin, cu barba îngrijită a unui rege George, poate al cincilea, şi apoi nişte cutii pe care mi se părea că le recunosc, de parcă le-aş fi văzut în mâinile unor doamne, cele în alb-fildeş ale ţigărilor Eva, şi Serraglio, şi, în fine, pachete de carton, turtite şi răsucite, de ţigarete populare, cum erau Africa sau Milit, pe care nimeni nu se gândise să le păstreze, şi slavă Domnului că cineva culesese vreuna de la gunoi, ca amintire pentru viitor.

M-am oprit cel puţin zece minute să mă uit la broasca aia strivită şi mototolită care era Nº 10 Sigarette Macedonia, lire 3, murmurând: „Duilio, ţigările Macedonia îți îngălbenesc degetele..." Despre tatăl meu nu ştiam încă nimic, decât că eram sigur acum că fuma ţigările acelea Macedonia, şi poate chiar pe alea din pachetul respectiv, iar mama se plângea de degetele lui îngălbenite de nicotină, „galbene ca o pastilă de chinină". Să ghiceşti imaginea paternă cu ajutorul unei palide nuanţe de tanin nu era mult, dar era destul ca să justifice călătoria la Solara.

Am recunoscut şi minunile cutiei de alături, spre care mă atrăgea un damf de parfumuri ieftine. Se mai găsesc şi acum, dar sunt foarte scumpe, le văzusem cu puţine săptămâni în urmă pe tarabele de la Cordusio, erau micile calendare de

frizer, pe care bărbierii le dădeau cadou clienţilor lor la sfârşit de an, insuportabil de parfumate, încât mai păstrau o umbră de miros şi acum, la peste cincizeci de ani distanţă, cu o droaie de cocote, de dame în crinolină, dar în neglijeu, de frumoase dându-se-n leagăn, de amanţi pierduţi, de dansatoare exotice, de regine din Egipt... Coafurile Feminine De-a Lungul Veacurilor, Domniţele Purtătoare de Noroc, Firmamentul Italian cu Maria Denis şi Vittorio de Sica, Maiestatea Sa Femeia, Salomeea, Almanah Parfumat Stil Imperial cu Madame Sans Gène, Tout Paris, Grand Savon Quinquine, săpun universal pentru toaletă, antiseptic, nespus de preţios pentru climele calde, contra scorbutului, a febrei malariei, a eczemei uscate – cu monograma lui Napoleon, Dumnezeu ştie de ce, dar în prima imagine apare împăratul primind de la un turc ştirea marii invenţii şi o aprobă. Şi un mic calendar cu Poetul Profet D'Annunzio – bărbierii n-aveau nici o ruşine.

Adulmecam cu oarecare prudenţă, ca un intrus într-o împărăţie interzisă. Micile calendare de bărbier puteau aprinde bolnăvicios fantezia unui copil, poate-mi erau interzise. Poate că-n pod aveam să înţeleg ceva despre formarea conştiinţei mele sexuale.

Tentazioni!

DANZE MODERNE

PIA DE TOLOMEI

VITA PRIMITIVA
ALMANACCO PROFUMATO
1904
VALSECCHI & MOROSETTI
MILANO

Soarele bătea acum vertical prin luminatoare, şi nu eram mulţumit. Văzusem atâtea lucruri, dar nu şi un obiect care să fi fost cu adevărat numai al meu. M-am învârtit la întâmplare şi am fost atras de un scrin închis. L-am deschis; era plin cu jucării.

Văzusem în săptămânile anterioare jucăriile nepoţeilor mei, toate din plastic colorat, cea mai mare parte electronice. Sandro îmi spusese imediat să nu-i arunc cutia unui motoscaf nou pe care i-l dăruisem, pentru că pe fundul ei trebuia să fie bateria. Jucăriile mele de altădată erau din lemn şi din tablă. Săbii, puşti mici cu dopuri, o micuţă cască colonială din timpul cuceririi Etiopiei, o întreagă armată de soldăţei de plumb, şi alţii mai mari din material friabil, care rămas fără cap, care fără un braţ sau chiar doar cu ciotul din sârmă de fier în jurul căruia se mai ţinea un soi de cretă tare, vopsită. Pesemne că trăisem cu puştile alea şi cu eroii ăia mutilaţi zi de zi, în prada unor furori războinice. Neapărat, în epocă un copil trebuia educat în cultul războiului.

Dedesubt erau nişte păpuşi ale surorii mele, pe care poate i le dăduse mama, iar ea le primise de la bunica (pesemne că erau vremuri în care jucăriile se moşteneau): carnaţie de porţelan, guriţe de trandafir şi obraji roşii ca focul, rochiţele din organdi şi ochi care încă se mişcau galeşi. Una, când am scuturat-o, mai zisese şi acum „mama”.

Cotrobăind printre puşti, am dar peste nişte soldăţei curioşi, plaţi, de lemn tăiat după tipar, cu chipiu roşu, veston bleumarin şi pantaloni lungi, roşii, cu o dungă galbenă, montaţi pe nişte rotiţe. Trăsăturile nu erau marţiale, ci groteşti, cu nasurile ca nişte cartofi. M-am gândit că unul dintre ci era căpitanul Parata (Cartof) din regimentul Soldăţeilor din Bengodi Eram sigur că aşa se numeau.

În fine, am scos afară o broască de tablă, care, când o apăsai pe burtă, mai scotea şi acum un roac roac abia perceptibil. Dacă nu vrea bomboanele cu lapte ale doctorului Osimo, m-am gândit, o să vrea să vadă broasca. Ce legătură avea doctorul Osimo cu broasca? Cui voiam să i-o arăt? Întuneric beznă. Trebuia să mă gândesc la asta şi mi-am pus

broasca în buzunar.

Uitându-mă la broască şi pipăind-o, îmi venise deodată în minte că Angelo Ursul trebuia să moară. Cine era Angelo Ursul? Ce legătură avea cu broasca de tablă? Simţeam vibrând ceva, eram sigur că atât Angelo Ursul, cât şi broasca mă legau de cineva, dar în uscăciunea memoriei mele pur verbale nu aveam alte puncte de sprijin. Sau, am murmurat două versuri: „Du-te şi-ncepe parada/ Căpitanule Patata!" şi pe urmă, nimic: eram din nou în prezent, în tăcerea de culoarea alunei, din pod.

În ziua următoare a venit să mă viziteze Matù. Mi se urcase imediat pe genunchi în timp ce mâncam şi căpătase nişte cojiţe de brânză. După sticla de vin intrată de-acum în program, am mers la întâmplare, până ce am văzut două mari şifoniere dezechilibrate care stăteau drepţi în faţa unui luminator datorită unor pene rudimentare de lemn băgate ca să le ţină mai mult sau mai puţin verticale. M-am trudit întru câtva ca să-l deschid pe primul, care tot dădea să cadă peste mine, şi cum l-am deschis, o ploaie de cărţi mi-a căzut la picioare. Nu reuşeam să ţin pe loc prăbuşirea aceea, părea că bufniţele, liliecii; cucuvelele ţinute închise de veacuri, duhurile acelea închise în sticlă nu aşteptau decât un imprudent care să le dea o vindicativă libertate.

Împreună, cele care mi se acumulau la picioare şi cele pe care căutam să le scot ca să nu se prăvălească alcătuiau o întreaga bibliotecă pe care o descopeream – ce spun eu, probabil stocul vechii prăvălii a bunicului pe care unchii o lichidaseră în oraş.

N-aş fi reuşit niciodată să le văd pe toate, dar eram acum fulgerat de nişte agniţiuni ce se aprindeau şi se stingeau într-o clipită. Erau cărţi în limbi diferite şi din epoci diferite, unele titluri nu-mi stârneau nici o flacără, pentru că aparţineau repertoriului a ceva deja cunoscut, ca atâtea ediţii vechi de romane ruseşti, doar că, imediat ce mă uitam pe pagini, mă izbea o italiană căznită, datorată – cum spuneau frontispiciile – unor doamne cu nume dublu, care evident că îi traduceau pe ruşi din franceză, fiindcă personajele aveau nume cu

desinenţe în *ine*, cum am spune Myskine şi Rogozyne.

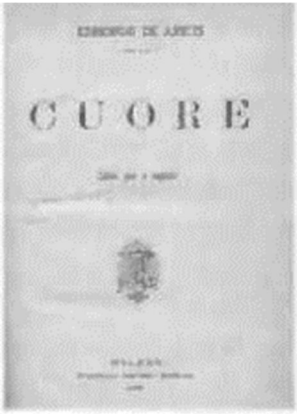

I Miserabili

EMILIO SALGARI
I CORSARI DELLE BERMUDE
CASA EDITRICE BONZOGNO - MILANO

SATURNINO FARANDOLA
G. ROBIDA
CASA EDITRICE BONZOGNO MILANO

GIULIO VERNE
I FIGLI DEL CAPITANO GRANT
ROMANZO

I Misteri del Popolo

LA STRANA MORTE DEL
SIGNOR BENSON

SENZA FAMIGLIA

IL ROMANZO MENSILE
IL BARONE ALLE STRETTE

ROULETABILLE
L6

Multe dintre volumele acestea, numai ce le atingeam foile şi mi se destrămau ca făina în mână, de parcă hârtia, după decenii de întuneric tombal, nu reuşea să mai suporte lumina soarelui. În fapt nu suporta atingerea degetelor, şi ani de zile zăcuse în aşteptarea de a se segmenta în bucăţele minuscule, rupându-se pe la margini şi colţuri în lamele subţiri.

Am fost atins de *Martin Eden* al lui Jack London şi m-am dus în mod mecanic şi am citit ultima frază, de parcă degetele mele ştiau că trebuie să fie acolo. Martin Eden, în culmea gloriei, se sinucide lăsându-se să lunece în mare de pe hubloul unui transatlantic, simte apa cum îi pătrunde încet în plămâni, înţelege într-o ultimă nălucire de luciditate ceva, pesemne sensul vieţii, dar „imediat ce-l ştiu, încetă să mai ştie".

E nevoie cu adevărat să pretindem ultima revelaţie, dacă pe urmă, odată ce am avut-o, ne cufundăm în întuneric? Redescoperirea aceea aruncase un fel de umbră asupra a ceea ce făceam eu. Poate ar fi trebuit să mă opresc, dat fiind că soarta îmi dăduse încă de pe acum uitarea. Dar acum începusem şi nu puteam decât să continuu.

Mi-am petrecut ziua citind pe sărite pe ici, pe colo, câteodată intuiam că de unele mari capodopere pe care consideram că le-am absorbit în memoria mea publică şi adultă mă apropiasem pentru prima oară în ediţiile reduse pentru copii şcolari de la „Scala d'oro" (Scara de aur). Îmi sunau familiar poeziile lirice din *Il Cesttillo,* poezii pentru copii de Angiolo Silvio Novaro: *„Ce spune ploiţa de marte ce pică senină pe-olanele vechi de pe casă, pe vrejii uscaţi din grădină?* Sau: *„Primăvara vine-n danţ, vine-n danţ la uşa ta, oare ştii ce-aduce ea? Lanţuri mici de fluturei, volbură şi clopoţei".* Oare ştiam eu atunci ce erau vrejii şi volbura? Dar imediat mi-au căzut sub ochi copertele de la seria cu Fantomas, care-mi vorbeau despre *Pendu de Londres,* despre *Viespea roşie* sau despre *Cravata de cânepă,* cu întâmplările lor obscure, pline de urmăriri prin canalele de scurgere ale Parisului, de copile ieşind dintr-un mormânt, de trupuri sfârtecate, capete tăiate, şi figura prinţului crimei, în frac,

mereu gata să reînvie şi să domine cu râsul lui batjocoritor un Paris nocturn şi subteran.

Şi, odată cu Fantomas, iată seria cu Rocambole, alt arisrocrat al crimei, unde imediat ce dădeam pagina, la *Mizeriile Londrei* citeam descrierea următoare:

În colţul de sud-vest al lui Wellclose-square se află o străduţă lată de circa trei metri; pe la jumătatea străzii se află un teatru, la care cele mai bune locuri se vând pe doisprezece bani, şi se intră în stal cu un penny. Primul actor e un negru. Acolo se fumează şi se bea în timpul spectacolului. Prostituatele care merg în loji sunt desculţe; stalul e alcătuit din hoţi.

N-am reuşit să rezist fascinaţiei răului şi le-am dedicat restul zilei lui Fantomas şi Rocambole, printre lecturi hieratice şi fulgurante, amestecându-le cu povestirile despre un alt criminal om de lume însă, Arsène Lupin, şi despre un altul, şi mai gentilom, prea elegantul Barone, aristocratic hoţ de bijuterii cu multiple travestiri şi cu imaginea exagerat de anglosaxonă – cred că prin contribuţia unui desenator italian şi anglofil.

Fremătam în fata unei frumoase ediţii din *Pinocchio,* ilustrată de Mussino în 1911, cu paginile desfăcute şi pătate de cafea cu lapte. Toţi ştiu ce anume se povesteşte în *Pinocchio*; despre Pinocchio îmi rămăsese o imagine veselă şi fabuloasă, şi cine ştie de câte ori oi n povestit-o nepoţeilor ca să-i înveselesc şi totuşi am simţit un fior în faţa unor ilustraţii înfricoşătoare, făcute din doar două culori, galben şi negru sau verde şi negru, care prin volutele lor liberty mă

asaltau cu barba fluvială a lui Mangiafuoco (Mâncăfoc), cu neliniştitoarele

YAMBO

LE AVVENTURE DI CIUFFETTINO

Libro per i ragazzi

plete turcoaz ale zânei, cu viziunile nocturne ale Asasinilor sau cu rictusul Pescarului Verde. M-oi fi ghemuit, oare, sub pături, în nopţile cu ploaie torenţială, după ce mă uitasem prin acel *Pinocchio?* Acum câteva săptămâni, când o întrebam pe Paola dacă toate filmele acelea cu violenţă şi cu morţi vii de la televizor nu le fac rău copiilor, ea îmi spusese că un psiholog îi dezvăluise că în toată cariera lui nu întâlnise copii nevrozaţi de un film, decât o dată, iar acel copil, iremediabil şi profund rănit, fusese distrus de *Albă-ca-Zăpada* de Walt Disney.

Iar pe de altă parte am descoperit că din viziuni tot atât de terifiante provenea însuşi numele meu. Iată *Aventurile lui Ciuffettino* (Moţuleţ) de un anume Yambo, iar tot de Yambo erau şi alte cărţi de aventuri, cu desene tot *art nouveau* şi cu scenografii întunecate, cu conace care se înălţau pe câte-un pisc, negre în noaptea întunecoasă, păduri fantasmatice cu lupi cu ochii de jeratic, viziuni submarine gen Jules Verne casnic şi postum, şi Ciuffettino, copilaş mititel şi drăgălaş, cu moţul lui de mare viteaz din basme: „Un smoc uriaş de păr care-i da o înfăţişare curioasă şi-l făcea să semene cu un pămătuf de şters praful. Iar el ţinea foarte, să ştiţi, la moţul lui!" Acolo se născuse Yambo care sunt eu, şi care m-am vrut să fiu. Mda, în fond, e mai bine decât să mă identific cu Pinocchio.

Asta a fost copilăria mea? Sau mai rău? Pentru că, răsfoind în continuare, am readus la lumină (învelite în hârtie creponată albastră şi legate cu elastic) diferite colecţii pe ani din *Jurnalul Ilustrat al Călătoriilor şi Aventurilor pe Uscat şi pe Mare.* Erau nişte fascicule săptămânale, iar colecţia bunicului conţinea numere din primele decenii ale secolului plus câte un exemplar franţuzesc din *Journal des Voyages.*

Multe coperte reprezentau prusaci crunţi care împuşcau zuavi viteji, dar în cea mai mare parte era vorba de aventuri de o nemiloasă cruzime din ţări îndepărtate, *coolies* chinezi traşi în ţeapă, fecioare despuiate aşezate în genunchi în faţa unui întunecat consiliu al celor zece, şiruri de capete tăiate,

înălţate pe pari ascuţiri în faţa contraforţilor vreunei moschei, masacrări de copilandri făcute de bandiţi tuaregi înarmaţi cu iatagane, trupuri de sclavi sfâşiate de tigri uriaşi – părea că planşa cu torturile din *Nuovissimo Melzi* inspirase desenatori perverşi, apucaţi de o nefirească frenezie de rivalitate; era o paradă a Răului sub toate formele lui.

În faţa unei asemenea abundenţe, anchilozat de şedinţele mele din pod, îmi adusesem fasciculele în odaia mare cu mere de la parter, pentru că în zilele acelea căldura se făcuse insuportabilă, şi aveam impresia că merele aliniate pe masa cea mare erau toate atinse de mucegai. Dar pe urmă am înţeles că mirosul de mucegai venea chiar din foile acelea. Cum puteau să miroasă a umezeală după cincizeci de ani în aerul uscat din pod? Poate că în lunile reci şi ploioase podul nu era însă chiar aşa de uscat şi absorbea umezeală prin acoperiş, poate că fasciculele acelea, înainte de a ajunge acolo, fuseseră, timp de decenii, în vreo pivniţă cu apă care se scurgea pe pereţi, de unde bunicul le-o fi scos (trebuie să fi curtat şi el văduvele), şi erau aşa de atinse de putreziciune, că nu-şi mai pierdeau mirosul nici la căldura care le făcuse zbârcite ca pergamentul. Numai că, în timp ce citeam despre întâmplări atroce şi răzbunări nemiloase, mucegaiul nu-mi evoca simţăminte de cruzime, ci pe Regii Magi şi pe pruncul Isus. De ce? Când oare avusesem de-a face cu Regii Magi, şi ce legătură aveau Regii Magi cu măcelurile din Marea Sargasselor?

Pentru moment, problema mea era totuşi alta. Dacă citisem toate acele povestiri, dacă văzusem cu siguranţă toate acele coperte, cum de puteam să accept că primăvara vine cântând? Aveam oare o capacitate instinctivă de a despărţi universul bunelor sentimente familiare de acele aventuri care-mi vorbeau de o lume crudă, modelată după Grand Guignol, un univers plin de spintecări, jupuiri, ruguri şi spânzurători?

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Primul dulap fusese complet golit, chiar dacă nu putusem vedea totul. A treia zi m-am apucat de al doilea, mai puţin înţesat. Acolo cărţile fuseseră aliniate în ordine, nu aşa cum tăcuseră cu furie unchiul şi mătuşa, dorind să grămădească lucruri vechi de care voiau să se debaraseze, ci bunicul, cu mult timp înainte Sau eu. Erau, toate, cărţi mai potrivite copilăriei, şi poate că aparţineau bibliotecii mele personale.

Am tras afară întreaga colecţie a Bibliotecii Copiilor Mei a lui Salam căreia îi recunoşteam copertele, şi rosteam titlurile înainte să fi scos volumul, cu aceeaşi siguranţă cu care se identifică, în cataloagele colegilor mei sau în biblioteca ultimei văduve, cărţile cele mai cunoscute, *Cosmographia* lui Münster sau *De sensu rerum et magia* de Campanella: *Copilul care a venit din mare, Moştenirea ţiganului, Aventurile lui Fior-di-sole, Tribul iepurilor sălbatici, Fantomele răutăcioase, Prizonierele din Casabella, Căruciorul pictat, Turnul de miazănoapte, Brăţara indiană, Secretul omului de fier, Circul Barletta...*

Prea multe, dacă stăteam în pod m-aş fi chircit precum cocoşatul de la Notre-Dame. Luasem din ele un braţ şi coborâsem. Puteam să mă duc în birou, să stau în grădină, însă în chip obscur voiam altceva.

Trecând în spatele casei, o luasem la dreapta, într-acolo unde auzisem în prima zi grohăind porcii şi cotcodăcind găinile. Acolo, în spatele aripii unde locuia Amalia, era o bătătură, exact ca acelea de altădată, în care râcâiau puii, iar mai încolo se vedeau cuştile iepurilor şi ţarcurile.

La parter se afla o odaie mare cu unelte agricole, greble, furci, cazmale, găleţi pentru var, hârdaie vechi.

În capătul bătăturii o potecă ducea într-o livadă, cu adevărat bogată şi foarte răcoroasă, iar prima tentație fusese să mă urc pe creanga unui copac, călare, şi să mă apuc de citit acolo. Poate aşa făcusem când eram copil, dar la şaizeci de ani prudenţa nu e nici dată de prisos, şi apoi picioarele mele mă duceau acum în altă parte. Am luat-o prin verdeaţă, pe o scăriţă de piatră, şi am coborât într-un spaţiu circular, înconjurat de ziduri scunde acoperite de iederă. Chiar în faţa

intrării, lângă zid, era un izvor cu apă care gâlgâia curgând.

Sufla un vânticel slab, liniştea era totală, şi m-am ghemuit pe o ieşitură de piatră, între izvor şi zid, pregătindu-mă să citesc. Ceva mă adusese acolo, unde poate că mă duceam chiar cu cărţile acelea. Am acceptat alegerea asta a spiritelor mele animale şi m-am cufundat în volumaşele mele. Adesea îmi revenea în minte toată întâmplarea cu ajutorul unei singure ilustraţii.

Unele, după desenele cam de prin anu '40 şi după numele autorului lor, se înţelegea că erau italieneşti, ca *Telefericul misterios* sau *Saettino puro satigue meneghino (Micul arcaş pursânge milanez),* şi multe erau inspirate de sentimente patriotice şi naţionaliste. Dar cea mai mare parte erau traduse din franceză, scrise de vreun B. Bernage, M. Goudareau, E. de Cys, J. Rosmer, Valor, P Besbre, C. Péronnet, A. Bruyere, M. Catalany – un şir meschin de necunoscuţi cărora probabil că editorul italian nu le cunoştea nici măcar numele de botez. Bunicul colecţionase şi nişte originale, apărute în Bibliothèque de Suzette Ediţiile italieneşti ieşiseră cu un deceniu sau două întârziere, iar ilustraţiile trimiteau cel puţin la anii '20. Ca cititor copil trebuie să fi respirat un climat plăcut adaptat epocii, şi cu atât mai bine: se proiecta totul într-o lume de ieri, povestită fabulos de nişte domni care aveau aerul de a fi nişte doamne, ce scriau pentru tinerele de familie bună.

La sfârşit mi se părea că acele cărţi povesteau toate aceeaşi întâmplare: de obicei, trei-patru copii de neam nobil (cu părinţii, cine ştie de ce, întotdeauna plecaţi undeva, în călătorie) sosesc la un unchi într-un vechi castel sau în vreo stranie proprietate agricolă şi nimeresc în pasionante şi misterioase aventuri, printre cripte şi bastioane, descoperind apoi o comoară sau manevra unui intendent necredincios, documentul care restituia unei familii decăzute proprietăţile uzurpate de vreun văr viclean. Sfârşit fericit, sărbătorirea curajului copiilor, observaţii blajine ale unchilor sau ale bunicilor cu privire la primejdiile temerităţii, fie ea şi generoasă.

Că povestirile erau localizate în Franţa, se vedea după bluzele de lucru şi după saboţii ţăranilor, dar traducătorii

făcuseră miracole de echilibru ca să întoarcă numele pe italieneşte şi să facă să pară că fapta st petrecea prin vreo regiune de-a noastră, în ciuda peisajului şi a arhitecturii, care era când bretonă, când auvergnată.

Aveam două ediţii din ceea ce era, evident, aceeaşi carte (de M. Bourcet), dar în ediţia din 1932 se intitula *Moştenitorul din Ferlac* şi numele personajelor erau franţuzeşti, iar în ediţia din 1941 devenise *Moştenitorul clin Ferralba,* cu protagonişti de la noi de-acasă. Era clar că între timp vreo dispoziţie de sus sau o cenzură spontană impuseseră să se italienizeze faptele.

Şi iată, în sfârşit, explicaţia expresiei care-mi trecuse prin cap în timp ce intram în pod: din serie făcea parte şi *Opt zile într-un pod* (aveam şi originalul, *Huit jours dans un grenier),* delicioasă aventură a unor copii care timp de o săptămână o găzduiesc în podul vilei lor pe Nicoletta, o fetiţă fugită de-acasă – şi nu ştiam dacă iubirea mea pentru pod îmi venise de la lectura aceea sau dacă oi fi găsit cartea aceea tocmai învârtindu-mă prin pod. Şi de ce am numit-o Nicoletta pe fiica mea?

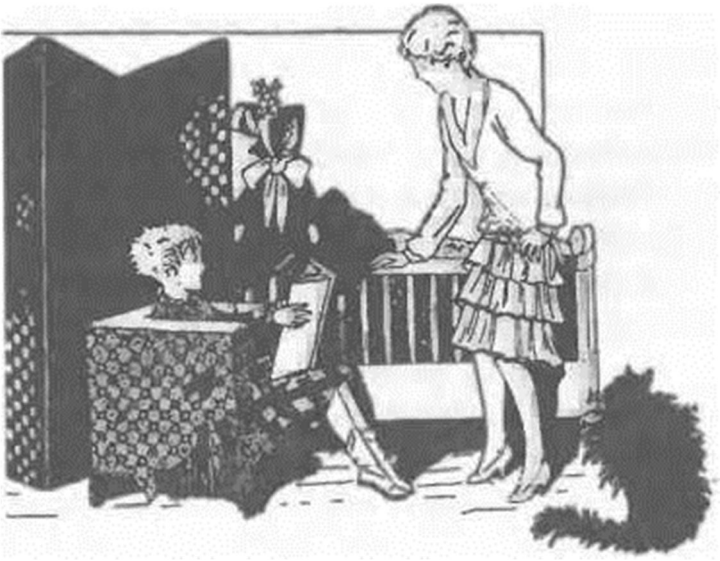

în pod, Nicoletta stătea împreună cu motanul Matù, un soi de angora foarte negru şi maiestuos, şi iată de unde-mi venise ideea să am şi eu un Matù numai al meu. Desenele reprezentau copii micuţi şi bine îmbrăcaţi, câteodată cu buzele ţuguiate, cu părul blond tuns ştrengăreşte şi trăsături delicate, şi la fel erau mamele lor, cu părul tuns *à la garçonne* bine îngrijit, cu talia joasă, fustă până la genunchi cu volan triplu, sân aristocratic, foarte puţin reliefat.

În două zile, acolo lângă şipot, când lumina scădea şi abia mai puteam să identific figurile, mă gândeam că datorită paginilor din Biblioteca Copiilor Mei îmi educasem gustul pentru fantastic, dar trăind într-o ţară în care, chiar dacă autorul se numea Catalany, protagonişti trebuiau să se numească Liliana sau Maurizio.

Asta era educaţia naţionalistă? Înţelegeam că acei copii care-mi erau prezentaţi ca nişte mici şi curajoşi compatrioţi din timpul meu trăiseră într-un mediu străin cu decenii înainte de naşterea mea?

Întors în pod, la sfârşitul vacanţei aceleia de lângă fântână, recuperasem un pachet legat cu sfoară care conţinea vreo treizeci de fascicule (centime şaizeci şi una) cu aventurile lui Buffalo Bill. Nu erau adunate în ordinea publicării, şi vederea primei coperte mi-a provocat o descărcare de flăcări misterioase. *Medalionul cu briliante:* Buffalo Bill, cu pumnii întinşi înapoi, e gata să se arunce încruntat asupra unui răufăcător cu cămaşă roşcată care-l ameninţă cu un pistol.

Dar, pe când mă uitam la numărul 11 din serie, ştiam să anticipez celelalte titluri, *Micul curier, Marile aventuri din pădure, Bob sălbaticul, Don Ramiro, partizanul sclavajului, Ferma blestemată...* M-a frapat că pe coperte scria *Buffalo Bill – eroul preriei,* pe când pagina de titlu dinăuntru spunea *Buffalo Bill – eroul italian al preriei.* Chestiunea – cel puţin pentru un librar anticar – era clară: ajunge să vezi primul număr dintr-o serie, din 1942, unde o notă arătoasă în aldine spunea că William Cody se numea în realitate

Domenico Tombini şi era romagnol (ca şi Ducele, chiar dacă nota survola

pudic această minunată coincidenţă). În 1942 intraserăm deja în război – mi se părea – cu Statele Unite, şi asta explica totul. Editorul (Nerbini din Florenţa) tipărise copertele într-o perioadă în care William Cody putea să fie american fără probleme, iar pe urmă hotărâse că eroii trebuiau să fie numai şi numai italieni. Nu rămânea decât să menţină, din raţiuni economice, vechea copertă în culori şi să refacă numai prima pagină.

Curios, îmi spusesem eu în timp ce adormeam la ultima aventură a lui Buffalo Bill: eram adăpat cu material aventuros francez şi american, însă naturalizat italian. Dacă asta era educaţia naţionalistă pe care o primea un copil în timpul dictaturii, era vorba de o educaţie destul de blândă.

Nu, nu fusese blândă. Prima carte pe care am luat-o în mână în ziua următoare era *Copii ai Italiei în lume,* de Pina Ballario, cu ilustraţii moderne, nervoase, printr-un joc de colorări negre şi roşii.

Cu câteva zile în urmă, când văzusem în cămăruţa mea cărţile lui Verne şi Dumas, avusesem senzaţia că le citisem ghemuit într-un balcon. Atunci nu dădusem importanţă faptului, fusese doar o străfulgerare, o simplă impresie de *déjà vu.* Acum mă gândeam însă că în centrul aripii unde locuia bunicul era un balcon, şi se vede treaba că acolo consumasem aventurile acelea.

Ca să am şi experienţa balconului m-am hotărât să citesc acolo *Copii ai Italiei în lume,* şi aşa am făcut, căutând până şi să mă aşez cu picioarele atârnând în jos, băgate printre gratiile balustradei. Dar acum picioarele mele nu mai

începeau prin locurile acelea strâmte. M-am prăjit ore întregi la soare, până ce astrul a trecut dincolo de faţadă, temperând căldura. Dar aşa simţeam soarele andaluz, sau cum trebuie să-l fi înţeles eu atunci, chiar dacă întâmplarea se petrecea la Barcelona. Un grup de tineri italieni, emigraţi cu familiile în Spania, erau surprinşi de rebeliunea antirepublicană a generalissimului Franco, atâta că în povestirea mea uzurpatorii păreau să fie miliţienii roşii, beţivi şi sângeroşi. Tinerii italieni îşi recâştigau mândria lor fascistă, străbăteau netemători în cămăşi negre o Barcelonă în prada mişcărilor din pieţe, salvau stindardul de la Casa Fasciei, pe care republicanii o închiseseră, iar curajosul protagonist reuşea până şi să-şi convertească tatăl, socialist şi beţivan intru cuvântul Ducelui. O lectură care ar fi trebuit să mă facă să ard de orgoliu de lictor. Mă identificam oare cu aceşti copii ai Italiei, cu micii parizieni ai nu ştiu cărui Bernage sau cu un domn care, la urma urmelor, se chema tot Cody, şi nu Tombini? Cine locuia visele mele de copil? Copiii Italiei în lume sau fetişcana din pod?

O întoarcere în pod mi-a dăruit alte două emoţii. Întâi de toate, *Comoara din insulă*. Evident că-i recunoşteam titlul, e un clasic, dar uitasem acţiunea, semn că devenise parte din viaţa mea. Am avut nevoie de două ore ca s-o parcurg dintr-o suflare, dar de la un capitol la altul îmi venea în minte ce trebuia să urmeze. Mă întorsesem în livadă, unde întrezărisem, mai spre capăt, nişte tufişuri de aluni sălbatici, şi acolo, şezând direct pe pământ, alternam lectura cu o ghiftuială cu alune. Cu o piatră spărgeam câte trei-patru odată, suflam sfarâmăturile de coji şi-mi vâram agoniseala în gură. N-aveam butoiul cu mere în care se vârâse Jim ca să tragă cu urechea la conciliabulele lui Long John Silver, dar probabil că într-adevăr citisem cartea în felul ăsta, mestecând hrană uscată, aşa cum se face pe corăbii.

Povestea era a mea. Pe baza unui manuscris firav, haidem în căutarea comorii căpitanului Flint. Mai pe la sfârşit mă dusesem să iau o sticlă cu rachiu pe care o zărisem în bufetul Amaliei, şi alternam povestea aceea cu piraţi cu nişte sorbituri lungi. Cinşpe inşi, pe legea mea, yo-

ho-ho, şi-un kil de rom.

După *Insulă* depistasem *Povestea lui Pipino cel născut bătrân şi mort copil,* de Giulio Granelli. Aşa cum îmi revenise în memorie cu câteva zile mai înainte, numai că această carte îmi povestea de o pipă caldă încă, părăsită pe o masă lângă statueta de ghips a unui bătrânel, care hotăra să dea căldură lucrului aceluia mort ca să-l facă să se nască, şi se năştea un mic bătrân. *Puer senex,* un loc comun foarte vechi. Până la urmă, Pipino moare prunc în leagăn şi se înalţă la cer cu ajutorul zânelor. Era mai faimoasă aşa cum mi o amintisem eu, Pipino se năştea bătrân dintr-o varză şi murea sugar în alta. În orice caz, călătoria lm Pipino către copilărie era a mea. Poate că, întorcându-mă la momentul naşterii, aveam să mă dizolv în neant (sau în Tot) ca şi el.

În seara aceea a sunat Paola, îngrijorată că nu dădeam nici un semn. Lucrez, lucrez, am spus eu, nu ţi face griji în privinţa tensiunii, totu-i normal.

Dar în ziua următoare eram din nou la scotocit prin dulap, erau acolo toate romanele lui Salgari, cu coperte florale, unde printre volute graţioase apărea sumbru şi nemilos Corsarul Negru cu părul lui negru ca pana corbului şi cu frumoasa-i gură roşie fin desenată pe faţa melancolică, Sandokan cel din *Doi tigri,* cu capul lui feroce de prinţ al răului pus pe un trup felin, voluptuoasa Surama şi acei prahos din *Piraţii din Malaiezia.* Bunicul colecţionase şi nişte traduceri spaniole, franceze şi germane.

Era greu de spus dacă descopeream ceva sau pur şi simplu activam memoria mea de hârtie, pentru că de Salgari se vorbeşte şi astăzi, iar nişte critici sofisticaţi îi dedică articolaşe ce dau pe dinafară de nostalgie. Chiar şi nepoţeii mei, săptămânile trecute, cântau „Sandokan Sandokan", şi se pare că-l văzuseră la televizor. Aş fi putut să scriu o rubrică pentru mica enciclopedie, despre Salgari, chiar şi fără să vin la Solara.

Fireşte, trebuie că devorasem cărţile acelea când eram

E. SALGARI
SANDOKAN
ALLA RISCOSSA

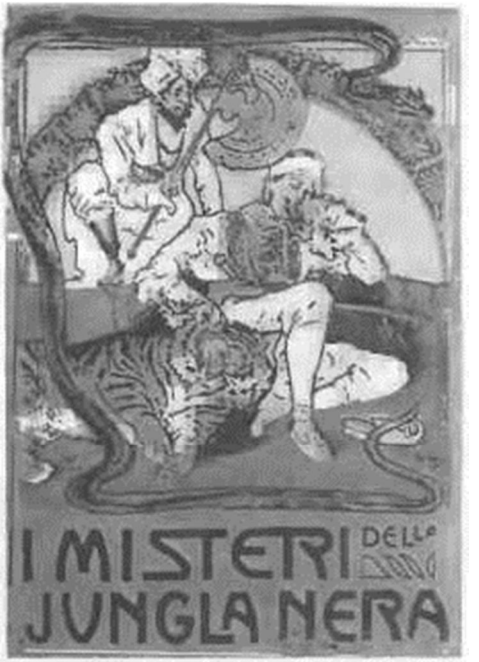
I MISTERI
DELLA
JUNGLA NERA

LE TIGRI DI
MOMPRACEM
E. SALGARI

SALGARI
IL
CORSARO
NERO

mic, dar, deşi memoria individuală rămânea de reactivat, ea se confunda cu cea generală. Cărţile care probabil îmi marcaseră cel mai mult copilăria erau cele care mă trimiteau fără traume la cunoştinţele mele adulte şi impersonale.

Tot ghidat de instinct, am citit cea mai mare parte din Salgari în vie (dar pe urmă îmi adusesem nişte volume în dormitor, şi cu ele mi-am petrecut nopţile următoare). Şi printre viţe era foarte cald, dar vipia solară mă concilia cu deşerturi, prerii şi desişuri în flăcări, cu mări tropicale pe care navigau pescuitorii de *trepang,* şi printre cârceii şi copacii care creşteau pe marginea colinei, ridicând din când în când privirea ca să mă şterg de sudoare, întrezăream baobabi, *pombos* colosali, ca aceia care înconjurau coliba lui Giro-Batol, paletuvieri, aşa-zisele verze de palmier cu pulpa lor făinoasă cu gust de migdală, bananierul sacru al junglei negre, aproape auzeam sunetul *ramsingăi* şi mă aşteptam să văd dând buzna printre spaliere un frumos porc-cerb bun de învârtit în frigare, între două crengi bifurcate înfipte în pământ. Aş fi vrut ca Amalia să-mi pregătească pentru cină nişte *blaciang,* după care se dau în vânt malaiezienii, un amestec de crevete şi peşti tocaţi la un loc, lăsaţi să putrezească la soare şi apoi săraţi, cu un miros care până şi lui Salgari i se părea mizerabil.

Ce desfătare. Poate din cauza asta, cum îmi spusese Paola, îmi plăcea bucătăria chineză, şi mai ales înotătoarele de rechin, cuiburile de rândunică (culese de prin guano) şi abalone, cu atât mai gustos cu cât miroase mai tare a putred.

Dar, lăsând *blaciang*-ul deoparte, oare ce se-ntâmpla când un copil al Italiei în lume îl citea pe Salgari, la care eroii erau deseori de culoare şi albii erau cei răi? Erau odioşi nu numai englezii, dar şi spaniolii (cât trebuie să-l fi execrat eu pe marchizul de Montelimar!). Însă, dacă cei trei corsari, cel Negru, cel Roşu şi cel Verde, erau italieni, şi conţi de Ventimiglia pe deasupra, alţi eroi se numeau Carmaux, van Stiller sau Yanez de Gomera. Portughezii trebuiau să apară buni pentru că erau cam fascişti, dar nu erau fascişti şi spaniolii? Probabil că inima mea bătea pentru viteazul

Sambigliong, care trăgea cu tunul umplut cu cuie, fără ca eu să mă întreb din care insulă a Sondelor provenea el. Kammamuri şi Suyodhana puteau fi unul bun şi celălalt rău, chiar dacă erau amândoi indieni. Salgari trebuie să-mi fi tulburat destul de mult primele apropieri de antropologia culturală.

Pe urmă am scos din fundul mobilei reviste şi volume în engleză. Multe numere din *Strand Magazine,* cu toate aventurile lui Sherlock Holmes. Pe atunci bineînţeles că nu ştiam engleză (Paola îmi spusese că o învinsesem abia la vârsta adultă), dar, din fericire, existau şi multe traduceri. Însă cea mai mare parte din ediţiile italieneşti nu erau ilustrate, aşa că poate citeam în italiană şi apoi mă duceam să-mi caut figurile corespunzătoare în *Strand.*

L-am cărat în întregime pe Holmes în biroul bunicului. Era mai potrivit să fie retrăit într-o ambianță civilizată universul acela în care, lângă micul şemineu din Baker Street, nişte domni bine crescuţi stăteau pe îndelete la conversaţii tihnite. Era atât de diferit de subteranele ce trăgeau umezeală şi de macabrele cloace în care lunecau personajele din foiletoanele franţuzeşti. De puținele ori când Sherlock Holmes apărea cu un pistol îndreptat spre un

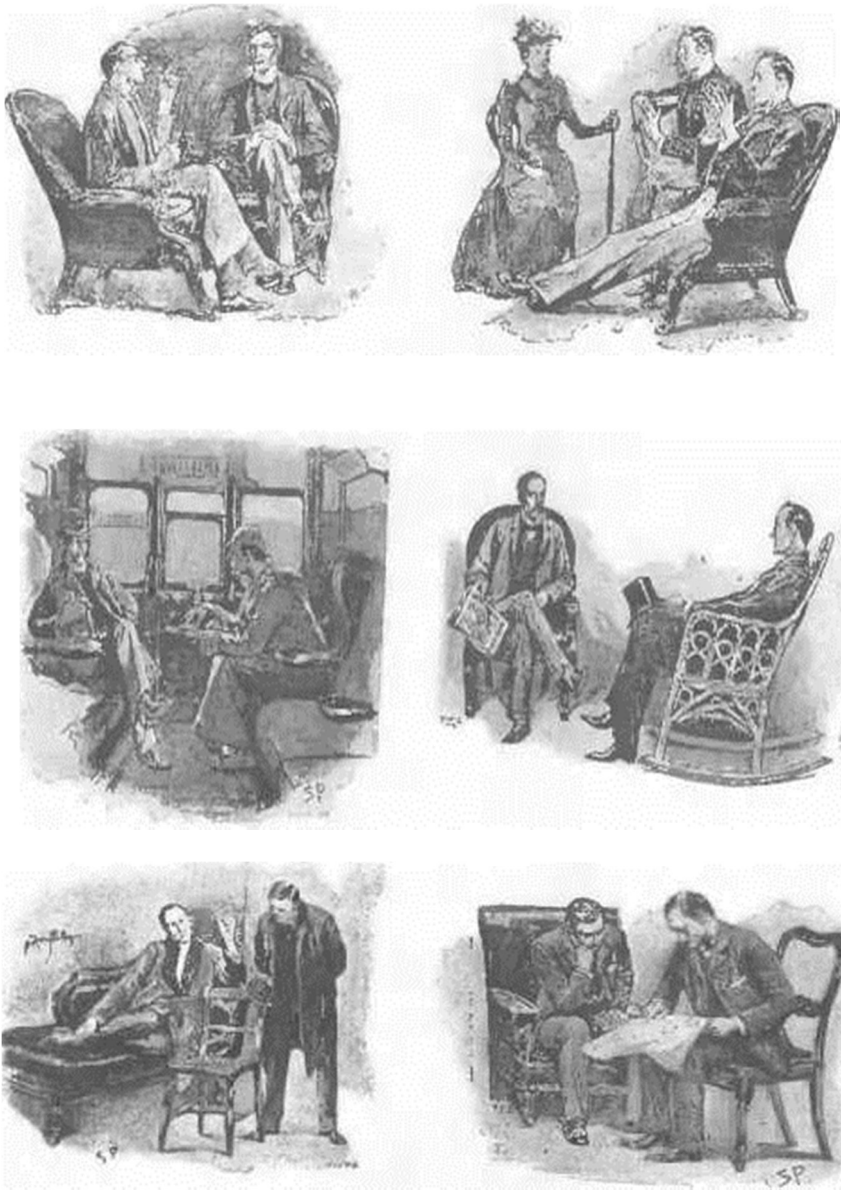

criminal, era întotdeauna cu piciorul şi cu braţul drept întinse, într-o poză aproape statuară, fără să-şi piardă aplombul, aşa cum se cade unui *gentleman*.

M-a frapat revenirea aproape obsesivă a unor imagini ale lui Sherlock Holmes stând jos, cu Watson sau cu alţii, într-un compartiment de tren, într-un *brougham,* în faţa focului,

pe un fotoliu acoperit cu pânză albă, pe un balansoar, lângă o măsuţă, la lumina, poate verzuie, a unei lămpi, dinaintea vreunui cufăr abia deschis, sau în picioare, în timp ce citeşte o scrisoare sau descifrează un mesaj încriptat. Acele figuri îmi spuneau *de te fabula narratur* Sherlock Holmes eram eu, eu în momentul acela, ocupat să regăsesc şi să pun la un loc evenimente trecute de care înainte nu ştiam nimic, stând în casă, în loc închis, şi poate şi (să controlez toate paginile acelea) în pod, Şi el, ca şi mine, nemişcat şi izolat de lume, sta şi descifra nişte biete semne. El însă ajungea să facă să iasă la suprafaţă ceea ce era refulat. Aveam să reuşesc şi eu? Cel puţin aveam un model.

Şi, la fel ca el, trebuia să mă lupt cu ceaţa şi în ceaţă. Ajungea să deschizi la întâmplare *Un studiu în roşu* sau *Semnul celor patru:*

Era o seară de septembrie, nu erau încă orele şapte, dar ziua fusese posomorâtă, şi o ceaţă deasă şi umedă se lăsase peste marele oraş. Nori de culoarea nămolului se lăsau trişti şi istoviţi peste străzile pline de noroi. De-a lungul Strand-ului felinarele nu mai erau decât nişte pete ceţoase de lumină tulbure, care aruncau câte o licărire rotundă pe pavajul murdar. Reflexele galbene ale vitrinelor pluteau în aerul plin de aburi şi aruncau o albeaţă lânceda şi tremurătoare spre marele bulevard înţesat de lume. Era, după mine, ceva misterios şi fantomatic în procesiunea aceea fără sfârşit de chipuri ce se strecurau discret printre fâşiile înguste de lumină – chipuri triste sau vesele, răvăşite sau mulţumite.

Era o dimineaţă închisă şi ceţoasă. Un văl cenuşiu atârna de pe acoperişurile caselor şi părea că-i reflexul cenuşiului noroios al străzilor. Prietenul meu era într-o foarte bună dispoziţie şi mergea sporovăind despre viorile din Cremona şi deosebirile dintre un Stradivarius şi un Amati. Cât despre mine, eram tăcut, pentru că vremea aceea posacă şi afacerea dătătoare de melancolie în care ne angajasem îmi apăsau sufletul.

Pentru contrast, seara, în pat, deschisesem *Tigrii din*

Mompracem a lui Salgari:

În noaptea de 20 decembrie 1849, un uragan de o violenţă neobişnuită îşi făcea mendrele deasupra Mompracemului, insulă sălbatică, cu o faimă sinistră, cuib de piraţi formidabili, situată în marea Malaieziei, la numai câteva sute de mile de coastele occidentale ale insulei Borneo. Pe cer, împins de un vânt irezistibil, alergau ca nişte cai scăpaţi din frâu, şi amestecându-se continuu, mormane negre de aburi, care, din când în când, lăsau să cadă peste sumbrele fortăreţe ale insulei averse pline de furie... Cine veghea oare, la ora aceea şi pe o vijelie ca asta, în insula sângeroşilor piraţi?... O încăpere din locuinţa aceea e luminată, pereţii sunt acoperiţi cu stofe grele, roşii, cu catifele şi brocarturi de mare preţ, dar ici şi colo scâlciate, rupte şi pătate, iar duşumeaua dispare sub un alt strat de covoare de Persia, scânteind de-atâta aur... În mijloc se află o masă de abanos încrustată cu sidef şi împodobită pe margini cu ornamente de argint, încărcată cu sticle şi pahare din cristalul cel mai pur; în colţuri se ridică dulapuri mari, în bună parte dărăpănate, ticsite cu vase ce dau pe dinafară de brăţări de aur, cercei, inele, medalioane, obiecte sfinte de cult răsucite sau strivite, perle provenite fără îndoială din faimoasele pescării din Ceylon, smaralde, rubine şi diamante care scânteiază ca tot atâţia sori sub reflexele unei lămpi aurite ce atârnă din tavan... În încăperea aceea aşa de ciudat mobilată, un bărbat stă într-un fotoliu şchiop; e înalt de statură, zvelt, cu musculatură puternică, cu trăsături energice, bărbăteşti, trufaşe şi de o frumuseţe stranie.

Cine era eroul meu? Holmes, care citea o scrisoare dinaintea şemineului, rămas uimit în chip educat de soluţia lui de şapte la sută, sau Sandokan, care-şi sfâşia furios pieptul rostind numele adoratei Marianna?

Am mai adunat apoi şi alte ediţii broşate, tipărite pe hârtie ieftină, la care probabil că eu făcusem restul, vărzăluindu-le prin lecturi multiple, scriindu-mi numele pe marginea multor pagini. Erau cărţi complet desfăcute din legătură care se ţineau la un loc ca prin minune, altele

fuseseră cârpăcite probabil de mine, lipindu-le coperte noi din hârtie albastră cu clei de tâmplărie.

Nu mai izbuteam să privesc nici măcar titlurile, şi erau opt zile de când stăteam în podul acela. Ştiam, ar fi trebuit să citesc totul de-a fir-a-păr, dar cât mi-ar fi luat? Calculând că aş fi învăţat să silabisesc pe la sfârşitul celui de-al cincilea an din viaţa mea şi că aş fi trăit printre documentele acelea cel puţin până prin anii de liceu, ar fi fost nevoie de măcar zece ani, nicidecum de opt zile. Fără să mai socotesc că atâtea alte cărţi, în special dacă erau ilustrate, îmi fuseseră povestite de părinţi sau de bunicul pe când eram încă analfabet.

Dacă voiam să mă refac printre hârtiile acelea pe mine însumi întreg, aveam să devin Funes el Memorioso, aveam să retrăiesc moment cu moment toţi anii copilăriei, orice foşnet de frunze ascultat noaptea, orice mireasmă de cafea cu lapte adulmecată dimineaţa. Prea mult. Şi dacă aveau să rămână tot numai nişte cuvinte, tulburându-mi şi mai mult neuronii bolnavi, fără să acţioneze schimbarea neştiută care să dea cale liberă amintirilor mele celor mai adevărate şi mai ascunse? *Ce-i de făcut?* Lenin în fotoliul alb din vestibulul de la intrare. Poate că am greşit totul, şi a greşit şi Paola totul: fără să mă întorc la Solara aş fi rămas doar aiurit, întorcându-mă puteam să ies de aici nebun.

Am pus din nou toate cărţile în cele două dulapuri, apoi m-am hotărât să părăsesc podul. Dar în treacăt am zărit un şir de cutii mari care purtau câte o etichetă, scrisă într-o caligrafie frumoasă, aproape gotică: „Fascism", „Anii '40", „Război"... Acelea la sigur erau cutii puse acolo chiar de bunicul. Alte cutioaie păreau mai recente, unchiul şi mătuşa trebuie să fi folosit fără criteriu ambalajele goale ajunse acolo, sus. Azienda Vinicola Fratelli Bersano, Borsalino, Cordial Campari, Telefunken (exista un aparat de radio la Solara?).

N-aveam poftă să le mai deschid. Trebuia să ies de-acolo şi să mă duc să fac nişte plimbări pe coline, şi-aveam să mă-ntorc după aceea. Eram ajuns la ultimele puteri. Poate că aveam febră.

Se apropia ora asfinţitului şi Amalia striga în gura mare, anunţând o mâncărică de ficăţei de-aveam să-mi ling degetele. Primele umbre vagi, care invadau colţurile cele mai retrase ale podului, îmi făgăduiau pânda vreunui Fantomas care aştepta să cad ca să mi se arunce-n spate, să mă lege cu o sfoară de cânepă şi să mă atârne-n golul unui puţ fără fund. Mai mult ca să-mi demonstrez mie însumi că nu mai eram copilul care voiam să fiu din nou, am zăbovit fără teamă ca să mai arunc o privire în zona cel mai puţin luminată. Până ce am fost iarăşi năpădit de un miros de mucegai vechi.

Am tras afară, către o lucarnă din care încă mai veneau ultimele raze ale după-amiezei târzii, o ladă mare, cu deschizătura protejată cu grijă cu hârtie de împachetat. După ce-am smuls învelitoarea aceea acoperită de praf, mi-au căzut în mână două straturi de muşchi, muşchi adevărat, chiar dacă era uscat – era la penicilină, că puteai trimite acasă într-o săptămână toată colonia de bolnavi de pe *Muntele vrăjit,* şi adio frumoaselor convorbiri dintre Naphta şi Settembrini. Erau ca nişte brazde de iarbă, scoase cu tot cu pământul de sub ele, care le ţinea strâns unite, şi dacă le puneai una lângă alta puteai să faci din ele o pajişte cam cât masa bunicului de mare. Nu ştiu prin ce miracol, poate din cauza unei zone de umiditate care se formase sub protecţia hârtiei, datorită atâtor ierni şi atâtor zile în care acoperişul podului era bătut de ploi, zăpadă şi grindină, muşchiul îşi păstrase ceva din căldura lui înţepătoare.

Sub muşchi, învelite în talaş răsucit, ce trebuia dat la o parte puţin câte puţin, ca să nu se strice ceea ce acoperea, o colibă de lemn sau carton, văruită în gips colorat, cu acoperişul de paie, şi tot din paie şi lemn, o moară, cu roata care se mai învârtea cu greu şi acum, şi multe căsuţe mici şi castele din carton pictat, ce trebuiau să ţină loc de fundal colibei, pe vreo înălţime oarecare, în perspectivă. Şi, în fine, printre talaş, iată statuetele, păstorii cu mieluşelul pe umeri, tocilarul, morarul cu doi măgăruşi, ţăranca cu coşul cu fructe pe cap, doi cimpoieri, un arab cu două cămile şi Regii Magi – uite-i –, mirosind şi ei, mai mult a mucegai decât a tămâie şi

smirnă, iar la urmă asinul, boul, Iosif, Maria, leagănul, Pruncul, doi îngeri cu braţele larg deschise, înţepeniţi într-o slavă care dura de cel puţin un secol, cometa aurie, o pânză făcută sul care pe dinăuntru era de un albastru-închis punctat cu stele, o copăiţă de metal umplută cu ciment pentru a forma albia unui râuleţ, cu două găurele de intrare şi de ieşire pentru apă şi, ceea ce m-a făcut să întârzii cina cu o jumătate de ceas, ca să mă gândesc la ea, o maşinărie stranie făcută dintr-un cilindru de sticlă din care se desprindeau lungi tuburi de gumă.

O iesle completă. Nu ştiam dacă bunicul şi părinţii mei erau credincioşi (poate mama, dacă ţinea *Filotea* pe noptieră), dar cu siguranţă că în preajma Crăciunului cineva scotea la iveală lada aceea şi în vreo cameră de jos se făcea ieslea. Cutremur ca în faţa ieslei: asta mi se părea că simt, dar mă temeam că e reacţia la un alt loc comun. Şi totuşi, statuetele acelea îmi rechemau acum nu un alt nume, ci o imagine, pe care nu o văzusem în pod, dar care poate că trebuia să fie undeva în altă parte, plină de viaţă, aşa cum mă izbea în clipa aceea.

Ce anume însemna pentru nune ieslea? Între Isus şi Duce, între Rocambole şi *Cestello,* între mucegaiul Regilor Magi şi cel al traşilor în ţeapă ai marelui Vizir, de partea cui eram eu?

Am înţeles că zilele acelea petrecute în pod fuseseră prost folosite: recitisem pagini pe care le răsfoiam la şase sau la doisprezece ani, pe altele la cincisprezece, emoţionându-mă

de fiecare dată la întâmplări diferite. Nu aşa se reconstituie o memorie. Memoria amalgamează, corectează, transformă, e adevărat, dar rar confundă distanţele cronologice, trebuie să ştii foarte bine dacă un lucru ţi s-a întâmplat la şapte sau la zece ani, şi eu ştiam acum să deosebesc ziua trezirii mele în spital de cea a plecării la Solara, şi ştiam foarte bine că între una şi cealaltă fusese o maturizare, o schimbare de opinii, o confruntare de experienţe. Însă în cele trei săptămâni absorbisem totul ca şi cum de mic l-aş fi înghiţit tot dintr-o dată şi dintr-o suflare – şi se înţelege că aveam impresia că am fost buimăcit de o învălmăşeală ameţitoare.

Aşa că trebuia să renunţ la acea *grande bouffe* de hârtii vechi, să repun lucrurile în ordine şi să le rumeg în funcţie de curgerea timpului. Cine-mi putea spune ceea ce citisem şi văzusem la opt ani, şi nu la treisprezece? M-am gândit un pic şi am priceput: era imposibil ca printre toate acele pachete să nu fie cărţile şi caietele mele de şcoală. Acelea erau documentele cărora trebuia să le dau de urmă, era de-ajuns să urmez lecţia lor, lăsându-mă dus de mână.

La cină am întrebat-o pe Amalia despre iesle. I-auzi, dacă ţinea bunicul la ea. Nu, el nu era bisericos, dar ieslea era ca găluştele regale, dacă nu era, n-ar fi fost Crăciun, şi dacă n-ar fi avut nepoţei, poate că şi-ar fi făcut-o pentru el însuşi. Începea să lucreze la ea de pe la începutul lui decembrie, dacă te uitai bine în pod, ar fi ieşit la iveală toată înjghebarea aceea, la care se aplica pânza cu cerul, cu multe beculeţe mici în interiorul avanscenei, care făceau să strălucească stelele. „Ce frumoasă era ieslea lui dom' bunic al dumneavoastră, mie-mi venea să plâng în fiecare an. Şi apa curgea de-adevărat în râu, aşa încât odată s-a revărsat afară, a udat tot muşchiul, care se făcuse proaspăt de tot în anul ăla, şi muşchiul a făcut să răsară puzderie de floricele albastre, iar asta a fost de-adevărat minunea Pruncului, a venit până şi parohul să vadă, că nu-şi credea ochilor."

„Dar cum făcea, ca să curgă apa?"

Amalia a roşit şi a bolborosit ceva, pe urmă s-a hotărât: „În lada cu ieslea, că ajutam şi eu în fiece an după Bobotează

să punem totul la loc, mai trebuie să fie încă un lucru, ca un fel de damigeană de sticlă fără gât. Aţi văzut-o? Ei, bine, poate că acum treaba asta nu se mai foloseşte, dar era o istorie din aia, ca să vorbim cu perdea, pentru făcut clistir. Ştiţi ce-i acela clistir? Bine că ştiți, aşa nu mai trebuit să explic, că mi se face ruşine. Şi atunci, lu' dom' bunic al dumneavoastră îi venise ideea bună să pună dedesubtul ieslei maşinăria aia de făcut clistir şi să întoarcă tuburile cum trebuie, iar apa ieşea afară şi pe urmă se întorcea dedesubt. O minunăţie, vă spui tu, mai ceva ca la cinèma".

8. Când radioul

După cele opt zile petrecute în pod, m-am hotărât să cobor în sat şi să-l rog pe farmacist să-mi ia tensiunea. Prea mare, şaptesprezece. Gratarolo îmi dăduse drumul din spital cu angajamentul s-o menţin la treisprezece, şi atâta era când plecasem la Solara. Farmacistul zicea că, dacă mi-o luam după ce coborâsem dealul până în sat, bineînţeles că era crescută. Dacă mi-aş fi măsurat-o dimineaţa când mă sculam, ar fi fost mai mică. Poveşti. Eu ştiam ce anume fusese, trăisem zile şi zile întregi ca un apucat.

I-am telefonat lui Gratarolo, m-a întrebat dacă făcusem ceva ce nu trebuia, şi a trebuit să admit că transportasem nişte lăzi, băusem cel puţin o sticlă la fiecare masă, fumasem douăzeci de Gitanes pe zi, îmi provocasem multe tahicardii tandre. Mi-a reproşat: eram un convalescent, dacă tensiunea se urca până-n stele, se putea repeta accidentul şi era posibil să nu mai scap aşa de ieftin ca prima dată. I-am promis că aveam să mă îngrijesc, mi-a crescut doza de pilule şi a adăugat altele, ca să mă facă să elimin sare prin urină.

I-am spus Amaliei să săreze mai puţin mâncarea, iar ea a zis că în timpul războiului ca să ai un kil de sare trebuia să te dai peste cap şi să dai pe ea vreo doi-trei iepuri, deci sarea e un dar al lui Dumnezeu care, atunci când lipseşte, lucrurile nu mai au nici un gust. I-am spus că-mi interzisese medicul, iar ea a răspuns că doctorii studiază atâta şi pe urmă sunt mai dobitoci decât ceilalţi şi nu trebuie să stai să-i asculţi – uite, ea n-a văzut niciodată un doctor în viaţa ei şi are şaptezeci de ani bătuţi pe muchie, n-avea nici măcar sciatică, cum are toată lumea. Nu-i nimic, aveam să elimin sarea odată cu urina.

Mai degrabă trebuia să întrerup vizitele în pod, să fac un pic de mişcare, să mă deconectez. I-am telefonat lui Gianni: voiam să ştiu dacă tot ce citisem în zilele acelea îi spunea şi lui ceva. Pare că am avut experienţe diferite – el n-avea un bunic colecţionar de obiecte ieşite din modă – dar avusesem multe lecturi comune, asta şi pentru că ne împrumutam cărţi reciproc. În legătură cu Salgari ne-am întrecut vreo jumătate de oră în *trivial games,* ca într-un program de televiziune. Cum îl chema pe grecul ăla, nenorocitul ăla al rajahului din Assam? Teotokris. Care era numele de familie al frumoasei Honorata pe care Corsarul Negru nu o putea iubi fiindcă era fiica duşmanului său? Van Guld. Şi cine se-nsoară cu Darma, fata lui Tremal-Naik? Sir Mureland, fiul lui Suyodhana.

Am încercat şi cu Ciuffettino, dar lui Gianni nu-i spunea nimic. El citea mai degrabă benzi desenate, şi acolo şi-a luat revanşa, mitraliindu-mă cu o rafală de titluri. Benzile desenate pesemne că le citisem şi eu, şi unele nume pe care Gianni mi le cita îmi sunau familiar, Banda Aeriană, Fulmine contra Flattavion, Topolino şi Pată Neagră, mai ales Cino şi Franco... Dar nu găsisem nici urmă din ele în pod. Poate că bunicul, care-i iubea pe Fantomas şi pe Rocambole, considera benzile desenate un lucru de nimic, care le strică copiilor. Şi Rocambole nu?

Crescusem fără benzi desenate? Inutil să-ţi impui opriri lungi şi odihnă forţată. Mi se reactiva frenezia căutării.

M-a salvat Paola. Chiar în ziua aceea, spre prânz, a sosit pe neaşteptate, cu Carla, Nicoletta şi cei trei copii. Nu fusese convinsă de puținele telefoane primite de la mine. Doar o escapadă, aşa, ca să te îmbrăţişăm, a zis ea, plecăm înapoi înainte de cină. Dar se uita la mine, mă cântărea din ochi.

„Te-ai îngrăşat”, mi-a spus. Din fericire, nu eram palid, cu tot soarele pe care-l acumulasem pe balcon şi în vie, dar trebuie să fi luat ceva în greutate. Am apus că de vină erau cinele Amaliei, şi Paola a promis că o va lua la rost. Mu i-am spus că de zile întregi stăteam ghemuit prin câte-un loc, fără să mă mişc ore întregi.

O plimbare frumoasă, asta ne trebuie – a zis ea –, şi hai cu toată familia până la Şcoala de călugăriţe, care nu era nici o şcoală de călugăriţe, ci o capelă ce se zărea la câţiva kilometri pe o culme. Urcuşul era continuu şi deci aproape imperceptibil, afară de câteva zeci de metri la sfârşit, şi, pe când îmi recăpătăm suflul, îi stârneam pe cei mici să culeagă un bucheţel de roze şi viorele. Paola mă invita ursuză să inspir miresmele şi să nu-l citez pe Poet – asta şi pentru că Poetul minţea, ca toţi cei de teapa lui, primele roze înfloresc după ce viorelele au plecat în concediu şi în orice caz, roze şi viorele nu se pot lega într-un singur buchet, încearcă, dacă nu crezi.

Ca să arăt că nu-mi aminteam numai fragmente de enciclopedie, am dat la iveală unele dintre povestirile pe care le învăţasem în zilele acelea, şi copiii zburdau împrejurul meu cu ochii mari deschişi, pentru că poveştile acelea nu le auziseră niciodată.

Lui Sandro, cel mai mărişor, i-am povestit *Comoara din insulă.* I-am spus cum, pornind de la locanda „La Amiralul Benbow", m-am îmbarcat pe *Hispaniola,* cu Lord Trelawney, doctorul Livesey şi căpitanul Smollett dar pare că lui cei mai simpatici i se păreau Long John Silver, datorită piciorului de lemn, şi nefericitul acela de Ben Gun. Căsca ochii aţâţat, întrezărea piraţi la pândă printre arbuşti, zicea mai spune, mai spune, însă era gata, pentru că, odată cucerită comoara căpi-tanului Flint, povestea se sfârşea. În compensaţie, am cântat îndelung *Cinşpe inşi, pe legea mea, yo-ho-ho, şi-un kil de rom.*

Pentru Giangio şi Luca am dat ce-am avut mai bun, reevocând ticăloşiile lui Giannino Stopani din *Micul jurnal al lui Cian Burrasca.* Când eu mi-am înfipt bastonul pe fundul vasului de frasin al tuşii Bettina şi am pescuit dintele domnului Venanzio, nu se mai opreau din râs, pentru ceea ce puteau ei să înţeleagă la trei ani, şi poate că poveştile mele le-au plăcut mai mult Carlei şi Nicolettei, cărora nimeni nu le spusese până atunci nimic despre Gian Burrasca, semn trist al vremurilor.

Dar pentru ei mi s-a părut mai plin de farmec să povestesc cum, sub înfățișarea lui Rocambole, ca să-l elimin pe maestrul meu în arta crimei, Sir William, orb, dar martor incomod al trecutului meu, îl răsturnam la pământ şi-i înfigeam în cap o ţepuşă ascuţită, făcând apoi să dispară mica pată de sânge care se formase în părul lui aşa ca toți să creadă într-un atac de apoplexie.

Paola striga că nu trebuie să-i las pe copii să audă asemenea poveşti, şi noroc că-n zilele noastre prin casă nu se mai găsesc ace de cravată, altfel încercau până la urmă cu pisica. Dar mai mult decât orice era intrigată de faptul că povestisem toate lucrurile acelea ca şi cum mi se întâmplaseră mie.

„Dac-o faci ca să-i distrezi pe copii", îmi spunea, „e una, altfel te identifici prea mult cu ceea ce citeşti, şi asta înseamnă să iei cu împrumut memoria altuia. Ţi-e limpede distanţa dintre tine şi poveştile astea?"

„Ei, hai", ziceam eu, „fără memorie sunt, dar nu şi nebun, o fac pentru cei mici!"

„Să sperăm", a spus ea. „Totuşi, ai venit la Solara ca să te regăseşti pe tine însuți, pentru că te simţeai oprimat de o enciclopedie făcută din Homer, Manzoni sau Flaubert, şi ai intrat în enciclopedia paraliteraturii. Încă nu-i un câştig."

„Ba este", răspundeam, „întâi de toate pentru că Stevenson nu e paraliteratură, iar apoi pentru că nu-i vina mea dacă acel cutărică pe care vreau să-l regăsesc se hrănea cu paraliteratură şi în fine, chiar tu, pornind de la comoara Clarabellei, ai fost cea care m-a trimis aici".

„E adevărat, scuză-mă. Dacă crezi că te ajută, dă-i înainte Dar cu băgare de seamă, nu te lăsa intoxicat de tot ce citeşti.” Ca să schimbe vorba, a întrebat de tensiune. Am minţit-o: am spus că abia mi-o luasem şi că era treisprezece. Era fericită, draga de ea.

La întoarcerea din excursie, Amalia pregătise o gustare pe cinste şi apă cu lămâie proaspătă pentru toţi. Pe urmă au plecat înapoi.

În seara aia am fost cuminte şi m-am dus să mă culc odată cu găinile.

În dimineaţa următoare am străbătut din nou odăile din aripa veche, pe care, în fond, le vizitasem foarte în grabă. Am intrat iarăşi în dormitorul bunicului, în care abia dacă mă uitasem, cuprins de o teamă reverenţioasă. Erau şi acolo comoda şi garderobul mare cu oglindă, ca în toate dormitoarele de odinioară.

Am deschis, şi am avut surpriza cea mare. În fund, aproape ascunse de hainele agăţate, care păstrau un iz de naftalină defunctă, se aflau două obiecte. Un gramofon cu pâlnie, din acelea cu acţionare manuală, şi un aparat de radio. Ambele fuseseră acoperite cu filele unei reviste pe care le-am pus la un loc: era *Radiocorriere,* o publicaţie dedicată programelor de radio, un număr din anii ’40.

Pe gramofon mai era şi acum un pick-up de frecvenţa 78, dar acoperit cu o crustă de murdărie. Mi-a trebuit o jumătate de oră ca să-l curăţ, scuipând pe o batistă. Titlul era *Amapola.* Am pus gramofonul pe comodă, i-am dat drumul, şi din pâlnie au ieşit câteva zgomote confuze. Abia se distingea melodia. Bătrânul aparat era acum în stare de demenţă senilă, nu mai era nimic de făcut. Pe de altă parte, trebuie să fi fost obiect de muzeu încă de pe când eram eu copil. Dacă voiam să ascult muzică de pe vremea aceea, trebuia să folosesc pick-upul din birou. Dar discurile unde erau? Trebuia s-o întreb pe Amalia.

Radioul, deşi protejat, în cincizeci de ani se acoperise, oricum, de praf, că puteai să scrii pe el cu degetul, şi a

trebuit să-l şterg cu grijă. Era un frumos Telefunken de culoarea mahonului (iată de ce văzusem ambalajul lui în pod), cu difuzorul acoperit cu o pânză cu fire groase (care poate servea la a face să răsune mai bine vocea)

Alături de difuzor, scala cu staţiile radio, întunecată şi imposibil de citit, iar dedesubt trei butoane. Era, evident, un radio cu lămpi şi, când îl clătinai, se auzea ceva hurducăind înăuntru. Mai avea şi acum firul cu ştecher.

Mi l-am dus în birou, 1-am aşezat cu grijă pe masă şi am băgat firul în priză. O jumătate de miracol, semn că pe timpurile acelea se fabricau lucruri solide: beculeţul care lumina scala cu staţiile, chiar şi foarte slab, tot mai funcţiona. Restul nu, evident că lămpile se duseseră. M-am gândit că pe undeva, poate la Milano, puteam să descopăr unul dintre pasionaţii care ştiu să facă să meargă din nou receptoarele astea, pentru că au un atelier cu componente vechi, aşa cum lucrătorii de la garaje pun la punct automobilele de epocă folosind piese bune de la cele trimise la casare. Pe urmă m-am gândit la ceea ce putea să-mi spună un electrician bătrân, plin de bun-simţ popular: „Nu vreau să vă fur banii. Să ştiţi că, chiar dacă-l fac să funcţioneze, n-aude lucrurile pe care le transmitea atunci, ci pe cele care se transmit acum, aşa că mai bine vă cumpăraţi un aparat de radio nou, şi vă costă şi mai puţin decât să-l reparaţi pe ăsta” Drac împielițat. Eu jucam acum o partidă pierdută din start. Un radio nu-i o carte veche, pe care o deschizi şi găseşti ce s-a gândit, s-a spus şi s-a dat la tipar acum cinci sute de ani. Radioul acela m-ar fi făcut să aud, într-un fel mai răguşit, o oribilă muzică rock, sau cum se mai numeşte astăzi. Ca şi cum ai pretinde să simţi pe papile atingerea înţepătoare a apei *viscì* bând apă San Pellegrino abia cumpărată de la supermarket. Cutia aia scâlciată îmi promitea sunete pierdute pentru totdeauna. Să le poţi face să renască, precum vorbele îngheţate ale lui Pantagruel... Însă dacă memoria mea cerebrală tot ar mai fi putut într-o zi să se-ntoarcă, asta făcută din unde hertziene era de-acum irecuperabilă. Solara nu putea să mă ajute cu nici un sunet, decât cu murmurul asurzitor al tăcerilor ei.

Totuşi, rămânea chenarul acela luminos cu numele staţiilor, galbene pentru undele medii, roşii pentru undele scurte, verzi pentru undele lungi, nume asupra cărora pesemne că am tribulat îndelung, mutând indicatorul mobil şi încercând să aud sunete neobişnuite din oraşe magice ca Stuttgart, Hilversum, Riga, Tallin. Nume nemaiauzite înainte, pe care poate că le asociam cu Macedonia, Turkish Atika, Virginia, Al Kalif şi Stanbul. Am visat mai mult pe un atlas sau pe lista aceea cu staţiile şi pe murmurele lor? Dar erau şi nume de pe-acasă, ca Milano şi Bolzano. M-am apucat să fredonez:

Când radioul transmite din Torino
Înseamnă că diseară te-aştept la Valentino,
şi dacă deodată se schimbă programa,
Înseamnă: atenţie, a venit mama.
Radio Bologna, un vis ne desparte,
Radio Milano, te-aud de departe.
Radio Sanremo, te văd diseară, poate...

Numele oraşelor erau, încă o dată, cuvinte care chemau alte cuvinte.

Aparatul data, după ochi, de prin anii ’30. Pe atunci un radio trebuia să coste scump şi, desigur, intrase în familie la un moment dat, ca simbol al nivelului de viaţă.

Voiam să izbutesc să aflu ce anume se făcea cu un radio în anii ’30-’40. L-am sunat din nou pe Gianni.

La început a zis că trebuia să-l plătesc gras, din moment ce mă foloseam de el ca de un scufundător ca să aducă la suprafaţă amfore scufundate. Pe urmă a adăugat cu glas sugrumat. „Eh, radioul... la noi a ajuns abia prin 1938. Erau scumpe, taică-meu era funcţionar, dar nu ca al tău, lucra la o firmă mică şi câştiga puţin. Voi vă duceaţi în concediu vara, iar noi rămâneam în oraş, ieşeam să luăm aer seara în grădinile publice, iar îngheţata o dată pe săptămână. Taică-meu era un om tăcut. În ziua aia s-a întors acasă, s-a aşezat la masă, a mâncat în tăcere, pe urmă, la sfârşit, a scos un carton de prăjituri. Cum aşa, doar nu e duminică? a întrebat

maică-mea. Iar el: uite-aşa, am avut eu poftă. Am mâncat prăjiturile şi pe urmă el, scărpinându-se în cap, a zis: Mara, se pare că în lunile astea treburile au mers bine şi azi patronul mi-a dăruit o mie de lire. Mama, parc-a lovit-o ceva, şi-a dus mâinile la gură şi-a strigat: oh, Francesco, atunci să ne cumpărăm un radio! Asta e. În anii ăia era în circulaţie *De-aş putea avea o mie de lire pe lună.* Era cântecul unui mic funcţionar, care visa un salariu de o mie de lire, cu care să-i cumpere multe lucruri unei nevestici tinere şi drăguţe. Deci o mie de lire erau echivalentul unui salariu bun, poate că erau mai mult decât ce lua tata, în orice caz erau ca un al treisprezecelea salariu la care nimeni nu se aştepta. Aşa ne-a intrat radioul în casă. Stai să mă gândesc, era un Phonola. O dată pe săptămână era concertul de operă Martini şi Rossi, şi într-o altă zi teatru. Ei, Tallin şi Riga, dacă ar mai fi şi pe radioul meu de-acuma, care are numai numere... şi pe urmă, cu războiul, singura cameră încălzită era bucătăria, radioul se mutase acolo, şi seara, cu volumul dat încet, că dacă nu, intrai la puşcărie, ascultam Radio Londra, închişi în casă, cu geamurile astupate cu hârtie albastră, de-aia groasă, de împachetat, pentru camuflaj. Şi pe urmă, cântecele! Când te-ntorci, dacă vrei, ţi le cânt din nou pe toate, până şi imnurile fasciste. Ştii că nu sunt un nostalgic, dar câteodată mi se face poftă de imnurile fasciste, ca să mă simt din nou ca în serile alea, pe lângă aparatul de radio... Cum suna o reclamă? Radioul, vocea care te farmecă..."

I-am cerut să înceteze. E adevărat, eu îl întrebasem, dar acum îmi infecta tabula rasa a mea cu amintirile *lui.* Trebuia să retrăiesc serile acelea singur. Aveau să fie diferite: el avea un Phonola şi eu un Telefunken, şi pe urmă poate că el se sintoniza cu Riga şi eu cu Tallin. Dar reuşeam cu adevărat să prindem Tallin, doar aşa, ca să auzim vorbindu-se în limba estonă?

Am coborât să mănânc şi aşa, în ciuda lui Gratarolo, am băut, dar numai ca să uit. Tocmai eu, ca să uit. Dar trebuia să-mi uit de aţâţările din ultima săptămână şi să fac să-mi vină cheful să dorm în umbra de după-amiază, întins pe pat

cu *Tigrii din Mompracem,* care poate pe-atunci mă ţinea treaz până pe la ore târzii, dar în ultimele două seri se dovedise un somnifer optim.

Însă, între un dumicat pentru mine şi o rămăşiţă pentru Matù, am avut o idee simplă, dar foarte luminoasă: radioul transmite ceea ce se transmite acum pe unde, dar un gramofon te face să auzi ce se afla pe un disc de atunci. Sunt cuvintele îngheţate ale lui Pantagruel. Ca să am impresia că ascult radioul de acum cincizeci de ani, aveam nevoie de discuri.

„Plăcile?", a mormăit Amalia. „Dar gândiţi-vă mai bine să mâncaţi, nu vă gândiţi la plăci, că pe urmă bunătăţile astea vi se pun de-a curmezişul şi devin toxice şi de urmă vă duceţi la doctor! Plăcile, plăcile, plăcile... Pe sfânta mămăligă, doar n-or fi în pod! Când domnii, unchii dumneavoastră, au scos totul afară, eu i-am ajutat şi... staţi, staţi... mi-am spus că plăcile alea care erau în birou, dacă trebuia să le duc pe toate sus, îmi scăpau din mâini şi ajungeam de le spărgeam pe scară. Şi atunci le-am băgat... le-am băgat... scuzaţi-mă, ştiţi nu-i că nu mai am memorie, chiar dacă la etatea mea ar fi drept, dar au şi trecut mai bine de cincizeci de ani bătuţi pe muche, şi doar n-am rămas aici timp de cincizeci de ani să mă gândesc mereu la plăcile alea. Da' uite, ce mai cap! Trebuie să le fi băgat în laviţa aia care-i dinaintea biroului bunicului dumneavoastră!"

Am renunţat la fructe şi am urcat să identific laviţa. Nu făcusem mare caz de ea în cursul primei mele vizite: am deschis-o şi iată discurile, unul peste altul, toate nişte discuri bune cu frecvenţa 78, cu plicul lor protector. Amalia le pusese acolo cum se nimerise, şi erau de toate. Mi-a trebuit o jumătate de ceas ca să le transport pe masa din birou, şi am început să le pun într-o ordine oarecare în bibliotecă. Bunicul trebuie să fi fost un iubitor de muzică bună, erau Mozart şi Beethoven, arii din opere (până şi un Caruso) şi mult Chopin, dar şi repertorii de cântece din epocă.

M-am uitat în vechiul *Radiocorriere-,* avea dreptate Gianni, era un program săptămânal de muzică de operă, comedii rar, câte un concert simfonic, jurnale radio şi, în

rest, muzică uşoară, sau melodică, cum se zicea pe-atunci.

Trebuia, prin urmare, să ascult cântecele, şi ăsta trebuie să fi fost mobilierul sonor în care crescusem – poate că bunicul stătea în birou şi asculta Wagner, iar restul familiei asculta şlagărele de la radio.

Am identificat de-ndată *De-aş putea avea o mie de lire pe lună,* de Innocenzi şi Soprani. Bunicul pusese pe multe dintre plicuri o dată, nu ştiu dacă era cea a apariţiei cântecului sau cea a cumpărării discului, dar puteam să-nţeleg aproximativ anul în care cântecul se difuza deja, sau încă se mai difuza, la radio. În acest caz anul era 1938, Gianni îşi amintea bine, cântecul apăruse pe când acasă la el ai lui îşi cumpărau radioul Phonola.

Am încercat să dau drumul la patefon. Încă mai funcţiona: difuzorul nu era cine ştie ce minune, dar poate era bine că totul hârâia ca altădată. Aşa, cu scala de la radio luminată, de parcă aparatul încă mai mergea, şi cu patefonul în funcţiune, ascultam o transmisie din vara anului 1938:

De-aş putea avea o mie de lire pe lună,
fără să exagerez, sunt sigur că mi-aş găsi
toată fericirea!
Un servici modest, eu n-am pretenţii,
vreau să muncesc ca să pot în fine să-mi găsesc
toată liniştea!
O căsuţă la periferie,
o soţioară,
tânără şi frumuşică, taman cum eşti tu.

De-aş putea avea o mie de lire pe lună,
aş face cumpărături, şi-aş cumpăra atâtea,
tot ce-ai vrea tu mai frumos ţi-ai lua!

Mă întrebasem în zilele precedente care era eul divizat al unui copil expus la mesaje de slăvire naţională pe când, în acelaşi timp, el fantaza cu închipuirea prin ceţurile Londrei, pe unde-l întâlnea pe Fantomas care lupta împotriva lui Sandokan, între o grindină de schije care găurea piepturile şi reteza braţele şi picioarele compatrioţilor perplecşi şi educaţi ai lui Sherlock Holmes – şi acum aflam că în aceiaşi ani radioul îmi propunea ca ideal de viaţă un contabil cu pretenţii foarte mici, care visa doar la liniştea unei periferii. Dar poate că asta era o excepţie.

Trebuia să pun în ordine toate discurile, cu dată cu tot, atunci când aveau şi dată. Trebuia să parcurg din nou, an cu an, formarea conştiinţei mele, cu ajutorul sunetelor pe care le ascultam.

În cursul ordinii pe care o făceam, întru câtva aiurită, între o serie cu *iubire adu-mi adu-mi trandafiri, nu, tu nu mai eşti micuţa mea fetiţă îndrăgostită, e-o bisericuţă, iubito, ascunsă printre flori, întoarce-te, micuţa mea, cântă numai pentru mine, tu, vioară de ţigan, doar o oră te-aş mai vrea, floricică din poiană* şi ciripituri, între execuţii ale orchestrelor lui Cinico Angelini, Pippo Barzizza, Alberto Semprini şi Gorni Kramer, pe discuri care se numeau Fonit, Carisch, Vocea Stăpânului, cu căţeluşul care asculta cu botul în sus sunetele ce ieşeau din pâlnia unui gramofon, am dat peste discuri cu imnuri fasciste, pe care bunicul le legase la un loc cu un şnur, de parcă voise să le protejeze sau să le dea deoparte. Bunicul era fascist sau antifascist, sau nici una din astea două?

Am stat toată noaptea ascultând lucruri care nu-mi sunau străine, chiar dacă la unele cântece îmi veneau pe buze numai cuvintele, iar la altele numai melodia. Nu puteam să nu cunosc un clasic ca *Giovinezza,* cred că era imnul oficial al oricărei adunări fasciste, dar nu puteam nici să ignor faptul că probabil radioul meu mă făcea să-l ascult

la mică distanţă de *Pinguinul îndrăgostit,* cântat, aşa cum spunea coperta discului, de Trio Lescano.

Mi se părea că ştiu de mult timp vocile acelea feminine. Reuşeau să cânte în trei pe intervale de terţă şi de sextă, cu un efect de aparentă cacofonie, care se dovedea însă foarte plăcut la ascultare. Şi pe când copiii Italiei în lume mă învăţau că cel mai mare privilegiu era să fii italian, surorile Lescano îmi povesteau despre lalelele din Olanda.

Am decis să alternez imnurile cu cântecele (probabil aşa şi ajungeau la mine cu ajutorul radioului). Am trecut de la lalele la imnul celor din Balilla, organizaţia fascistă de tineret şi copii, şi imediat ce am pus discul, am urmărit cântecul, ca şi cum aş fi recitat din memorie. Imnul exalta acel tânăr curajos (fascist cu anticipaţie, dat fiind că, aşa cum ştiu enciclopediile, Giovan Battista Perasso trăise în secolul al XVIII-lea) care-şi aruncase piatra împotriva austriecilor, dezlănţuind revolta de la Genova.

Allorchè dalla trincea
suona l'ora di battaglia
sempre primo è fiamma nera
che terribile si scaglia.
Con la bomba nella mano,
con la fede dentro il cuore
egli avanza, và lontano
pien di gloria e di valor.

Giovinezza, Giovinezza,
primavera di bellezza
della vita nell'asprezza,
il tuo canto squilla e va.

Dell'Orsini ho qui la bomba
col pugnale del terrore,
quando l'obice rimbomba
non mi trema in petto il cuore,
la mia splendida bandiera
l'ho difesa con onore
è una fiamma tutta nera
che divampa in ogni cuor.

Giovinezza, Giovinezza,
primavera di bellezza
della vita nell'asprezza,
il tuo canto squilla e va.

Per Benito Mussolini
Eja Eja Alalà.

Când, zorită, din tranșee
sună ora bătăliei
primul e flamură neagră
ce teribil se năldie.
Cu o bombă-n mâna dreaptă
și cu crezul sfânt în piept
el se duce tot 'nainte
glorios și-n luptă drept.

Tinerețe, tinerețe,
primăveri de frumusețe,
viața-i aspră, lupta-i mare,
cântul tău răsună-n zare.

Am a lui Orsini bombă
și-un pumnal ce dă fiori
când obuzul sare-n trombă
n-am în inimă răcori.
Drapelul meu strălucе
și eu mi-l apăr drept
e flamura cea neagră
ce izbucnește-n piept.

Tinerețe, tinerețe,
primăveri de frumusețe,
viața-i aspră, lupta-i mare,
cântul tău răsună-n zare.

Sus, Benito Mussolini
Eja, Eja, Alalà.

Tonda nel ciel di maggio
come un formaggio d'Olanda
monta la luna in viaggio
ed il suo raggio ci manda...
Parlano d'amore
i tuli tuli tuli tulipan,
mormorano in coro
i tuli tuli tuli tulipan...
Odi il canto delizioso
nell'incanto sospiroso.
Parlano d'amore
i tuli tuli tuli tulipan,
Delizioso cuore
i tuli tuli tuli tulipan,
e di me ti parleranno
i meravigliosi tuli tuli tuli tuli
tuli tulipan!

Rotundă-n cerul de mai
ca brânza de Olanda
se urcă luna-n sus
şi raza ei ne-o trimite...
Vorbesc de iubire
lale lale lalelele
şi murmură-n cor
lale lale lalelele...
Auzi cântul minunat
în farmec şi surpine
Vorbesc de iubire
lale lale lalelele,
Inimă neagră
lale lale lalelele
şi de mine şi-or vorbi
minunatele lale lale
lale lalele!

Fischia il sasso, il nome squilla
del ragazzo di Portoria,
e l'intrepido Balilla
sta gigante nella Storia.
Era bronzo quel mortaio
che nel fango sprofondò
ma il ragazzo fu d'acciaio
e la Madre liberò.

Fiero l'occhio, svelto il passo
chiaro il grido del valore.
Ai nemici in fronte il sasso,
agli amici tutto il cuor.

Siamo nembi di semente,
siamo fiamme di coraggio:
per noi canta la sorgente,
per noi brilla e ride maggio.
Ma se un giorno
la battaglia
agli eroi si estenderà
noi saremo la mitraglia
della Santa Libertà.

Șuieră piatra, un nume răsună,
al băiatului de la Portoria,
e Balilla, cel mai mic
stă-n Istorie-un voinic.
Era de bronz mortiera
ce-n nămol s-a scufundat,
dar băiatul de oțel
Mama și-a eliberat.

Mândru-i ochiul, zvelt e pasul,
mare glas are viteazul.
La dușmani o piatră-n frunte,
la prieteni, inima.

Noi dăm ploaie la recoltă,
suntem flacără de har:
pentru noi izvorul cântă
și străluce luna clar.
Dar dacă-ntr-o zi
bătălia
va ajunge până la eroi
noi vom fi mitraliera
Libertății Sfinte, noi.

Quando tutto tace e su nel ciel
la luna appar,
col mio più dolce e caro miao,
chiamo Maramao.
Vedo tutti i micì sopra i tetti
a passeggiar,
ma pure loro senza te
sono tristi come me.

Maramao perché sei morto?
Pane e vin non ti mancava,
l'insalata era nell'orto,
e una casa avevi tu.
Le micine innamorate
fanno ancor per te le fusa,
ma la porta è sempre chiusa
e tu non rispondi più.

Maramao... Maramao...
fanno i micì in coro:
Maramao... Maramao...
mao, mao, mao, mao, mao...

Când totul tace colo-n cer
și-apare luna
cu un duios și dulce miau
eu îl chem pe Maramao.
Și toți pisoii pe acoperiș
se plimbă pe furiș
dar și ei fără tine
sunt triști la fel ca mine.

De ce-ai murit, o, Maramao?
Aveai și pâine, aveai și vin,
salată-n curte-aveai din plin
și-aveai și-o cas-a ta.
Iar mâțele îndrăgostite
mai torc și-acum pe seama ta,
dar ușa ta mereu stă-nchisă,
tu nu răspunzi nici nu, nici da.

Maramao... Maramao...
strigă mâțele în cor:
Maramao... Maramao...
mao, mao, mao, mao, mao...

Fascismului probabil că nu-i displăceau actele teroriste, şi în versiunea mea la *Giovinezza* ascultasem şi versurile *Am a lui Orsini bombă/ şi pumnalul de teroare...,* şi mi se pare că Orsini încercase să-l omoare pe Napoleon al III-lea.

Însă, pe când ascultam, se lăsase noaptea, şi din grădina de zarzavat, sau de pe colină, sau din parc venea o mireasmă puternică de levănţică şi de alte ierburi pe care nu le cunosc (cimbrişor? busuioc? nu cred că am fost vreodată tare la botanică, şi pe urmă, eram cel care, trimis să cumpere nişte trandafiri, adusese acasă testicule de câine – poate că erau lalele olandeze). Miroseau oare alte flori pe care Amalia mă învăţase să le recunosc, daliile sau cârciumăresele?

A apărut Matù şi a început să se frece de pantalonii mei, torcând. Văzusem un disc cu un motan pe copertă, şi l-am pus în locul imnului celor din organizaţia Balilla, abandonându-mă acelei jelanii feline. *Maramao, de ce-ai murit?*

Dar cu adevărat cei din Balilla cântau *Maramao?* Poate trebuia să mă întorc la imnurile regimului. Pe Matù nu-l interesa probabil cine ştie ce dacă schimbam cântecul. M-am aşezat comod, l-am luat pe genunchi, scărpinându-i urechea dreaptă, am aprins o ţigară şi am făcut o *full immersion* în universul unui Balilla.

După vreo oră de ascultare mintea mea era un amalgam de fraze eroice, de îndemnuri la asalt şi la moarte, de declaraţii de obedienţă faţă de Duce, până la sacrificiul suprem. Al Vestei foc ce-afară din templu irumpe cu-aripi şi flăcări tinereţea merge un tineret bărbat cu vrerea-i română va lupta nu ne-a păsat mai ieri de închisoare de soarta tristă tot nu ne-a păsat să plăsmuim această lume tare ce astăzi nici de moarte teamă n-are. Doar când te duci să mori, o ştie lumea-ntreagă, la luptă-mbraci cămaşa neagră pentru Duce şi Imperiu eja eja alalà salve o rege Imperator o nouă lege Lumii Ducele dădu şi Romei nouă stăpânire eu te salut şi plec în Abisinia draga mea Virginia dar voi reveni şi-ţi voi dărui din Africa o floare scump odor ivită sub cer la Ecuator Nisa Savoia Corsica fatală Malta bastion de romanitate şi fală Tunis ţărmul nostru munţi şi mare cântă libertatea.

Voiam ca Nisa să fie italiană sau o mie de lire pe lună, cărora nu le cunoşteam valoarea? Un băiat care se joacă cu puştile şi cu soldaţii de plumb vrea să elibereze Corsica fatală, nu să maramiaune printre lalele şi pinguini îndrăgostiţi. Cu toate astea, lăsând la o parte Balilla, ascultam *Pinguinul îndrăgostit* pe când citeam *Căpitanul Satana,* şi-mi imaginam atunci pinguini în mările îngheţate din Nord? Şi urmărind *Ocolul pământului în optzeci de zile,* îl vedeam pe Phileas Phogg călătorind pe câmpurile de lalele? Şi cum îl puneam de acord pe Rocambole, cu acul lui de cravată, cu bolovanul lui Giovan Battista Perasso? *Tulipan (Lalele)* era din 1940, când începuse războiul: cu siguranţă atunci cântam şi *Giovinezza,* dar cine-mi spunea că pe căpitanul Satana şi pe Rocambole nu-i citisem în 1945, la sfârşitul războiului, când de cântecele fasciste nu mai era nici urmă?

Trebuia să-mi recuperez cu orice preţ manualele de şcoală Acolo aş fi avut sub ochi primele mele lecturi adevărate, cântecele cu data lor mi-ar fi spus cu ce sunete le acompaniam, şi poate s-ar fi lămurit raportul dintre *nu ne-a păsat de trista soartă* şi masacrele cu care mă ispitea *Jurnalul Ilustrat al Călătoriilor şi Aventurilor*

Era inutil să-mi impun câteva zile de răgaz. În dimineaţa următoare trebuia să urc din nou în pod. Dacă bunicul era metodic, cărţile de şcoală nu trebuiau să fie departe de lăzile cu cărţile din copilărie. Asta dacă unchiul şi mătuşa nu puseseră iarăşi totul în dezordine.

Pentru moment eram sătul de chemări la glorie. M-am dus la fereastră. Pe când profilul colinelor se decupa întunecat pe cer, noaptea fără lună era *străpunsă de stele.* De ce-mi venise în minte expresia aceea tocită de uz? Era dintr un cântec, cu siguranţă. Vedeam acum cerul aşa cum îl auzisem cântat odată.

M-am apucat să cotrobăiesc printre discuri şl le-am ales pe toate cele al căror titlu te ducea cu gândul la noapte şi la vreun spaţiu sideral. Patefonul bunicului era din cele care-ţi permiteau să pregăteşti multe discuri puse teanc unul peste

altul, în aşa fel încât, odată terminat unul, celălalt cădea pe suport. Ca şi cum radioul mi-ar fi cântat singur, fără ca eu să trebuiască să întorc butoanele. Le-am dat drumul şi m-am lăsat legănat, lângă pervaz, dinaintea cerului înstelat de deasupra mea, de sunetul muzicii bune-rele care trebuia să deştepte ceva înlăuntrul meu.

Astă-noapte stelele strălucesc cu miile... Într-o noapte, cu stelele şi cu tine... Spune-mi, spune-mi sub stele, tu, spune lucruri frumoase şi bune, în dulcea vrajă de-amor... Colo, din cer în Antile, unde stelele-s scântei divine, coboară mii de efluvii de-amor... Mailù, sub cerul din Singapor, într-un vis de stele de-aur s-a născut al nostru-amor... Sub un cer de stele ce la noi privesc, sub un cer de stele vreau să te iubesc... Cu tine, fără tine, noi cântăm la stele şi la lună, cine ştie dacă pentru mine n-o să fie o soartă mai bună... Lună marinară, iubirea-i hoinară, nu se învaţă-n şcoală, Veneţia, luna şi tu, cu tine singuri singuri în noapte, cu tine fredonând un cântecel... Cer al Ungariei, suspin de nostalgie, cu nesfârşit amor la tine mă gândesc... Merg hai hui pe unde ceru-i pururi azuriu, aud vrăbii cum din crengi se gâlcevesc, şi de sus, de-acolo, ciripesc...

Ultimul disc trebuie să-l fi pus din greşeală, n-avea nici o legătură cu cerul, era o voce senzuală, ca a unui saxofon în călduri, care cânta:

Colo sus la Copacabana, – la Copacabana femeia-i regina, femeia-i suverana..

M-a tulburat zgomotul unui motor îndepărtat, poate vreo maşină care trecea la vale, am simţit un semn de tahicardie şi mi-am zis: „E Pipetto!" De parcă cineva se prezenta punctual la momentul aşteptat, şi totuşi venirea lui mă neliniştea. Cine era Pipetto? E Pipetto, ziceam, dar, încă o dată, doar buzele mele erau cele ce-şi aminteau. Doar *flatus vocis.* Cine era Pipetto nu ştiam. Sau poate că ceva din mine ştia, doar că acel ceva se perpelea pe ascuns în partea rănită a creierului meu.

Minunat subiect pentru Biblioteca Copiilor Mei, *Secretul lui Pipetto.* Era oare adaptarea italiană, ştiu şi eu, a *Secretului lui Lantenac?*

Mă frământam în legătură cu secretul lui Pipetto, şi poate că nu era nici un secret, afară de cel murmurat orişicui de un aparat de radio seara târziu.

9. Însă Pippo nici nu ştie

Au fost şi alte zile (cinci, şapte, zece?) ale căror amintiri se amalgamează, şi poate e bine, pentru că ceea ce mi-a rămas după aceea a fost, cum să spun, chintesenţa unui montaj. Am lipit la un loc mărturii disparate, tăind, legând între ele, când prin firească înşiruire, când prin contrast, idei şi emoţii. Ceea ce mi-a rămas nu mai e ceea ce văzusem şi auzisem în aceste zile şi nici ceea ce putusem să văd sau să simt eu pe când eram copil: era scenariul fictiv, ipoteza elaborată la şaizeci de ani a ceea ce aş fi putut să gândesc la zece ani. Prea puţin ca să pot zice „ştiu că aşa s-a petrecut", destul ca să dezgrop, ca de pe nişte foi de papirus, ceea ce se presupune că puteam să fi simţit atunci.

Mă întorsesem în pod, şi începeam să mă tem că din lucrurile de şcoală nu rămăsese nimic, când mi-au căzut ochii pe o cutie mare, închisă cu bandă adezivă, pe care apărea inscripţia „Elementară şi gimnaziu Yambo". Mai era una cu „Elementară şi gimnaziu Ada". Dar nu trebuia să reactivez şi memoria surorii mele. Aveam destul de lucru cu a mea.

Voiam să evit încă o săptămână cu tensiunea crescută. Am chemat-o pe Amalia şi am rugat-o să mă ajute să transport cutia aceea mare în biroul bunicului. Pe urmă m-am gândit că clasele elementare şi gimnaziul trebuia să le fi urmat între '37 şi '45, şi am dus jos şi cutiile pe care stătea scris „Război", „Anii '40" şi „Fascism".

În birou, am golit totul şi le-am ordonat pe rafturi diferite. Cărţi de la elementară, manuale de istorie sau de geografie de la gimnaziu, şi pe urmă multe caiete, cu numele meu, anul şi clasa. Erau multe ziare. Părea că bunicul, de la războiul din Etiopia încolo, păstrase numerele importante, cel cu discur-

sul istoric al Ducelui pentru cucerirea Imperiului, cel cu declaraţia de război din 10 iunie 1940 şi tot aşa, până la lansarea bombei atomice asupra Hiroshimei şi sfârşitul războiului. Mai erau ilustrate, manifeste, opuscule, unele reviste.

Am hotărât să merg înainte cu metoda unui istoric, controlând mărturiile prin comparare reciprocă. Cu alte cuvinte, dacă citeam cărţile şi caietele din a patra elementară, 1940–1941, răsfoiam şi ziarele din aceiaşi ani şi, pe cât am putut, puneam la patefon şi cântecele din aceiaşi ani.

Mi-am spus că, dacă manualele erau conforme regimului, tot aşa trebuiau să fie şi ziarele, căci se ştie, de exemplu, că *Pravda* din vremea lui Stalin nu le dădea bunilor sovietici ştirile adevărate. Dar a trebuit să-mi schimb părerea. Pe cât de răpciugoase şi de propagandistice erau ziarele italiene, până şi pe timp de război îţi permiteau să înţelegi ce se-ntâmplă. La distanţă în timp, bunicul îmi dădea aici o mare lecţie, cetăţenească şi istoriografică în acelaşi timp: trebuia să ştii să citeşti printre rânduri. Iar printre rânduri el citea, subliniind nu atât titlurile cu caractere uriaşe, cât mai degrabă notele cu asteriscuri, notiţele scurte de ziar, care puteau să scape la o primă lectură. Un *Corriere della Sera* din 6–7 ianuarie 1941 spunea în titlu: „Pe frontul din Bardia bătălia a continuat cu mare înverşunare". Pe coloana din mijloc, buletinul de război (exista unul pe zi, şi înşira birocratic până şi numărul avioanelor inamice doborâte) spunea cu detaşare că „alte întăriturі au căzut după o dârză rezistenţă a trupelor noastre, care au cauzat adversarului pierderi însemnate". Alte întăriturі? Din context se înţelegea că Bardia, din Africa de Nord, căzuse în mâinile englezilor. Oricum, pe margine bunicul însemnase cu cerneală roşie, ca în multe alte numere, „RL, pierdută B., 40.000 priz." RL însemna, evident, Radio Londra, şi bunicul compara ştirile de la Radio Londra cu cele oficiale. Nu numai că se pierduse Bardia, dar 40.000 de soldaţi de-ai noştri trebuiseră să se predea inamicului. Cum se vede, *Corriere* nu minţea, cel mult

dădea ca scontat lucrul asupra căruia era reticent Acelaşi *Corriere,* la 6 februarie, titra – „Contraatacuri ale trupelor noastre pe frontul din nordul Africii Orientale". Care era frontul de nord din Africa Orientală? Pe când în multe numere din anul precedent, când se dădea stare despre primele noastre pătrunderi în Somalia Britanică şi în Kenia, apăreau mici hărţi precise, ca să se înţeleagă pe unde treceam noi graniţa victorioşi, în ştirea aceasta despre frontul de nord mica hartă nu exista, şi numai ducându-te şi căutând într-un atlas înţelegeai că englezii pătrunseseră în Eritreea.

Corriere din 7 iunie 1944 titrase victorios pe nouă coloane: „Focul concentrat al apărării germane bate unităţile aliate pe coastele Normandiei". Ce făceau nemţii şi aliaţii pe coastele Normandiei? Tocmai la 6 iunie fusese faimoasa D-Day, începerea invaziei, iar ziarul, care nu putea, desigur, să fi vorbit despre asta cu o zi înainte, dădea lucrul ca subînţeles, precizând ca mareşalul von Rundstedt nu se lăsase, cu siguranţă, surprins şi că plaja era plină de cadavre inamice. Nu se putea spune că nu era adevărat.

Puteam să procedez cu metodă şi să recunosc succesiunea evenimentelor reale, datorită presei fasciste citite aşa cum trebuia, şi cum probabil făceau toţi. Am aprins scala radioului, am dat drumul la patefon şi am retrăit. Fireşte, era ca şi cum retrăiam viaţa altcuiva.

Primul caiet de şcoală. În timpurile acelea te învăţau înainte de toate cum să faci liniuţe, şi se trecea la literele alfabetului numai când erai în stare să umpli o pagină cu linii bine puse pe rând, toate drepte. Educaţia mâinii şi a încheieturii: caligrafia era importantă, pe când maşina de scris o aveau numai în birouri. Am trecut la *Manualul de clasa I,* „alcătuit de domnişoara Maria Zanetti, cu ilustraţii de Entico Pinochi", Librăria Statului, anul XVI.

au.... ae....
oo ae ai eo eo ei
oe oi
uo ui ua ue
iu io ia ie iuo
aia eia
I O A E U
Eia! Eia!
Balilla.
Ba... ba... Baciami, piccina,
sulla bo... bo... bocca piccolina:
dammi tan tan tanti baci in quantità.
Tarataratarataratatà.
Bi... bi... bimba birichina,
tu sei be... be... bella e sbarazzina.
Quale ten ten tentazione sei per me!
Teretereteretereretete.
Bi, A: BA, Bi, E: BE.
Cara sillaba con me.
Bi, O: BO, Bi, U: BU.
Sono assai deliziose
queste sillabe d'amore[2].

La pagina cu primii diftongi, după *io*, *ia*, *aia,* erau şi *Eja! Eja!* (Ura! Ura!) şi o fascie. Alfabetul se învăţa în sunet de „Eja Eja Alalà”, din câte ştiu eu un strigăt dannunzian. Pentru litera B erau cuvinte ca *Benito* şi o pagină dedicată lui Balilla[1] [2] [3]. Tocmai când radioul *meu* cânta însă o altă silabisire, *ba, ba, baciami piccina* (sărută-mă, micuţo). Cum l-oi fi învăţat cu pe B, dat fiind că Giangio al meu încă îl mai confundă cu V şi zice *bierme* în loc de *vierme?*

Balilla şi Fiii Lupoaicei. O pagină cu un băiat în uniformă, cu cămaşă neagră şi un soi de bandulieră albă

---

[1] Ai auzit vreodată/ povestea lui/ Battista Perasso?/ Ţi-o voi spune eu acum (n. tr.).

[2] Textul foloseşte metoda învăţării pe silabe cu ajutorul unui cântec improvizat, pentru copii: Sărută-mă, micuţo,/ pe gura mititică;/ dă-mi săruturi multe multe o mulţime/ Tarataratarataratatata.// Fetiţă ştrengăriţă,/ tu eşti frumoasă şi isteaţă./ Ce ispită eşti tu pentru mine!/Teretereteretereretete.// B, A: BA, B, E: BE./ Scumpo, silabiseşte cu mine./ B, O; BO, B, U: BU./ Sunt foarte frumoase aceste silabe drăgăstoase (n. tr.).

[3] *Balilla* este numele organizaţiei paramilitare fasciste italiene, în care erau incluşi copii între 8 şi 14 ani. Numele organizaţiei este inspirat după Giambattista Perasso, copilul care a provocat eliberarea Genovei în 1746 (n. tr.).

încrucişată pe piept, cu un M în centru. „Mario e un bărbat”, spunea textul. Apoi un arc roman şi inscripţia „Roma. La Roma! Eroi, la Roma!”.

Fiu al Lupoaicei. Este 24 mai. Guglielmo îmbracă frumoasa uniformă nouă, uniforma de Fiu al Lupoaicei. „Tăticule, sunt şi eu un mic soldat al Ducelui, nu-i aşa? Voi deveni Balilla, voi purta stindardul, voi avea puşcă, voi deveni Avangardist. Vreau să fac şi eu exerciţii ca soldaţii adevăraţi, vreau să fu cel mai viteaz dintre toţi, vreau să primesc multe medalii...”

Imediat după aceea, o pagină care semăna cu *Images d’Epinal,* dar nu erau zuavi sau cuirasieri francezi, ci uniformele diferitelor formaţii de tineret fasciste.

Ca să predea sunetul *gl*, cartea dădea exemple ca *gagliardetto* (stindard), *battaglio* (bătălie), *mitraglia* (mitralieră). Unor copii de şase ani. Cei care „primăvara vin cântând”, însă către jumătatea abecedarului mi se preda câte ceva despre îngerul Păzitor:

Păşeşte un copil pe cale lungă,
E singur-singurel, şi cum s-ajungă?
Copilu-i mic şi datoria-i mare:
Un înger îl îndreaptă pe cărare.

Încotro trebuia să mă ducă îngerul? Acolo unde cânta

mitraliera? Din ceea ce ştiam eu, între Biserică şi Fascism fusese semnată de mult Concilierea, deci acum trebuiau să ne educe să devenim Balilla fără să uităm îngerii.

Defilam şi eu în uniformă pe străzile oraşului? Voiam să mă duc la Roma să devin un erou? La radio acum se cânta un imn marţial care evoca imaginea unei defilări de tinere Cămăşi Negre, dar imediat după aceea panorama se schimba, şi pe stradă trecea acum un anume Pippo, prea puţin dotat de mama natură şi de croitorul său personal, căci peste vestă purta cămaşa. Gândindu-mă la câinele Amaliei, am văzut drumeţul acesta cu chip abătut, cu pleoapele căzute peste doi ochi apoşi, cu zâmbetul prostit şi ştirb, cu două picioare dezarticulate şi tălpile plate. Dar daca avea picioare şi tălpi trebuia să fie un alt Pippo; mi se părea că avea legătură cu comoara Clarabellei, dar nu reuşeam să-l văd. Şi ce raport exista între Pippo şi Pippetto?

Pippo cel din cântec purta cămaşa pe deasupra vestei. Dar vocile de la radio nu pronunţau „cămaşa", ci „cămaşàa" *(peste palton poartă sacou – şi peste vestă cămaşàa...).* Era aşa probabil pentru a se potrivi cuvintele cu muzica. Aveam oarecum senzaţia că am făcut şi eu acelaşi lucru, dar în alt context. Mi-am cântat iar *Giovinezza,* pe care o ascultasem cu o seară înainte, dar zicând *Per Benito e Mussolini, Eja, Eja, Alalà.* Noi nu cântam *Per Benito Mussolini* (pentru Benito Mussolini), ci *Per Benito e Mussolini* (pentru Benito şi Mussolini). Acel *şi* era evident eufonic, era necesar ca să dea mai multă energie lui *Mussolini.* Pentru Benito şi Mussolini, peste vestă cămaşàa.

Fuoco di Vesta
che fuor dal tempio irrompe,
con ali e fiamme la giovinezza va.
Fiaccole ardenti
sull'are e sulle tombe
noi siamo le speranze
della nuova età.

Duce, Duce,
chi non saprà morir?
Il giuramento chi mai rinnegherà?
Snuda la spada!
Quando tu lo vuoi
gagliardetti al vento
tutti verremo a te.
Armi e bandiere
degli antichi eroi,
per l'Italia, o Duce,
fa balenare al sol.

E va, la vita va,
con sè ci porta
e ci promette l'avvenir.

Una maschia gioventù
con romana volontà combatterà

Verrà, quel dì verrà,
che la gran Madre
degli eroi ci chiamerà
per il Duce, o Patria,
per il Re, a noi!
ti daremo gloria
e impero in oltremar!

Ca un foc al Vestei
ce din templu izbucneşte
cu aripa-i de văpaie tinereţea
aşa păşeşte.
Torţe arzătoare
pe altare şi morminte
suntem nădejdea mare
a evilor ce vin.

Duce, Duce,
Cine viaţa nu-şi va da?
Jurământul cine-l va călca?
Scoate sabia!
La vrerea ta,
flamuri în vânt
toţi vom răspunde la al tău cuvânt.
Şi arme şi drapele
de la mai vechi eroi
pentru Italia, o, Duce
le-am lăsat în urmă noi.

Viaţa merge înainte
şi cu ea ne duce-n zbor
către mândrul viitor.

Bravul, mândru! tineret
cu romană vrere va lupta.

O să vină ce-o să vină
Muma fiii-şi va chema
Ducele şi Patria
Regele ne va chema
Vom aduce gloria
de imperiu dincolo
de mare-n Africa.

Ma Pippo, Pippo non lo sa
che quando passa ride tutta la città
e le sartine,
dalle vetrine,
gli fan mille mossettine.

Ma lui con grande serietà
saluta tutti, fa un inchino e se ne va,
si crede bello
come un Apollo
e saltella come un pollo.
Sopra il cappotto porta la giacca
e sopra il gilè la camicia.
Sopra le scarpe porta le calze,
non ha un botton
e con le stringhe tiene su i calzon.

Ma Pippo, Pippo non lo sa
e serio, serio se ne va per la città,
si crede bello
come un Apollo
e saltella come un pollo.

Dar Pippo, Pippo nici nu știe
ç-atunci când trece râde tot orașul
și micile croitorese,
de la vitrine,
se strâmbă-n fel și chip la el.

Dar el cu totul serios
pe toți îi salută și pleacă,
se crede frumos
ca zeul Apollo
și saltă ca un pui de găină.
Peste palton poartă sacou
și peste vestă cămașa.
Peste pantofi poartă ciorapi,
n-are nici un nasture
și cu șireturile-și ține sus nădragii.

Dar Pippo, Pippo nici nu știe
și serios el trece prin oraș,
se crede frumos
ca zeul Apollo
și saltă ca un pui de găină.

Dar cine trecea pe străzile oraşului, tinerii Balilla sau Pippo? Şi lumea de cine râdea? Poate că regimul simţea în povestea cu Pippo vreo aluzie subtilă? Era poate înţelepciunea populară cea care ne consola cu refrene aproape infantile de retorica aceea a eroismului pe care trebuia s-o suportăm în orice clipă?

Aproape gândindu-mă la altceva, am ajuns la o pagină despre ceaţă.

O imagine: Alberto şi tăticul lui, două umbre care se disting dintre alte umbre, toate negre, profilate împreună pe un cer gri, din care se zăresc, de un gri ceva mai pronunţat, fantomele caselor din oraş. Iar textul îmi spunea că în ceaţă oamenii par umbre. Aşa era ceaţa?

Griul cerului n-ar fi trebuit să învăluie, precum laptele, sau precum apa cu anason, şi umbrele omeneşti? Din ceea ce spunea colecţia mea de citate, în ceaţă umbrele nu se mai disting de ea, ci se nasc din ea, se confundă cu ea – ceaţa te face să vezi umbre chiar şi acolo unde nu e nimic, şi nimic în locul de unde vor ieşi umbre... Cartea de clasa întâi mă minţea deci şi în privinţa ceţii? Într-adevăr, se termina cu o invocaţie către soarele frumos, ca să vină să destrame ceaţa. Îmi spunea că ceaţa era seducătoare, dar nu era de dorit. De ce mă învăţau că ceaţa era rea, dacă, în schimb, mi-a rămas obscura nostalgie după ea?

Întunecoasă, *întunecare.* Cuvinte care cheamă alte cuvinte, în timpul războiului, îmi spusese Gianni, oraşul era cufundat în întuneric, ca să nu fie identificat de bombardierele inamice, şi nu trebuia să răzbată nici măcar un fir de lumină de la ferestrele caselor. Dacă era aşa, atunci se binecuvânta ceaţa, care-şi întindea deasupra noastră mantia ei protectoare. Ceaţa era bună.

Sigur că despre ascunderea în ceaţă nu putea să-mi vorbească manualul de clasa întâi, care purta data din 1937. Vorbea numai de ceaţă mohorâtă, ca aceea care urca pe colinele sălbatice. Am răsfoit manualele din clasele următoare, dar nu erau menţiuni privitoare la război nici măcar în cel de clasa a cincea, care era chiar din 1941 – şi

războiul începuse de un an. Mai era şi o ediţie din anii precedenţi, şi acolo se vorbea numai de eroi din războiul Spaniei şi al cuceririi Etiopiei. Nu era frumos să vorbeşti în cărţile de şcoală despre neplăcerile războiului, şi eram sustras prezentului prin slăvirea gloriilor trecute.

În cartea de clasa a patra, 1940–1941, şi ne aflam în toamna primului an de război, erau numai povestiri despre acţiuni glorioase din primul război mondial, cu imagini care îi arătau pe infanteriştii noştri pe Carso, goi şi musculoşi ca nişte gladiatori romani.

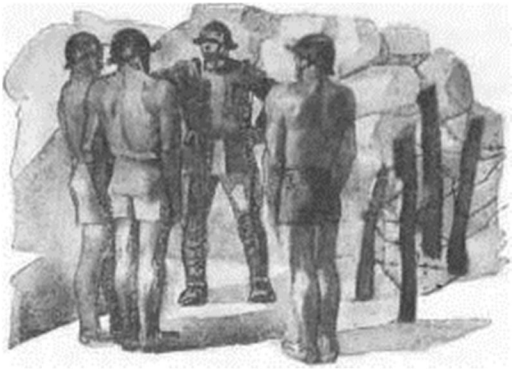

Dar la alte pagini apăreau, ca să-l împace pe Balilla cu Îngerul, povestiri despre noaptea de Crăciun, pline de duioşie şi de bunătate. Şi pentru că aveam să pierdem toată Africa Orientală Italiană numai la sfârşitul lui ’41, când cartea aceea deja circula prin şcoli, pe-acolo încă îşi aveau taberele mândrele noastre trupe coloniale, iar ceea ce vedeam era un Dubat somalez, în frumoasa-i uniformă caracteristică, adaptată la obiceiurile acelor indigeni pe care tocmai îi civilizam, cu torsul gol, afară de o faşă albă care se înnoda la cartuşieră. Poezie de comentat, *Vulturul legiunilor îşi ia zborul – peste lume: numai Dumnezeu îl va opri.* Dar Somalia căzuse în mâinile englezilor încă din februarie, poate chiar pe când citeam pentru prima oară pagina aceea. Ştiam eu asta, atunci când citeam?

În orice caz, în acelaşi abecedar citeam şi *Cestello* (Plasa de pescar) reciclat: *Adio, furie a furtunii! – Adio, bubuit de tunet! – Fug ca puşi pe goană norii – şi curat rămâne cerul... –*

Mângâiată lumea tace. – Pe-orice lucru-ndurerat – ca un lin balsam se lasă – buna şi dorita pace.

Şi războiul aflat în curs? În manualul de-a cincea era mai degrabă o meditaţie asupra diferenţelor rasiale, cu un capitolaş despre evrei şi atenţia ce trebuia acordată acestui neam necredincios, care, „infiltrat cu viclenie prin părţile arienilor... inoculase popoarelor nordice un spirit nou, făcut din mercantilism şi din sete de câştig". Prin cutiile cele mari identificasem şi câteva numere din *Apărarea Rasei,* o revistă apărută în 1938, şi nu ştiu dacă bunicul ar fi permis vreodată să-mi cadă în mâini (dar se ştie, mai devreme sau mai târziu mă dusesem să scotocesc peste tot). Erau acolo fotografii cu aborigeni comparate cu cele ale unor maimuţe, altele care arătau rezultatul monstruos al încrucişării dintre o chinezoaică şi un european (dar erau fenomene de degenerare care se pare că se petreceau numai în Franţa). Se vorbea bine de rasa japoneză şi se evidenţiau stigmatele imposibil de neglijat ale rasei englezeşti, femei cu guşă, gentilomi rubiconzi cu nasuri de alcoolici, şi o vignetă arăta o femeie cu coiful britanic, impudic acoperită doar de nişte file din *Times* aranjate ca un tutu; femeia se privea în oglindă şi *Times,* pe dos, se citea *Semit.* Cât despre evreii propriu-zişi, nu era decât de ales: era o defilare de nasuri încovoiate şi bărbi încâlcite, de guri porcine şi senzuale cu dinţii ieşiţi, de cranii brahicefale, de pomeţi pătaţi şi ochi trişti de lude din Ierusalim, de burţi greu de cumpănit de rechini în frac, cu lănţişorul de la ceasul de aur peste vestă, cu mâinile rapace întinse către bogăţiile popoarelor proletare.

Bunicul, cred, introdusese printre paginile acelea o ilustrată de propagandă în care un semit respingător, pe fundalul Statuii Libertăţii, îşi întindea mâinile încârligate către privitor. În orice caz, erau de toate pentru toţi, pentru că altă ilustrată arăta un negrotei beat, cu pălărie de cowboy, care pipăia cu mâini respingătoare cu unghii mari ombilicul lui Venus din Milo. Desenatorul uitase că declaraserăm război şi Greciei, şi deci ce trebuia să ne pese nouă că urâtul ăla jumulea o elenică mutilată, al cărei soţ umbla în fustanelă şi cu ciucure la încălţări?

Prin contrast, revista arăta profilurile pure şi virile ale rasei italice, iar dacă Dante şi unii condotieri n-aveau un nas tocmai mic şi drept, se vorbea în cazurile acelea de „rasă acvilină”. Dacă însă aluzia la puritatea ariană a compatrioţilor mei nu mă convinsese cu totul, în manualul meu de lectură aveam o poezie plină de forţă despre Duce *(Pătrată-i e bărbia şi mai pătrat i-e pieptul. – Şi pasu-i de coloană care păşeşte-n mers. – Iar vocea-i cum şi-aruncă apa jetul)* şi comparaţia dintre trăsăturile bărbăteşti ale lui Iuliu Cezar şi cele ale lui Mussolini (însă faptul că Cezar se culca cu legionarii lui aveam să-l aflu abia mai târziu, din enciclopedii).

Italienii erau cu toţii frumoşi. Era frumos Mussolini, care într-un număr din *Tempo,* o revistă ilustrată, apărea pe copertă călare, cu spada ridicată (era o fotografie, una adevărată, nu vreo invenţie alegorică – deci umbla prin lume

cu spada?) ca să slăvească intrarea în război; frumoasă cămaşa neagră care proclama fie *Urâţi-l pe duşman,* fie *Vom învinge!,* frumoase spadele romane întinse către conturul Marii Britanii, frumoasă mâna rurală care-şi îndoia degetul mare către o Londră în flăcări, frumos orgoliosul legionar care se profila pe ruinele de la Amba Ala distrusă, asigurând: *Ne vom întoarce!*

Optimism. Radioul continua să-mi cânte că era înalt uite-aşa, era marc aşa şi-aşa, Bombolo i se spunea, încercă el a dansa, dar tare se hurduca, se dădu şi peste cap, se dădu de-a dura-ncoa', sări-ncolo, undeva, ca mingea bătută prin destin fatal căzu-ntr-un canal şi rămase-n plută.

Dar mai cu scamă erau frumoase în atâtea reviste şi afişe publicitare fetele de rasă pură italiană, cu sâni mari şi curbe moi, splendide maşini de făcut copii, opuse osoaselor şi inaniticelor miss englezoaice şi femeii-criză de plutocratică amintire. Frumoase erau domnişoarele înscrise la concursul *Cinci mii de lire pentru un surâs,* frumoase doamnele provocatoare, cu şezutul bine conturat de fustele lor de matroane, care traversau cu pas unduit în zigzag un afiş publicitar, pe când radioul mă asigura că or fi frumoşi ochii negri, or fi frumoşi ochii albaştri, dar picioarele, ah, picioarele, îmi plac mie cel mai mult.

Col visino mezzo incipriato
e il più bel sorriso spensierato
giri per il Corso più affollato
col tuo scatolone di novità.
Oh, bella piccinina
che passi ogni mattina
sgambettando lieta tra la gente
canticchiando
sempre allegramente.
Oh, bella piccinina,
sei tanto birichina
che diventi rossa rossa
se qualcuno là per là,
dolce una frase ti bisbiglia,
ti fa l'occhiolin di triglia,
poi saluta e se ne va.

Cu feţişoara uşor pudrată
şi cu surâsul fără de griji
te-nvârţi pe Corso preocupată
când luinea e-n mare zor
cu ditamai cutia ta de voutăţi.
Oh, micuţa mea frumoasă
care treci de dimineaţă
săluând prin lume voioasă
fredonând tot bucuroasă.
Oh, micuţa mea frumoasă
eşti atâta de isteaţă
că te şi roşeşti la faţă
dacă unu-aşa pe loc
îţi şopteşte-o vorbuliţă
te priveşte languros
te salută şi-apoi pleacă.

Ma dove vai bellezza in bicicletta
così di fretta pedalando con ardor,
le gambe snelle, tornite e belle
mi hanno già messo
la passione dentro al cuor.
Ma dove vai con i capelli al vento,
col cuor contento e col sorriso
incantator...
Se tu lo vuoi, o prima o poi,
arriveremo sul traguardo dell'amor.

Dar un' te duci, frumoaso,
pe bicicletă
aşa grăbită pedalând focos
picioare zvelte şi perfect strunjite
la inimă
o patimă m-a ros.
Dar un' te duci cu pletele în vânt,
şi mulţumită, cu zâmbetul
fermecător...
Ah, dac-ai vrea, acum sau
mai încolo
ne-am întâlni pe pragu-unui amor.

Quando noi vediamo una ragazza
passeggiar
cosa facciam? Noi la seguiam
e con occhio scaltro poi cerchiam
d'indovinar
quello che c'è da capo a piè
Saran belli gli occhi neri
saran belli gli occhi blu
ma le gambe
ma le gambe
a me piacciono di più.
Saran belli gli occhi azzurri
e il nasino un po' all'insù
ma le gambe
ma le gambe
a me piacciono di più.

Când noi vedem o fată
la plimbare
ce facem noi? O urmărim
cu-n ochi versat, apoi căutăm
ca să ghicim
cam ce-i de ea de sus și până jos
Sunt frumoși și ochii negri
și albaștri frumoși sunt
dar piciorul,
ah, piciorul,
după el mă dau în vânt.
Frumoși ochi are albaștri
și năsuc un pic în vânt
dar piciorul,
tot piciorul,
după el mă dau în vânt.

All'alba quando spunta il sole,
là nell'Abruzzo tutto d'or...
le prosperose campagnole
discendono le valli in fior.
O campagnola bella,
tu sei la Reginella.
Negli occhi tuoi c'è il sole
c'è il colore delle viole,
delle valli tutte in fior!...
Se canti la tua voce,
è un'armonia di pace,
che si diffonde e dice:
"se vuoi vivere felice
devi vivere quassù!..."

În zori când soarele răsare,
colo-n Abruzzo gălbior...
fetițe durdulii de țară
coboară-n văile cu flori.
O, dulce țărăncuță,
tu ești o reginuță.
În ochi ai soare
culori de lăcrămioare
din văile cu flori...
Și de cânți e armonie,
vocea ta și glas de pace,
vocea ta care mi-a spus:
„Dacă vrei să fii ferice,
să trăiești aicea sus!..."

Foarte frumoase erau fetele din cântece, fie că erau frumuseţi italice şi foarte rurale, „ţărăncuţe durdulii”, fie fete de la oraş cum e „frumoasa mititică” milaneza care, cu feţişoara ei uşor pudrată, se-nvârtea pe bulevardul cel mai aglomerat, sau frumuseţile pe bicicletă, simbol al unei feminităţi cutezătoare şi boeme, cu picioarele zvelte şi bine strunjite

Urâţi, evident, erau duşmanii din unele exemplare din *Balilla,* săptămânalul pentru copii, de la Gioventù Italiana del Littorio, apăreau planşele lui De Seta cu explicaţiile lor ce-şi bateau joc de inamic, totdeauna caricaturale până la animalic: *Mult i-e teamă de război – lui Georgel din Englitera – Vrea protecţie, hahalera – la ministrul Ciurciloi,* şi apoi interveneau celelalte două brute, Rusveltoi şi teribilul Stalin, căpcăunul roşu de la Kremlin.

Englezii erau răi pentru că spuneau *Domnia Sa,* în timp ce bravii italieni trebuiau să folosească, chiar şi în raporturile interpersonale, italianissimul *Voi.* Cât de puţin se ştie despre limbile străine, tocmai englezii şi francezii sunt cei care-l folosesc pe *Voi* (you, vous), iar *Lei* (dumneavoastră, domnia voastră) e foarte italienesc, cel mult un reziduu spaniolesc, dar cu spaniolii franchişti eram acum numai lapte şi miere. Pe de altă parte, *Sie* nemţesc este un Domnia Sa sau Domniile Lor, nu un Voi. Oricum, poate din slaba cunoaştere a limbilor străine, aşa se hotărâse de sus, iar bunicul păstrase tăieturi foarte explicite şi destul de rigide în materie. Avusese şi subtilitatea de a păstra ultimul număr dintr-o revistă pentru femei, *Lei (Ea),* unde se anunţa că începând cu numărul următor aceasta avea să se intituleze *Annabella.* Era evident că titlul revistei nu reprezenta un apelativ adresat cititoarei ideale („dumneavoastră, doamnă”), ci era o referire la publicul feminin (vorbim despre Dânsa, despre Dumneaei, despre Ea, şi nu despre el), însă, una peste alta, *Lei,* chiar şi când avea altă funcţie gramaticală, devenise tabu Mă întrebam dacă episodul le făcuse să râdă şi pe cititoarele de atunci, însă faptul avusese loc şi toţi îl înghiţiseră.

Erau apoi frumuseţile coloniale, pentru că tipurile

negroide semănau cu maimuţele şi abisinienii erau minaţi de boli multiple, dar se facea o excepţie pentru frumoasa abisiniană. Cânta la radio *feţişoară neagră, scumpă abisină, speră şi aşteaptă, ora noastră vine, când lângă tine ne vom afla alt rege şi-altă lege îţi vom da.*

Ce anume trebuia să se facă cu frumoasa abisiniană o spuneau ilustraţiile în culori ale lui De Seta, cel cu Ciurciloi, în care se vedeau legionari italieni care cumpărau tinere „brunete" seminude de la o piaţă de sclavi şi le expediau în patrie prietenilor, ca pe un pachet poştal[1].

însă frumuseţile femeieşti din Etiopia erau curtate încă de la începutul campaniei de cucerire cu un cântec trist, nostalgic şi, aşa cum se cuvenea, făcut pentru drumul caravanelor: *Se duc – caravanele din Tigrai – către o stea, care de-acum încolo – va luci şi va străluci de iubire.*

Iar eu, în vârtejul ăsta de optimism, ce gândeam? Mi-o spuneau caietele mele din primii cinci ani. Ajungea să le priveşti copertele, care invitau la gânduri de cutezanţă şi victorie. Cu excepţia unora, dintr-o hârtie albă şi solidă (trebuie să fi fost cele mai scumpe), care aveau în centru portretul cuiva Mare (trebuie să fi inventat eu tot felul de chiţibuşuri în jurul feţei enigmatice şi surâzătoare şi în jurul numelui unui domn pe nume Shakespeare, şi cu siguranţă l-

[1] Oficiul poştal: Aş vrea să expediez unui prieten al meu această amintire din Africa Orientală... (n. tr.).

oi fi pronunţat aşa cum se scrie, dat fiind că-i reconturasem literele cu stiloul, ca pentru a le interoga sau a le memora), în rest erau imagini ale Ducelui călare pe cal, sau imagini cu luptători eroici în cămăşi negre, care aruncau grenade împotriva duşmanului, torpile foarte firave care scufundau uriaşe cuirasate duşmane, sau curieri cu un sublim spirit de sacrificiu care, cu mâinile zdrobite de vreo grenadă, continuau să alerge sub pârâiturile mitralierei inamice purtând mesajul în dinţi.

Învăţătorul (de ce învăţător, şi nu învăţătoare? Nu ştiu, îmi venise să spun „domnule învăţător") ne dictase fragmentele fundamentale din discursul istoric al Ducelui din ziua declaraţiei de război, 10 iunie 1940, introducând, potrivit reportajelor din ziare, reacţiile mulţimii oceanice care-l asculta în Piaţa Venezia:

Combatanţi de pe uscat, de pe mare şi ai aerului! Cămăşi negre ale revoluţiei şi ale legiunilor! Bărbaţi şi femei din Italia, din Imperiu şi din regatul Albaniei! Ascultaţi! O oră însemnată de destin bate în cerul patriei noastre. Ora hotărârilor irevocabile. Declaraţia de război a fost deja predată (aclamaţii, strigăte foarte puternice de „Război! Război!") *ambasadorilor Marii Britanii şi Franţei. Să ieşim pe câmpul de luptă împotriva democraţiilor plutocratice şi reacţionare ale Occidentului, care, în toate timpurile, au împiedicat mersul şi, adesea, au întins curse existenţei înseşi a poporului italian...*

Potrivit legilor moralei fasciste, când ai un prieten, mergi cu el până la capăt (strigăte de „Duce! Duce! Duce!"). *Acest lucru l-am făcut şi-l vom face noi cu Germania, cu poporul ei, cu minunatele ei Forţe armate. În acest ajun al unui eveniment de însemnătate seculară, adresăm gândul nostru Majestăţii sale Regelui Împărat* (mulţimea izbucneşte în aclamaţii puternice la adresa Casei de Savoia), *care, ca întotdeauna, a interpretat sufletul Patriei. Şi îl salutăm personal pe Führer, conducătorul marii Germanii aliate* (poporul aclamă îndelung numele lui Hitler). *Italia, proletară şi fascistă, este pentru a treia oară în picioare, puternică, mândră şi mai unită ca niciodată* (mulţimea strigă într-un singur glas: „Da!"). *Cuvântul de*

ordine este unul singur, categoric şi plin de îndatoriri pentru toţi. El trece acum în zbor şi aprinde inimile din Alpi până la Oceanul Indian: să învingem! Şi vom învinge! (poporul izbucneşte în urale foarte puternice).

Probabil că în lunile acelea radioul o fi pus în circulaţie *Să învingem,* care părea ecoul cuvintelor Conducătorului:

Călită-n mii de patimi
vocea Italiei s-a auzit!
„Centurii, legiuni, cohorte,
fiţi gata, ceasul a sosit!”
Înainte, tineret!
Oprelişte şi lanţ
să depăşim!
Să sfărâmăm robia
ce ne sugrumă
prizonieri în marea noastră!
Să-nvingem! Să-nvingem! Să-nvingem!
Şi vom învinge-n cer, pământ şi mare!
Aceasta e deviza
Supremei noastre vreri
Să-nvingem! Să-nvingem! Să-nvingem!
Cu orice preţ! Nimic nu ne-o opri!
Inimile noastre saltă
la o singură poruncă!
Buzele acum jurară
ori învingem, ori murim!

Cum oi fi trăit eu începutul unui război? Ca pe o frumoasă aventură, începută cot la cot cu camaradul german. Se numea Richard, şi asta mi-o spunea în 1941 radioul: *Camarade Richard, bine ai venit...* Cum îl vedeam în anii aceia de glorie pe camaradul Richard (pe care metrica ne obliga, evident, să-l pronunţăm franţuzeşte, Richàrd, şi nu pe nemţeşte, Rìchard) îmi spunea o ilustrată în care el apărea alături de camaradul italian, amândoi din profil, amândoi plini de bărbăţie şi hotărâţi, cu privirea ţintă către ţelul victoriei.

Însă radioul *meu,* după *Camarade Richard,* transmitea acum (căci de-acum eram convins că mă aflu în transmisie directă) un alt cântec. Acesta era în germană, era un cântec monoton, aproape un marş funebru care mi se părea că ritmează cu imperceptibile tresăriri din viscerele mele, cântat de o voce feminină, adâncă şi răguşită, disperată şi păcătoasă: *Vor der Kaserne, vor dem großen Tor – stand eine Laterne und steht sie noch davor...*

Bunicul avea discul acela, dar eu pe-atunci nu puteam să fi urmărit cântecul în germană.

Şi, într-adevăr, am ascultat imediat după aceea discul italian, în care traducerea era mai degrabă o parafrază sau o adaptare.

În toate serile
sub acel felinar
lângă cazarmă
stam sa te-aştept.
Şi diseară te voi aştepta
şi toată lumea o voi uita
cu tine, Lili Marleen,
cu tine, Lili Marleen.

Când prin noroaie
mărşăluiesc
şi sub povară
simt cum mă clatin.
Ce-o să se-aleagă acum de mine?
Însă zâmbesc şi mă gândesc la tine,
la tine, Lili Marleen,
la tine, Lili Marleen.

Acolo unde cuvintele italieneşti n-o spuneau, cele germane făceau să răsară acel felinar din ceaţă, *Wenn sich die spliten Nebel drehn,* pe când ceaţa fumega. Dar pe-atunci, în orice caz, nu puteam să înţeleg că, sub felinar (probabil că problema mea era cum se putea aprinde un felinar în timpul camuflajului), vocea aceea tristă în ceaţă era a misterioasei *pitana,* femeia care-şi făcea comerţul ei cu sine. De aceea, după ani de zile mi-oi fi notat, din Corazzini: *Tulbure şi trist, pe cea pustie – stradă, pe la uşi de lupanar – se topeşte fumul de tămâie – poate-i ceaţa ce mă-neacă iar.*

Lili Marleen apăruse nu mult după aţâţătorul *Camarad Richard.* Ori noi eram mai optimişti decât nemţii, ori între timp se întâmplase ceva, că bietul camarad se întristase şi, sătul să mai meargă prin noroaie, visa doar să se-ntoarcă la felinarul acela. Dar îmi dădeam seama acum că însăşi succesiunea cântecelor de propagandă îmi putea spune cum ajunseserăm de la visul victoriei la cel al sânului protector al unei târfe tot atât de disperate ca şi clienţii ei.

După primele entuziasme, ne obişnuiserăm nu numai cu camuflajul şi, îmi imaginez, cu bombardamentele, dar şi cu foamea. Pentru ce, altminteri, trebuia să i se recomande

micului Balilla, în 1941, să-şi cultive pe propria-i prispă o grădiniţă de zarzavat de război, dacă nu ca să scoată o brumă de legume chiar şi din cel mai mic locşor? Şi de ce acest Balilla nu mai primeşte veşti de la tatăl aflat pe Front?

Tăticule, îţi scriu, şi-a mea mânuţă
Îmi tremură, cred că-nţelegi şi tu.
Sunt multe zile de când mi-eşti departe
şi unde eşti nu spui acuma, nu.
Iar lacrimile care-mi curg pe faţă
sunt lacrimi de mândrie, să mă crezi.
Te văd zâmbind şi cum îl strângi la tine
pe micul tău Balilla, da, pe mine.
Şi eu mă lupt, îmi duc şi eu războiul,
cu cinste şi onoare, disciplină,
vreau să dea roade mica mea grădină
pe care-o ud în fiecare dimineaţă...
E grădiniţa de război,
şi Dumnezeu
te aibă-n paza lui, tăicuţul meu.

Morcovi pentru victorie. Pe de altă parte, am citit într-un caiet o altă pagină, unde învăţătorul ne aducea la cunoştinţă că inamicii englezi erau poporul celor cinci mese pe zi. Trebuie să mă fi gândit că tot cinci mese luam şi eu, cafeaua cu lapte, cu pâine şi marmeladă, apoi gustarea de la ora zece la şcoală, prânzul, gustarea de după-amiază şi cina, dar poate că nu toţi copiii erau norocoşi ca mine, şi un popor care mânca de cinci ori pe zi trebuia să stârnească resentimente în cei ce erau nevoiţi să cultive roşii pe prispă.

Şi-atunci de ce englezii erau aşa de slabi? De ce într-o ilustrată colecţionată de bunicul, deasupra cuvântului *Tăceţi!* apărea un englez odios ce căuta să spioneze informaţii militare pe care neprevăzătorul camarad italian le lăsa să-i scape, eventual la bar? Dar cum era cu putinţă, dacă tot poporul alergase ca un singur om la arme? Existau italieni care făceau pe spionii? Cei subversivi nu fuseseră oare învinşi, aşa cum îmi explicau povestirile din manualul de lectură, de către Duce prin Marşul asupra Romei?

Si scioglie la neve,
la nebbia, la brina
quei turpi inglesi
che pernottano in cantina
tracannando bottiglie,
succhiando pastiglie
domandano ai topi
quando il tempo cambierà.
April non giunge
col vol di colombe
lancia dai cieli
pioggia di bombe,
lancia siluri a colpi sicuri
è l'Aprile d'Italia
che gloria ci dà...
Malvagia Inghilterra
tu perdi la guerra
la nostra vittoria
sul tuo capo fiera sta.

Adesso viene il bello,
adesso viene il bello,
isoletta di pescator
a nord ritornerai.
Adesso viene il bello,
adesso viene il bello,
Inghilterra, Inghilterra
la tua fin segnata è già.

Neaua se topește,
lapovița, bruma,
iară lații de englezi
prin beci înnoptează-ntruna
tot sorbind din sticle
și-nghițind pastile
și pe șoarece întrebându-l
când o să se schimbe timpul.
Aprilie nu mai vine
cu porumbei în zbor
acum din cer aruncă
de bombe un covor.
Dă cu torpile-n țintă drept
al nostru Aprilie
ce ne-aduce glorie...
Tu, Anglie perfidă,
războiul îl vei pierde,
victoria noastră
pe capu-ți mândră stă.

Acum vine ce-i mai bun,
acum vine ce-i mai bun,
insuliță de pescar
tu la nord te-ntoarce iar.
Acum vine ce-i mai tare,
acum vine ce-i mai tare,
Anglie, cred c-ai ghicit,
ceasul tău a și venit.

Inchiodata sul palmeto
veglia immobile la luna,
a cavallo della duna
sta l'antico minareto.
Squilli, macchine, bandiere,
scoppi, sangue, dimmi tu,
che succede cammelliere?
È la saga di Giarabub!

Colonnello non voglio il pane
dammi piombo pel mio moschetto,
c'è la terra del mio sacchetto
che per oggi mi basterà.
Colonnello non voglio l'acqua
dammi il fuoco distruggitore,
con il sangue di questo cuore
la mia sete si spegnerà.
Colonnello non voglio il cambio
qui nessuno ritorna indietro
non si cede neppure un metro
se la morte non passerà.

Colonnello non voglio encomi,
sono morto per la mia Terra.
Ma la fine dell'Inghilterra
incomincia da Giarabub.

Peste palmieri, oprită
stă de veghe ţintă luna,
iar călare sus pe dună
e străvechiul minaret.
Strigăte, maşini, drapele,
bombe, sânge, spune-mi tu,
omule de la cămile,
ce se-ntâmplă, ştii sau nu?
E-o luptă la Giarabub.

Colonele, nu vreau pâine,
daţi-mi plumb la puşca mea,
am în raniţă pământul,
astăzi mă va sătura.
Colonele, nu vreau apă,
dă-mi un foc distrugător,
sângele ce-l am în piept
setea mi-o va sătura.
Colonele, nu cer schimbul,
aici nu dăm înapoi,
nu cedăm măcar un metru,
moartea nu trece de noi.

Colonele, nu vreau laude,
mor pentru al meu Pământ,
dar al Angliei sfârşit
începe la Giarabub.

Diferite pagini de prin caiete vorbeau despre victoria acum iminentă. Însă, în timp ce citeam, se nimerise pe discul patefonului un cântec foarte frumos. Vorbea despre ultima rezistenţă a unei întăriturі de-ale noastre în deşert, Giarabub, şi povestea acelor asediaţi, până la urmă învinşi de foame şi de lipsa de muniţii, se ridica la dimensiuni epice. Văzusem cu câteva săptămâni înainte la televizor, la Milano, un film în culori despre rezistenţa lui Davy Crockett şi Jim Bowie în micul fort Alamo. Nimic nu e mai exaltant decât *toposul* micului fort asediat. Îmi imaginez că am cântat elegia aceea tristă cu emoţia unui băiat care ar urmări astăzi un western.

Cântam că sfârşitul Angliei trebuia să-nceapă de la Giarabub, dar cântecul ar fi trebuit să-mi amintească de *Maramao, de ce-ai murit,* pentru că era glorificarea unei înfrângeri – şi mi-o spuneau ziarele bunicului: oaza Giarabub căzuse, în Cirenaica, după o straşnică rezistenţă, chiar în martie 1941. Să electrizezi un popor cu ajutorul unei înfrângeri mi se părea o resursă, în felul ei, ultimă.

Iar cântecul ăstălalt, din acelaşi an, care promitea victoria? *Acum vine ce-i mai bun!* Se făgăduia partea frumoasă pentru aprilie, când aveam să pierdem Addis Abeba. În orice caz, „acum vine ce-i mai bun” se spune când e vreme urâtă şi se speră că lucrurile se vor schimba. De ce trebuia (în aprilie) să vină ce-i mai bun? Semn că-n iarna aceea în care cântecul fusese cântat pentru prima oară se dorea o răsturnare a sorţilor.

Toată propaganda eroică cu care eram hrăniţi lăsa să se întrevadă o frustrare. Ce anume voia să spună refrenul „Ne vom întoarce!”, dacă nu faptul că se dorea, se spera, se nutrea încrederea de a te întoarce acolo unde fuseseşi învins?

Şi de când era imnul batalioanelor M?

Ale Ducelui Batalioane, Batalioane ale morţii,
create pentru viaţă,
În primăvară se va deschide partida,
continentele scot flăcări şi flori!
Ca să-nvingem avem nevoie de leii
lui Mussolini cu vitejie-narmaţi

Batalioane ale morţii,
Batalioane ale vieţii,
Începe iarăşi partida,
fără ură nu e amor.
Un „M” roşu, aceeaşi soartă,
panglica neagră a echipei noastre,
noi moartea am mai văzut-o
cu două bombe şi-o floare în dinţi.

După datele bunicului, trebuia să fie din 1943, şi încă mai vorbea de o altă primăvară, de doi ani după aceea (în septembrie aveam să semnăm armistiţiul). Afară de imaginea, care trebuie să mă fi fascinat, a morţii primite cu două bombe şi o floare în gură, de ce partida trebuia să se redeschidă în primăvară, de ce trebuia să reînceapă? Prin urmare, se oprise? Şi totuşi ne puneau să-l cântăm, în spirit de indestructibilă încredere în victoria finală.

Unicul imn optimist pe care radioul mi l-a propus a fost *Cântecul submersibilelor:* „Hoinar pe-al mării val, râzând în faţă Doamnei Morţi şi relei Sorţi...” Dar cuvintele alea îmi rechemau în minte altele, şi m-am dus să caut cântecul *Domnişoare, nu priviţi la marinari...*

Pe ăsta nu puteau să mă pună să-l cânt la şcoală. Evident că îl transmitea radioul. Radioul transmitea şi imnul submersibilelor, şi apelul către domnişoare, fie şi la ore diferite. Două lumi.

Sfiorano l'onde nere
nella fitta oscurità,
dalle torrette fiere
ogni sguardo attento sta.
Taciti ed invisibili
partono i sommergibili!
Cuori e motori
d'assaltatori
contro l'Immensità!

Andar
pel vasto mar
ridendo in faccia a Monna Morte
ed al Destino!
Colpir
e seppellir
ogni nemico che s'incontra
sul cammino!
È così che vive il marinar
nel profondo cuor
del sonante mar!
Del nemico e dell'avversità
se ne infischia perché sa
che vincerà.

Trec ușor prin valuri negre
prin întunericul compact,
din mândrele turnulețe
orice ochi atent pândește.
Pe tăcute, nevăzute
submarinele pornesc!
Inimi și motoare
de asaltatori
iau în piept Imensitatea!

Hoinar
pe-al mării val,
râzând în fața Doamnei Morți
și relei Sorți.
Lovind și-nmormântând
orice dușman
ce-ai întâlnit
în drumul tău.
Așa trăiește-un marinar
în miezu-adânc
al mării care sună!
Iar de dușman, de piedici
nici nu-i pasă, fiindcă știe
învingător să iasă.

Chissà perché oggigiorno
le ragazze
Van tutte pazze pei marinai...
Non sanno che bisogna diffidare,
tra il dire e il fare
c'è in mezzo il mar...

Signorine non guardate i marinai
perché, perché
vi potranno combinare certi guai
perché, perché...

Coniugando il verbo amar
Lor v'insegnano a nuotar
Poi vi lasciano affogar.

Signorine non guardate i marinai
perché, perché...

Cine știe cum de astăzi
fetele
sunt toate moarte după marinari...
Nu știu, că nu-i de crezare
marinarul de pe mare.
Între-un vis și-o sărutare
stă la mijloc marea cu-al ei val...

Domnișoare, nu priviți la marinari
eu vă spun, deoarece
multe rele pot să facă
eu vă spun, deoarece...

Conjugând verbul iubirii
vă aduc arta plutirii
și-apoi vă lasă la adânc.

Domnișoare, nu priviți la marinari
eu vă spun, deoarece...

Chiar ascultând şi celelalte cântece, tot părea că viaţa alerga pe două şine paralele, pe de o parte erau buletinele de război, pe de alta permanenta lecţie de optimism şi de veselie împărţită cu mâinile amândouă de către orchestrele noastre. Începea războiul din Spania, iar italienii mureau de o parte şi de cealaltă, în timp ce Conducătorul ne lansa mesaje înfocate ca să ne aruncăm într-un conflict mai mare şi mai sângeros? Luciana Dolliver cânta (ce flacără dulce!) să nu-mi uiţi vorbele, micuţo, tu nu ştii ce-i dragostea, orchestra Barzizza cânta şi ea, micuţă-ndrăgostită, azi-noapte te-am visat, pe pieptu-mi adormită, şi cum mai zâmbeai tu, lumea toată repeta floricică, floare, iubirea-i răpitoare, când suntem eu şi tu. Regimul slăvea frumuseţea rurală şi mamele prolifice punând o taxă pe celibat? Radioul atrăgea atenţia că gelozia nu mai e la modă, în ziua de azi e-o nebunie.

Izbucnea războiul, trebuia să astupăm ferestrele şi să stăm toţi cu urechea lipită de radio? Alberto Rabagliati ne murmura dă-ţi radioul mai încet, te rog, aşa, de vrei s-auzi că-mi bate inima. Începea rău campania în care noi ar fi trebuit „să-i rupem şalele Greciei", iar trupele noastre începeau să moară prin glod? Nici o teamă, nu se face dragoste când plouă.

Cu-adevărat Pippo nu ştia asta? Câte suflete avea regimul? Se aprindea sub soarele african bătălia de la El Alamein, iar radioul intona vreau să trăiesc aşa cu soarele în frunte şi fericit eu cânt şi-s în extaz. Intram în război cu Statele Unite, jurnalele noastre ridicau în slăvi bombardamentul japonez de la Pearl Harbour, iar pe unde se transmitea sub cerul din Hawaii dacă-ntr-o noapte-ai coborî, tu paradisul l-ai vedea (dar poate că publicul radioului nu ştia că Pearl Harbour era în insulele Hawaii şi că insulele Hawaii erau teritoriu american). Paulus se oprea la Stalingrad printre stive de cadavre de la ambele părţi, iar noi ascultam am o pietricica în pantof, of, picioruşul rău mă doare.

Începea debarcarea aliaţilor în Sicilia, iar radioul (prin vocea Alidei Valli!) ne amintea că amorul nu, amorul nu se poate risipi-n acelaşi timp cu aurul din păr. Se petrecea prima incursiune aeriană asupra Romei, şi Jone Caciagli

Non dimenticar le mie parole
bimba tu non sai cos'è l'amore
È una cosa bella come il sole
Più del sole dà calor.
Scende lentamente nelle vene
poi pian piano giunge sino al cuor.
Nascono così le prime pene
Con i primi sogni d'or.

Să nu-mi uiți aste cuvinte
fato, tu nu știi ce-i dragostea
e frumoasă ca un soare
și te arde mult mai tare.
Îți coboară lin în vine
și în inimă-ți pătrunde-ncetișor.
Primul dor se naște-n tine
și primele vise de-amor.

Ma l'amore no
l'amore mio non può
disperdersi al vento con le rose
tanto è forte che non cederà,
non sfiorirà.
Io lo veglierò,
io lo difenderò
da tutte quelle insidie velenose
che vorrebbero strapparlo a cuor
povero amor.

Iubirea mea nu
iubirea mea nu
se risipește-n vânt cu trandafirii,
ea cu nimic nu se va spulbera,
petala nu-și va scutura.
Eu voi veghea
și o voi apăra
de toate-acele intrigi veninoase
ce ar voi să-mi smulgă al meu dor
bietul amor.

Bambina innamorata
Stanotte ti ho sognata
Sul cuore addormentata
E sorridevi tu.
Bambina innamorata
La bocca t'ho baciata
Quel bacio ti ha destata
Non lo scordare tu.

Micuță-ndrăgostită,
azi-noapte te-am visat
pe pieptu-mi adormită,
și cum mai zâmbeai tu,
micuță-îndrăgostită
gura ți-am sărutat,
din vis te-am deșteptat,
să nu uiți asta, nu.

Fiorin fiorello,
l'amore è bello vicino a te!
Mi fa sognare, mi fa tremare,
chissà perché.
Fior di margherita,
cos'è mai la vita
se non c'è l'amore
che il nostro cuore
fa palpitar?
Fior di verbena,
se qualche pena l'amor ci dà...
fa come il vento
che in un momento
poi passa e va!
Ma quando tu sei con me,
io sono felice perché...
Fiorin fiorello,
l'amore è bello
vicino a te.

Tu, dulce floare,
iubirea-i mare
când te zăresc,
O, dulce floare,
minune mare,
cum te iubesc!
Mă faci să tremur,
mă faci să murmur
când te zăresc.
Spune-mi dimineața
oare ce e viața
dacă nu-i iubire
nu-i nici fericire
când te doresc.
Floare de verbină,
chiar de sufăr mi se pare-așa
de parcă vântul
trece ca gândul
și durerea toată-o ia!
Dar când tu ești cu mine
mă-nseninez
O, dulce floare,
minune mare,
Cât te iubesc.

La gelosia non è più di moda
è una follia che non s'usa più:
Devi aver il cuor contento
stile novecento
per goder la gioventù
Se tu sei triste bevi
un Whisky and Soda
così all'amore non ci pensi più:
prendi il mondo allegramente
sempre sorridente
e felice sarai tu.

Gelozia nu mai e la modă,
în ziua de azi e-o nebunie:
inimă, nu te gândești?
Ești în veacul douăzeci
tinerețea să-ți petreci
Când ești tristă, bea
un whisky cu sifon
așa e de bon ton,
lumea ia-o mai ușor
pune și puțin umor
căci viața trece-n zbor.

ciripea zi şi noapte singuri, noi singuri, cu mâinile mele în mâinile tale, până mâine-n zori.

Aliaţii debarcau la Anzio, iar la radio făcea furori *Bésame, bésame mucho*. Era apoi masacrul de la Fosse Ardeatine, şi radioul ne înveselea cu *Crapapelata* şi *Dove sta Zazà*, Milano era martirizat de bombardamente, iar Radio Milano transmitea *La gagarella del Biffi Scala*...

Iar eu, eu cum trăiam această Italie schizofrenică? Credeam în victorie, îl iubeam pe Duce, voiam să mor pentru el? Credeam în frazele isterice ale Conducătorului pe care ni le dicta învăţătorul: plugu-i cel ce trage brazda, dar spada-i cea care-l păzeşte, noi trage-vom direct la ţintă, urmați-mă când merg 'nainte, când mă retrag, să mă ucideţi?

Am găsit o temă dată în clasă, într-un caiet dintr-a cincea elementară, 1942, anul XX al Erei Fasciste:

SUBIECT – „Copii, voi va trebui să fiţi toată viaţa gărzile noii şi eroicei civilizaţii pe care Italia o creează acum." (Mussolini)

TRATARE – Iată mergând pe stradă o coloană de copii.

Sunt Balilla care, mândri şi bucuroşi sub soarele călduţ al primăverii născânde, mărşăluiesc disciplinaţi şi ascultători la comenzile scurte ale ofiţerilor lor, sunt acei copii care la douăzeci de ani vor lăsa stiloul şi vor lua puşca să apere Italia de uneltirile inamice. Acei Balilla care se văd defilând pe străzi sâmbăta şi studiind aplecaţi pe băncile şcolii în celelalte zile vor deveni la vârsta potrivită străjeri credincioşi şi incoruptibili ai Italiei şi ai civilizaţiei ei.

Cine şi-ar fi imaginat, văzând cum defilau legiunile din „Marşul tinereţii", că acei tineri imberbi, dintre care mulţi erau încă Avangardişti aveau să înroşească acum cu sângele lor nisipurile încinse de la Marmaryka? Cine îşi închipuie, văzând acei copii veseli şi mereu gata de glumă, că peste nu mulţi ani vor putea chiar să moară pe câmpul de luptă, cu numele Italiei pe buze?

Gândul meu cel mal stăruitor a fost întotdeauna acesta: când voi fi mare, mă voi face soldat. Iar acum, când la radio aflu nenumărate acte de curaj, de eroism şi de abnegaţie săvârşite de vitejii noştri soldaţi, această dorinţă mi-a subjugat şi mai mult inima, şi nici o putere omenească nu o va putea smulge de acolo.

Da! Voi fi soldat, voi lupta şi, dacă Italia va dori, voi muri pentru noua, eroica şi sfânta ei civilizaţie, care va aduce bunăstare în lume şi pe care Dumnezeu a vrut-o înfăptuită de Italia.

Da! Balilla cei veseli şi glumeţi când vor fi mari vor deveni lei în cazul în care un duşman ar îndrăzni să profaneze sfânta noastră civilizaţie. Ar lupta ca nişte fiare dezlănţuite, ar cădea şi s-ar ridica la loc ca să mai lupte, şi ar învinge, făcând să triumfe încă o dată Italia, nemuritoarea Italie.

Şi cu amintirea însufleţitoare a gloriilor trecute, cu rezultatele celor prezente şi cu speranţa celor viitoare, care vor fi date de Balilla, copiii de astăzi, soldaţii de mâine, Italia îşi continuă gloriosul ei marş către victoria înaripată.

Credeam eu asta cu adevărat sau repetam nişte fraze date de-a gata? Ce spuneau oare părinţii mei văzându-mă că aduceam acasă, cu o notă foarte bună, textele acelea? Poate credeau şi ei în ele, pentru că fraze asemănătoare absorbiseră chiar dinainte de fascism. Din ceea ce ştie lumea despre asta, nu erau ei oare născuţi şi crescuţi într-un climat naționalist în care se înălţau imnuri primului conflict mondial ca unui ritual purificator, nu spuneau futuriştii că războiul era singura igiena a lumii? Iar printre cărţile din pod îmi căzuse în mână un exemplar vechi din *Cuore* a lui De Amicis, unde, printre actele eroice ale micului patriot padovan şi faptele generoase ale lui Garrone, citisem şi o pagină în care tatăl lui Enrico îi scrie astfel fiului, ca laudă adusă Armatei Regale:

Toţi aceşti tineri plini de forţă şi de speranţe pot să fie chemaţi de la o zi la alta să apere Ţara noastră şi în câteva ore să fie ciuntiţi de gloanţe şi de mitralieră. De fiecare dată când auzi la vreo sărbătoare strigându-se „Trăiască Armata”,

„Trăiască Italia”, închipuie-ţi, dincolo de regimentele care trec, o câmpie acoperita de cadavre şi scăldată în sânge, şi atunci acel „Trăiască Armata” îţi va ţâşni mai adânc din inimă, iar imaginea Italiei îţi va apărea mai severă şi mai mare.

Deci nu numai eu, dar şi cei mai mari decât mine fuseseră educaţi să conceapă iubirea pentru propriul lor pământ ca tribut de sânge şi să nu se îngrozească, ci chiar să se simtă aţâţaţi în faţa unei campanii scăldate în sânge. Pe de altă parte, nu cânta, cu o sută de ani mai înainte, prea blândul Poet *O, avântate, dragi şi binecuvântate – acele vârste vechi, pe când la moarte – de dragul Patriei în cete alergam?*

Am înţeles că nici masacrele din *Jurnalul Ilustrat al Călătoriilor şi Aventurilor* nu trebuiau să-mi sune deloc exotic, pentru că eram crescuţi în cultul ororii. Şi nu era vorba numai de cultul italian, pentru că tocmai în povestirile din *Jurnalul Ilustrat* citisem despre alte exaltări războinice şi despre mântuirea cu ajutorul băii de sânge, pronunţate de nişte eroici *poilus* francezi, care făceau din ruşinea de la Sedan mitul lor furios şi răzbunător, aşa cum aveam să facem şi noi cu Giarabub Nimic nu aţâţă mai mult la holocaust decât ranchiuna unei înfrângeri. Aşa eram învăţaţi să trăim părinţi şi copii, povestindu-ni-se cât de frumos era să mori.

Dar cât de mult doream să mor şi ce ştiam eu despre moarte? Chiar în cartea de lectură din clasa a cincea se putea citi o povestire, *Loma Valente.* Paginile erau cele mai dezmembrate din tot volumul, titlul era însemnat cu o cruce cu creionul, multe pasaje erau subliniate. Era un episod eroic din războiul din Spania: un batalion de Săgeţi Negre e pus la pândă în faţa unui vârf de munte, *loma* în spaniolă, aspru şi arid, care oferă prea puţini sorţi de izbândă unui atac. Dar un pluton e comandat de un atlet brun de douăzeci şi patru de ani. Valente (viteazul), care în patrie studia filologia şi scria poezii dar câştigase şi întrecerile Lictoriale de pugilat şi se înrolase voluntar în Spania, unde era „de luptat şi pentru pugilişti, şi pentru poeţi”. Valente comandă atacul, conştient de primejdie, povestirea descrie diferitele faze ale

acestei eroice isprăvi roşii („blestemaţii, unde sunt, pentru ce nu ies afară?") trag cu toate armele lor, o ploaie de gloanţe, „de parcă aruncau apă peste un incendiu ce se întinde şi se apropie". Valente mai face câţiva paşi ca să cucerească înălţimea, dar o neaşteptată lovitură în frunte îi umple urechile de un bubuit îngrozitor:

Apoi, beznă. Valente e cu faţa în iarbă. Întunericul e acum mai puţin des; e roşu. Ochiul cel mai apropiat de pământ al eroului vede două-trei fire de iarbă groase ca nişte pari.

Se apropie un militar, îi şopteşte lui Valente că vârful e cucerit. În locul lui Valente vorbeşte acum autorul: „Ce înseamnă să mori? E cuvântul care de obicei înfricoşează. Acum, când moare, şi ştie asta, nu simte nici căldură, nici frig, nici durere". Ştie numai că şi-a făcut datoria şi că *loma* (culmea) pe care a cucerit-o va purta numele lui.

Din tremurul ce însoţea recitirea mea adultă înţelegeam că acele puține pagini îmi povestiseră pentru prima oară adevărata moarte. Imaginea aceea cu firele de iarbă groase cât nişte pari părea să-mi fi locuit mintea din timpuri memoriale, pentru că, citind, aproape că le vedeam. Mai mult, aveam impresia că am repetat de multe ori, copil fiind, ca pe un rit sacru, o coborâre în grădină, unde mă lungeam la pământ cu faţa-n jos, aproape lipită de câteva ierburi mirositoare, ca să vad cu adevărat parii aceia. Acea lectură fusese căderea de pe calea Damascului care mă marcase poate pentru totdeauna. Era chiar în aceleaşi luni în care scriam tema ce mă tulburase atâta. E posibilă o asemenea dedublare? Sau poate că citisem povestirea după tema respectivă, şi din momentul acela totul se schimbase?

Ajunsesem la sfârşitul anilor mei de şcoală elementară, care se încheiau cu moartea lui Valente. Cărţile de la gimnaziu erau mai puţin interesante, când vorbeşti de cei şapte regi ai Romei sau de polinoame, fascist sau nu, trebuie să spui mereu aceleaşi lucruri. Dar din clasele medii erau nişte caiete de „Compuneri". Fuseseră câteva reforme ale programelor şi nu se mai dădeau teme cu subiect fix; evident

că eram îndemnaţi să povestim episoade din viaţa noastră. Şi se schimbase profesorul, care citea fiecare fapt povestit şi cu creionul roşu nu însemna o notă, ci un comentariu critic, despre stil sau despre inventivitate. Din anumite desinenţe ale acelor însemnări (am fost impresionată de vioiciunea cu care...") se înţelegea că aveam de-a face cu o femeie. Bineînţeles, o femeie inteligentă (poate că noi o adoram, pentru că citind mesajele acelea cu roşu simţeam că trebuie să fi fost tânără şi frumoasă şi Dumnezeu ştie de ce, iubitoare de lăcrămioare), care încerca să ne facă să fim sinceri şi originali.

Una dintre compunerile cele mai elogiate era aceasta, datată decembrie 1942. Aveam acum unsprezece ani, dar scriam doar la nouă luni după tema precedentă

Î*ntâmplare – Paharul incasabil*

Mama cumpărase un pahar incasabil. Dar unul de sticlă, sticlă adevărată, şi de asta mă miram eu, pentru că, atunci când s-a întâmplat ceea ce povestesc aici, subsemnatul avea abia câţiva ani şi facultăţile lui mintale nu erau aşa de dezvoltate ca să-şi poată închipui că un pahar, un pahar asemănător cu cele care, căzând, fac trinnc! (aducându-ţi o porţie zdravănă de palme) ar putea să fie incasabil.

Incasabil! Mi se părea un cuvânt magic. Încerci o dată de două, de trei ori, paharul cade, saltă pe jos cu un zgomot îndrăcit şi rămâne intact.

Într-o seară vin nişte cunoştinţe şi li se oferă bomboane de ciocolată (de notat că pe atunci cele umplute cu lichior încă mai existau, şi chiar din belşug). Cu gura plină (nu-mi mai amintesc dacă cu bomboane „Gianduia", sau „Strelio", sau „Caffarel-Prochet"), mă îndrept către bucătărie şi mă întorc cu faimosul pahar în mână.

„Doamnelor şi domnilor", exclam eu cu o voce de proprietar de circ care cheamă trecătorii să asiste la spectacol, „vă prezint un pahar magic, special, incasabil. Acum îl arunc pe jos şi veţi vedea că nu se va sparge", şi adaug, cu nişte gesturi grave şi solemne: „VA RĂMÂNE INTACT".

Arunc şi... nu vă mai spun că paharul zboară în mii de

bucăţi.

Simt cum mă fac roşu, mă uit halucinat la cioburile acelea care, atinse de lumina lampadarului, strălucesc ca nişte perle... şi izbucnesc în plâns.

Sfârşitul povestiri mele. Căutam acum s-o analizez ca şi cum ar fi fost un text clasic. Povesteam acolo despre o societate pre-tehnologică în care un pahar incasabil era o raritate şi se cumpăra de probă, unul singur A-l sparge nu era doar un afront, ci şi un *vulnus* adus finanţelor familiale. Prin urmare, povestea unei înfrângeri pe toată linia.

Povestirea mea evoca, în 1942, o perioadă de dinaintea războiului ca epocă fericită, când încă mai erau accesibile bomboanele de ciocolată, şi de marca străină pe deasupra, şi se primeau oaspeţi într-un salonaş sau în sufragerie, la lumina unui lampadar. Apelul pe care-l făceam către adunare nu imita istoricele apeluri din balconul de la Palazzo Venezia, ci avea tonul grotesc al vânzătorului care-şi laudă marfa şi pe care-l auzisem probabil la piaţă. Evocam un pariu, o tentativa de victorie, o incoruptibilă figurantă şi pe urmă, printr-un frumos anti-climax, răsturnam situaţia şi recunoşteam că am pierdut.

Una dintre primele povestiri cu adevărat ale mele, nu repetarea unor clişee didactice şi nici reevocarea vreunui frumos roman de aventuri. Comedia unei cambii neonorate. În cioburile acelea care, luminate de lampadar, sclipeau (fals) ca nişte perle, eu îmi ridicam în slăvi la unsprezece ani al meu *vanitos vanitatum* şi afişam un pesimism cosmic.

Devenisem naratorul unui eşec, căruia eu îi reprezentam tangibilul corelativ obiectiv. Devenisem existenţialmente amar, chiar dacă în chip ironic, impermeabil la orice iluzie.

Cum puteai să te schimbi astfel în decursul a nouă luni? Creşterea naturală, sigur, crescând ne facem isteţi, dar era ceva mai mult: acea dezvrăjire faţă de promisiuni de glorie neţinute (poate că şi eu, fiind încă în oraş, citeam ziarele subliniate de bunicul), întâlnirea cu moartea lui Valente, fapta eroică ce se încheia cu viziunea acelor teribili pari de culoare verde-putred, ultima îngrădire care mă separa de cei

de dincolo şi de împlinirea destinului firesc al oricărui muritor.

În nouă luni devenisem înţelept, de o înţelepciune sarcastică şi fără magie.

Iar toate celelalte, cântecele, discursurile Ducelui, fetiţele îndrăgostite şi moartea văzută cu două bombe şi-n gură cu-o floare? Judecând după titlurile din caietele din prima clasă de gimnaziu, când scrisesem compunerea aceea, ea fusese făcută pe când eram încă în oraş, iar în cele două clase următoare mă aflam la Solara. Semn că familia hotărâse să se retragă definitiv la ţară, pentru că ajunseseră şi la noi primele bombardamente. Devenisem cetăţean al Solarei pe valul amintirii acelui pahar spart, iar celelalte compuneri, din clasele a doua şi a treia de gimnaziu, erau doar amintiri ale vremurilor frumoase de odinioară, când auzind o sirenă ştiai că era o fabrică şi spuneai „e amiază, tata se întoarce acasă", povestiri despre ce frumos ar fi fost să te-ntorci într-un oraş în timp de pace, fantezii despre Crăciunurile *d'antan.* Lepădasem uniforma de Balilla şi devenisem un mic decadent, dedicat căutării timpului pierdut.

Şi oare cum îmi trăisem anii din '43 până la sfârşitul războiului, cei mai întunecaţi, cu lupta de partizani şi cu nemţii care nu mai erau camarazi? Nu era nimic în caiete, ca şi cum a vorbi de prezentul oribil ar fi fost tabu, iar profesorii ne-ar fi încurajat să n-o facem.

Îmi mai lipsea încă o verigă, poate chiar mai multe. La un moment dar mă schimbasem, dar nu ştiam de ce.

10. Turnul alchimistului

Mă simţeam mai confuz decât atunci când sosisem. Cel puţin înainte nu-mi aminteam nimic, zero absolut. Acum tot nu-mi aminteam, dar aflasem prea mult. Cine fusesem? În acelaşi timp, Yambo al şcolii şi al educaţiei publice, care se dezvolta cu ajutorul unor arhitecturi lictorice, al unor ilustrate de propagandă, manifeste murale, cântece, cel cu Salgari şi cu Verne, cu căpitanul Satana, cu cruzimile din *Jurnalul Ilustrat al Călătoriilor şi Aventurilor,* al crimelor lui Rocambole, al acelui Paris Mysterieux al lui Fantomas, al ceţurilor lui Sherlock Holmes, sau cel din Ciuffettino şi al paharului incasabil?

Îi telefonasem perplex Paolei, îi spusesem despre tulburările melc, şi ea râsese.

„Yambo, pentru mine sunt doar amintiri confuze, am păstrat imaginea câtorva nopţi într-un adăpost antiaerian, mă trezeam deodată şi mă duceau jos, oi fi avut vreo patru ani. Totuşi, scuză-mă, lasă-mă s-o fac pe psihologul: un copil poate trăi în lumi diferite, cum fac micuţii noştri, care învaţă să deschidă televizorul şi se uită la telejurnal, şi pe urmă te pun să le spui poveşti şi răsfoiesc cărţi ilustrate cu monştri verzi cu ochi blânzi şi lupi care vorbesc. Sandro vorbeşte mereu de dinozauri, pe care i-a văzut în vreun desen animat, şi totuşi nu se aşteaptă să întâlnească unul la colţul străzii. Eu îi povestesc *Cenuşăreasa* şi pe urmă el la zece se scoală din pat şi, fără ca părinţii să-şi dea seama, spionează de la uşă televizorul şi-i vede pe *marines* care omoară zece mutre galbene cu o singură rafală de mitralieră. Copiii sunt mult mai echilibraţi decât noi, disting foarte bine între poveste şi realitate, ţin un picior aici şi unul dincolo, dar nu se zăpăcesc niciodată, cu excepţia unor copii bolnavi care-l văd pe

Superman că zboară, îşi leagă şi ei un prosop de umeri şi se aruncă pe fereastră. Dar acelea sunt cazuri clinice, iar vina este aproape întotdeauna a părinţilor. Tu nu erai un caz clinic, şi te descurcai foarte bine între Sandokan şi cărţile de şcoală."

„Da, dar care era pentru mine lumea imaginară? Aceea a lui Sandokan sau aceea a Ducelui care-i mângâia pe Fiii Lupoaicei? Ţi-am spus de tema aceea, nu? Păi la vârsta de zece ani voiam cu adevărat să mă bat ca o fiară dezlănţuită şi să mor pentru Italia nemuritoare? Spun la zece ani, când o fi fost şi cenzură, dar bombardamentele le aveam deja în cârcă, şi în 1942 soldaţii noştri mureau ca nişte muşte în Rusia."

„Dar, Yambo, când Carla şi Nicoletta erau mici, şi chiar şi acum, cu puţin în urmă, cu nepoţeii, spuneai că copiii sunt şmecheri. Asta ar trebui să ţi-o aminteşti, pentru că s-a întâmplat acum câteva săptămâni: Gianni a venit la noi acasă când erau şi cei mici, şi Sandro i-a zis «Mă bucur aşa de mult când vii pe la noi, unchiule Gianni». «Ai văzut ce mult mă iubeşte», a zis el. Şi tu: «Gianni, copiii sunt nişte şmecheri. Ăsta ştie că-i aduci mereu gumă de mestecat. Asta-i tot». Copiii sunt şmecheri. Şi tu erai. Voiai numai să capeţi o notă mare şi scriai ce-i plăcea învăţătorului. Traduci din Toto, pe care l-ai definit întotdeauna ca pe un ştiutor în ale vieţii: şmecheri ne naştem, şi eu, cu toată modestia, m-am născut aşa."

„Simplifici prea mult. Una e s-o faci pe şmecherul cu unchiul Gianni, alta e s-o faci cu Italia nemuritoare. Şi pe urmă, de ce după un an de zile eram deja un maestru de scepticism, şi cu povestea aia cu paharul incasabil scriam alegoria unei lumi fără scop – pentru că e ceea ce voiam să spun, o simt."

„Pur şi simplu pentru că se schimbase învăţătorul. Un învăţător nou poate să elibereze spiritul critic pe care celălalt nu-l lăsa să se dezvolte. Şi apoi, la vârsta aceea, nouă luni diferenţă sunt un secol."

Ceva trebuie să se fi întâmplat în acele nouă luni. Am înţeles asta intrând din nou în biroul bunicului. Răsfoind la

întâmplare, pe când beam o cafea, am tras din vraful de reviste un săptămânal umoristic de la sfârşitul anilor '30, *Bertoldo.* Numărul era din 1937, dar cu siguranţă îl voi fi citit cu întârziere, pentru că mai înainte n-aş fi putut să apreciez desenele acelea filiforme şi umorul în doi peri. Dar acum citeam un dialog (apărea unul pe săptămână, pe coloana îngustă din deschiderea ziarului, în stânga) care poate mă frapase chiar în cursul celor nouă luni de transformare profundă:

Trecu Bertoldo printre toţi domnii aceia din suită şi de îndată se duse şi se aşează lângă marele Duce Trombon, care, binevoitor din fire şi iubitor de glume cu haz, în felul acela plăcut începu să-l ia la întrebări.

MARELE DUCE – Ziua bună, Bertoldo, cum era cruciada?

BERTOLDO – Nobilă.

MARELE DUCE – Şi opera?

BERTOLDO – Înaltă.

MARELE DUCE – Şi pornirea?

BERTOLDO – Generoasă.

MARELE DUCE – Şi avântul de solidaritate umană?

BERTOLDO – Mişcător.

MARELE DUCE – Şi exemplul?'

BERTOLDO – Luminos.

MARELE DUCE – Şi iniţiativa?

BERTOLDO – Plină de curaj.

MARELE DUCE – Şi oferta?

BERTOLDO – Spontană.

MARFLE DUCE – Şi gestul?

BERTOLDO – Distins.

Râse marele Duce şi, chemându-i în jurul său pe toți seniorii de la Curte, porunci Răscoala Ciompilor (1378), iar după ce aceasta se petrecu, se întoarseră toți curtenii la locurile lor, şi astfel Marele Duce şi omul din popor îşi reluară conversaţia:

MARELE DUCE – Cum este lucrătorul?

BERTOLDO – Necioplit

MARELE DUCE – Şi hrana?

BERTOLDO – Simplă, dar sănătoasă.
MARELE DUCE – Şi plaiul?
BERTOLDO – Rodnic şi însorit.
MARLLE DUCE – Şi populaţia?
BERTOLDO – Foarte ospitalieră.
MARELE DUCE – Şi panorama?
BERTOLDO – Superbă.
MARELE DUCE – Şi împrejurimile?
BERTOLDO – Încântătoare.
M. [RELE DUCE – Şi vila?
BERTOLDO – Boierească.
Râse Marele Duce şi, chemându-i în jurul său pe toţi curtenii,, porunci luarea Bastiliei (1789) şi expediţia de la Montaperti (1266), care, după ce se petrecură, se întoarseră toţi curtenii la locurile lor, şi astfel Marele Duce şi ţăranul îşi reluară convorbirea...

Dialogul acela lua în derâdere, în acelaşi timp, limba poeţilor, pe cea a ziarelor şi pe cea a retoricii oficiale. Dacă eram un băiat dezgheţat, după dialogurile acelea n-aş mai fi putut să scriu teme precum cea din martie 1942. Eram pregătit pentru paharul incasabil.

Erau numai nişte ipoteze. Cine ştie câte alte lucruri mi se întâmplaseră între tema eroică şi compunerea deziluzionată. Am hotărât să-mi întrerup din nou cercetările şi lecturile. Am coborât în sat: îmi terminasem ţigările Gitanes şi a trebuit să mă adaptez la Marlboro Light – mai bine, aveam să fumez mai puţin, pentru că nu mi plac. M-am dus iar la farmacist să-mi iau tensiunea. Poate conversaţia cu Paola mă destinsese, fiindcă acum aveam paisprezece. Eram mai bine.

La întoarcere mi s a făcut poftă să mănânc un măr şi am intrat în odăile de jos, din aripa centrală. Dând ocol printre fructe şi legume, am văzut că unele odăi mari de la parter fuseseră folosite şi ca magazii, şi într-o încăpere din fund era un teanc de şezlonguri. Mi-am luat unul în grădină. M-am aşezat în faţa priveliştii, am citit ici-colo prin jurnale, mi-am dat seama că eram foarte puţin interesat de prezent, am

întors şezlongul şi m-am apucat să privesc faţada casei şi colina din spatele ei. Mi-am spus oare ce caut, ce vreau, n-ar fi de ajuns să rămân aici şi să privesc colina, care-i aşa de frumoasă, cum spunea romanul ăla, cum se numea? Să ridicăm trei corturi. Doamne, unul pentru tine, unul pentru Moise şi unul pentru Ilie, şi să vegetăm fără trecut şi fără viitor. Poate că aşa e paradisul.

Dar puterea diabolică a hârtiei a avut câştig de cauză. După puţin timp am început să rătăcesc cu închipuirea asupra casei, imaginându-mă ca pe un erou din Biblioteca Copiilor Mei în faţa castelului din Ferlac sau din Ferralba, în căutarea criptei sau a grânarului în care trebuia să zacă pergamentul uitat. Apeşi în centrul unei rozete sculptate deasupra unei steme, peretele se dă la o parte şi apare o scară în spirală...

Vedeam lucarnele de pe acoperiş, apoi primul etaj cu ferestrele din aripa bunicului, acum toate deschise larg ca să lumineze vagabondajele mele. Fără să-mi dau seama, le număram. În centru este balconul de la anticameră. La stânga trei ferestre, cea de la sufragerie, cea de la camera bunicilor şi cea de la camera alor mei. La dreapta, cea de la bucătărie, cea de la baie şi cea de la camera Adei. Simetric. La stânga nu se văd ferestrele de la biroul bunicului şi de la cămăruţa mea, pentru că se deschid în fundul coridorului, acolo unde faţada face colţ cu aripa noastră, iar ferestrele dau spre latura aceea.

Am avut un sentiment de nemulţumire, ca şi cum simţul meu de simetrie ar fi fost contrariat. Coridorul din stânga se termină cu camera mea şi cu biroul bunicului dar cel din dreapta se opreşte imediat după camera Adei. Deci coridorul din dreapta e mai scurt decât cel din stânga.

Tocmai trecea Amalia, şi i-am cerut sa-mi descrie ferestrele de la aripa ei. „E uşor”, mi a spus ea, „la parter e locul unde mâncăm, îl ştiţi, ferestruica aia e de la baia pe care domnul bunic al dumneavoastră a pus s-o facă special pentru noi, că nu voia să ne ducem prin bălării, cum fac alţi ţărani, Dumnezeu să-l odihnească. Restul, care sunt alelalte

două ferestre ce le vedeţi colo, e o magazie cu uneltele de la câmp, şi poţi să intri-n ea şi pe dinăuntru. La etajul de deasupra e fereastra de la camera mea, iar alelalte două sunt odaia bieţilor mei părinţi şi sufrageria lor, pe care le-am lăsat cum sunt şi nu le deschid niciodată, din respect".

„Deci ultima fereastră e sufrageria, şi sufrageria asta se termină la colţ între aripa dumitale şi aceea a bunicului", am spus eu. „Sigur c-aşa e", a confirmat Amalia, „restul sunt încăperi din aripa stăpânilor".

Totul părea aşa de firesc, că n-am mai întrebat-o nimic. Dar m-am dus să dau un ocol prin spatele aripii drepte, pe unde erau bătătura şi curtea de păsări. Se vede imediat fereastra din spate a bucătăriei Amaliei, pe urmă portonul dezgărdinat prin care am trecut acum câteva zile, şi se intră în magazia agricolă pe care o vizitasem deja. Numai că mi-am dat scama că magazia e prea lungă, şi deci continuă dincolo de colţul făcut de aripa dreaptă cu corpul central: cu alte cuvinte, magazia continuă sub partea terminală a aripii bunicului, ca să dea până la urmă către vie, şi se vede asta după o ferestruică ce lasă să se zărească primele povârnişuri ale colinei.

Nimic extraordinar, mi-am spus eu, dar ce este la primul etaj deasupra acestei părţi în plus, dat fiind că odăile Amaliei se opresc la colţul dintre cele două aripi? Cu alte cuvinte, ce anume este deasupra, care să corespundă spaţiului ocupat la stânga de biroul bunicului şi de cămăruţa mea?

Am ieşit în bătătură şi m-am uitat în sus. Se vedeau trei ferestre, aşa cum tot trei sunt şi în cealaltă parte (două de la birou şi una de la camera mea), dar toate aveau jaluzelele lăsate. Deasupra, obişnuitele lucarne ale podului, care, aşa cum ştiam, continua neîntrerupt peste toată casa.

Am chemat o pe Amalia, care trebăluia prin grădină, şi am întrebat o ce anume era în spatele celor trei ferestre. Nimic, mi-a răspuns cu aerul cel mai firesc din lume. Cum nimic? Dacă sunt ferestre, trebuie să fie ceva, şi nu e camera Adei, care are fereastra deasupra curţii. Amalia a încercat să mi-o taie scurt: „Erau lucruri de-ale bunicului dumneavoastră, eu nu ştiu nimic".

„Amalia, nu mă face să mă simt prost. Cum se intră acolo?”

„Nu se intră, nu mai e nimic acolo. L-or fi luat ielele.”

„Ţi-am spus să nu mă iei drept prost S-o fi urcând de la parterul dumitale sau din altă parte, ce dracu’!”

„Nu spuneri blesteme, vă rog, că blestemat e numai diavolul! Ce vreţi să vă spun, ca domnul bunic al dumneavoastră m-a pus să jur că nu spun nimic de lucru ăla de-acolo, iar eu nu calc un jurământ, că dacă nu, mă ia diavolul şi mă duce.”

„Dar când ai jurat, şi ce anume?

„Am jurat în seara aia când, pe urmă, noaptea, au venit Brigăzile Negre şi domnul bunic al dumneavoastră mi a spus mie şi mamei mele juraţi că voi nu ştiţi nimic şi că n-aţi văzut nimic, ba chiar nu vă arăt nimic din ce facem noi, eu şi Masulu, care era bietul tată-meu, pentru că, dacă pe urmă vin Brigăzile Negre să vă frigă picioarele, voi nu reuşiţi să rezistaţi şi ceva tot spuneţi, aşa că e mai bine să nu ştiţi nimic, fiindcă ăia sunt oameni răi şi ştiu să facă un om să voebească chiar şi după ce i-au tăiat limba.”

„Amalia, dacă încă mai erau Brigăzile Negre, asta s-a întâmplat acum aproape patruzeci de ani, bunicul şi Masulu sunt morţi, şi morţi or fi şi ăia din Brigăzile Negre, jurământul nu mai are nici un rost.”

„Domnul bunicul dumneavoastră şi bietul meu tată sunt chiar morţi de-adevărat, pentru că întotdeauna cei mai buni se duc primii, dar ăialalţi eu nu ştiu, pentru că-i o sămânţă rea care nu piere niciodată.”

„Amalia, nu mai sunt Brigăzile Negre, războiul s-a terminat din ziua aia, nimeni nu-ţi mai arde picioarele.”

„Dacă spuneţi dumneavoastră, pentru mine-i literă de evanghelie, însă Pautasso care era în Brigăzile Negre, şi mi-l aduc bine aminte, pe atunci o fi avut mai puţin de douăzeci de ani, e încă viu, stă la Corseglio şi o dată pe lună vine la Solara pentru treburile lui, pentru că la Corseglio a pus pe roate o fabrică de cărămizi şi a făcut bani, şi mai e prin sat câte unul care n-a uitat ce-a făcut el şi când îl vede, trece pe partea ailaltă. Poate că nu mai prăjeşte picioarele nimănui,

dar rămâne că un jurământ e un jurământ, şi nici măcar parohul nu poate să-mi dea dezlegare."

„Va să zică mie care sunt încă bolnav, şi soţia mea avea încredere că la dumneata începeam să mă simt mai bine, dumneata nu-mi spui lucrul ăsta, şi poate-mi faci şi rău."

„Să dea Dumnezeu, uite, să mă usuc pe loc, dacă vreau eu să vă fac rău, domnişoru' Yambo, dar un jurământ e un jurământ, nu?"

„Amalia, al cu nepot sunt eu?"

„Al domnului bunic al dumneavoastră, aşa cum spune şi cuvântul"

„Şi bunicului îi sunt şi moştenitor universal, stăpânul a tot ce se vede aici. Bine? Şi dacă dumneata nu-mi spui cum se intră acolo sus, e ca şi cum ai fura din ce-i al meu."

„Să dea Dumnezeu să mă lovească damblaua în clipa asta dacă vreau eu să fur ceva de-al dumneavoastră, dar s-a mai auzit una ca asta, eu, care de-o viaţă mă omor pentru casa asta şi ca s-o ţin ca pe-o bijuterie!"

„Şi în plus, pentru că sunt moştenitorul bunicului şi tot ce spun acuma e ca şi cum ar fi zis-o el, eu în chip solemn te dezleg de jurământul dumitale. E bine aşa?"

Pusesem la bătaie trei argumente foarte convingătoare: sănătatea mea, drepturile mele de proprietate şi descendenţa directă, cu toate privilegiile întâiului născut. Amalia n-a putut să reziste şi a cedat. Domnişoru' Yambo e mai ceva decât parohul şi decât Brigăzile Negre, nu?

Amalia m-a dus sus, la primul etaj al aripii centrale, până în fundul coridorului din dreapta, acolo unde acesta, după camera Adei, se sfârşeşte cu dulapul care miroase a camfor Mi-a cerut s-o ajut să mute mobila aceea măcar o ţâră şi mi-a arătat că în spatele ei era o uşă zidită. De acolo se intra altădată în Capelă, pentru că în casă, pe când mai era acolo acel străunchi care i lăsase totul bunicului, se ţinea în funcţiune o capelă nu foarte mare, dar suficientă ca să auzi slujba duminicile cu familia, şi venea preotul din sat. Pe urmă, când venise bunicul, care, cu toate că ţinea la ritual, nu era bisericos, capela rămăsese părăsită. Scoseseră din ea

băncile ca să le pună ici-colo prin odăile mari de jos, şi eu, dat fiind că nimeni n-o folosea, îi cerusem bunicului să mă lase să-mi târşâi acolo de prin pod nişte rafturi, ca să-mi pun lucrurile mele – şi mă duceam adesea să mă ascund acolo ca să fac Dumnezeu ştie ce. Aşa încât, atunci când pe urmă parohul din Solara aflase de asta, ceruse să ia de-acolo măcar pietrele sfinte de la altar, ca să evite sacrilegiile, iar bunicul îl lăsase să ia şi o statuie a Fecioarei, vasele, patena şi prapurul.

Într-o după-amiază târziu – era vremea când în jurul Solarei se aflau deja partizanii, şi satul o dată îl stăpâneau ei şi o dată brigăzile Negre, iar în luna aceea de iarnă erau Brigăzile Negre, pe când partizanii se strânseseră sus în Langhe – cineva venise şi-i spusese bunicului că trebuia să ascundă patru băieţi pe care fasciştii îi căutau. Poate că nu erau încă partizani din câte am înţeles, ci nişte inşi stingheri care căutau să treacă pe acolo tocmai ca să ajungă la rezistenţa de sus, din munţi.

Noi şi părinţii nu eram acolo, ne duseserăm pentru două zile în vizită la fratele marnei mele, evacuat la Montarsolo. Erau numai bunicul, Masulu, Maria şi Amalia, iar bunicul le pusese pe cele două femei să jure că n-aveau să vorbească niciodată despre ceea ce urma să se-ntâmple, ba chiar le trimisese la culcare. Numai că Amalia se prefăcuse că se duce să se culce şi se apucase să spioneze în vreun loc. Băieţii aceia sosiseră pe la ora opt, bunicul şi Masulu îi băgaseră în Capelă, le dăduseră ceva să mănânce, apoi se duseseră să ia nişte cărămizi şi nişte găleţi cu mortar şi singuri, chiar dacă nu erau de meserie, zidiseră uşa, punând în dreptul ei mobila aceea, care înainte stătea în altă parte. Abia terminaseră ei, şi sosiseră cei din Brigăzile Negre.

„Dac-aţi şti ce feţe aveau! Din fericire, cel care comanda era un om distins, purta până şi mănuşi, şi cu bunicul s-a purtat civilizat, pentru că se vede că i se spusese că era unul care avea pământ, şi câine pe câine nu-l mănâncă. S-au învârtit pe ici şi pe colo, s-au urcat până şi în pod, dar se vedea că se grăbeau şi o făceau numai de formă, ca să spună că au fost şi acolo, pentru că trebuiau să se mai ducă şi pe la

alte case din sat, unde credeau ei că era mai uşor ca noi, ţăranii, să-i fi ascuns pe vreunul de-ai noştri. N-au descoperit nimic, cel cu mănuşi s-a scuzat pentru deranj, a zis trăiască Ducele, iar bunicul dumneavoastră şi tatăl meu, care erau nişte pui de lele, au zis trăiască Ducele, şi amin."

Cât timp rămăseseră acolo sus cei patru clandestini? Amalia nu ştia, ea rămăsese mută şi surdă, ştia doar că timp de câteva zile ea şi Maria trebuiseră să pregătească nişte coşuri cu pâine, salam şi vin, apoi, la un moment dat, gata. Când ne întorseserăm noi, bunicul spusese pur şi simplu că podeaua Capelei era pe cale să cedeze, fuseseră puse nişte întărituri provizorii, iar zidarii închiseseră intrarea ca să evite ca noi, copiii, să mergem să ne învârtim pe-acolo şi să păţim ceva.

Bine, i-am spus Amaliei, am explicat misterul. Dar dacă intraseră, clandestinii trebuiau să şi iasă, iar Masulu şi bunicul le duceau până şi de mâncare. Deci odată zidită uşa, trebuie să fi rămas un loc de acces pe undeva.

„Vă jur că nici măcar nu mă întrebasem dacă treceau şi prin cc gaură. Ceea ce făcea domnul bunic al dumneavoastră, pentru mine era bun făcut. Închisese? Închisese, şi pentru mine Capela nu mai exista, ba chiar nu există nici acum, iar dacă dumneavoastră nu mă făceaţi să vorbesc, era ca şi cum aş fi uitat cu totul de ea. Şi pe urmă, de ce vorbiţi de closet?"

„De acces, de o trecere, pe unde intrau şi ieşeau."

„Păi, poate că treceau mâncarea prin fereastră şi ăia trăgeau coşul cu frânghia şi i-au lăsat să iasă tot pe fereastră în altă noapte, după aia. Nu?

„Nu, Amalia, pentru că altfel, o fereastră ar fi rămas deschisă, dar dimpotrivă, e clar că toate sunt închise de dinăuntru."

„Mereu am spus eu că dumneavoastră eraţi cel mai deştept dintre toţi. La asta nu mă gândisem, ia te uită. Şi atunci pe unde treceau tăticul meu şi cu domnul bunic?"

„Ei, da, *that is the question*."

„Poftim?"

Fie şi cu patruzeci şi cinci de ani întârziere, Amalia îşi pusese problema just. Însă trebuia s-o rezolv eu singur. Am dat târcoale în jurul întregii case ca să identific vreo uşiţă, vreo gaură, vreo gratie, am străbătut din nou în lung şi-n lat camerele şi coridoarele din aripa centrală, parter şi primul etaj, am percheziţionat ca unul din Brigăzile Negre parterul şi etajul aripii Amaliei. Nimic.

Nu trebuia să fii Sherlock Holmes ca să ajungi la singurul răspuns posibil: în Capelă se intra şi prin pod. Capela ducea în pod printr-o scăriţă numai a ei, numai că în pod gura fusese ascunsă bine. Asta pentru Brigăzile Negre, dar nu şi pentru Yambo. Cum să-ţi închipui că mă întorceam eu din călătorie, bunicul ne spunea că nu mai era Capela, şi eu mă mulţumeam cu asta, cu atât mai mult cu cât pare că pusesem acolo lucruri dragi inimii mele? Scotocitor de poduri cum eram, pesemne cunoşteam bine trecerea, şi continuasem să mă duc în Capelă, chiar cu mai multă plăcere decât înainte, pentru că devenise ascunzătoarea mea, şi odată ajuns acolo, nimeni nu mă mai găsea.

Nu rămânea decât să mă urc din nou în pod şi să-i explorez aripa dreaptă. Tocmai atunci începea o ploaie torenţială, deci nu era prea cald. Puteam să fac cu mai puţină osteneală o muncă nu prea uşoară, pentru că era vorba să mut tot ceea ce grămădiseră acolo, şi în aripa aceea colonială nu sunt piese de colecţie, ci lucruri de toată mâna, uşi vechi, grinzi salvate de la vreo restructurare, vălătuci de sârmă veche ghimpată, toalete cu oglindă sparte, grămezi de pături vechi ce abia se mai ţineau la un loc cu şnur şi pânză cerată, copăi şi laviţe inutilizabile, roase de veacuri de cari şi puse una peste alta. Mutam lucrurile din loc, căzeau peste mine scânduri, m-am zgâriat în cuie ruginite, dar de treceri secrete nici vorbă.

Apoi m-am gândit că nu trebuia să caut o uşă, pentru că nici o uşă nu putea să se deschidă în pereţi, care dădeau spre exterior în toate cele patru părţi, pe laturile lungi şi pe laturile scurte. Atunci, dacă nu era o uşă, era o gură de pod. Prost am fost să nu mă gândesc dinainte, aşa se întâmpla şi în Biblioteca Copiilor Mei. Nu trebuia să inspectez pereţii, ci

podeaua.

Uşor de spus, podeaua era mai rău decât pereţii, trebuia să dau jos unele de peste altele sau să calc în picioare cam de toate, alte scânduri aruncate în dezordine, plase de pe la nu ştiu ce pat sau prici, acum distruse, mănunchiuri de vergele de fier pentru construcţii, jugul foarte vechi al unui bou, până şi o şa de cal. Iar printre toate astea, cocoloaşe de muşte, moarte încă de anul trecut, care fugiseră acolo la primul frig, ca să reziste, şi nu reuşiseră. Ca să nu mai spun de pânzele de păianjen care se întindeau de la un perete până la celălalt, precum pânzele altădată somptuoase ale unei case vrăjite.

Luminatoarele se aprindeau de fulgere foarte apropiate, şi împrejur se făcuse întuneric – chiar dacă până la urmă nu plouase şi furtuna se descărcase în altă parte. Turnul alchimistului, misterul castelului, prizonierele din Casabella, misterul lui Morande, Turnul de miazănoapte, secretul omului de fier, moara cea veche, misterul gravuri în acqua-forte... Dumnezeule, eram în mijlocul unei furtuni adevărate, poate un fulger făcea să cadă tot acoperişul pe mine, iar eu trăiam totul ca un librar anticar. Podul Anticarului, aş fi putut scrie o altă poveste iscălindu-mă Bernage sau Catalany.

Din fericire, la un moment dat m-am împiedicat: sub un strat de lucruri fără nici o formă era un fel de treaptă. Am dat totul la o parte, julindu-mă la mâini şi iată răsplata pentru băiatul cel curajos: un chepeng. Pe acolo trecuseră bunicul, Masulu şi fugarii, şi pe acolo cine ştie de câte ori trecusem eu, retrăind aventuri deja visate pe atâtea foi de hârtie. Ce copilărie minunată!

Chepengul nu era mare şi se trăgea în sus cu uşurinţă, chiar dacă am stârnit un nor de praf, pentru că în interstiţiile acelea se adunaseră de-acum aproape cincizeci de ani de pulbere. Ce trebuie să se afle sub un chepeng? O scăriţă, elementar, dragă Watson, şi nici măcar prea abruptă, chiar şi pentru membrele mele acum anchilozate de două ore de tracţiuni şi îndoituri – sigur, pe vremea aia făceam totul dintr-o săritură, dar acum mă apropii de şaizeci de ani, şi

uite că mă purtam de parcă aş fi fost tot un copil în stare să-şi roadă unghiile de la picioare (jur că nu mă gândisem niciodată la asta, dar mi se pare normal ca, stând în pat pe întuneric, să încerc să-mi bag în gură degetul mare de la picior, măcar din pariu).

Pe scurt, am coborât. Era un întuneric aproape complet, abia dungat de câte un fir de lumină ce trecea prin obloanele care acum nu se mai închideau bine. În obscuritate, spaţiul acela părea imens. M-am dus repede şi am deschis ferestrele: Capela, aşa cum era de prevăzut, e mare cât biroul bunicului şi cămăruţa mea puse la un loc. Erau acolo resturile unui altar din lemn aurit, despodobite, şi de altar mai erau şi acum sprijinite patru saltele: paturile fugarilor, cu siguranţă, dar din ei nu rămânea altă urmă, semn că această Capelă mai fusese locuită şi după aceea, cel puţin de mine.

În lungul peretelui dinspre ferestre am văzut nişte rafturi de lemn nelăcuit, pline de tipărituri, jurnale sau reviste în teancuri de înălţimi inegale, ca şi cum ar fi fost vorba de colecţii diferite, în mijloc – o măsoaie lungă, cu două scaune. Alături de ceea ce trebuia să fie uşa de la intrare (marcată de zidăria sălbatică construită într-o oră de bunicul şi de Masulu, cu mortarul care ieşea în afară printre cărămizi – în fond, ar fi putut să niveleze totul cu mistria, pe partea dinspre coridor, dar nu şi pe partea dinăuntru) era un întrerupător de lumină. L-am învârtit fără speranţă şi, într-adevăr, nu s-a aprins nimic, chiar dacă din tavan atârnau la distanţe regulate câteva becuri sub abajururile lor albe. Poate că în cincizeci de ani şoarecii roseseră firele, dacă reuşiseră să ajungă până acolo prin chepeng – dar şoarecii, se ştie... Poate că bunicul şi Masulu stricaseră totul atunci când zidiseră uşa.

La ora aceea, lumina zilei era de-ajuns. Mă simţeam ca Lord Carnavon care pune piciorul după milenii în mormântul lui Tutankhamon şi singura problemă era să nu fie înţepat de vreun scarabeu misterios care ar fi rămas acolo la pândă timp de milenii. Înăuntru toate erau aşa cum, probabil, le lăsasem eu ultima dată. Mai mult, nu trebuia să deschid prea tare ferestrele, afară de puţinul acela care-mi era

necesar ca să văd, ca să nu tulbur atmosfera aceea adormită.

Nu îndrăznisem încă nici măcar să mă uit la ce era pe rafturi. Orice lucru ar fi fost, era al meu şi numai al meu, altfel ar fi rămas în biroul bunicului, iar unchii mei l-ar fi izgonit în pod. În cazul ăsta, de ce să mai încerci să-ţi aminteşti? Amintirea e soluţia cea mai puţin rea pentru fiinţele omeneşti, pentru care timpul se scurge, iar ceea ce trece e trecut. Eu mă bucuram de minunăţia unui început *ab ovo.* Refăceam lucrurile pe care le făceam atunci, la fel ca Pipino ieşeam din bătrâneţe ca să ajung la prima mea tinereţe. De atunci înainte ar fi trebuit să reţin numai ceea ce avea să mi se-ntâmple după, căci ar fi fost totuna cu ceea ce mi se întâmplase atunci.

În Capelă timpul se oprise, adică nu, se învârtise îndărăt, aşa cum se pun la loc pe ziua precedentă acele unui ceasornic, şi nu contează că ele arată ora patru ca astăzi, e de-ajuns să ştii (şi o ştiam numai eu) că aceea este ora patru de ieri, sau de acum o sută de ani. Aşa se simţea pesemne Lord Carnavon.

Dacă Brigăzile Negre m-ar descoperi acum aici, mă gândeam eu, ar crede că mă aflu în vara lui 1991, în timp ce eu (eu singur) aş şti că sunt în vara lui 1944. Şi chiar şi ofiţerul acela cu mănuşi ar trebui să-şi descopere capul, pentru că e pe punctul să intre în Templul Timpului.

11. Colo sus la Capocabana

Multe zile am petrecut în Capelă, iar când se lăsa seara luam un braţ de lucruri şi mă duceam să mă uit la ele toată noaptea în biroul bunicului, sub lampa cea verde, cu radioul aprins (aşa cum credeam acum), ca să contopesc ceea ce ascultam cu ceea ce citeam.

Rafturile din Capelă conţineau, nu legate, însă bine puse în teancuri ordonate, revistuţele şi cărticelele cu benzi desenate din copilăria mea. Nu erau lucruri ale bunicului, iar datele începeau cu 1935 şi se încheiau în jurul lui 1945.

Poate că, aşa cum îmi închipuisem eu vorbind despre asta cu Gianni, bunicul era omul altor timpuri şi prefera ca eu să citesc Salgari sau Dumas. Iar eu, ca să întăresc drepturile fanteziei mele, ţineam lucrurile alea afară din raza controlului lui. Dar dacă unele publicaţii datau din 1936, când încă nu mă duceam la şcoală, asta însemna că, dacă nu bunicul, altcineva îmi cumpăra revistuţele acelea. Ori poate se iscase o tensiune între bunicul şi părinţii mei, „de ce-i arătaţi toate chestiile alea de două parale?" – iar ei închideau ochii, pentru că unele din lucrurile alea le citiseră şi ei când erau copii.

Într-adevăr, în primul teanc erau unele culegeri anuale din *Curierul celor Mici,* iar numerele din 1936 purtau inscripţia „Anul XXVIII" – nu al Erei Fasciste, ci de la întemeiere. Prin urmare, *Curierul celor Mici* exista încă din primii ani ai secolului şi bucurase copilăria tatălui meu şi a mamei mele – poate că le plăcea mai mult lor să-mi povestească decât mie să-i pun să-mi povestească.

În orice caz, să răsfoiesc *Micul curier* (îmi venea spontan să-l numesc aşa) era ca şi cum aş fi retrăit tensiunile pe care le simţisem în zilele anterioare. Cu absolută indiferenţă, *Micul*

curier vorbea de glorii fasciste şi de universuri fantastice populate cu personaje de basm sau groteşti. Îmi oferea povestiri sau benzi desenate serioase, de absolută ortodoxie lictorică, şi pagini împărţite în pătrate, care, din câte se ştie, erau de origine americană Unică concesie făcută tradiţiei, povestirile care la origine trebuite să fi fost în desene eliminaseră acele *balloons,* rotocoalele albe unde se scriau replicile personajelor, sau le acceptau numai ca decor: toate istorisirile din *Micul curier* aveau lungi didascalii pentru povestirile serioase şi versuri de jocuri de copii pentru istorioarele comice.

Aici începe aventura – lui jupân Bonaventura, şi sigur că ceva îmi spuneau mie faptele acestui domn cu neverosimili pantaloni albi aproape în formă de trapez, care de fiecare dată, ca răsplată binemeritată pentru vreo intervenţie de-a lui absolut întâmplătoare, primea un milion (pe timpul celor o mie de lire pe lună), iar la istorioara următoare era din nou lefter şi aştepta să-i pice altă pleaşcă. Poate că delapida, la fel ca şi jupân Pampurio, care, mulţumit din cale-afară – în fiecare nou episod –, voia să-şi schimbe apartamentul. Acestea, după stil sau după semnătura desenatorului. Îmi păreau povestioare de origine italiană, ca şi aventurile lui Formichino (Furnicel) şi ale lui Cicalone (Greieroi), ale lui Sor Calogero Sorbara care de ducă se prepară, ale lui Martin Muma, mai uşor decât e spuma, care zbura transportat de vânt, ale profesorului Alambicus, ce inventase nemaipomenita arhivopsea, care atunci când o puneai cu pensula dădea viaţă imaginilor, cu casa permanent bântuită de cele mai incomode personaje din trecut, bunăoară un furios Orlando Paladinul, sau un rege de la cărţile de joc, iritat şi răzbunător pentru că fusese sustras din regatul său şi dus în Ţara Minunilor.

Dar cu siguranţă americane erau peisajele suprareale în care se mişca motanul Mio Mao, ştrengarii coloniali Bibi şi Bibò,

CORRIERE dei PICCOLI

SUPPLEMENTO ILLUSTRATO del CORRIERE DELLA SERA Si pubblica ogni settimana

UFFICI DEL GIORNALE VIA SOLFERINO, N. 28 MILANO

PER LE INSERZIONI RIVOLGERSI ALL'AMMINISTRAZIONE DEL «CORRIERE DELLA SERA» - VIA SOLFERINO, 28 - MILANO

Anno XXXI - N. 42 — 15 Ottobre 1933-XVII

Fortunello (Norocel), Arcibaldo şi Petronilla (unde în interioare à la Chrysler Building personajele din pătrate ieşeau din chenar).

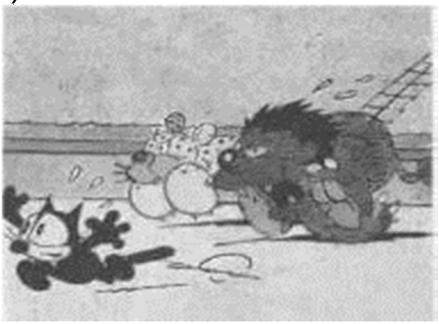

Era incredibil faptul că *Micul curier* îmi propunea şi aventurile soldatului Marmittone (îmbrăcat exact ca soldăţeii mei din Bengodi!) care, din ghinion genetic sau din stupiditatea generalilor galonaţi şi cu mustăţi stil Risorgimento. o sfârşea de fiecare dată în puşcărie.

Prea puţin marţial şi lictoric era acest Marmittone. Şi, cu toate astea, îi era îngăduit să convieţuiască împreună cu alte istorioare care povesteau, în ton nu grotesc, ci epic, despre tineri eroi italieni care se băteau ca să civilizeze Etiopia (în *Ultimul ras*[1] abisinienii ce rezistau invaziei erau numiţi „tâlhari") sau, ca în *Eroul din Villahermosa,* flancau trupele franchiste împotriva unor republicani nemiloşi, toţi în cămăşi roşii. Fireşte că această ultimă istorioară nu-mi spunea că, deşi italienii luptau cot la cot cu falangiştii, alţi italieni se băteau de cealaltă parte, în brigăzile internaţionale

Alături de colecţia *Micului curier* era cea a lui *Vittorioso,* săptămânal, şi a marilor lui albume în culori din 1940 înainte. Deci către vârsta de opt ani trebuie că pretinsesem literatură *adultă,* în formă de benzi desenate.

Schizofrenia era totală şi acolo, se trecea de la delicioase aventuri în Zoolandia, cu personaje ca Giraffone, peştele Aprilino şi micul maimuţoi Jojò, sau de la aventurile eroi-comice ale lui Pippo, Pertica şi Palia, sau ale lui Alonzo

1 Autoritate feudală abisiniana (n. tr.).

Alonzo zis Alonzo, arestat pentru furt de girafă, la ridicarea în slăvi a gloriilor trecute ale ţării noastre şi la povestiri inspirate direct din războiul aflat în curs.

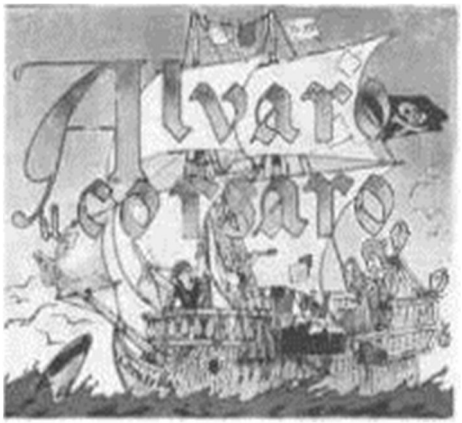

Cele care mă impresionaseră cel mai mult erau povestirile despre Romano legionarul, pentru precizia aproape inginerească a maşinilor de război – avioane, tancuri, torpiloare şi submarine.

Acum devenit priceput prin reconstituirea conflictului din ziarele bunicului, învăţasem să controlez datele. De exemplu, povestirea *Către A.O.I.* începea la 12 februarie 1941. Chiar în ianuarie englezii atacaseră Eritreea, iar în 14 februarie aveau să ocupe Mogadiscio în Somalia, dar, în fine, părea că Etiopia era încă sigur în mâinile noastre, şi era just să muţi eroul (care atunci lupta în Libia) pe frontul african oriental. Era trimis în misiune confidenţială de către ducele d'Aosta, pe

atunci comandant-şef al forţelor din Africa Orientală, să ducă un mesaj secret, şi pleca din Africa de Nord traversând Sudanul anglo-egiptean. Straniu, dat fiind că exista radioul, iar până la urmă avea să se afle că mesajul nu era deloc confidenţial, deoarece spunea „Rezistaţi şi învingeţi”, de parcă ducele d’Aosta îşi pierdea vremea cu fleacuri. Oricum, Romano pleca cu prietenii săi şi trăia diferite aventuri cu triburi sălbatice, cu tancuri englezeşti, dueluri aeriene şi tot ceea ce-i permitea desenatorului să cureţe rugina de pe nişte platoşe înnegrite.

În numerele din martie, când englezii pătrunseseră deja adânc în Etiopia, singurul care părea să nu ştie asta era Romano, care în drumul lui se delecta cu vânătoarea de antilope. La 5 aprilie se abandona Addis Abeba, italienii erau semnalaţi în Galla Sidamo şi în Amara, iar ducele d’Aosta se baricada pe Amba Ala. Romano continua să înainteze drept ca un fus, permiţându-şi până şi capturarea unui elefant. Probabil că el şi cititorii săi credeau că încă mai trebuia să meargă la Addis Abeba, unde însă deja reintrase Negus-ul deposedat de putere cu cinci ani mai înainte. Este însă adevărat că în numărul din 26 aprilie un foc de puşcă îi sfărâmase radioul lui Romano, dar ăsta era semn că mai înainte îl avea, şi nu se înţelege cum de nu fusese pus la curent cu toate întâmplările acelea.

La jumătatea lui mai, cei şapte mii de soldaţi de la Amba Ala, lipsiţi de merinde şi de muniţii, se predau, şi împreună cu ei era luat prizonier şi ducele d’Aosta. Cititorii lui *Vittorioso* puteau să n-o ştie, dar ar fi trebuit să-şi dea seama de asta măcar bietul duce d’Aosta, însă Romano, la 7 iunie, ajunge la el, la Addis Abeba, şi-l găseşte proaspăt ca un trandafir şi iradiind optimism, într-adevăr, ducele citeşte mesajul şi afirmă: „Sigur, şi vom rezista până vom obţine victoria”.

E clar că ilustraţiile fuseseră desenate cu luni de zile înainte, dar, în faţa succesiunii evenimentelor, redacţia lui *Vittorioso* nu avusese curajul să întrerupă episoadele. Se mersese înainte, cu gândul că cei mici rămăseseră neştiutori cu privire la diferitele şi funestele ştiri – şi poate că aşa se şi întâmplase.

A treia colecţie era cea a lui *Topolino (Mickey Mouse),* un săptămânal care, alături de istorioarele lui Walt Disney, publica fapte ale unor Balilla curajoşi, cum ar fi *Musul submarinului.* Dar chiar din unele colecţii anuale din *Topolino* putusem să reconstitui schimbarea care avusese loc către 1941, când în decembrie Italia şi Germania declaraseră război Statelor Unite – m-am dus să mai controlez o dată în jurnalele bunicului, a fost chiar aşa, eu credeam că la un moment dat americanii se făcuseră foc pe înşelătoriile lui Hitler şi intraseră în război, însă nu, Hitler şi Mussolini fuseseră cei care le declaraseră război lor, crezând probabil că au să-i poată elimina în câteva luni cu ajutorul japonezilor.

Întrucât era evident dificil să trimiţi imediat un grup de SS-işti sau de Cămăşi Negre să ocupe New York-ul, se începuse de la războiul împotriva benzilor desenate, de câţiva

ani, şi acele *balloons* dispăruseră, fiind înlocuite de texte puse sub ilustraţii. Pe urmă, aşa cum aveam să văd în alte reviste, de mult dispăruseră în neant personajele americane, înlocuite de imitaţii italiene şi, în fine, şi cred că a fost ultima barieră dureroasă care a căzut, fusese ucis Topolino – Mickey Mouse. De la o săptămână la alta, fără nici un avertisment, aceeaşi aventură a lui Topolino continua ca şi cum nimic nu se întâmplase, dar protagonistul era acum un oarecare Toffolino, omenesc şi nu animal, tot cu patru degete la mână ca animalele antropomorfe ale lui Disney, iar prietenii săi continuau să se cheme Minima, în loc de Minnie, şi Pippo. Se poate spune că toate celelalte personaje, chiar dacă erau umanizate, conservau în numele lor nişte personaje vechi din *Topolino.* Oare cum primisem această prăbuşire a unei lumi? Poate cu cea mai mare linişte, dat fiind că de la un moment la altul americanii deveniseră cei răi. Dar eram conştient, atunci, că Topolino era american? Trebuie să fi trăit un duş scoţian de lovituri de teatru şi, pe când mă agitam la loviturile de teatru din povestirile pe care le citeam, luam drept evidente loviturile de teatru ale Istoriei pe care o trăiam.

După *Topolino* veneau unele colecţii anuale din *Avventuroso,* şi acolo se schimba totul. Primul număr era din 14 octombrie 1934.

Nu puteam să-l fi cumpărat eu, care pe atunci aveam mai puţin de trei ani, şi n-aş spune că mi-l cumpăraseră tăticul şi mămica, pentru că povestirile lui nu erau câtuşi de puţin infantile, erau benzi ilustrate americane concepute pentru un public adult, chiar dacă nu pe deplin dezvoltat. Deci erau exemplare pe care le adunasem mai târziu, schimbându-le pe alte revistuţe. Dar cumpărate de mine, cu câţiva ani mai târziu, erau cu siguranţă revistele ilustrate în format mare cu coperte foarte colorate, în care apăreau diferite scene din povestea conţinută în interior, ca într-un „în curând" cinematografic.

Atât săptămânalul, cât şi revistele ilustrate trebuie să-mi fi deschis ochii asupra unei lumi noi. Începând de la prima aventură, de la prima pagină a primului număr al lui

Avventuroso, intitulată *Distrugerea lumii* Eroul era Flash

Gordon, care, printr-o încurcătură provocată de un anume doctor Zarro, de fapt Zarkov, în original, sfârşea pe planeta Mongo, dominată de un dictator crud şi nemilos Ming, cu nume şi trăsături diabolic asiatice. Mongo: zgârie-nori de cristal care se înălţau pe platforme spaţiale, oraşe submarine, regate ce se întindeau de-a lungul copacilor unei păduri imense şi personaje care mergeau de la Oamcnii-Leu împodobiţi cu coamă, la Oamenii-Şoim şi la Oamenii-Vrăjitori ai Reginei Uraza, toţi îmbrăcaţi cu o sincretică dezinvoltură, fie cu ţinute ce evocau un ev mediu cinema-tografic, ca tot atâţia Robin Hood, fie cu platoşe şi coifuri mai barbare, dar uneori (la curte) în uniforme de cuirasieri sau de ulani sau de dragoni de operetă de la începutul secolului. Şi toţi, buni şi răi, erau înzestraţi în chip incongruent, în acelaşi timp, fie cu arme albe sau cu săgeţi, fie cu minunate puşti cu raze fulgerătoare, aşa cum parafernalele lor puteau să meargă de la carele de luptă prevăzute cu sârmă tăioasă până la rachetele interplanetare cu vârful ca acul şi în culori ţipătoare ca maşinuţele ce se izbesc între ele la Luna Park.

Gordon era frumos şi blond ca un erou arian, dar trebuie să mă fi dat peste cap natura misiunii lui. Până atunci ce eroi cunoscusem? De la cărțile de şcoală până la revistele italiene, erau nişte cutezători care se băteau pentru Duce, şi la comandă duceau dorul morții; în romanele din secolul al XIX-lea ale bunicului dacă le citeam în vremea aceea, erau nişte oameni în afara legii, care luptau împotriva societăţii, aproape întotdeauna pentru interes personal sau din vocaţie către rău – afară poate de Contele de Monte Cristo, care totuşi voia să răzbune nişte nedreptăţi suferite de el, şi nu de comunitate. În fond, cei trei muschetari înşişi, care stăteau de partea celor buni şi cărora nu le lipsea un anume simţ al dreptăţii, făceau ceea ce făceau din spirit de echipă, oamenii Regelui contra oamenilor Cardinalului, pentru câte un beneficiu sau pentru un brevet de căpitan,

Gordon nu, el se bătea pentru libertate împotriva unui despot, poate că pe-atunci puteam să cred că Ming era ca teribilul Stalin, căpcăunul roşu de la Kremlin, dar nu puteam să nu recunosc în trăsăturile lui şi pe cele ale Dictatorului de

acasă dotat cu o incredibilă putere de viaţă şi de moarte asupra celor credincioşi lui. Şi deci cu Flash Gordon trebuie să fi avut prima imagine a unui erou – sigur că asta puteam s-o spun zilele trecute, când am recitit revista, nu atunci – al unui mare război de eliberare purtat într-un Altundeva Absolut, făcând să explodeze asteroizi fortificaţi în galaxii îndepărtate.

Răsfoind alte reviste ilustrate, într-un crescendo de misterioase flăcări ce mă făceau să iau foc de la un fascicul la altul, descopeream eroi despre care cărţile mele de şcoală nu-mi vorbiseră niciodată. Cino şi Franco, care explorau jungla, într-un potpuriu de culori palide, cu cămăşile lor albastre ca cerul purtate de Patrula de Fildeş, sigur, şi ca să potolească triburi neascultătoare, dar în mare parte ca să-i oprească pe negustorii de fildeş şi de sclavi care exploatau populaţiile coloniale (ce de albi răi împotriva oamenilor buni cu pielea neagră!), printre pasionante urmăriri, fie ale unui traficant, fie ale unui rinocer, în care carabinele lor nu făceau *bang bang* sau chiar *poc poc,* ca în benzile noastre desenate, ci *crack crack,* iar acel *crack* trebuia într-un fel să mi se fi imprimat în colţişoarele cele mai ascunse ale lobilor frontali pe care încercam acum să-i fac să se mişte din ţâţâni, pentru că încă mai simţeam sunetele acelea ca pe o promisiune exotică, semnul care mă trimitea către o lume diferită. Încă o dată, nu atât imaginile, cât zgomotele, sau, şi mai exact, transcrierea lor alfabetică avea puterea să-mi evoce prezenţa unei urme ce încă îmi scăpa.

Arf arf bang crack blam buzz cai spot ciaf ciaf clamp splash crackle crackle crunch deleng gosh grunt honk honk cai meow mumble pant plop pwutt roaaar diing rumble blomp sbam buizz schranchete slam puff puff slurp smack sob gulp sprank blomp squit swoom bum thump plack clang tomp smash trac uaaagh vrooom giddap yuk spliff augh zing slap zoom zzzzzzz sniff...

Zgomote. Le vedeam pe toate, răsfoind revistă după revistă. Mă educasem încă de mic pe *flatus vocis.* Printre diferitele zgomote mi-a venit în minte *sguiss,* iar fruntea mea s-a acoperit cu broboane de sudoare. Mi-am privit mâinile, îmi tremurau. De ce? Unde am citit eu sunetul acela? Sau poate că-i singurul pe care nu l-am citit, ci l-am auzit?

Pe urmă m-am simţit aproape acasă, întâlnind revistele cu Omul cu Mască, alias The Phantom, un certat cu legea, dar de partea binelui, înveşmântat aproape homoerotic în colantul lui roşu, cu faţa abia acoperită de o mică mască neagră ce lăsa să se întrevadă albul de fiară al ochilor, dar nu şi pupila, făcându-l astfel şi mai misterios. Trebuie s-o fi făcut cu adevărat să-nnebunească de iubire pe frumoasa Diana Palmesi, la origine Diana Palmer, care de câteva ori ajunsese să-l sărute, simţindu-i cu un freamăt musculatura de erou pe sub materialul veşmântului pe care el nu şi-l scotea niciodată (uneori, rănit de vreun foc de armă, era îngrijit de acoliţii lui sălbatici cu câte un pansament de chirurg, întotdeauna pe deasupra acelui colant, cu siguranţă impermeabil, dat fiind că rămânea aderent chiar şi atunci când ieşea la suprafaţă dintr-o lungă scufundare în mările scăldate în soare ale Sudului).

Însă acele rare săruturi erau momente vrăjite, căci de-ndată Diana îi era într-un fel oarecare sustrasă, fie de vreun echivoc, fie de vreun aspirant rival, fie de alte urgenţe ale ei, de frumoasă călătoare internaţională, şi el nu putea s-o urmeze şi să şi-o facă soţie, legat cum era de un jurământ strămoşesc, condamnat la propria-i misiune: să protejeze

Populaţiile din jungla bengaleză de faptele necinstite ale piraţilor indieni şi ale aventurierilor alb.

Aşa că după, sau în acelaşi timp cu ilustraţiile sau cântecele care mă învăţau cum să-i supun pe abisinienii barbari şi feroce, întâlnisem un erou care trăia frăţeşte cu pigmei: Bandar şi lupta împreună cu ei împotriva colonialiştilor răi – iar Guran, vrăjitorul Bandar, era mult mai înţelept şi mai ajuns la minte decât figurile dubioase cu pielea palidă la a căror înfrângere contribuia, nu ca un Dubat credincios, ci ca partener şi asociat cu drepturi depline în mafia aceea binevoitor justiţiară.

Apoi mai erau şi alţi eroi, care nu păreau deosebit de revoluţionari (dacă aşa putusem să-mi închipui mai zilele trecute creşterea mea politică), ca Mandrake Vrăjitorul, care, dimpotrivă, părea să-şi folosească servitorul negru, pe nume Lotar, cu toate că-l trata ca pe un prieten, ca gardă de corp şi sclav credincios. Dar şi Mandrake, care-i înfrângea pe cei răi cu vrăjitorii şi, făcând un gest, transforma pistolul adversarului într-o banană, era un erou burghez, fără uniforme negre sau roşii, ci întotdeauna pus la patru ace, în frac şi cu cilindru. Şi tot erou burghez era şi Agentul Secret X9, care nu se ţinea pe urmele duşmanilor unui regim, ci-i urmărea pe răufăcători şi pe baronii hoţi pentru a-i apăra pe contribuabili, în *trench coat,* sacou şi cravată, cu pistoale mici şi educate, de buzunar, care uneori apăreau toarte drăguţe chiar şi în mâinile unor doamne blonde, în rochii de mătase, cu gâtul înconjurat de pene şi machiate cu multă grijă.

O altă lume, ce ar fi trebuit să-mi strice limbajul pe care şcoala se străduia să mă facă să-l învăţ corect, deoarece traducerile anglicizante erau într-o italiană aproximativă (zicea un personaj despre Mandrake: „Acesta e regatul lui Saki... Dacă nu greşesc, el poate fi că ne spionează!" – iar prima, sau una dintre primele reviste ilustrate cu Mandrake, numea pe copertă eroul eponim „Mandrache"). Dar ce contează? E clar că în aceste reviste cam agramate întâlneam eroi diferiţi de cei care-mi fuseseră propuşi de cultura oficială, şi poate că prin ilustraţiile acelea în culori vulgare

(dar atât de hipnotice!) fusesem iniţiat într-o viziune diferită a Binelui şi a Răului.

Nu se terminase. Imediat după aceea era o întreagă serie de Albume Aurite cu primele tipărituri din *Topolino,* care se desfăşurau într-un context urban ce nu putea fi al meu (şi nu ştiu dacă pe atunci înţelegeam că era micul orăşel sau marea metropolă americană). *Topolino şi banda plumbuitorilor,* alias *The Plumber's Helper,* (oh, inefabilul domn Tubi!), *Topolino şi gorila Spettro,* alias *Mickey Mouse and the Treasure Hunt, Topolino în casa fantomelor,* după *Mickey Mouse and the Seven Ghosts, Topolino şi comoara Clarabellei,* alias *Mickey Mouse and the races for riches* (iacătă-l, în sfârşit, la fel ca ediţia anastatică din Milano, dar în culori gălbui şi maronii), *Topolino agent al poliţiei secrete,* cu al te cuvinte *Mickey Mouse and the Foreign Legion* – nu pentru că era militar sau ucigaş, ci pentru că, din datorie civică, accepta să fie amestecat într-o afacere de spionaj internaţional şi trecea prin aventuri teribile în Legiunea Străină, persecutat de trădătorul Grillo Grifi, altfel spus Trigger.

Hawkes, şi de perfidul Gambadilegno (Picior-de-Lemn) – *Topolino hip hip urra, în deşert îţi va găsi moartea...*

Citit mai mult decât toate, judecând după starea periclitată a exemplarului meu, era *Topolino jurnalist,* fost şi el, la origine, *Mickey Mouse Runs His Own Newspaper:* era incredibil că sub regim lăsau să se publice o povestire despre libertatea tiparului, dar se vede că cenzorilor de stat povestirile cu animale nu li se păreau realiste şi periculoase. Unde am auzit eu „e presa, scumpete, şi tu nu poţi să-i faci nimic"? Dar trebuie să fi fost după aceea. În orice caz, Topolino, cu mijloace foarte sărăcăcioase, pune pe picioare *Ecouri din Lume* – un ziar propriu; primul număr iese cu greşeli îngrozitoare de tipar – şi continuă netemător să publice *all the news that's fit to print,* chiar dacă gangsteri fără scrupule şi oameni corupţi din politică încearcă să-l oprească cu orice mijloace. Cine-mi mai vorbise mie, până atunci, de o presă liberă, capabilă să se sustragă oricărei cenzuri?

Unele mistere ale schizofreniei mele infantile începeau să se lămurească. Citeam cărţile de şcoală şi benzile desenate, şi mai ales pe seama acestora din urmă, probabil, îmi construiam cu trudă o conştiinţă civică. Din cauza aceasta, cu siguranţă, păstrasem respectivele fărâme ale istoriei mele dărâmate, chiar şi după război, când îmi căzuseră în mână (poate aduse de trupele americane) pagini din ziare de pe acolo, cu benzi colorate duminicale, care mă făceau să cunosc alţi eroi, cum ar fi Li'l Abner sau Dick Tracy.

Cred că editorii noştri de dinainte de război nu îndrăzneau să le publice pentru că aspectul era ultragios modernist şi evoca ceea ce naziştii numeau artă degenerată.

Crescut în vârstă şi înţelepciune, m-oi fi apropiat pe urmă de Picasso, stimulat de Dick Tracy?

Sigur că nu la stimulentul benzilor desenate de atunci, cu excepţia lui Cordon. Reproducerile, poate că extrase direct din publicaţii americane, şi fără a plăti drepturi, erau prost tipărite, adesea cu contururi confuze, cu culori îndoielnice. Ca să nu mai spun de alte pagini, după interzicerea importurilor de pe coastele duşmane, când Omul cu Mască apărea acum în colant verde, rău imitat de un desenator de-al nostru şi cu alte caracteristici anagrafice. Şi ca să nu mai spun de eroii autarhici, probabil inventaţi ca să facă faţă panteonului din *Avventuroso,* desenaţi cuminte, chiar dacă la urma urmei erau simpatici, precum uriaşul Dick Fulmine, cu falca exprimând voinţă mussoliniană, care-n ritm de pumni făcea praf tâlhari, cu siguranţă nu de origine ariană, cum erau negrul Zambo, sud-americanul Barreira şi, mai târziu, un Mandrake mefistofelizat, răutăcios şi plin de delicte, Flattavion, cu numele care evoca rase blestemate, pe lângă că erau şi imprecise, şi care înlocuise fracul magului american cu o pălărie şi un palton ca vai de lume, din cele pe care şi le pun ţăranii după lucru. „Hai, porumbeilor drăgălaşi, vemţi încoa'", striga Fulmine la duşmanii săi, toţi cu şepci şi cu sacouri mototolite, şi dă-i şi cară la pumni răzbunători. „Dar ăsta-i un demon", ziceau bandiţii, până ce în beznă apărea cel de-al patrulea arhi-inamic al lui Fulmine, Mască Albă, care-l lovea în ceafă cu un ciocan de lemn sau cu un sac de nisip, iar Fulmine se prăbuşea zicând „Acc...!". Dar pentru puţin timp, deoarece, cu toate că era pus în lanţuri într-o celulă în care apa urca ameninţătoare, dintr-o singură încordare de muşchi scăpa de la strâmtoare, şi puţin după aceea deja captura şi preda comisarului (un omuleţ cu capul rotund şi cu mustaţa mai mult bancară decât hitleriană) întreaga bandă legată fedeleş, aşa cum se cuvine.

Apa care urcă în celulă trebuie să fi fost un topos al benzilor desenate din orice ţară. Simţeam un fel de rug în

piept şi luam în mână revista Juventus, *Cinciul de pică – Ultimul episod din Stegarul Morţii.* Un bărbat în veşmânt de călăreţ, cu o mască roşie în formă de tub care-i acoperea tot capul şi se lărgea într-o mare pelerină roşu-aprins, cu picioarele desfăcute, cu mâinile întinse în sus, legat cu lanţuri la toate membrele de pereţii unei cripte, pe când cineva dăduse drumul unei vine de apă subterană, menită să-l acopere puţin câte puţin.

Dar ca apendice la aceleaşi cărticele ilustrate erau şl alte povestiri în episoade, cu un stil ce intriga şi mai mult. Una se intitula *Pe mările Chinei,* iar protagoniştii erau Gianni Martini şi fratele lui, Mino. Mi s-o fi părut ciudat că doi tineri eroi italieni aveau aventuri într-o zonă în care noi nu aveam colonii, printre piraţi orientali, răufăcători cu nume exotice şi femei foarte frumoase, cu nume şi mai exotice, ca Drusilla şi Burma. Dar cu siguranţă că mi-am dat seama de calitatea diferită a desenului. În puţinele benzi americane, poate adunate de la soldaţi în ’45, am văzut pe urmă că povestirea se chema *Terry and the Pirates.* Paginile italieneşti erau din 1939, deci încă de pe atunci era impusă italienizarea povestirilor străine. În mica mea colecţie de material străin am remarcat, între altele, că în anii aceia francezii îl traduseseră pe Flash Gordon sub numele de Guy l’Eclair.

Nu mai reuşeam să mă dezlipesc de copertele şi de ilustraţiile acelea. Era ca şi cum ai fi la un party şi ai avea impresia că i recunoşti pe toţi, având o senzaţie de *déjà vu* la fiecare faţă pe care o întâlneşti dar fără să poţi spune când l-a întâlnit pe fiecare şi cine este – şi cu ispita de a exclama în fiecare clipă ce mai faci, bătrâne, întinzând mâna, dar retrăgând-o imediat, de teamă să nu comiţi vreo gafă.

E jenant să revizitezi o lume în care te nimereşti pentru prima oară: e ca şi cum te-ai simţi reîntors în casa altora.

Nu citisem în continuare, nici luându-mă după date, nici după serii şi personaje. Citeam în salturi, mă întorceam îndărăt, treceam de la eroii *Micului curier* la cei ai lui Watt Disney, mi se-ntâmpla să compar o poveste patriotică cu isprăvile lui Mandrake luptând contra lui Cobra. Şi tocmai întorcându-mă la *Micul curier,* la povestea ultimului *ras,* cu eroicul avangardist Mario împotriva lui Ras Aitù, am văzut o ilustraţie la care inima mi s-a oprit şi am simţit ceva foarte asemănător unei erecţii – sau, mai bine zis, ceva şi mai liminar, cum trebuie să i se petreacă cuiva afectat de *impotentia coeundi.* Mario îi scapă lui Ras Aitù, luând o cu sine pe Gemmy, o femeie albă, soţia sau concubina *ras*-ului, care a înţeles acum că viitorul Abisiniei este în mâinile salvatoare şi civilizatoare ale Cămăşilor Negre. Aitù, furios din cauza trădării femeii ticăloase (care însă a devenit în sfârşit bună şi virtuoasă), dă ordin să fie arsă casa în care se ascund cei doi fugari. Mario şi Gemmy reuşesc să se urce pe acoperiş, şi de acolo Mario zăreşte un arbore euforbia uriaş. „Gemmy, spune el, agaţă-te de mine şi închide ochii!”

Nu te poți gândi că Mario avea intenţii necurate, mai ales într-un moment ca acela. Însă Gemmy, ca orice eroină de benzi desenate, era îmbrăcată într-o tunică moale, un soi de peplu, care-i descoperea umerii, braţele şi parte din sâni. Aşa cum atestau cele patru ilustraţii dedicate fugii şi saltului periculos, se ştie, peplurile, mai ales dacă-s de mătase, se ridică mai întâi deasupra gleznei şi apoi pe pulpă, iar dacă o femeie se agaţă de gâtul unui Avangardist şi îi este frică, strânsoarea aceea nu poate să devină decât o îmbrăţişare spasmodică, cu obrazul ei, bineînţeles parfumat, pus pe ceafă lui asudată. Astfel, în cea de-a patra ilustraţie, Mario se ţinea de o cracă de euforbia, preocupat numai să nu cadă în mâinile duşmanului dar Gemmy acum în siguranţă, se abandona şi, ca şi cum fusta ar fi avut o despicătură, piciorul stâng se întindea acum gol până la genunchi, descoperind frumoasa pulpă a gambei, făcută şi mai elegantă şi alungită ca un fus de un pantof cu toc cui, pe când din dreptul se zărea numai glezna – dar cum din cochetărie gamba i se înălţa în unghi drept către coapsa rotunjită, rochia (poate ca efect al vântului înfocat al dunelor) îi adera umed pe corp, în aşa fel încât făcea evidentă curba ademenitoare şi încheietura piciorului întreg. E de necrezut ca desenatorul să nu fi fost conştient de efectul erotic pe care tocmai îl crea, şi cu siguranţă că se lua după anumite modele cinematografice, sau chiar după femeile lui Gordon, întotdeauna împlătoşate în rochii foarte mulate şi pline de pietre preţioase.

Nu puteam spune dacă aceea era imaginea cea mai tulburătoare pe care o văzusem vreodată, dar cu siguranţă (dacă data din *Micul curier* era 20 decembrie 1936) era prima. Nici nu puteam susţine că la patru ani aş fi avut deja o reacţie fizică, vreo înroşire, vreun oftat de adoraţie, dar cu certitudine imaginea aceea fusese pentru mine prima revelaţie a eternului feminin, aşa încât mă întreb dacă după aceea mai putusem să mă aplec la pieptul mamei mele cu inocenţa dinainte.

NON VI RESTA CHE SCEGLIERE, ME O LA MORTE - SE FOSTE INTELLIGENTE NON CI PENSERESTE DUE VOLTE!

LO ZIO E' STATO FERITO!
VERAMENTE?

Un picior care iese de sub o rochie lungă şi mătăsoasă, aproape transparentă, şi scoate în relief curbele trupului. Dacă aceea fusese imaginea primordială, lăsase ea vreun semn?

Mă apucasem să reparcurg pagini şi pagini deja examinate, şi căutam cu ochii cele mai mici rosături de pe fiecare margine, amprente palide de degete asudate, îndoituri, urechiuşe în colţul superior al foii, să citesc rosături pe suprafaţă ca şi cum aş fi trecut de mai multe ori cu degetele.

Şi am găsit o serie de picioare care ies prin despicăturile multor veşminte femeieşti: despicate sunt croielile veşmintelor la femeile lui Mongo, atât la Dale Arden, cât şi la Aurora, fiica lui Ming, şi la odaliscele care înveseleau festinurile imperiale, tot despicate sunt şi luxoasele neglijeuri ale doamnelor peste care dădea Agentul Secret X9, despicate tunicile tulburătoarelor copile din Banda Aeriană, *Sky Band Pirates,* risipită mai apoi de Omul cu Mască, tot despicat se ghicea a fi veşmântul negru şi elegant de seară al seducătoarei Dragon Lady în *Terry şi piraţii...* Am visat cu siguranţă la aceste femei lascive, pe când cele din revistele italieneşti arătau gambe lipsite de mister, sub o fustă care ajungea până la genunchi şi pe nişte tocuri enorme de plută. *Dar picioarele, picioarele...* Care din ele îmi deşteptaseră primele impulsuri, cele ale frumoaselor micuţe şi ale frumuseţilor de la noi de-acasă pe bicicletă, sau cele ale femeilor de pe alte planete şi din îndepărtate megalopolisuri? Era evident că trebuie să mă fi sedus mai mult frumuseţile intangibile decât frumuseţea fetei, sau a doamnei mature, de la uşa de-alături. Dar cine oare putea s-o spună?

Dacă am dat frâu liber închipuirii cu privire la vecina de la uşa de-alături sau la fetele ce se jucau în grădinile de lângă casă, asta a rămas un secret al meu, despre care industria editorială n-a avut, şi nici n-a dat, vreo ştire.

La sfârşitul teancurilor de benzi desenate am tras afară o serie de numere desperecheate ale unei reviste pentru femei *Novella,* pe care, cu siguranţă, o citea mama. Lungi poveşti de

dragoste, rafinate ilustraţii cu femei şi oameni de lume cu profil britanic şi fotografii de actriţe şi de actori. Totul într-o culoare maronie jucată în mii de nuanţe, şi maronie era şi litera textelor. Copertele erau o galerie de frumuseţi din epocă, eternizate în prim-plan, iar la una inima mi s-a strâns rapid ca sub muşcătura unei limbi de foc. N-am putut rezista imboldului de a mă apleca peste faţa aceea şi de a-mi pune buzele pe ale ei. N-am simţit nici o senzaţie fizică, dar aşa trebuie să fi făcut pe furiş în 1939, la şapte ani, fiind cu siguranţă de pe atunci în prada anumitor nelinişti. Semăna acel chip cu Sibilla? Cu Paola? Cu Vanna, dama cu hermelină, şi cu altele, la adresa cărora Gianni zâmbise dispre-ţuitor, spunându-mi numai numele, Cavassi, librăreasa ame-ricană de la Salonul de carte din Londra, Silvana, sau mica olandeză frumoasă pentru care mă dusesem de trei ori înadins la Amsterdam?

Poate că nu. Trebuie să-mi fi format cu siguranţă, cu ajutorul atâtor imagini care mă răpiseră, o figură ideală şi, dacă aş fi putut să am dinainte toate chipurile femeilor pe care le iubisem, aş fi putut extrage din ele un profil arhetip, o Idee niciodată atinsă, dar urmărită toată viaţa. Ce anume era asemănător între chipul Vannei şi cel al Sibillei? Poate mai mult decât părea la prima vedere, poate cuta maliţioasă a unui zâmbet, felul în care li se vedeau dinţii pe când râdeau, gestul cu care-şi aranjau părul. Ar fi fost de-ajuns felul în care-şi mişcau mâinile...

Femeia pe care abia o sărutasem în efigie era dintr-un aluat diferit. Dacă aş fi întâlnit-o în momentul acela, n-aş fi socotit-o demnă nici măcar de o privire. Era vorba de o fotografie, iar fotografiile apar mereu datate, n-au imponderabilul platonic al unui desen, care te lasă doar să ghiceşti. Prin ea nu sărutasem imaginea unui obiect de iubit, ci autoritatea sexului, evidenţa buzelor, marcate de un machiaj ţipător. Nu fusese un sărut tremurat şi neliniştit, fusese modul sălbatic de a recunoaşte prezenţa cărnii. Trebuie să fi uitat imediat episodul, ca pe ceva tulbure şi prohibit, pe când Gemmy abisiniana îmi apăruse ca o figură tulburătoare, dar distinsă, o fermecătoare prinţesă îndepărtată, de privit, nu de atins.

Atunci cum se făcea că păstrasem revistele acelea ale mamei? Probabil că în adolescenţa târzie, poate deja elev de liceu, întorcându-mă la Solara, mă angajasem în recuperarea a ceea ce încă de pe atunci mi se părea un trecut îngropat şi-mi dedicam zorii tinereţii urmăririi paşilor pierduţi ai copilăriei. Eram deja condamnat la recuperarea memoriei, numai că atunci era un joc, cu toate madlenele mele la dispoziţie, iar acum, în schimb, e o competiţie disperată.

În Capelă înţelesesem oricum ceva despre descoperirea mea şi despre libertatea şi sclavia cărnii. Bine, fusese şi un mod de a fugi de defilările în uniformă şi de imperiul asexuat al îngerilor Păzitor

Asta era tot? Afară de ieslea din pod, de exemplu, nimic nu-mi vorbea încă despre sentimentele mele religioase, şi mi

se părea imposibil ca un copil să nu le nutrească, chiar dacă era educat într-o familie laică. Şi nu identificasem nimic care să mă fi condus la ceea ce se întâmplase din 1943 înainte. S-ar putea ca tocmai între 1943 şi 1945, după ce Capela fusese zidită, eu să fi hotărât să ascund aici mărturiile cele mai intime ale unei copilării care şi aşa se prelungea mult în duioşia amintirii: eram aproape să îmbrac toga virilă, intrând în vârsta adultă chiar în vârtejul anilor celor mai întunecaţi, şi hotărâsem să păstrez într-o criptă un trecut căruia dezisesem să-i dedic nostalgiile mele de adult.

Printre atâtea cărţi cu Cino şi Franco, îmi picase în sfârşit în mână ceva care mă făcuse să mă simt în pragul unei revelaţii finale. Revista ilustrată, cu copertă multicoloră, se intitula *Misterioasa flacără a reginei Loana.* Acolo era explicaţia misterioaselor flăcări care mă agitaseră după trezirea din accident, iar călătoria la Solara căpăta în sfârşit un sens.

Am deschis cartea şi-am dat peste povestea cea mai insipidă pe care a putut s-o conceapă vreodată mintea omenească. Era o povestire dezlânată care scârţâia din toate încheieturile, acţiunile erau repetitive, toţi se aprindeau de nişte iubiri subite, fără nici o noimă, Cino şi Franco pe de o parte erau puţin fermecaţi de regina Loana, iar pe de altă parte o considerau o fiinţă malefică.

Cino şi Franco, împreună cu doi amici, în centrul Africii, ajung într-un regat misterios unde o regină tot atât de misterioasă păstrează o flacără cum nu se poate mai misterioasă

care îngăduie o viață lungă, sau de-a dreptul nemurirea, dar fiind că peste un trib sălbatic Loana domneşte, pururea frumoasă, de două mii de ani.

Loana intra în scenă la un anumit moment, şi nu era nici atrăgătoare, nici neliniştitoare: îmi evoca mai degrabă anumite parodii de varieteu din timpuri trecute, pe care le văzusem recent la televizor. În restul povestirii, până când se arunca, bolnavă de iubire, într-o prăpastie fără fund, inutil enigmatică, Loana se flutura de colo-colo prin acţiunea aceea de cârpăceală, fără farmec şi fără psihologie. Voia numai să se mărite cu un prieten al lui Cino şi Franco care semăna (ca două picături de apă) cu un prinţ pe care-l iubise cu două mii de ani înainte şi pe care-l ucisese şi apoi îl împietrise, pentru că rezistase farmecelor ei. Nu se înţelegea de ce Loana avea nevoie de o sosie modernă (care, mai presus de toate, n-o voia nici el, deoarece se îndrăgostise la prima vedere de sora ei), din moment ce prin flacăra ei misterioasă putea să redea viaţa iubitului mumificat.

De altfel, aşa cum văzusem în alte benzi desenate, atât femeile fatale, cât ş bărbații satanici de rigoare (cum era Ming faţă de Dale Arden) nu voiau niciodată să posede, să violenteze, să închidă în haremul lor sau să se unească trupeşte cu obiectul poftelor lor. Voiau întotdeauna să se căsătorească cu el. Era ipocrizia protestantă din originalele americane sau excesul de pudoare impus traducătorilor italieni de un guvern catolic angajat într-o bătălie demografică?

Ca să ne întoarcem la Loana, urmau felurite catastrofe finale, misterioasa flacără se stingea pentru totdeauna şi adio nemurire pentru protagoniştii noştri, care mai bine nu mai trepădau atâta ca să ajungă până acolo, asta şi pentru că la sfârşit se părea că nu le păsa cine ştie ce că au pierdut flacăra, şi să mai zici că începuseră tot tămbălăul ăla ca s-o găsească, dar poate că paginile avute la dispoziţie se terminaseră, cartea oricum trebuia să se sfârşească într-un fel şi autorilor nu le mai dădea deloc în gând de ce şi pentru ce începuseră.

În fine, o poveste cum nu se poate mai neroadă. Dar evident că mi se întâmplase ca şi cu domnul Pipino. Citeşti

când eşti mic o întâmplare oarecare, pe urmă o faci să crească în memorie, o transformi, o sublimezi şi poţi să-ţi alegi ca mit un fapt lipsit de orice sevă. Într-adevăr, ceea ce evident fecundase memoria mea adormită nu fusese povestea în sine, ci titlul. O expresie cum era *misterioasa flacără* mă ferme-case, ca să nu mai spun de numele atât de dulce, Loana, chiar dacă în realitate era o mică zgaibă capricioasă travestită în baiaderă. Trăisem toţi anii copilăriei mele – şi poate şi după aceea – cultivând nu o imagine, ci un sunet. După ce uitasem de Loana cea „istorică", continuasem să urmăresc nimbul oral al altor flăcări misterioase. Şi după mulţi ani, cu memoria dată peste cap, reactivasem numele unei flăcări ca să definesc reverberarea unor delicii uitate.

Ceaţa stătea tot înlăuntrul meu, străpunsă când şi când de ecoul unui titlu.

Tot umblând ici şi colo, am răsfoit un album legat în pânză, de format lunguieţ. Era de-ajuns să-l deschizi ca să înţelegi că era vorba de o colecţie de timbre. Cu siguranţă a mea, deoarece purta în deschidere numele meu şi data la care, probabil, începusem să le strâng, 1943. Albumul era de factură aproape profesională, cu foile mobile, şi era organizat pe ţări, în ordine alfabetică. Timbrele erau prinse cu un fel de limbă, dar unele, piese ale poştei italiene din anii aceia, cu care îmi inaugurasem, poate, sezonul meu filatelic, găsindu-le pe plicuri sau pe ilustrate, erau îngroşate şi aspre pe dos, parcă încleiate cu ceva. Se vede că la început le lipeam pe vreun caiet oarecare folosind gumă arabică. Apoi, evident, învăţasem cum se face, căutasem să salvez scheletul acela de colecţie băgând foile caietului în apă, timbrele se dezlipiseră, dar păstraseră semnele indelebile ale nepriceperii mele.

Că după aceea învăţasem cum se face mi-o spunea un volum care se afla sub album, un exemplar al Catalogului Yvert şi Tellier, din 1935. Probabil că făcea parte din pacotila bunicului. Evident, catalogul era deja desuet pentru un colecţionar serios din 1943, dar sigur că devenise preţios pentru mine, care învăţam din el nu preţurile aduse la zi şi ultimele emisii, ci metoda sau modul de catalogare.

De unde luam timbrele în anii aceia? Mi le pasase bunicul sau se puteau cumpăra de la magazin plicuri cu piese asortate, aşa cum se-ntâmplă azi pe la tarabele din via Armorari şi Cordusio din Milano? Probabil că-mi investeam toate resursele mele atinse de risc la vreun vânzător de ilustrate din oraş, care vindea chiar colecţionarilor cu caş la gură, şi deci piesele acelea care mie mi se păreau fabuloase erau monedă curentă. Sau poate că în anii aceia de război, fiind blocate toate schimburile internaţionale – şi la un moment dat şi cele de acasă –, circula pe piaţă, la preţ mic, material de o oarecare valoare, vândut de vreun pensionar ca să poată să-şi cumpere unt, un pui, o pereche de pantofi.

Albumul acela trebuie să fi reprezentat pentru mine, înainte de a fi un obiect venal, un receptacul de imagini onirice. O fervoare arzătoare mă asalta la fiece figură. Altfel decât atlasele vechi. Pe albumul acela îmi imaginam mările albastre cu chenar de purpură ale lui Deutsch-Ostafrika, într-o împletitură de linii ca de covor arab vedeam pe un fond verde-închis casele din Bagdad, pe un câmp albastru-închis încadrat cu roz admiram profilul lui George al V-lea, stăpân al Bermudelor, în tonuri de cărămiziu ars mă subjuga faţa unui paşă bărbos ori a unui sultan sau rajah din Bijawar State, poate unul dintre prinţii indieni ai lui Salgari, dar de ecouri salgariene se îmbogăţea cu siguranţă micul dreptunghi verde ca mazărea din Labuan Colony, poate citeam despre războiul început pentru Danzig pe când mânuiam timbrul de culoarea vinului ştampilat cu numele Danzig, citeam *five rupies* pe cel din statul Indore, dam drumul închipuirii despre pirogi indigene ciudate care se distingeau pe fondul de micşunea-ruginită al unei bucăţi din British Solomon Islands. Fabulam pe marginea unui peisaj din Guatemala, a unui rinocer din Liberia, a unei alte ambarcaţiuni sălbatice care domina pe timbrul mare din Papua (cu cât e mai mic statul, cu atât e mai mare timbrul, tocmai învăţam eu), şi mă întrebam unde se aflau locuri ca Saargebiet sau Swaziland.

Danzig
LABUAN

Călătoream, prin lumea largă în acei ani în care eram închişi de nişte bariere de netrecut, strânşi între două armate în luptă, numai prin intermediul timbrului Erau întrerupte până şi contactele feroviare, poate că de la Solara se putea ajunge în oraş numai pe bicicletă, iar eu treceam în zbor de la Vatican la Porto-Rico, din China până în Andorra.

Ultima tahicardie m-a apucat în faţa a două umbre din insulele Fiji. Nu erau mai frumoase sau mai urâte decât altele. Unul reprezenta un sălbatic, altul avea harta insulelor Fiji (oare cum pronunţam?). Poate că mă costaseră lungi şi obositoare schimburi şi le iubeam mai mult decât pe altele, poate eram impresionat de precizia hărţii geografice care-mi vorbea de insule ale comorii, poate că învăţasem numai din acele mici dreptunghiuri numele niciodată auzit al respectivelor teritorii. Mi se pare că Paola spusese că aveam un fix: voiam ca într-o zi să merg în insulele Fiji, consultam planşele agenţiilor de voiaj, dar amânam mereu, pentru că era vorba să te duci până-n cealaltă parte a globului, iar să te duci pentru mai puţin de o lună nu avea sens

Rămâneam cu ochii aţintiţi pe cele două timbre, şi mi-a venit spontan să cânt cântecul pe care-l ascultasem cu câteva zile înainte, *Colo sus la Capocabana.* Iar odată cu cântecul a revenit şi numele lui Pipetto. Ce anume lega timbrele de cântec şi pe acesta de numele, numai de numele lui Pipetto?

Secretul Solarei era că la orice pas ajungeam în pragul unei revelaţii şi mă opream pe buza unei prăpăstii cu gura invizibilă, ascunsă în ceaţă. Exact ca Vallone, mi-am spus eu. Ce anume era Vallone?

12. Acum vine ce-i mai bun

Am întrebat-o pe Amalia dacă ştia ceva despre vreun Vallone. „Sigur că ştiu”, a răspuns. „Vallone... Sper însă că nu v-a venit ideea să vă duceţi acolo, pentru că era periculos şi când eraţi dumneavoastră mic, darmite acum, când, cu permisiunea dumneavoastră, nu mai sunteţi un băieţaş, acolo se poate întâmpla să şi mori. Luaţi seama că eu îi telefonez doamnei Paola, hm...”

Am liniştit-o. Voiam numai să ştiu ce anume era.

„Vallone? Ajunge să vă uitaţi pe fereastra de la cămăruţa dumneavoastră şi se vede la o distanţă vârful unui deal unde se află San Martino, care-i un sătuc, acolo, dar ce zic eu sătuc, un cătunaş de o sută de oameni, cel mult, toţi sunt nesuferiți, dacă vreţi să ştiţi, cu o tălănguţă mai lungă decât e satul de lat, pentru că-şi dau atâtea aere că au acolo trupul fericitului Antonino, care pare o roşcovă, cu faţa neagră ca o balegă uscată, scuzaţi-mi cuvântul, şi de sub veşmânt îi ies degetele care par nişte beţe, iar bietul tata zicea că acum o sută de ani scoseseră afară de sub pământ pe unul care deja puţea, i-au dat cu cine ştie ce porcărie pe el şi l-au pus sub sticlă ca să câştige ceva de pe urma pelerinilor, las’ că nici aşa nu se duce nimeni acolo, ştiţi câte parale dă lumea pe fericitul Antonino, care, la o adică, nici nu-i un sfânt din părţile astea, ci s-au dus să şi-l ia din calendar punând degetul unde s-a nimerit.”

„Dar Vallone?”

„Vallone e-aşa că la San Martino ajungi numai pe-o şosea care-i tot urcuş, că până şi acum se trudesc maşinile. Drumul nu-i ca la noi, creştinii lui Dumnezeu, să te-nvârţi în jurul dealului şi, o curbă după alta, ajunge sus. Măcar de-ar fi. Nu, acolo o iei în sus ţinând-o drept, sau aproape, şi din

cauza asta e un chin. Şi ştiţi pentru ce-i aşa? Pentru că pe partea pe care urcă drumul, dealul San Martino are copaci şi câteva vii pe care au trebuit să facă întărituri ca să poată să se ducă să le cultive fără să lunece rostogol la vale cu dinapoiul pe pământ, dar în toate părţile alelalte dealul dă-n jos ca-n văgăună, e totuna de rugi şi de tufe şi de bolovani, că n-ai unde pune piciorul, şi ăla-i Vallone, Valea Adâncă, unii au şi murit acolo pentru că s-au riscat fără să ştie ce naiba să-i ia era. Şi vara mai e cum mai e, dar când vine ceaţă, decât să mergi pe Vallone, mai bine iei o funie şi te spânzuri numaidecât de-o grindă de la pod, pentru că măcar mori mai repede. Că şi dacă are vreunul curaj, se duce el acolo, dar acolo-s ielele."

Era pentru a treia oară când Amalia îmi vorbea despre iele, dar la fiece întrebare parcă încerca să se eschiveze, şi nu înţelegeam dacă era dintr-o temere sacră sau pentru că, la urma urmelor, nu ştia nici ea ce erau. Trebuiau să fie vrăjitoare, care la înfăţişare erau nişte băbătii singuratice, dar când se lăsa noaptea se adunau în viile cele mai povârnite şi în locuri blestemate, aşa cum e Vallone, ca să facă niscai vrăji cu pisici negre, capre sau vipere. Rele cum e otrava, se distrau să-l vrăjească pe cel care le stătuse lor în curmeziş şi-l făceau să-i iasă rău recolta.

„Odată una se făcuse o pisică şi intrase într-o casă de-aici, luând cu ea un copil. Aşa că un vecin, care se temea şi pentru copilul lui, şi-a petrecut nopţile lângă leagăn cu o secure, şi când a intrat pisica, i-a tăiat gheruţa cât ai zice peşte. Atunci îi vine aşa un gând rău şi se duce el până la o bătrână care nu sta aşa departe, şi-a văzut că din mânecă nu i se vedea mâna şi-a întrebat că de ce, cum se face, şi aia dă-i şi scuză-te, că se lovise cu secera tăind la buruieni, dar el a zis staţi să văd şi eu un pic, şi ea nu mai avea mână. Pisica era ea, şi-aşa că ăia din sat au luat-o şi au ars-o."

„Dar e-adevărat?"

„Adevărat sau nu, mie aşa mi-o povestea bunica, chiar dacă de data aia bunicu-meu s-a întors acasă strigând ielele, ielele, pentru că se-ntorcea de la birt cu impermeabilul pe umăr şi din când în când cineva îl apuca de mânecă şi nu-l

lăsa să mai meargă, dar bunică-mea i-a zis taci din gură, prăpăditule, că nu eşti altceva, erai beat turtă şi te duceai dintr-o parte-n alta pe cărare, aşa că-ţi băgai mâneca-n crengile copacilor, nici pomenealã de iele, şi dă-i şi snopeşte-l. Eu nu ştiu dacă toate istoriile astea-s adevărate, însă era odată la San Martino un preot care cam se ţinea de spiritisme de-alea, ştiţi, pentru că era mason, ca toţi preoţii, şi el cu ielele se cam avea bine, însă dacă făceai pomană pentru biserică, îţi făcea slujbă de desfacere şi stăteai liniştit un an de zile. Doar un an, eh, şi după aia altă pomană."

Totuşi, problema cu Vallone ăsta, a explicat Amalia, era că, atunci când mergeam pe doisprezece-treisprezece ani, mă urcam eu acolo cu o ceată de derbedei ca şi mine, care făceau război cu cei din San Martino şi voiau să-i surprindă urcând pe partea aceea. Treaba e că, dacă ea mă vedea când mă duceam acolo, mă aducea înapoi acasă în spinare, dar eu eram ca un şarpe şi nimeni nu ştia niciodată prin ce găuri mă ascundeam.

Poate de aceea s-a întâmplat că, gândindu-mă la o margine şi la o râpă, mi-a venit în minte Vallone. Însă şi în cazul ăsta era vorba tot numai de un cuvânt. Pe la jumătatea dimineţii nici nu mă mai gândeam la Vallone. Telefonaseră din sat că sosise un pachet recomandat pentru mine. Coborâsem să-l iau. Pachetul venea de la birou, erau şpalturile catalogului. Am profitat ca să trec pe la farmacist: tensiunea crescuse din nou la şaptesprezece. De vină fuseseră emoţiile din Capelă. Am hotărât că aveam să-mi petrec ziua în linişte, şi şpalturile erau o ocazie bună. Însă tocmai şpalturile au riscat să-mi facă tensiunea să crească până la optsprezece, şi poate or fi şi reuşit.

Cerul era acoperit şi se putea sta bine în grădină. Tolănit şi în largul meu, am început să verific. Şpalturile nu erau încă paginate, dar textele erau impecabile. Ne prezentam la următoarea *rentrée* din toamnă cu o bună ofertă de cărţi de valoare. Bravo, Sibilla.

Tocmai voiam să trec peste o ediţie aparent neînsemnată de opere ale lui Shakespeare, când m-am oprit asupra titlului: *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories, &*

Tragedies. Published according to the True Original Copies. Eram gata să fac un infarct. Sub portretul bardului, editorul şi data: „London, Printed by Isaac Iaggard and Ed. Blount. 1623”. Am controlat prezentarea, măsurile (34,2 pe 22,6 centimetri, erau margini foarte generoase): tunete din Hamburg, mii de fulgere, *sakkaroa,* păi ăla era intruvabilul in-folio din 1623!

Orice anticar, şi cred că şi orice colecţionar, îşi face visuri din când în când, gândindu-se la bătrânica de nouăzeci de ani. E o bătrânică cu un picior în groapă, n-are o liră, nici măcar să-şi cumpere medicamente, vine şi-ţi spune că vrea să vândă nişte cărţi ale străbunicului ei care i-au rămas în pivniţă. Tu te duci să te uiţi mai mult din scrupul, sunt vreo zece volume de mică valoare, când aşa, deodată, îţi pică în mână un in-folio mare şi legat prost, cu o copertă din pergament din cale-afară de uzată, apărătorile de copertă dispărute, încheieturile periclitate, colţuri mâncate de şoareci, multe pete. Te frapează cele două coloane în gotică, numeri rândurile, sunt patruzeci şi două, te uiţi repede la colofon... Este Biblia la 42 de rânduri a lui Gutenberg, prima carte care a fost tipărită vreodată în lume. Ultimul exemplar care a mai circulat pe piaţă (celelalte sunt acum păstrate la vedere în biblioteci celebre) a bătut nu ştiu câte miliarde recent la o licitaţie, şi l-au adjudecat nişte bancheri japonezi, cred, care l-au închis imediat în seif. Un nou exemplar, aflat încă în liberă circulaţie, n-ar avea preţ. Poţi să ceri cât vrei, un fantastilion de miliarde.

Tu te uiţi la bătrânică, înţelegi că dacă i-ai da zece milioane, tot ar fi fericită, dar te mustră conştiinţa: îi oferi o sută, două sute de milioane, cu care ar putea să se mai pună pe picioare pentru puţinii ani care-i mai rămân de trăit. Apoi, firește, odată ajuns acasă, cu mâinile tremurânde, n-ai şti ce să faci cu ea. Ca să vinzi cartea ar trebui să mobilizezi marile case de licitaţie, care ţi-ar mânca o felie cine ştie cât de mare din câştig, şi cealaltă jumătate ţi s-ar duce pe taxe, ai vrea s-o ţii pentru tine, dar n-ai putea s-o arăţi nimănui, deoarece, dacă s-ar răspândi zvonul, ai avea hoţii din jumătate de lume la uşa casei, şi ce plăcere ar mai fi să ai lucrul ăla miraculos

şi să nu poţi să-i faci să plesnească de invidie pe ceilalţi colecţionari? Dacă te gândeşti s-o asiguri, leşini. Ce trebuie să faci? S-o dai în gestiune Primăriei, ca s-o pună, ce ştiu eu, într-o sală de la Castelul Sforza, într-o vitrină blindată, cu patru gorile înarmate care o supraveghează zi şi noapte. Astfel ai putea să te duci să-ţi priveşti cartea *ta* numai în mijlocul unei mulţimi de oameni aflaţi în grevă care vor să vadă de aproape lucrul cel mai rar din lume. Şi tu ce faci, îi dai un cot vecinului şi-i spui că acea carte e a ta? Merită oare?

Atunci te gândeşti nu la Gutenberg, ci la acel in-folio al lui Shakespeare. Or fi ceva mai puţine miliarde, dar e cunoscut doar colecţionarilor, ar fi mai uşor şi de ţinut, şi de vândut. In-foliul lui Shakespeare: visul numărul doi al oricărui bibliofil

La cât îl evalua Sibilla? Înmărmuream: un milion, ca pe o cărţulie oarecare. E cu putinţă să nu-şi fi dat seama ce anume avea în mână? O dau afară, o dau afară, murmuram furios.

I-am telefonat, întrebând-o dacă-şi dădea seama ce anume era itemul 85 din catalog. Părea căzută din nori, era ceva din secolul al XVII-lea, nici măcar prea grozav la vedere, ba chiar era foarte mulţumită că-l vânduse deja chiar după ce-mi expediase şpalturile, cu doar douăzeci de mii de lire reducere din preţ, şi acum trebuia să fie scos din catalog, pentru că nu era nici măcar vreun lucru din acelea pe care le laşi acolo şi scrii dedesubt „vândut”, numai aşa, ca să se vadă că aveai piese bune. Eram gata s-o mănânc de vie, până ce ea s-a pus pe râs şi a zis că nu trebuia să-mi fac tensiunea să urce.

Era o glumă. Introdusese fişa aceea ca să vadă dacă citeam cu atenție şpalturile şi dacă memoria mea cultă mai era în bună stare. Râdea ca o ştrengăriță, mândră de farsa ei – care, între altele, repeta unele renghiuri celebre, aflate în uz între noi, fanaticii, şi există cataloage care au intrat şi ele în anticariat tocmii pentru că propuneau o carte imposibilă, sau inexistentă, şi căzuseră în plasă până şi experţii.

Sunt lucruri de goliarzi, am mai spus eu, dar acum

începeam să mă destind. „O să mi-o plăteşti. Însă restul fişelor e perfect, n-are rost să ţi le trimit înapoi n-am corecturi de făcut. Trecem la tipărire, mulţumesc.”

M-am relaxat: lumea nu se gândeşte, dar unuia ca mine, în starea în care mă aflu, chiar şi o glumă nevinovată ar putea să-i provoace atacul final.

În timp ce-mi terminam convorbirea la telefon cu Sibilla, cerul se făcuse livid: venea altă furtună, de data asta de-adevărat. Cu o lumină ca asta, eram scutit de obligaţia sau de tentaţia de a mă mai duce în Capelă. Totuşi, puteam să-mi petrec cel puţin o oră în podul încă luminat de lucarne, măcar aşa, ca să mai scotocesc.

Am fost premiat cu o altă cutioaie, fără nimic scris pe ea, înjghebată de unchii mei, plină cu reviste ilustrate. Am dus jos totul şi m-am apucat să răsfoiesc într-o doară, aşa cum se face în anticamera unui dentist.

Priveam figurile din unele reviste de cinema, cu multe fotografii de actori. Erau, fireşte, filmele italiene, şi aici în deplină şi paşnică schizofrenie, pe de o parte filme de propagandă ca *Asediul Alcazarului* şi *Luciano Serra, pilot,* pe de alta pelicule cu oameni de lume în smoking, femei foarte cochete, în *liseuses* candide, şi un mobilier de lux, cu telefoane albe lângă paturi voluptuoase – într-o epocă în care îmi închipui că telefoanele încă mai erau toate negre şi fixate pe pereţi.

Dar erau şi fotografii din filme străine, şi am simţit o foarte vagă flacără văzând faţa senzuală a lui Zarah Leander sau pe cea a Kristinnei Sonderbaum din *Oraşul de aur / Goldene Stadt.*

în fine, multe poze din filme americane, cu Fred Astaire şi Ginger Rogers care dansau ca nişte libelule, şi cu John Wayne cel din *Umbre roşii* între timp reactivasem şi ceea ce consideram eu radioul meu, ignorând cu ipocrizie gramofonul care-i făcea să cânte, şi identificasem printre discuri nişte titluri care-mi sugerau ceva. Dumnezeule, Fred Astaire dansa şi o săruta pe Ginger Rogers, dar în acelaşi ani Pippo Barzizza şi orchestra lui cântau nişte melodii pe care eu le cunoşteam, pentru că fac parte din educaţia muzicală a tuturor. Acela era jazz, fie el şi italienizat, discul acela intitulat *Seninătate* era o adaptare a lui *Mood Indigo,* celălalt care îşi lua titlu de contrabandă, *Cu stil* era *In the mood,* şi cel cu numele *Tristeţile Sfântului Ludovic* (care, al IX-lea sau Gonzaga?) era *Saint Louis Blues.* Toate fără cuvinte, mai puţin cele destul de stângace din tristeţile Sfântului Ludovic, ca să nu trădeze originea unei muzici aşa de puţin ariene.

În fine, între jazz, John Wayne şi benzile desenate din Capelă, copilăria mea se petrecuse învăţând că trebuia să-i blestem pe englezi şi să mă apăr de negroteii americani care voiau s-o mânjească pe Venus din Milo şi, în acelaşi timp, mă adăpam din mesajele care veneau de pe celălalt mal al oceanului.

De pe fundul cutiei am extras şi un pachet de scrisori şi vederi adresate bunicului. Am avut un moment de ezitare, pentru că mi se părea ceva sacrileg să pătrund în secretele acelea personale. Pe urmă mi-am spus că bunicul era destinatarul, nu autorul acelor scrisori, şi că autorilor nu le datoram nici un respect.

Am foiletat misivele acelea, fără speranţa să găsesc în ele ceva important, însă iată: răspunzându-i bunicului, acele persoane, probabil prieteni în care avea încredere, menţionau lucruri despre care le scrisese el, şi astfel bunicului i se contura un portret mai precis. Începeam să înţeleg ce anume gândea, ce tip de prieteni frecventa sau cultiva prudent de la distanţă.

Însă numai după ce am văzut sticluţa am fost în stare să

reconstitui fizionomia „politică” a bunicului Mi-a luat ceva timp, pentru că povestirea Amaliei trebuia extrasă cu încetul, însă erau nişte scrisori din care ideile bunicului transpăreau clar, şi reieşeau din unele aluzii la trecutul lui. Şi, în sfârşit, un corespondent, căruia bunicul îi povestise în ’43 episodul final cu uleiul, îl felicita pentru frumoasa ispravă.

Deci. Mă sprijinisem cu spatele la ferestre, având biroul dinainte şi rafturile pe fundal. Abia atunci observasem că pe dulapul pe care-l aveam în faţă se afla o sticluţă înaltă de vreo zece centimetri, un flacon de medicamente sau vreun parfum de altădată, de sticlă fumurie.

Devenit curios, urcându-mă pe un scaun, mă dusesem s-o iau. Dopul înşurubat era ermetic închis şi, mai purta şi acum urmele roşii ale unei închideri mai vechi cu ceară. Când te uitai înăuntru şi o scuturai, părea să nu mai conţină nimic. Am deschis-o, cu oarecare greutate, şi am zărit înlăuntrul ei un fel de pete mici de materie închisă la culoare. Puţinul miros care încă se mai degaja dinăuntru era hotărât neplăcut, ca de ceva putred şi uscat de decenii,

Am chemat-o pe Amalia. Nu ştia nimic despre asta? Amalia a ridicat ochi şi braţele la cer şi s-a pus pe râs. „Ah, mai era tot acolo uleiul de ricin!”

„Ulei de ricin? Era un purgativ, aşa cred...”

„Cum să nu, şi vi-l dădeau de multe ori şi dumneavoastră, copiilor, dar câte o linguriţă, tocmai ca să puteţi să ieşiţi afară dacă vi se oprea ceva la burtică. Şi imediat după aia, două linguroaie de zahăr, ca să treacă gustul ăla. Dar domnului bunic al dumneavoastră îi dăduseră mai mult, nu numai sticluţa asta de-aici, ci pe puţin de trei ori pe-atâta!”

Am pornit de la faptul că Amalia, care-l auzea mereu pe Masulu povestind istoria asta, începea spunând că bunicul vindea ziare. Nu, erau cărţi nu ziare, ziceam eu. Şi ea tot insista (cel puţin aşa înţelegeam eu) că întâi el vindea ziare. Pe urmă mi-am dat seama de echivoc. Prin satele acelea vânzătorul de ziare încă mai e numit *giurnalista.* Ea zicea *giurnalista,* şi eu traduceam vânzător de ziare. Însă Amalia repeta ceea ce auzise povestindu-i-se, iar bunicul era cu adevărat ziarist, din cei care lucrau la ziare.

Aşa cum apărea şi din corespondenţă, făcuse asta până în 1922, iar ziarul era un cotidian sau o revistă socialistă. Pe timpurile acelea, chiar în apropierea iminentă a Marşului asupra Romei, huliganii fascişti dădeau roată pe-acolo cu câte un retevei şi le netezeau spinarea celor subversivi. Însă celor pe care voiau cu adevărat să-i pedepsească le dădeau să bea câte o doză bună de ulei de ricin, ca să-i purgheze de ideile lor sucite. Nu o linguriţă, ci măcar o litră. Şi se întâmplase atunci că cei din echipele de asalt fasciste dăduseră buzna în sediul ziarului unde lucra bunicul: calculând că el trebuia să se fi născut în jurul lui 1880, în '22 avea cel puţin vreo patruzeci de ani, în timp ce justiţiarii lui erau nişte ţângăi cu mult mai tineri, făcuseră totul harcea-parcea, inclusiv maşinile din mica tipografie, aruncaseră mobilele pe fereastră şi, înainte de a evacua localul şi a-i închide uşa cu două scânduri bătute în cuie, îi luaseră pe cei doi redactori prezenţi, îi bătuseră pe săturate şi apoi le dăduseră ulei de ricin.

„Nu ştiu dacă vă daţi seama, domnişoru' Yambo, bietul om pe care-l fac să bea chestia aia, dacă mai izbuteşte să se-ntoarcă acasă pe picioarele lui, nu mă-ntrebaţi unde-şi petrece zilele după aia, trebuie să fi fost o umilire cum nu se mai poate spune, nu trebuie să-i faci una ca asta la o fiinţă omenească."

Se ghicea, din sfaturile pe care i le scria un prieten milanez, că din momentul acela (dat fiind că fasciştii câştigaseră cu câteva luni mai târziu) bunicul se hotărâse să lase jurnalele şi viaţa activă, îşi făcuse prăvălioara lui de cărţi vechi şi o dusese bine şi liniştit vreo douăzeci de ani, vorbind sau scriind despre politică numai cu prietenii de încredere.

Însă nu uitase cine-i turnase cu mâna lui uleiul în gură, în timp ce ciracii acestuia îi ţineau nasul astupat.

„Era unul, Merlo, domnu' bunic al dumneavoastră a ştiut-o întotdeauna, şi timp de douăzeci de ani nu l-a scăpat din ochi."

Într-adevăr, unele scrisori îl informau pe bunicul despre afacerile lui Merlo. Îşi făcuse mica lui carieră de centurion al Miliţiei, se ocupa de aprovizionări, şi ceva trebuie să-i fi

rămas lui lipit de degete, pentru că-şi cumpărase o casă la ţară.

„Scuză-mă, Amalia, am înţeles povestea cu uleiul, dar ce anume era în sticluţa?"

„Io n-am îndrăzneală să spun, domnişoru' Yambo, era ceva urât..."

„Dacă trebuie să-nţeleg treaba asta, trebuie să-mi spui, Amalia, fă un efort."

Şi atunci, tocmai pentru că eram eu, Amalia a încercat să-mi explice. Bunicul se întorsese acasă cu trupul moleşit de ulei dar cu spiritul neîmblânzit. La primele două deşertări n-avusese timp să se gândească la ceea ce făcea, şi-şi dăduse afară până şi sufletul. La a treia sau la a patra deşertare, hotărâse să facă treaba mare într-un vas. Şi în vas cursese ulei amestecat cu treaba aia care iese când cineva a luat un purgativ, după cum explica Amalia. Bunicul golise un flacon de apă de trandafiri al neveste-sii, îl spălase bine şi scursese în el atât uleiul, cât şi treaba aia de-acolo. Înşurubase capacul, astupase bine cu ceară, aşa încât licoarea să nu se evapore şi să-şi păstreze buchetul, cum se face la vinuri.

Păstrase sticluţa în casa lui de la oraş şi, odată evacuaţi cu toţii la Solara, şi-o adusese m birou. Se vede că Masulu gândea la fel ca el şi cunoştea povestea, pentru că de fiecare dată când intra în birou (Amalia trăgea cu ochiul sau cu urechea) se uita la sticluţă, apoi la bunicul, şi făcea un gest: întindea mâna înainte, cu palma în jos, apoi o rotea din încheietură aşa încât să vină cu palma-n sus şi spunea pe un ton ameninţător: „*S'as gira...*" ceea ce voia să spună *se si gira,* dacă-ntr-o zi o să se-ntoarcă roata... Iar bunicul, mai ales în ultimii ani, răspundea: „Se-ntoarce roata, se-ntoarce, dragă Masulu, ăia au şi debarcat în Sicilia...".

CORRIERE DELLA SERA

Le dimissioni di Mussolini

Badoglio Capo del Governo

UN PROCLAMA DEL SOVRANO

Il Re assume il comando delle Forze Armate - Badoglio agli Italiani: "Si serrino le file intorno a Sua Maestà vivente immagine della Patria„

L'annunzio alla Nazione

La parola di Vittorio Emanuele

Precisa e chiara consegna

VIVA L'ITALIA

Soldato del Sabotino e del Piave

Manifestazioni a Roma

L'esultanza di Milano

Venise pînă la urmă 25 iulie. Marele Consiliu îl băgase pe Mussolini în corzi cu o seară înainte, regele îl concediase, doi carabinieri îl urcaseră într-o ambulanţă şi-l duseseră cine ştie unde. Fascismul se terminase. Puteam reevoca momentele acelea ducându-mă să pescuiesc în colecţia de ziare. Titluri de-o şchioapă, prăbuşirea unui regim.

Lucrul cel mai interesant era să văd ziarele din zilele următoare. Dădeau ştiri pline de satisfacţie despre mulţimi care dărâmau statuile Ducelui de pe piedestaluri sau spărgeau cu ciocanele fasciile lictorilor de pe faţadele clădirilor publice, şi pe ale ierarhilor regimului ce se îmbrăcaseră în civil şi dispăruseră din circulaţie. Cotidiane care, până la 24 iulie, dădeau asigurări asupra splendidei solidarități a poporului italian strâns în jurul Ducelui său, pe 30 gungureau de bucurie pentru dizolvarea Camerei Fasciilor şi a Corporaţiilor şi pentru eliberarea deţinuţilor politici. E adevărat că de la o zi la alta se schimbase directorul, dar restul redacţiei trebuie să fi fost alcătuit din aceiaşi oameni ca şi înainte. Se adaptau, sau mulţi dintre ei, care timp de ani de zile muşcaseră zăbala, acum aveau parte de satisfacţii depline.

Însă venise şi ceasul bunicului. „S-a-ntors”, îi zisese el lapidar lui Masulu, şi acela înţelesese că trebuia să se apuce de treabă. Chemase doi lungani care-l ajutau pe el la câmp, pe Stivulu şi pe Gigio, amândoi bine legaţi, cu feţele roşii de soare şi de vinul Barbera şi cu nişte muşchi uite-aşa, mai ales Gigio, care, atunci când un car intra într-un şanţ, îl chemau pe el să-l scoată cu mâinile goale, şi le dăduse drumul prin satele vecine, pe când bunicul cobora la telefonul public din Solara şi lua informaţii de la prietenii lui din oraş.

Şi în fine, pe 30 iulie, îi dăduseră de urmă lui Merlo. Casa sau moşia lui de la ţară era la Bassinasco, nu prea departe de Solara, şi acolo se retrăsese, pe furiş, fără să se bage de seamă. Nu fusese niciodată un şef mare, şi putea să spere că va fi uitat.

„Ne ducem pe 2 august”, zisese bunicul, „pentru că

taman pe 2 august, acum douăzeci şi unu de ani, mi-a dat ăla uleiul, şi ne ducem după cină, mai întâi că nu-i aşa cald, şi al doilea pentru că la ora aia Merlo sigur a terminat de mâncat ca un prior, şi-i tocmai momentul să-l ajutăm să mistuie."

Luaseră cabrioleta şi, pe la asfinţit, dă-i către Bassinasco.

Ajunşi la Merlo acasă, bătuseră la uşă, el venise să deschidă cu şervetul cu pătrăţele încă atârnat la gât, cine sunteţi, cine nu sunteţi, bineînţeles că faţa bunicului nu-i spunea nimic, îl împinseseră înăuntru, Stivulu şi Gigio îl făcuseră să stea jos ţinându-i bine braţele la spate şi Masulu îl ţinuse strâns de nas cu două degete, care numai ele singure ajungeau să astupi şi o damigeană.

Bunicul, foarte calm, reevocase povestea din urmă cu douăzeci şi unu de ani, pe când Merlo dădea din cap că nu, ca şi cum ar fi spus că era vorba de o greşeală, că el de politică nu se interesase niciodată. Bunicul, după ce şi-a terminat explicaţia, îi reamintise că lui, înainte de a-i turna ulei în gură, îi dăduseră curaj cu câteva bastoane, ca să zică cu nasul astupat *alalà,* adică „Trăiască! Ura!". El era o persoană paşnică şi nu voia să folosească bastonul, deci dacă Merlo voia să aibă bunătatea să colaboreze, era mai bine ca acel *alalà* să-l zică imediat, şi aşa aveau să se evite scene jenante. Iar Merlo, cu emfaza nazală, strigase *alalà,* unul dintre puţinele lucruri pe care învăţase să le facă.

După care bunicul îi vârâse butelcuţa în gură, făcându-l să înghită tot uleiul, cu porţia aceea de materie fecală care stătea acolo în soluţie, torul bine învechit la temperatura potrivită, anul producţiei una mie nouă sute douăzeci şi doi, marcă de origine controlată.

Ieşiseră în timp ce Merlo sta în patru labe cu faţa spre lespezile din podea, încercând să vomite, dar nasul îi fusese ţinut închis destul de mult timp, pentru ca poţiunea să-i ajungă până-n fundul stomacului.

În seara aceea, la întoarcere, Amalia nu-l mai văzuse niciodată pe bunicul atât de radios. Pare însă că lui Merlo i s-a făcut o frică atât de mare, încât nici după 8 septembrie, când regele ceruse armistiţiu şi fugise la Brindisi, Ducele

fusese eliberat de nemți şi fasciştii se întorseseră, el nu aderase la Republica Socială, şi rămăsese la casa lui să-şi cultive grădina – acu' trebuie să fie mort şi el, amărâtul, zicea Amalia, şi după ea, chiar dacă ar fi vrut să se răzbune şi le-ar fi spus fasciştilor, în seara aia era aşa de înspăimântat, că nu-şi mai amintea nici faţa celui care-i intrase în casă, şi cine ştie pe câţi nu-i făcuse el să bea ulei. „Că, după mine, au mai pus ochii pe el încă vreo câțiva din ceilalţi ani de zile, iar sticluțe ca aia a băut el nu numai una, vă spui eu, credeţi-mă, iar astea-s lucruri că-i trece omului pofta să mai facă politică." Iată deci cine era bunicul, şi asta explica jurnalele subliniate şi ascultările la Radio Londra. Aştepta să se-ntoarcă roata.

În data de 27 iulie am găsit exemplarul unei foi în care sfârşitul regimului era sărbătorit, într-un unic mesaj plin de exultanță, de către Partidul Democraţiei Creştine, Partidul de Acţiune, Partidul Comunist, Partidul Socialist Italian de Unitate Proletară şi Partidul Liberal. Dacă-l văzusem, şi cu siguranţă că-l văzusem, trebuie să fi înţeles dintr-o dată că, dacă acele partide apăreau aşa, un-doi, era semn că existau şi înainte, în clandestinitate, pe undeva. Poate că aşa începusem să înţeleg ce anume era democraţia.

Bunicul ţinuse şi foi ale Republicii din Salo, şi în una dintre ele, *Poporul din Alessandria* (ce surpriză! scria acolo până şi Ezra Pound!), apăreau caricaturi feroce împotriva regelui, pe care fasciştii îl urau nu numai pentru că pusese să-l aresteze pe Mussolini, dar şi pentru că ceruse armistiţiul, fugind în sud şi unindu-se cu anglo-americanii odioşi. Dar desenele se îndârjeau şi împotriva fiului său, Umberto, care-i urmase. Îi reprezentau pe cei doi permanent în fugă, ridicând norişori de pulbere, regele mic, aproape un piticot, prinţul înalt cât o prăjină, iar unul era poreclit Picioruş cu Talpă Iute, şi celălalt Steaua Sa Moştenitorul. Paola mi-a spus că am fost întotdeauna un om cu sentimente republicane, şi se vede că prima lecţie o primisem chiar de la cei care îl făcuseră pe rege să devină împărat al Etiopiei. Bine se spune că necunoscute sunt căile Domnului.

Am întrebat-o pe Amalia dacă bunicul îmi spusese după

aceea povestea cu uleiul. „Cum să nu? Chiar îndată, a doua zi. Era aşa de mulţumit! S-a aşezat pe patul dumneavoastră, abia ce vă treziserăţi, şi v-a spus toată povestea, arătându-vă sticluţa.”

„Şi eu?”

„Şi dumneavoastră, domnişoru’ Yambo, parcă vă văd, cum ar fi acuma, băteaţi din palme şi strigaţi bravo, bunicule, eşti mai tare decât gudònul.”

„Decât gudònul? Ce era asta?”

„Ce ştiu eu? Dar aşa strigaţi, vă jur, de parcă vă văd în faţa ochilor.”

Nu era gudòn, era Gordon. Lăudam în fapta bunicului revolta lui Gordon împotriva lui Ming, tiranul din Mongo.

13. Mică domnişoară palidă

Participasem la aventura bunicului cu entuziasmul unui cititor de benzi desenate. Dar de la jumătatea lui 1943 până la sfârşitul războiului nu mai era nimic prin colecţiile din Capelă. Numai, din 1945, foile volante pe care le adunasem de la eliberatori. Poate că între jumătatea lui ’43 şi jumătatea lui ’45 benzile desenate nu mai apăreau, sau nu ajungeau la Solara. Sau poate că, după 8 septembrie ’43, trebuie să fi asistat la evenimente reale aşa de romaneşti, cu partizani, cu Brigăzile Negre care treceau pe lângă casă, cu primirea de foi clandestine, încât depăşeau ceea ce puteau să-mi povestească revistuţele mele. Ori mă simţeam acum prea mare pentru benzile desenate, şi tocmai în anii aceia am trecut la lectura mai plină de gust, a *Contelui de Monte Cristo* sau a celor *Trei muschetari.*

În orice caz, până atunci Solara nu-mi restituise ceva care să fie cu adevărat numai al meu. Ceea ce redescoperisem era ceea ce citisem, dar aşa cum citiseră şi atâţia alţi. La asta se reducea toată arheologia mea: afară de povestea cu paharul incasabil şi o amuzantă anecdotă despre bunicul (dar nu despre mine), nu-mi retrăisem copilăria mea ci pe aceea a unei generaţii.

Până atunci, lucrurile cele mai clare mi le povestiseră cântecele. M-am dus în birou să-mi deschid radioul, punând discuri luate la întâmplare. Primul cântec oferit era încă una dintre nebuniile acelea vesele care acompaniau bombardamentele:

Aseară, când mă plimbam, iată ce mi s-a-ntâmplat:
un tânăr cam înfumurat
deodată m-a acostat.

M-a invitat să stau în cafenea mai la o parte
şi-apoi cu gândul dus departe
a început să-mi spună aşa:
cunosc şi eu o copiliţă
şi are părul gălbior,
dar n-o să pot să-i spun de-a! meu amor.
Carolina, bunică-mea,
pe vremea ei, spunea ea,
Îndrăgostiţii îi vorbeau aşa:
cum ţi-aş mai sărut
părul tău negru,
gura ta,
şi ochii mari şi sinceri, draga mea.
Însă eu, iată, nu am cum
iubitei mele tot la fel să-i spun
căci are păr de aur, gălbior!

Al doilea cântec era cu siguranţa mai vechi şi mai lacrimogen: pesemne c-o făcuse pe mama să plângă.

O, mică domnişoară palidă,
vecină scumpă de vizavi, de la etajul cinci.
Eu Napoli-l visez în fiecare noapte
şi-s douăzeci de ani de când îi stau departe.

... micuţul meu
tot răsfoind o carte veche de latină
găsi în ea – ghiceşte! – un panseu...
De ce am ochii-n lacrimi eu?
Ah, cine ştie cine e de vină...

Şi eu? Benzile desenate din Capelă îmi spuneau că avusesem revelaţia sexului – dar iubirea? Paola a fost prima femeie din viaţa mea?

Era ciudat că în Capelă nu se afla nimic care să trimită la perioada dintre cei treisprezece şi cei optsprezece ani ai mei. Şi totuşi, în timpul acestor cinci ani, înainte de nenorocire, încă frecventam casa asta.

Mi-a venit în minte că zărisem în treacăt, nu pe etajere, ci sprijinite de altar, trei cutii. Nu făcusem mare caz de ele,

prins cum eram de farmecul colecţiilor mele în culori, dar poate că mai era ceva în care să cotrobăiesc.

Prima cutie era plină cu fotografii din copilăria mea. Mă aşteptam la cine ştie ce revelaţii, dar nu era aşa. Am avut doar o senzaţie de mare şi religioasă emoţie. După ce văzusem la spital fotografiile părinţilor şi pe cea a bunicului în birou, îi identificam pe ai mei, chiar şi la vârste diferite, făcând socoteala după veşminte, recunoscându-i, mai tineri sau mai bătrâni, după lungimea fustelor mamei melc. Eu pesemne că eram copilul acela cu pălărie de soare care zgândărea un melc aşezat pe o piatră; fetiţa aceea mică ce mă ţinea strâns de mână era Ada. Ada şi cu mine eram făpturile îmbrăcate în alb, un fel de frac pentru mine şi un fel de rochie de mireasă pentru ca, în ziua Primei împărtăşanii sau a Miruielii, eu eram cel de-al doilea Balilla de la dreapta, aliniat cu mica puşcă ţinută cu braţul peste piept, cu un picior înainte; şi eram eu, ceva mai mărişor, alături de un soldat american cu pielea neagră care surâdea cu şaizeci şi patru de dinţi, poate primul eliberator pe care-l întâlnisem şi cu care mă eternizasem în poză după 25 aprilie.

O singură fotografie m-a mişcat cu adevărat: era un instantaneu mărit, se vedea asta după reglarea obiectivului, şi reprezenta un copil care se apleca uşor jenat în timp ce o fetiţă mai mică se înălţa pe o pereche de pantofiori albi, îl lua cu braţele de după gât şi-l pupa pe obraz. Aşa ne surprinseseră mama sau tata, în timp cc Ada, spontan, sătulă să mai stea la fotografiat, mă răsplătea cu o afecţiune de soră.

Ştiam că acela eram eu şi aceea era ea, nu puteam să nu mă înduioşez văzând scena respectivă, dar era ca şi cum aş fi văzut-o într-un film şi m-aş fi înduioşat ca un străin în faţa unei reprezentări artistice a iubirii frăţeşti. Aşa cum te înduioşezi când vezi *Angelus* de Millet, *Sărutul* lui Hayez sau pe Ofelia plutind prerafaelită pe un catafalc de narcişi, nuferi şi asfodele.

Erau asfodele? Ce ştiu eu, încă o dată cuvântul e cel care-şi manifestă puterea, nu imaginea. Lumea spune că avem două emisfere în creier, cea stângă, care comandă

raporturile raţionale şi limbajul verbal, şi cea dreaptă, care se ocupă de emoţii şi de universul vizual. Poate că îmi paralizase emisfera dreaptă. Şi totuşi, nu, pentru că iată-mă cum mor şi mă consum în căutarea a ceva, iar căutarea e o pasiune, nu o mâncare ce se consumă rece, cum e răzbunarea.

Am lăsat fotografiile, care-mi inspirau numai nostalgia necunoscutului, şi am trecut la cea de-a doua cutie.

Conţinea iconiţe sfinte, multe cu Domenico Savio, un elev al lui don Bosco, pe care pictorii îl arătau arzând de pietate, înfăţişându-l în portrete cu pantalonii mototoliţi de pungile de sub genunchi, de parcă şi-ar fi ţinut genunchii îndoiţi toată ziua, cufundat în rugăciune. Apoi un volumaş legat în negru, cu muchii roşii, ca un breviar, *Tânărul prevăzător,* de acelaşi don Bosco. Era o ediţie din 1847, destul de zdrenţuită, cine ştie cine mi-o fi dat-o. Lecturi edificatoare şi culegeri de imnuri şi rugăciuni. Multe îndemnuri la puritate, văzută ca o regină a virtuţilor.

Şi în alte opuscule apăreau arzătoare îndemnuri la puritate, invitaţii la a te abţine de la spectacolele dăunătoare, de la frecventarea unor oameni îndoielnici, de la lecturile periculoase. Din toate poruncile, părea că cea mai importantă e cea de-a şasea, să nu săvârşeşti fapte necurate, şi în mod destul de transparent diferitele învăţăminte privind atingerile nepermise ale propriului trup, până la sfatul de a te culca seara cu faţa-n sus, cu mâinile încrucişate pe piept,

pentru ca pântecele să nu apese pe saltea. Rare erau recomandările de a nu avea contacte cu celălalt sex, ca şi cum posibilitatea aceea era îndepărtată, împiedicată de convenţii sociale severe. Duşmanul cel mai mare era, deşi cuvântul era menţionat rar, şi cel mai adesea pun ocolişuri prudente, masturbarea. Un mic manual explica faptul că singurele animale care se masturbează sunt peştii: făcea aluzie, probabil, la însămânţarea exterioară, prin care multe soiuri de peşti împrăştie spermatozoizi şi icre în apă, iar apa se ocupă apoi de fecundare – dar nu înseamnă că bietele vietăţi păcătuiesc copulând în vas necuvenit. Nimic despre maimuţoi, care-s onanişti prin vocaţie. Şi tăcere în privinţa homosexualităţii, ca şi cum să te laşi pipăit de un seminarist nu era păcat.

Am luat în mână şi un exemplar foarte uzat din *Mici martiri,* de don Domenico Pilla. E povestea a doi tinerei credincioşi, el şi ea, care suferă cele mai groaznice torturi din partea masonilor anticlericali juruiţi lui Satana, care vor să-i iniţieze în bucuriile păcatului din ură faţă de sfânta noastră religie. Dar păcatul nu răsplăteşte. Sculptorul Bruno Cherubini, care sculptase pentru masoni Statuia Sacrilegiului, noaptea este deşteptat de apariţia tovarăşului său de depravări Wolfgang Kaufman. După ultima lor orgie, Wolfgang şi Bruno încheiaseră un pact: primul care avea să dispară urma să i se arate prietenului ca să-i spună ce se află pe lumea cealaltă. Şi Wolfgang iese afară *post mortem* din aburii Tartarului, învelit într-un linţoliu, cu ochii ieşiţi din orbite pe faţa lui de gentilom mefistofelic. Din cărnurile lui incandescente emană o lumină sinistră. Fantasma se lasă recunoscută şi vesteşte: „Infernul există, iar eu sunt în el!" Şi-i cere lui Bruno, dacă vrea o dovadă tangibilă, să întindă mâna dreaptă; sculptorul îl ascultă, iar spectrul lasă să-i cadă un strop de sudoare care-i străpunge mâna dintr-o parte în alta, ca şi cum ar fi plumb topit.

Datele cărţii şi ale opusculelor, chiar dacă existau, nu-mi spuneau nimic, pentru că puteam să le fi citit la orice vârstă,

şi deci nu reuşeam să spun dacă asta se întâmplase în anii de la sfârşitul războiului sau după reîntoarcerea în oraş, atunci când mă dedasem la practici religioase. Reacţie la evenimentele din timpul războiului, un mod de a înfrunta

furtunile pubertăţii vreo serie de deziluzii ce mă îndreptaseră către braţele primitoare ale Bisericii?

Singurele fărâme adevărate din mine însumi erau în cea de-a treia cutie. Deasupra, peste toate, câteva numere din *Radiocorriere,* curierul radio din ’47 şi ’48, cu unele programe însemnate şi adnotate. Caligrafia era neîndoielnic a mea, deci paginile acelea îmi spuneau ceea ce voiam numai eu să ascult. Sublinierile, afară de câteva programe nocturne dedicate poeziei, priveau muzica de cameră şi de concert. Erau scurte intermezzo-uri între o transmisie şi alta, dimineaţa devreme, după-amiaza sau seara târziu: trei studii, o nocturnă, iar când mergea bine, o sonată întreagă. Lucruri pentru cei pasionaţi, bune de pus la orele de audienţă scăzută. După război, întors în oraş, mă duceam deci şi pândeam ca la o vizuină ocazii muzicale cu care mă drogam puţin câte puţin, ca să nu deranjez restul familiei. La bunicul erau discuri de muzică clasică, însă cine-mi spune mie că nu le cumpărase după aceea şi tocmai ca să încurajeze noua mea pasiune?

Mai întâi îmi notam ca o iscoadă rarele împrejurări în care puteam să-mi ascult muzica mea, şi cine ştie ce furii mă apucau când mă duceam în bucătărie pentru vreo întâlnire aşteptată de zile întregi şi nu puteam să aud nimic din cauza altor persoane care tropăiau pe-acolo, furnizori buni de gură, femei care frământau sau întindeau coca pentru paste.

Chopin era autorul pe care-l subliniasem cu cea mai mare emfază. Am dus cutia în biroul bunicului, deschizând patefonul şi scala Telefunken-ului meu, şi am început ultima mea cercetare în acordurile *Sonatei în si bemol minor opus 35.*

Sub *Radiocorriere* se aflau nişte caiete din timpul liceului, dintre ’47 şi ’50. Îmi dădeam seama că am avut un profesor de filosofie cu adevărat grandios, pentru că cea mai mare parte din ceea ce ştiu în materie era chiar acolo, în notiţele mele. Pe urmă erau desene şi ilustraţii, glume pe care le făceam cu colegii de şcoală şi fotografii de sfârşit de an, cu clasa, toţi aliniaţi pe trei-patru rânduri, cu profesorii în

centru. Feţele acelea nu-mi spuneau nimic, şi chiar mi-era greu să mă recunosc pe mine însumi, luând-o mai mult prin excludere, agăţându-mă de ultimele şuviţe ale moţului lui Ciuffettino.

Amestecat cu caietele de şcoală, iată şi un alt caiet, care începea cu data 1948, dar vădea diferenţe de caligrafie pe măsură ce-l răsfoiai, aşa că poate conţinea şi texte din cei trei ani următori. Erau poezii.

Nişte poezii atât de urâte nu puteau fi decât ale mele. Acnee juvenilă. Cred că toţi au scris poezii la şaisprezece ani, e o fază de trecere de la adolescenţă la vârsta adultă. Nu mai ştiu unde am citit că poeţii se împart în două categorii: poeţii buni, care la un moment dat îşi distrug poeziile lor urâte şi se duc să vândă puşti în Africa, şi poeţii slabi, care le publică şi continuă să le scrie până la moarte.

Poate că lucrurile nu stau chiar aşa, dar poemele mele erau urâte. Nu oribile sau respingătoare, încât să te gândeşti la un geniu provocator, ci patetic de clare. Merita oare să mă întorc la Solara ca să descopăr că eram un mâzgălitor oarecare? Dar cel puţin un motiv de orgoliu puteam să-l am, îmi închisesem avorturile acelea într-o cutie, într-o Capelă cu intrarea zidită, şi mă apucasem de colecţionarea cărţilor altora. Trebuie să fi fost, pe la optsprezece ani, admirabil de lucid, incoruptibil din punct de vedere critic.

Însă dacă, fie şi înmormântându-le, le păstrasem, înseamnă că ţineam la poemele acelea, într-un fel chiar şi după ce acneea trecuse. Ca mărturie. Se ştie că cine a reuşit să elimine tenia îi conservă capul în soluţie alcoolică, iar alţii fac tot aşa şi cu piatra care le-a fost extrasă din colecist.

Primele erau mici ciorne, revelaţii scurte în faţa farmecelor naturii, cum trebuie să fi avut orice poet începător: dimineţi de iarnă care trimiteau prietenos prin promoroacă un viclean dor de april, culmi de reticenţă lirică despre misterioasa culoare a unei seri de august, multe, prea multe lune, şi un singur moment de pudoare:

Ce faci tu, lună,-n cer, spune-mi ce faci?
Îmi duc şi eu traiul cum pot,

viaţa mea spălăcită,
pentru că sunt un morman
de pământ, de văi moarte
şi de leneşi vulcani
stinşi.

Slavă Domnului, nu eram chiar aşa de prost. Ori poate că abia îi descoperisem pe futurişti, care voiau să ucidă clarul de lună. Însă imediat am citit câteva versuri despre Chopin, despre muzica lui şi despre viaţa dureroasă. Să fim serioşi, la şaisprezece ani nu scrii poezii despre Bach, care s-a pierdut cu firea numa' în ziua în care i-a murit soţia, iar cioclilor, când 1-au întrebat cum să organizeze înmormântarea, le-a răspuns s-o întrebe pe ea. Chopin pare făcut expres ca să facă să lăcrimeze un tânăr de şaisprezece ani: plecarea de la Varşovia cu panglica Constanţei în inimă, moartea care-l paşte în sinăstria din Valnemosa şi numai crescând îţi dai seama că a scris muzică bună, la început plângi.

Următoarele poeme erau despre memorie. Deşi eram cu caşul la gură, deja mă ocupam cu colecţionarea amintirilor, abia-abia decolorate de timp. O poezie spunea:

Îmi edific amintiri.
Viaţa
mi-o-ntind acestui miraj.
În fiece clipă ce trece,
În fiece moment
Întorc uşor o pagină
cu mâna tremurândă.
Iar amintirea-i acea undă
ce încreţeşte iute faţa apei
şi dispare.

Ajungând de multe ori până la capăt, aşa cum trebuie să fi învăţat de la ermetici.

Multe poeme despre clepsidră, care toarce timpul ca pe nişte bale subţiri şi-l predă grânarelor intense ale memoriei, un imn lui Orfeu *(sic)* în care îl avertizam că *nu te-ntorci de două ori în împărăţia amintirii – să regăseşti ciuntită –*

neaşteptata prospeţime – a primului tău furt. Recomandări făcute mie însumi, *nu trebuia să irosesc-nici un moment...* Splendid, a fost de-ajuns o pompare excesivă în arterele mele şi-am risipit totul. În Africa, în Africa, la vândut puşti.

Printre alte mărunţişuri lirice, scriam poezii de dragoste. Iubeam, prin urmare. Sau eram îndrăgostit de iubire, aşa cum se-ntâmplă la vârsta aceea? Însă vorbeam despre o ea, chiar dacă era impalpabilă:

Făptură-nchisă
În taina-aceea care-mi scapă
şi mi te-ndepărtează,
poate c-ai fost născută
ca să trăieşti în aste versuri,
şi nici nu ştii.

Versuri trubadureşti cât cuprinde, şi cu sentimente, la urma urmei, întrucâtva infatuat masculine. Pentru ce făptura respectivă se născuse numai ca să trăiască în bietele melc versuri? Dacă nu exista, eram un paşă monogam care făcea din sexul frumos carne pentru haremul său imaginar, iar în cazurile astea se cheamă masturbare, chiar dacă ejaculezi cu pana de gâscă. Dar dacă Făptura închisă fusese reală şi cu adevărat nu ştiuse? Atunci, întâmpin eu, ca cine era?

Nu mă aflam în faţa unor imagini, ci a unor cuvinte, şi nu simţeam flăcări misterioase numai pentru că regina Loana mă dezamăgise. Dar ceva simţeam eu, încât puteam anticipa anumite versuri pe măsură ce înaintam cu lectura: *într-o zi vei dispărea – şi poate-a fost un vis.* O figură de ficţiune poetică nu dispare niciodată, scrii ca s-o faci eternă. Dacă mă temeam să nu se destrame, era pentru că poezia era un delicat Ersatz pentru ceva de care nu reuşeam să mă apropii. *Imprudent, am clădit – pe nisipul mişcător al momentelor – în faţa unui chip, doar un chip – Dar nu ştiu dacă să deplâng acea clipă – în care m-am osândit să-mi fabric o lume.* Lumea mi-o fabricam cu, dar ca să primesc în ea pe cineva..

Citeam, într-adevăr, o descriere care era prea detaliată ca să se refere la o creatură fictivă:

Trecea neştiutoare, cu-o tunsoare nouă
la păr, era în mai,
şi c-un student alături
(era bătrân, înalt şi blond)
despre plasturele de la gât
zicea glumind cu prietenii
c-avea sifilis.

Iar mai încolo se pomenea de o jachetă galbenă, de parcă era viziunea îngerului Celei de-a Şasea Trâmbiţe. Fata exista, şi nu puteam să-mi fi inventat gluma aia netrebnică cu sifilomul Iar cea de mai jos, printre ultimele de la secţiunea amoroasă?

Într-o seară, aşa, cam
cu trei zile înainte de Crăciun
descifram iubirea
pentru prima oară,
Într-o seară, aşa,
cu zăpadă călcată-n picioare pe străzi
făceam gălăgie sub o fereastră
sperând că cineva o să mă vadă
cum trag cu bulgări de zăpadă
şi credeam c-o să fie de-ajuns
ca să mă văd printre aşii sexului.
Acum câte anotimpuri
mi-au schimbat mie celule, ţesuturi
Şi nici nu ştiu dacă mai sunt şi-n amintire.

Numai tu, numai tu
la capătul a cine ştie unde (unde eşti?)
cum te găsesc şi acum în muşchiul
numit inimă
cu aceeaşi uimire ca şi
cu trei zile înainte de Crăciun.

Acestei Făpturi Închise, foarte reale, îi dedicasem cei trei ani ai formării mele. Pe urmă *(unde eşti?)* o pierdusem. Şi poate că-n perioada în care mureau cei dragi mie şi mă mutam la Torino, hotărâsem să termin, cum atestă ultimele

două poezii. Acestea erau vârâte între filele caietului, dar nu erau scrise de mână, ci la maşină. Nu cred că la liceu se folosea maşina de scris. Deci aceste două ultime încercări poetice datau de la începutul anilor de facultate. E ciudat că erau acolo, dat fiind că toţi îmi spuneau că încetasem să mă mai duc la Solara chiar în anii aceia. Dar poate că, după moartea bunicului, pe când unchiul şi mătuşa lichidau totul, intrasem iarăşi în Capelă, tocmai ca să sigilez amintirile la care renunţam, şi am strecurat şi aceste două foi în calitate de testament şi de adio. Ele sună ca un rămas-bun şi ca o lichidare, atât a poeziei, cât şi a blândelor adultere faţă de tot ce lăsam în urma mea.

Prima glăsuia:

Oh, albele doamne ale lui Renoir
Damele din balcoane ale lui Manet
Baruri cu terasa către bulevarde
şi umbreluţa albă din landou
Veştedă, ca cea din urmă orhidee
la suflarea de pe urmă a lui Bergotte...

Să ne privim în ochi.
Odette de Crecy
era o mare poamă.

A doua era intitulată *Partizanii.* Era tot ce mai rămânea din amintirile mele din 1943 până la sfârşitul războiului:

Talino, Cino, Ras, Lupetto, Sciabola
voi coborâţi în zi de primăvară
cântă şi fluieră şi urlă vântu-afară
cum aş mai vrea acum măcar o vară
de-mpuşcături ce vin pe sus aşa, deodată
drept în tăcerea soarelui de-amiaz
de după-amieze petrecute-n aşteptare,
ştiri pe ici-colo spuse pe şoptite,
Unitatea a Zecea pleacă, şi mâine coboară
badoglienii, ridică postul de blocaj
pe şoseaua din Orbegno nu se mai trece
Încă de-acum, răniţii-i cară cu căruţa

i-am văzut eu lângă Oratoriu,
sergentul Garrani e baricadat în Primărie...
Apoi deodată solfegiul îndrăcit,
zgomotul infernal, şi răpăitul
direct în zidul casei, o voce pe străduţă...
Şi noapte, tăcere şi rare-mpuşcături
din San Martino, şi ultimii vânaţi ...
Aş vrea să mai visez acele vaste veri
hrănite-n certitudini ca de sânge
şi timpu-n care
Talino, Gino, Ras văzuseră
poate că-n faţă adevărul.

Dar nu pot, încă e aici
blocajul meu
pe calea spre Vallone
Aşa că-nchid caietul
memoriei. Căci au trecut
nopţile luminoase-n care
prin păduri, partizanul
veghea la păsărele să nu cânte
pentru ca draga lui să poată adormi.

Versurile acestea rămâneau o enigmă. Aşadar, trăisem o epocă ce pentru mine fusese eroică, cel puţin atât timp cât o vedeam avându-i pe alţii ca protagonişti. Pe când încercam să pun capăt oricărei căutări privind copilăria şi adolescenţa mea, în pragul vârstei adulte, mă străduisem să reevoc unele momente de exaltare şi de certitudine. Dar mă oprisem în faţa unui blocaj (ultimul post de blocaj din războiul acela purtat lângă casă) şi mă opream în faţa – a ce anume? A ceva despre care nu puteam sau nu mai voiam să-mi reamintesc şi care avea de-a face cu Vallone. Încă o dată Vallone. Oare văzusem acolo ielele şi întâlnirea aceea mă învăţase că trebuia să şterg totul? Sau, pe când eram conştient că am pierdut-o pe Făptura închisă, făcusem din alte zile şi din Vallone alegoria acelei pierderi – fapt pentru care depuneam în scrinul inviolabil al Capelei tot ceea ce fusese până în clipa aceea?

Altceva nu rămânea, cel puţin la Solara. Puteam doar să deduc că, după renunţarea aceea, hotărâsem să mă dedic, fiind acum student, cărţilor vechi, ca să mă adresez unui trecut al altcuiva, care nu putea să mă implice.

Dar cine fusese Făptura care, fugind, mă convinsese să trec la arhivă şi anii din liceu, şi pe cei de la Solara? Avusesem şi eu „mica mea domnişoară palidă", dulcea vecină de la etajul cinci? În cazul ăsta, iarăşi era vorba doar de un alt cântec, pe care toată lumea, mai devreme sau mai târziu, l-a cântat.

Singurul care putea să ştie ceva despre asta era Gianni. Dacă te îndrăgosteşti, şi pentru prima oară, te confesezi măcar colegului de bancă.

Cu câteva zile mai înainte nu voisem ca Gianni să destrame ceaţa amintirilor mele cu lumina liniştită a amintirilor lui, dar în situaţia aceea puteam să recurg doar la memoria lui.

I-am telefonat când se înserase deja şi am vorbit câteva ore bune. Am început pe departe, vorbind de Chopin, şi am aflat că în timpurile acelea radioul era cu adevărat pentru noi singura sursă de muzică bună, care începea să ne pasioneze. În oraş, abia când eram în clasa a treia de liceu apăruse în sfârşit o asociaţie de prieteni ai muzicii care dădea un concert de pian sau de vioară din când în când, cel mult un trio, iar din clasa noastră ne duceam numai patru, aproape pe ascuns, pentru că celelalte canalii voiau numai să reuşească să intre la cazinou, chiar dacă nu împliniseră încă optsprezece ani, şi se uitau la noi de parcă eram nişte nimeni. Bun, avusesem deci câteva emoţii în comun, puteam să-ndrăznesc. „Ştii cumva dacă în prima clasă de liceu începusem să mă gândesc la vreo fată?"

„Va să zică şi asta ai uitat. Poate că nu tot rău-i spre rău. Ce te mai interesează să ştii, a trecut atâta timp... Lasă, Yambo, gândeşte-te la sănătatea ta."

„N-o face pe prostul, am descoperit aici anumite lucruri care mă intrigă. Trebuie să ştiu."

Părea că ezită, pe urmă şi-a dat cep amintirilor, şi cu multă participare, ca şi cum îndrăgostitul ar fi fost el. Şi în

realitate aproape chiar aşa şi fusese, pentru că (îmi spunea el) până în zilele acelea rămăsese imun la chinurile amoroase şi se ameţea cu confidenţele mele de parcă povestea ar fi fost a lui.

„Şi pe urmă, chiar era cea mai frumoasă din clasa ei. Erai exigent. Te-ndrăgosteai, sigur, dar numai de cea mai frumoasă."

„Alors moi, j'aime qui ?... Mais cela va de soi! – J'aime, mais c'est forcé, la plus belle qui soit! Şi-atuncea, eu iubesc... pe cine? – Păi se-nţelege de la sine! – Iubesc, dar altfel nu se poate: e mai frumoasă decât toate!"

„Ce-i asta?"

„Nu ştiu, aşa mi-a venit. Dar spune-mi despre ea. Cum o chema?"

„Lila, Lila Saba."

Frumos nume. Îl lăsam să mi se topească-n gură de parcă ar fi fost miere. „Lila. Frumos. Şi pe urmă, cum a fost?"

„În prima de liceu, noi, băieţii, eram încă nişte mucoşi cu coşuri pe faţă şi cu pantaloni bufanţi şi strânşi pe genunchi. Ele, la aceeaşi vârstă, erau deja femei, nici măcar nu se uitau la noi, la o adică cochetau cu cei de la universitate, care veneau să le aştepte la ieşire. Tu, doar ce-ai văzut-o şi ai rămas ţuţ. Ceva de genul Dante şi Beatrice, şi n-o spun la întâmplare, pentru că în primul an ni se preda *Vita Nuova* şi limpezi proaspete dulci ape, ştii, Petrarca, şi erau singurele lucruri pe care tu le ştiai pe dinafară, pentru că vorbeau despre tine. În fine, dragoste la prima vedere. Timp de câteva zile ai rămas leşinat, cu un nod în gât, şi nu te mai atingeai de mâncare, încât ai tăi credeau că eşti bolnav. Pe urmă ai vrut să ştii cum o chema, dar nu-ndrăzneai să-ntrebi în jur ca să nu-şi dea toţi seama. Din fericire, în clasa ei era şi Ninetta Foppa, una simpatică, cu un botişor ca de veveriţă, care era vecină cu tine de casă şi vă jucaţi amândoi încă de mici. Aşa că, întâlnind-o pe scări şi vorbind despre altceva, ai întrebat-o cum se numea fata aia cu care o văzuseşi cu o zi mai înainte. Şi i-ai aflat măcar numele."

„Şi pe urmă?"

„Îţi spun, deveniseşi un strigoi. Şi cum pe-atunci erai

foarte religios, te-ai dus la îndrumătorul tău spiritual, la don Renato, unul dintre preoţii ăia care umblau pe motoretă şi cu basc, şi toţi ziceau că era un om cu vederi largi. Îţi permitea până şi să citeşti autorii aflaţi la index, pentru că-i nevoie să-ţi exerciţi spiritul critic. Eu n-aş fi avut curajul să mă duc să povestesc una ca asta unui preot, dar tu simţeai nevoia să spui cuiva. Ştii, erai ca ăla din banc, care naufragiază pe o insulă pustie, singur cu actriţa cea mai frumoasă şi mai celebră din lume, se întâmplă ce trebuie să se-ntâmple, dar el tot nu-i mulţumit şi n-are pace până n-o convinge să se îmbrace în bărbat şi să-şi facă mustăţi cu plută arsă; atunci o ia de braţ şi-i zice: dac-ai şti, Gustavo, cu cine m-am...”

„Nu spune vulgarităţi, pentru mine e un lucru serios. Ce mi-a spus don Renato?”

„Păi ce voiai să-ţi spună un preot, chiar dacă are vederi largi? Că sentimentul tău era nobil şi frumos şi potrivit naturii, dar că nu trebuia să ţi-l strici transformându-l într-un raport fizic, pentru că trebuie să ajungem puri la căsătorie, şi deci trebuia să ţi-l păstrezi ca pe o taină în adâncul inimii.”

„Şi eu?”

„Şi tu, ca o cizmă, ţi l-ai ţinut în adâncul inimii. După mine, şi pentru că ţi-era o frică nebună să te-apropii de ea. Numai că adâncul inimii tale nu-ţi era de-ajuns şi ai venit să-mi povesteşti totul mie, care trebuia să te mai ţin şi de mână.”

„Cum aşa, dacă nu mă apropiam de ea?”

„Faptul e că tu locuiai chiar în spatele şcolii, şi când ieşeam, tu doar trebuia să dai colţul şi erai acasă. Fetele, după regulamentul directorului, ieşeau după băieţi. Aşa că riscai să n-o vezi niciodată, afară doar dacă nu te postai ca un dobitoc în faţa scării de la intrarea liceului. În general, atât noi, cât şi fetele trebuia să traversăm parcul şi s-o luăm prin piaţa Minghetti, apoi fiecare o apuca pe drumul lui. Ea locuia chiar în piaţa Minghetti. Aşa că tu ieşeai, te prefăceai că mă însoţeşti până unde se termina parcul, erai atent când ieşeau fetele, te întorceai îndărăt şi te încrucişai cu ea, în timp ce ea venea încoace cu prietenele ei. O întâlneai, o

priveai şi atât. În toate zilele lăsate de la Dumnezeu."

„Şi eram mulţumit."

„Nu, nu erai. Şi-atunci ai început să faci ca toate alea. Te băgai în iniţiativele de binefacere ca să obţii de la director permisiunea să intri prin sălile de clasă să vinzi nu ştiu ce bilete, intrai în clasa ei şi făceai în aşa fel încât să te opreşti o jumătate de minut mai mult la banca ei, fie şi pentru că nu găseai să-i dai restul. Te-ai prefăcut că te dor dinţii, pentru că dentistul alor tăi stătea chiar în piaţa Minghetti, iar ferestrele lui erau vizavi de balconul de la casa ei. Acuzai nişte dureri groaznice, dentistul nu mai ştia ce să facă şi, conştiincios, perfora. Te-ai lăsat trepanat de atâtea ori degeaba, însă soseai cu o jumătate de oră mai devreme, aşa încât să stai în săliţa de aşteptare şi să spionezi de la fereastră. Bineînţeles că ea, pe balcon, nici pomeneală. Într-o seară când ningea şi ieşeam în bandă de la cinema, chiar în piaţa Minghetti, ai organizat o bătaie cu bulgări de zăpadă urlând ca un obsedat, încât toţi te credeau beat. O făceai sperând că ea avea să audă gălăgia şi să apară la fereastră, şi-ţi închipuiai ce impresie grozavă aveai să-i faci. În schimb s-a arătat o bătrână rea şi a strigat că o să cheme paza. Şi pe urmă ideea aia genială a ta. Ai organizat revista, spectacolul, marele show al liceului. Ai riscat să te lase corijent, în primul an, pentru că te gândeai numai la serbare, texte, muzică, scenografii. Şi, în sfârşit, succesul, cu trei reluări, ca să permiţi întregii şcoli, inclusiv familiilor, să vină să vadă în aula mare cel mai grozav spectacol din lume. Ea a venit două seri la rând. Piesa cea mai tare era cea cu doamna Marini. Marini era profesoara de ştiinţele naturii, una slabă, cu părul strâns în coc, fără sâni, cu ochelari mari de baga şi mereu în halat negru. Tu erai slab ca ea, şi să te travesteşti a fost o jucărie. Din profil erai ea, leit. Încă de când ai intrat pe scenă s-au pornit nişte aplauze, mai ceva ca la Caruso. Însă doamna Marini în timpul lecţiei scotea din poşetă o pastilă pentru gât şi timp de o jumătate de oră şi-o trecea dintr-o falcă în cealaltă. Când ai deschis tu poşeta, te-ai prefăcut că-ţi bagi pastila în gură şi pe urmă ţi-ai trecut limba pe dinăuntru spre obraz, îţi spun eu, s-a dărâmat teatrul, un

vuiet care a durat cinci minute bune. Doar ce mişcaseşi limba, şi făcuseşi să leşine sute de persoane. Deveniseşi erou. Însă era clar că te avântai aşa pentru că era ea acolo şi te văzuse."

„Nu m-am gândit că în cazul ăsta aş fi putut să-ndrăznesc?"

„Da, dar promisiunea făcută lui don Renato?"

„Deci, afară de faptul că-i vindeam biletele, n-am vorbit niciodată cu ea?"

„Câteodată. De exemplu, ne duseseră cu toată şcoala la Asti să vedem tragediile lui Alfieri, teatrul de după-amiaza era numai pentru noi, şi în patru inşi făcuserăm rost chiar de o lojă. Tu te uitai în celelalte loji şi în stal ca s-o cauţi pe ea, şi ţi-ai dat seama că nimerise pe o strapontină, în fund, de unde nu se vedea nimic. Atunci, la pauză, ai făcut în aşa fel încât s-o întâlneşti, i-ai zis bună, ai întrebat-o dacă-i plăcea, ea s-a plâns că nu reuşea să vadă bine şi tu i-ai spus că noi aveam o lojă foarte frumoasă cu un loc rămas liber, dacă voia să vină. Ea a venit, a urmărit toate celelalte acte aplecată înainte, şi tu ai rămas aşezai pe o canapea din aia mică, din fund. Nu mai vedeai scena, dar i-ai fixat ceafa timp de două ore. A fost aproape un orgasm."

„Şi pe urmă?"

„Pe urmă ţi-a mulţumit şi s-a dus la colegele ei. Fuseseşi drăguţ şi-ţi mulţumea. Ţi-am spus, ele erau de-acum femei, pe noi nici măcar nu ne băgau în seamă."

„Nici chiar dacă la liceu fusesem eroul spectacolului?"

„Ei, na, crezi că femeile s-ar îndrăgosti de Jerry Lewis? Credeau că era foarte bun, şi atât."

Bun, Gianni îmi povestea istoria banală a unui amor liceal. Dar tocmai continuarea ei m-a ajutat să înţeleg ceva. Trăisem într-un delir în primul an de liceu. Pe urmă venise vacanţa, şi suferisem ca un câine pentru că nu ştiam unde era ea. La întoarcere, toamna, continuaseră ritualurile mele tăcute de adoraţie (şi, între timp, asta o ştiam eu, nu Gianni, continuam să-mi scriu poeziile). Era ca şi cum aş fi trăit alături de ea zi de zi şi chiar şi noaptea, îmi închipui.

Dar la jumătatea celui de-al doilea an Lila Saba dispăruse. Părăsise şcoala şi, aşa cum aflasem de la Ninetta Foppa, părăsise şi oraşul, împreună cu toată familia. Era ceva obscur, despre care ştia puţin chiar şi Ninetta, doar câteva bârfe. Tatăl ei intrase în nişte încurcături, un faliment fraudulos. Lăsase totul în mâna avocaţilor şi-şi găsise de lucru în străinătate, aşteptând ca lucrurile să se pună la punct – şi nu se mai puseseră la punct, pentru că nu s-au mai întors niciodată.

Nimeni nu ştia unde ajunseseră, unii ziceau că în Argentina, alţii că în Brazilia. America de Sud, într-o epocă în care Lugano era pentru noi Ultima Thule. Gianni făcuse cercetări: se părea că prietena ei de suflet era o anume Sandrina, dar această Sandrina, din loialitate, nu vorbea. Eram siguri că era în corespondenţă cu Lila, însă era un mormânt – şi pe urmă, de ce trebuia să vină şi să ne spună lucrurile acelea tocmai nouă?

Petrecusem un an şi jumătate, înainte de bacalaureat, într-o stare de tensiune şi tristeţe, devenisem o cârpă. Mă gândeam la Lila Saba şi la unde era ea.

Pe urmă, zicea Gianni, părea că mergând la universitate uitasem totul, între primul an şi licenţă avusesem două iubite, iar după aceea o întâlnisem pe Paola. Lila ar fi trebuit să rămână o frumoasă amintire de adolescenţă, aşa cum li se-ntâmplă tuturor. Eu însă o urmărisem tot restul vieţii mele. Voiam chiar să mă duc în America de Sud, sperând s-o întâlnesc pe stradă, cine ştie, între Ţara de Foc şi Pernambuco. Într-un moment de slăbiciune îi mărturisisem lui Gianni că, prin atâtea aventuri, căutam în fiecare femeie chinul Lilei. Aş fi vrut s-o văd măcar o dată înainte să mor, nu mă interesa cum anume devenise. Ţi-ai strica amintirea, zicea Gianni. Nu conta, nu puteam sa las socoteala aceea neîncheiată.

„Îţi petreceai viaţa căutând-o pe Lila Saba. Eu ziceam că era o scuză, ca să le întâlneşti pe celelalte. Nu prea te luam în serios. Mi-am dat seama că problema era serioasă abia în aprilie trecut."

„Ce anume s-a întâmplat în aprilie?"

„Yambo, lucrul ăsta n-aş vrea să ţi-l spun, pentru că ţi-l povestisem chiar cu câteva zile înainte de accidentul tău. Nu zic c-o fi fost o legătură directă, dar cel puţin din superstiţie s-o lăsăm baltă, mai ales că după mine nici nu contează...

„Nu, acum trebuie să-mi spui tot, altfel mi se urcă tensiunea. Scuipă tot."

„Păi, eu mă dusesem prin părţile noastre pe la începutul lui aprilie trecut, ca să duc flori la cimitir, aşa cum fac din când în când, şi puţin de dorul bătrânului nostru oraş. De când am plecat noi a rămas cum era, aşa că atunci când mă-ntorc, mă simt tânăr. Şi acolo am întâlnit-o pe Sandrina, şi ea aproape de şaizeci de ani, ca şi noi, dar nici măcar nu era prea schimbată. Ne-am dus să luăm o cafea şi am reevocat vremurile vechi. Şi dă-i, şi vorbeşte, am întrebat-o de Lila Saba. Nu ştii, mi-a spus ea (şi cum Dumnezeu puteam să ştiu?), nu ştii că Lila a murit când noi abia ne dădusem bacalaureatul? Nu mă-ntreba de ce şi cum, mi-a spus ea, eu îi trimisesem nişte scrisori în Brazilia şi mama ei mi le-a trimis înapoi spunându-mi ce se întâmplase, gândeşte-te, draga de ea, să moară la optsprezece ani. Şi atât. În fond, şi pentru Sandrina era ceva vechi şi de mult încheiat."

Mă trudisem timp de patruzeci de ani în jurul unei fantasme. Tăiasem scurt cu trecutul la începutul facultăţii, dintre toate aceea era unica amintire de care nu mă eliberasem, şi fără să ştiu mă învârteam în gol în jurul unui mormânt. Foarte poetic. Şi sfâşietor.

„Dar cum era Lila Saba?", am mai întrebat. „Spune-mi măcar cum era."

„Ce vrei să-ţi spun, era frumoasă, îmi plăcea şi mie, şi când ţi-o spuneam erai plin de orgoliu ca unul căruia i se spune ce soţie frumoasă are. Avea un păr blond care-i cobora aproape până-n talie, o feţişoară între înger şi drăcuşor, şi când râdea i se vedeau cei doi incisivi superiori..."

„O fi existând şi vreo fotografie de-a ei, fotografiile cu clasa din liceu!"

„Yambo, liceul, liceul nostru de altădată, a luat foc în anii '60, ziduri, bănci, cataloage şi tot. Acum e altul nou, oribil."

„Colegele ei, Sandrina, or fi având fotografii...”

„Poate, dacă vrei, eu încerc, chiar dacă nu ştiu bine cum să fac să întreb. Altfel ce faci? Nici măcar Sandrina, după aproape cincizeci de ani, nu mai ştie să spună în ce oraş locuia, avea un nume ciudat, nu era un oraş faimos, cum ai spune Rio, de exemplu, vrei să-ţi umezeşti degetul şi să răsfoieşti toate cărţile telefonice din Brazilia ca să vezi dacă găseşti numele Saba? Pesemne găseşti vreo mie. Sau poate că, fugind, taică-su şi-o fi schimbat numele. Şi pe urmă, te duci acolo şi pe cine găseşti?

Părinții or fi murit şi ei, ori s-or fi ramolit, pentru că or fi trecut de nouăzeci de ani Le spui mă scuzaţi, eram în trecere pe-aici şi-aş vrea să văd o fotografie a fiicei dumneavoastră Lila?”

„De ce nu?”

„Hai, lasă, pentru ce să alergi atâta după fanteziile astea? Cine moare zace şi cine trăieşte cată pace Nu ştii nici măcar în care cimitir să cauţi o lapidă. Şi pe urmă, nici măcar n-o chema Lila.”

„Cum o chema?”

„Ups, mai bine tăceam din gură. Mi-a zis Sandrina în aprilie, şi-ţi spusesem imediat, pentru că mi se părea curioasă coincidenţa, dar am văzut imediat că te-a afectat mai mult decât trebuia. Prea mult, dacă-mi permiţi, pentru că e chiar numai o coincidență. Ei, bine, scuip şi adevărul ăsta. Lila era diminutivul de la Sibilla.”

Un profil văzut într-o revistă franceză când eram copil, un chip întâlnit pe treptele liceului când eram băiat, şi apoi alte chipuri, care poate aveau toate ceva în comun, Paola, Vanna, olandeza cea frumoasă şi tot aşa, până la Sibilla, cea vie, care se va mărita peste puţin timp, şi deci o vei pierde şi pe ea. O cursă de ştafetă dc-a lungul anilor, în căutarea a ceva care deja nu mai exista atunci când îmi scriam poeziile.

Mi-am recitat:

Sunt singur, sprijinit în ceaţă
pe la răscrucea unei străzi...

şi n-am decât în inimă
amintirea ta
palidă, imensă,
pierdută-n reci lumini departe
În toate părţi le,-ntre arbori.

Asta-i frumoasă pentru că nu e a mea. Amintire imensă, dar palidă. Dintre toate comorile de la Solara, lipseşte o fotografie a Lilei Saba. Gianni are prezent chipul ei în minte ca şi cum ar fi fost ieri, iar eu – singurul care ar avea dreptul – nu.

14. Hotelul celor Trei Trandafiri

Mai am ceva de făcut la Solara? Acum partea cea mai importantă a adolescenţei mele se situează în altă parte, în oraş către sfârşitul anilor ’40 şi în Brazilia. Locurile acelea (casa mea de atunci, liceul) nu mai există, şi poate nu există nici acele locuri îndepărtate unde Lila şi-a trăit ultimii ani din scurta ei viaţă. Ultimele documente pe care Solara a putut să mi le ofere erau poeziile mele, care m-au făcut s-o întrezăresc pe Lila, fără să-mi dea şi chipul ei. Mă găsesc din nou în faţa unei bariere de ceaţă.

Aşa gândeam azi-dimineaţă. Mă simţeam deja pe picior de plecare, dar vrusesem să mai arunc o ultimă privire prin pod. Eram convins că nu mai aveam nimic de căutat acolo sus, dar mă punea în mişcare dorinţa imposibilă de a găsi o ultimă urmă.

Am parcurs din nou spaţiile acelea, acum familiare: aici jucăriile, colo dulapurile cu cărţi... Am băgat de seamă că, strecurată între două dulapuri, mai rămânea o cutie, încă închisă. Erau acolo alte romane, unii clasici precum Conrad sau Zola, şi proză populară, ca aventurile Primulei Roşii a baronesei Orczy...

Mai era şi un roman poliţist italian de dinainte de război, *Hotelul celor Trei Trandafiri,* de Augusto Maria de Angelis. Încă o dată părea că acea carte spunea povestea mea:

Ploua cu fire lungi, care în lucirea felinarelor păreau de argint. Ceaţa difuză, fumegătoare, te pătrundea cu acele ei în faţă. Pe trotuare se zărea unduind nesfârşita procesiune de umbrele. Automobile pe mijlocul străzii, câte o trăsură, tramvaie pline până la refuz. La şase după-amiază întunericul era deplin, în acele prime zile de decembrie milanez.

Trei femei înaintau în grabă, săltând ici-colo, pe porţiuni, rupând cum puteau şirul trecătorilor. Erau îmbrăcate toate trei în negru, culoare la modă înainte de război, cu capeline de voal de mătase cu perle mici.

Şi semănau aşa de mult una cu alta, încât, fără panglicile de culori diferite – verde-nalbă, violet, negru – legate cu fundă sub bărbie, oricine ar fi crezut că are halucinaţii, sigur că revede de trei ori la rând aceeaşi persoană. Urcau pe bulevardul Ponte Vetero venind din via Dell'Orso şi, atunci când ajunseră la capătul trotuarului luminat, au intrat toate trei dintr-un salt în umbra pieţei Del Carmine...

Bărbatul, care le urmărea şi ezitase să le ajungă atunci când ele traversasem piaţa, se opri lângă faţada bisericii, în ploaie...

Făcu un gest de ciudă. Aţintea uşa mică, neagră... Aşteptă, fixând în continuare uşiţa bisericii. Din când în când, câte o umbră neagră traversa piaţa şi dispărea în spatele canaturilor. Ceaţa se îndesea. Trecu o jumătate de oră şi mai bine. Bărbatul părea resemnat... Îşi sprijinise umbrela de zid, ca să se scurgă de apă, şi-şi freca mâinile cu o mişcare înceată, ritmică, ce însoţea un monolog interior...

Aşteptă, fixând întruna uşiţa bisericii. Din când în când, câte o umbră neagră traversa piaţa şi dispărea în spatele canaturilor. Ceaţa se îndesea...

Din piaţa del Carmine o luă pe via Mercato şi apoi pe Pontaccio şi, când se găsi în faţa unei uşi mari cu geamuri, care dădea într-un hol larg, luminat, o deschise şi intră. Pe geamurile uşii se putea citi cu litere mari: Hotelul celor Trei Trandafiri...

Eram eu: în ceaţa difuză întrevăzusem trei femei, Lila, Paola, Sibilla, care în fumegarea aceea păreau greu de distins şi la un moment dat dispăreau în umbra. N-avea rost să le mai caut, şi-aşa negura se înteţea. Soluţia era probabil în altă parte. Mai bine să mă-nvârt pe via Pontaccio, să intru în holul luminat al unui hotel (dar holul n-avea să se deschidă la scena crimei?). Unde-o fi Hotelul celor Trei Trandafiri? Oriunde, pentru mine. *A rose by any other name.*

Pe fundul cutiei era un strat de jurnale, iar sub jurnale două tomuri mai vetuste, de format mare. Unul era o Biblie cu ilustraţiile lui Doré, dar atât de deteriorată, încât era de-acum material de tarabă. Celălalt avea o legătură care n-avea mai mult de o sută de ani, din imitaţie de piele, cotor fără inscripţii, uzat, părţile laterale din carton cu vine ca marmora, decolorate. Abia deschis, dădea la iveală că-i un volum din secolul al XVII-lea, probabil.

Compoziţia tipografică, textul pe două coloane m-au pus în alertă, şi m-am repezit imediat la frontispiciu: *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories & Tragedies.* Portret al lui Shakespeare, *printed by Isaac Iaggard...*

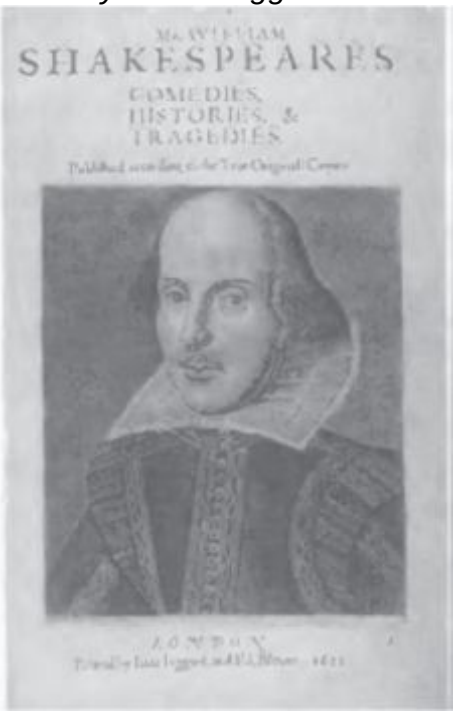

Chiar şi în condiţii normale de sănătate, era un *trouvaille* de să faci infarct. Nu era nici o îndoială, şi de data asta nu era o glumă a Sibillei: acela era in-foliul din 1623, complet, cu puţine urme de pete şi cu margini late.

Cum ajunsese cartea aceea în mâinile bunicului? Probabil cumpărând în bloc material din secolul al XIX-lea,

de la bătrânica ideală care nu se tocmise şi nu se pricepuse la preţ, pentru că era ca şi cum ar fi vândut catrafuse incomode la un telal.

Bunicul nu era expert în cărţi vechi, dar nu era un om incult, înţelesese cu siguranţă că era vorba de o ediţie de oarecare preţ, poate fusese fericit să aibă *opera omnia a* lui Shakespeare, dar fără să se gândească să consulte cataloagele de vânzare la licitaţie, pe care nu le avea. Aşa că, atunci când unchiul şi mătuşa au aruncat totul în pod, tot acolo a ajuns şi acel in-folio, şi zăcea acolo de patruzeci de ani, cum probabil prin alte părţi rămăsese în aşteptare mai mult de trei secole.

Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, dar nu dădeam importanţă.

Acum sunt aici, în biroul bunicului, pipăindu-mi comoara cu mâini tremurânde. După atâtea rafale de ceaţă, am intrat în Hotelul celor Trei Trandafiri. Nu e fotografia Lilei, dar e o invitaţie să mă întorc la Milano, în prezent. Dacă aici e portretul lui Shakespeare, acolo o fi portretul Lilei. Bardul mă va călăuzi către a mea Dark Lady.

Cu acest in-folio trăiesc un roman cu mult mai aţâţător decât toate misterele castelului trăite între zidurile de la Solara, aproape trei luni de zile de tensiune crescută. Emoţia îmi învălmăşeşte ideile, mi se urcă pe chip văpăi de căldură.

E, cu siguranţă, marea lovitură a vieţii mele.

Partea a treia

ΟΙ ΝΟΣΤΟΙ

15. Până la urmă te-ai întors, iubită ceață!

Străbat un tunel cu pereţi fosforescenţi. Mă prăbuşesc către un punct îndepărtat, care-mi apare de un gri atrăgător Este experienţa morţii? Din câte se ştie, cei ce au trăit-o şi apoi s-au întors îndărăt povestesc exact contrariul, treci întâi printr-un traiect obscur şi vertiginos şi ajungi într-un nimb de lumină orbitoare. Hotelul celor Trei Trandafiri. Aşadar nu sunt mort, sau ăia au minţit.

Sunt aproape de ieşirea tunelului, se strecoară aburi care se îndesesc dincolo de ea. În ei mă cuibăresc, şi aproape fără să-mi dau seama trec printr-o fragilă ţesătura de fumuri care plutesc. Aceasta e ceaţa: nu citită, nu povestită de alţii, ceaţa adevărată, iar eu sunt înăuntrul ei. M-am întors.

În jurul meu ceața se ridică să dea lumii un tuşeu de o inconsistenţă pufoasă. Dacă ar ieşi din ea profiluri de case, aş vedea ceaţa venind cu viclenie să roadă dintr-un acoperiş, mâncându-i creştetul ascuţit. Dar a înghiţit deja totul. Ori poate că e ceaţă pe câmpuri şi pe dealuri. Nu înţeleg dacă levitez în ea sau merg prin ea, dar şi pe pământ nu-i decât ceaţă. Pare că tropăi pe zăpadă. Mă afund în ceaţă, îmi umplu cu ea plămânii, o suflu din nou afară, mi-o înfăşor în jur ca un delfin, aşa cum visam într-o zi că înot în frişcă... Ceaţa prietenoasă mă întâmpină, îmi dă roată, mă acoperă, mă înfăşoară, mă respiră, îmi mângâie obrajii şi apoi mi se strecoară între guler şi bărbie şi mă înţeapă pe gât – şi miroase a ceva tare, a zăpadă, a băutură, a tutun. Merg aşa cum mergeam pe sub porticurile de la Solara, unde nu erai niciodată sub cerul liber, şi porticurile erau joase ca arcadele unei pivniţe. *Et, comme un bon nageur qui se pâme dans l'onde, – tu sillonnes gaiement l'immensité profonde – avec une indicible et mâle volupté.*

Câteva siluete îmi ies în întâmpinare. Apar mai întâi ca nişte uriaşi cu multe braţe. Emană o căldură uşoară, şi la trecerea lor ceaţa se topeşte, le văd de parcă s-ar lumina la lucirea stinsă a unui felinar, mă feresc de teamă să nu se prăvălească asupra-mi, îmi trec pe deasupra, eu pătrund în ele de parcă ar fi fantome, şi se destramă. E ca şi cum ai fi în tren şi vezi apropiindu-se semnale în întuneric, şi apoi tot de întuneric le vezi înghiţite şi pierind.

Se iveşte acum o figură batjocoritoare, o paiaţă satanică îmbrăcată într-o tunică verde-albăstrie, care strânge la piept o formă flască, asemenea unor plămâni de om, scoţând flăcări din gura căscată Mă izbeşte, lingându-mă ca un aruncător de flăcări, şi se duce, lăsând o dâră subţire de căldură care în câteva clipe destramă acel *fumifugium.* Un glob se rostogoleşte în calea mea şi-i stă deasupra o acvilă uriaşă, iar în spatele uriaşei răpitoare se conturează un chip livid, cu o sută de creioane drepte pe cap, ca părul care se zbârleşte de frică... Cunosc toate astea, erau tovarăşele mele pe când zăceam cu febră şi mă simţeam cufundat în aluatul regal, într-o purulenţă de vine de apă galbenă ce-mi forfoteau în jur, pe când fierbeam în zeama lor. Acum, exact ca în nopţile acelea, sunt în întunericul camerei mele, când deodată se deschid uşile vechiului dulap întunecat la culoare şi din el ies o mulţime de unchi Gaetano. Unchiul Gaetano avea un cap triunghiular, cu bărbia ascuţită şi părul creţ, care-i forma ca două excrescenţe la tâmple, chipul bolnăvicios, ochii întunecaţi, un dinte de aur în centrul danturii cariate. Ca omul cu creioanele. Unchii Gaetano ieşeau mai întâi o pereche, apoi se multiplicau şi dansau prin camera mea cu gesturi de marionetă, îndoindu-şi braţele geometric, uneori ţinând ca pe-un baston o riglă de lemn lungă de doi metri. Se întorceau la orice răceală de sezon, la orice pojar sau scarlatina, să-mi obsedeze după-amiezele acelea târzii în care febra urcă, şi mi-era frică de ei. Pe urmă plecau aşa cum veniseră – poate că intrau la loc în dulap, iar după aceea, convalescent, mă duceam temător să-l deschid ca să-i examinez interiorul palmă cu palmă, fără să găsesc gaura ascunsă din care ieşiseră.

Odată vindecat, îl întâlneam, rareori, pe unchiul Gaetano pe corso, duminica pe la prânz, îmi zâmbea cu dintele lui de aur, mă mângâia pe obraz, îmi spunea bravo, bravo şi trecea mai departe. Era un diavol bun, şi n-am înţeles niciodată de ce venea să mă obsedeze când eram bolnav, nici nu îndrăzneam să-i întreb pe ai mei ce anume era ambiguu, murdar, subtil ameninţător în viaţa unchiului Gaetano, în însăşi fiinţa lui.
Ce-i spusesem Paolei când mă ţinuse să nu ajung sub o maşină? Că ştiam că automobilele calcă găini, ca să le eviţi pui frână şi iese un fum negru şi că pe urmă e nevoie de doi oameni în salopetă, cu ochelari mari, negri, să le repună în funcţiune cu manivela. Atunci nu ştiam, acum ştiu, ei apăreau după unchiul Gaetano printre stigmatele delirului.

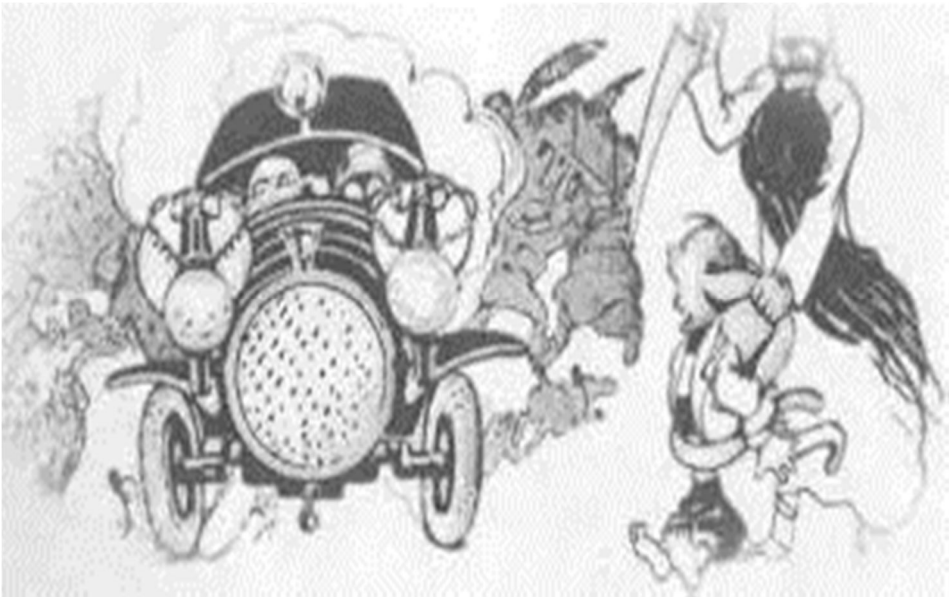

Ei sunt aici, îi întâlnesc pe neaşteptate în toiul ceţii. Mă dau la o parte cu greu, automobilul e groaznic la modul antropomorf, şi din el coboară oameni mascaţi care caută să mă ia de urechi. Urechile mele s-au făcut acum foarte lungi, de o asinitate astronomică, flasce şi păroase, şi ajung până la Lună. Fii atent că, dacă nu eşti cuminte, nu nas de Pinocchio o să ai, ţi se fac urechile ca ale lui Meo! De ce nu era cartea asta la Solara? Eu trăiesc acum în *Urechile lui Meo.*

Mi-am redobândit memoria. Numai că acum – favoarea-i prea mare – amintirile mi se-nvârt împrejur ca liliecii.

Febra începe acum să coboare, după ultima pastilă de chinină: tata se aşază lângă pătucul meu şi-mi citeşte un capitol din *Cei patru muschetari.* Nu cei trei, cei patru. O parodie radiofonică ce ţinea naţiunea întreagă lipită de aparat, deoarece era legată de un concurs publicitar: cumpărai ciocolată Perngina, în fiecare cutie găseai nişte figurine în culori inspirate din transmisie, apoi le adunai într-un album şi concurai cu ele la numeroase premii.

Dar numai cui îi pica norocul, figura cea mai rară, Fiorosul Saladin, câştiga un Fiat Balilla, şi ţara întreagă se intoxica cu ciocolată (sau o făcea cadou oricui, rude, iubiţi, vecinii de vizavi, superiori) ca să-l câştige pe Fiorosul Saladin.

în întâmplarea ce-o vom povesti – se vor vedea frumoase pălării, – mănuşi, dueluri, cum şi cape, spade, – femei frumoase, multe escapade... Publicaseră şi cartea, cu ilustraţiile cuvenite. Tata citea şi eu adormeam văzând figura Cardinalului Riciliù înconjurat de pisici sau pe cea a Frumoasei Sulamita.

De ce la Solara (când? ieri? acum o mie de ani?) existau atâtea urme ale bunicului şi nici una a tatei? De ce bunicul comercializa cărţi şi reviste, şi tot cărţi şi reviste am citit şi eu, hârtie, hârtie, hârtie, pe când tata lucra toată ziua şi nu se ocupa cu politica, poate ca să-şi menţină postul. Când ne aflam la Solara ajungea la noi furtunos la sfârşit de săptămână, iar în rest stătea în oraş, sub bombardamente, şi apărea să mă vegheze alături numai când eram bolnav.

Bang crack blam clamp splash crackle crackle crunch grunt pwutt roaaar rumble blomp sbam buizz schranchete slam sprank blomp swoom bum thump clang tomp trac uaaaagh vrooom augh zoom...

De la ferestrele din Solara, atunci când bombardau în oraş, se vedeau fulgere îndepărtate şi se auzea ca un grohăit de tunete. Noi priveam spectacolul, ştiind că poate în momentul acela tata fusese trântit de prăbuşirea vreunui edificiu, dar nu puteam afla adevărul decât sâmbătă, când avea să se-ntoarcă. Uneori bombardau marţi. Aşteptam timp de patru zile. Războiul ne făcuse fatalişti, un bombardament era ca o furtună. Noi, copiii, continuam să ne jucăm liniştiţi marţi seara, miercuri, joi şi vineri. Dar eram cu adevărat liniştiţi? Nu începeam să fim marcaţi de spaimă, de întristarea mută şi oarecum uşurată care-l cuprinde pe cel ce se preumblă viu pe un câmp presărat cu cadavre?

Abia acum îmi dau seama că-l iubeam pe tatăl meu, şi-i revăd chipul, marcat de o viaţă de sacrificii – muncise din greu ca să câştige maşina cu care avea să se zdrobească, poate o făcea ca să se simtă independent de bunicul, vesel viveur fără griji financiare, aureolat şi de eroism datorită păţaniilor lui politice şi răzbunării împotriva lui Merlo.

Îl am alături pe tata, care-mi citeşte aventurile apocrife

ale lui D'Artagnan, ce apărea în volum cu pantaloni bufanţi ca un zuav, ca un jucător de golf. Simt parfumul sânului matern, când mă duceam să mă întind în pat şi mama, la atâta timp de când supsesem la sânul acela, după ce lăsa din mână *Filotea,* îmi cânta în surdină un imn către Fecioară care pentru mine era ascensiunea de coloratură a preludiului la *Tristan.*

Cum se face oare că acum îmi amintesc? Unde sunt? Trec de la privelişti ceţoase la imagini foarte vii de interioare domestice, şi văd o tăcere suverană. Nu simt nimic în jur, totul e înlăuntrul meu. Încerc să mişc un deget, mâna, piciorul, dar e ca şi cum n-aş avea trup. E ca şi cum aş pluti în nimic şi aş plana către genuni care cheamă genunea.

Să mă fi drogat ei? Şi cine? Unde eram ultima dată când îmi aduc aminte? Cineva care se trezeşte îşi aminteşte de obicei ce a făcut înainte să se ducă la culcare, până şi faptul că a închis cartea şi a pus-o pe noptieră. Dar se-ntâmplă şi să se deştepte într-un hotel, sau până şi în casa proprie, însă după o lungă şedere în altă parte, şi să caute lumina la stânga când de fapt e la dreapta, sau să-ncerce să coboare din pat pe partea greşită, pentru că se crede şi acum în celălalt loc. Mi-l amintesc ca şi cum a fost ieri noapte, înainte de a adormi, pe tata care-mi citeşte *Cei patru muschetari,* ştiu că-i un lucru de acum cel puţin cincizeci de ani, dar mi-e greu să-mi amintesc unde eram înainte să mă trezesc aici.

Nu eram la Solara, cu in-foliul lui Shakespeare în mână? Şi pe urmă? Amalia mi-a pus LSD în supă şi acum plutesc pe-aici, într-o ceaţă foşgăind de figuri care ies din orice crăpătură a trecutului meu.

Ce prost sunt, e aşa de simplu... La Solara am avut un al doilea accident, m-au crezut mort, m-au îngropat, şi m-am deşteptat în mormânt. Cel îngropat de viu, situaţie clasică. Dar în cazurile astea te agiţi, îţi mişti membrele, baţi în pereţii sicriului de zinc, îţi lipseşte aerul, eşti cuprins de panică. Însă nu, nu-mi simt nici un trup, sunt liniştit într-un chip suveran. Trăiesc numai amintirile care mă asaltează, şi mă

bucur de ele. Nu aşa te trezeşti în mormânt.

Atunci sunt mort şi lumea de dincolo este teritoriul ăsta monoton şi liniştit în care pentru vecie îmi voi retrăi viaţa mea trecută, cu atât mai rău pentru mine dacă a fost atroce (o să fie infernul), altfel o să fie paradisul. Ei, hai! Să zicem că te-ai născut cocoşat, orb şi surdomut, sau poate că cei pe care-i iubeai au murit ca muştele, părinţi, soţie, fiu de cinci ani, şi lumea de dincolo n-ar fi decât repetarea, diferită, dar continuă, a suferinţelor pe care le-ai trăit? Infernul nu sunt *les autres,* ci dâra de moarte pe care am lăsat-o noi trăind? Însă nici cel mai rău dintre zei n-ar putea să imagineze pentru noi această soartă. Afară doar dacă n-avea dreptate Gragnola. Gragnola? Mi se pare că l-am cunoscut, dar uite că amintirile se bulucesc şi trebuie să fac ordine, să le pun în şir, altfel mă pierd din nou în ceaţă şi reapare fantoşa lui Thermogène.

Poate că nu sunt mort. Altfel n-aş simţi pasiuni pământeşti, dragoste pentru părinţii mei, nelinişte pentru bombardamente. Să mori înseamnă să te sustragi ciclului vieţii şi palpitului inimii. Oricât de infernal ar fi infernul, aş şti să văd de la distanţe siderale ceea ce am fost. Infernul nu înseamnă să te scorojeşti în păcură încinsă. Contempli răul pe care l-ai făcut, nu vei putea să te eliberezi niciodată de el, şi ştii asta. Dar ai fi spirit pur. În schimb, eu nu numai că-mi amintesc, dar particip la coşmaruri, afecte şi bucurie. Nu-mi simt trupul, dar îi conserv memoria şi pătimesc de parcă l-aş mai avea. Aşa cum li se-ntâmplă celor cărora li s-a tăiat un picior şi încă-l mai simt cum îi doare.

S-o luăm de la început. Am avut un al doilea accident, de data asta mai puternic decât primul. Mă agitasem prea mult, la gândul Lilei, înainte, şi în faţa in-foliului, după aceea. Tensiunea mea trebuie să fi atins înălţimi vertiginoase. Am intrat în comă.

Afară, Paola, fiicele mele, toţi cei care mă iubesc (şi Gratarolo, care-şi dă cu pumnii în cap că m-a lăsat să plec,

când poate că trebuia să mă ţină sub un control straşnic cel puţin şase luni de zile) mă consideră în comă profundă. Maşinăriile lor spun că creierul meu nu dă semne de viaţă, şi sunt disperaţi, întrebându-se dacă trebuie să deconecteze aparatele sau să aştepte, fie şi timp de ani de zile. Paola mă ţine de mână, Carla şi Nicoletta au pus nişte discuri, pentru ca au citit că până şi în comă un sunet, o voce, un stimul oarecare pot să te deştepte brusc. Şi ele ar putea să continue aşa ani la rând, pe când eu stau agăţat de un tub. O persoană cu un minim de demnitate ar zice să punem imediat capăt, pentru ca nenorocitele alea să se simtă în fine disperate, dar libere. Dar eu reuşesc să mă gândesc că ar trebiui să taie contactul, şi nu sunt în stare s-o spun.

Si totuşi, în comă profundă, toţi o ştiu, creierul nu dă semne de activitate, în timp ce eu gândesc, simt, îmi reamintesc. Da, dar asta-i ceea ce povestesc cei de-afară. Creierul dă o encefalogramă plată, potrivit ştiinţei, dar ce ştie ştiinţa despre vicleniile trupului? Pesemne că creierul apare plat pe ecranele lor, şi eu gândesc cu viscerele, cu vârful picioarelor, cu testiculele. Ei cred că eu n-am activitate cerebrală, dar eu încă mai am activitate interioară.

Nu spun că, cu creierul plat, sufletul, prin vreo parte, mai funcţionează. Spun numai că aparatele lor înregistrează activităţile mele cerebrale până la un anumit punct. Sub pragul acela eu încă mai gândesc, şi ei nu ştiu. Să revii la trezie şi să povesteşti, asta e ceva de luat premiul Nobel în neurologie şi de trimis la casare toate aparatele alea.

Să pot să ies din nou din ceţurile trecutului şi să mă arăt, viu şi puternic, celor care mă voiau mort. „Priveşte-mă, eu sunt Edmond Dantès!” De câte ori Contele de Monte Cristo li se arată celor care-l dăduseră drept mort? Binefăcătorilor săi de altădată, iubitei Mercedes, celor care-i hotărâseră nenorocirea, „priveşte-mă, m-am întors, eu sunt Edmond Dantès.”

Sau de-aş putea să ies afară din tăcerea asta, să trec ca o adiere, lipsit de trup, prin salonul spitalului, să-i văd pe cei care plâng dinaintea trupului meu nemişcat. Să asist la propriile-mi funeralii şi în acelaşi timp să zbor, fără piedicile cărnii Două dorinţe ale tuturor, realizate dintr-o singură dată. Însă visez întemniţat în nemişcarea mea...

În realitate n-am răzbunări la care să aspir. Dacă am vreun motiv de nelinişte, e că mă simt bine şi că nu pot s-o spun. De-aş putea să mişc măcar un deget, o pleoapă, să trimit un semnal, fie şi în alfabet Morse Dar eu sunt tot numai gânduri şi nici o activitate. Nici o senzaţie. Aş putea fi aici de o săptămână, de o lună, de un an, şi nu-mi simt inima cum bate, nu simt stimulii foamei sau ai setei, n-am chef să dorm (la o adică, mă înspăimântă această veghe continuă), nu ştiu nici măcar dacă evacuez (poate că prin tuburi care fac totul singure), dacă asud, dacă respir. Sufăr la gândul suferinţei Paolei, a Carlei şi a Nicolettei, care mă cred scos din uz, dar ultimul lucru de făcut este să mă las pradă acestei suferinţe. Nu pot să iau asupra mea durerea lumii întregi – să-mi fie permis darul unui feroce egoism Eu trăiesc cu mine însumi şi pentru mine însumi, şi ştiu ceea ce uitasem după primul accident. Asta, deocamdată, şi poate pentru totdeauna, este viaţa mea.

Deci nu-mi rămâne decât să aştept. Dacă ei mă trezesc, va fi o surpriză pentru toţi. Dar aş putea să nu mă mai trezesc niciodată, şi trebuie să mă pregătesc pentru această reevocare continuă. Sau poate voi mai dura doar puţină vreme, apoi mă voi stinge – şi deci trebuie să profit de

momentele acestea.

Dacă la un moment dat aş înceta de a mai gândi, ce s-ar întâmpla după aceea? Ar reîncepe o altă formă a unui dincolo, asemănător acestui foarte rezervat dincoace, ori ar fi bezna şi inconştienţa pentru totdeauna?

Aş fi nebun dacă mi-aş irosi timpul care-mi este îngăduit punându-mi această problemă. Cineva, poate întâmplarea, mi-a dat ocazia asta ca să-mi amintesc cine am fost. Să profităm de ea. Dac-o să fie ceva pentru care să mă căiesc, voi face act de pocăinţă. Dar ca să mă căiesc, trebuie mai întâi să-mi aduc aminte ce am făcut. Pentru partea aceea de ticăloşii pe care le-am făcut, ştiu şi eu?, Paola sau văduvele cărora le-am dat târcoale m-or fi şi iertat. Şi, în sfârşit, se ştie, dacă infernul există, e gol.

Înainte să inru în somnul ăsta, la Solara găsisem broasca de tablă din pod, căreia i se asociaseră numele de Angelo Ursul şi sintagma „bomboanele doctorului Osimo”. Acelea erau cuvinte. Acum văd.

Doctorul Osimo e farmacistul din bulevardul Roma, cu capul chel ca un ou şi cu ochelari azurii. De fiecare dată când mama mă duce cu ea ca să facă cumpărături şi intră în farmacie, doctorul Osimo, chiar dacă cineva cumpără de la el un singur rotocol de tifon hidrofil, deschide un vas de sticlă foarte înalt, plin cu biluţe albe şi parfumate, şi-mi dăruieşte un pacheţel de bomboane cu lapte. Ştiu că nu trebuie să le mănânc pe toate imediat şi că trebuie să le fac să dureze cel puţin trei-patru zile.

Nu-mi dădusem seama – aveam mai puţin de patru ani – că la ultima ieşire mama avea o burtă neobişnuit de mare, dar, după ultima vizită la doctorul Osimo, într-o zi m-au pus să cobor la etajul de mai jos şi m-au lăsat în grija domnului Piazza. Domnul Piazza locuieşte într-o cămăroaie care pare o pădure, plină de animale ce par vii, papagali, vulpi, pisici, acvile. Mi-au explicat că el, pe animale, dar numai când mor ele aşa, de capul lor, în loc să le înmormânteze, le împăiază. Acum m-au pus să stau la el, care vorbeşte cu mine explicându-mi numele şi trăsăturile diferitelor vietăţi, şi-mi

petrec nu ştiu cât timp în necropola aceea miraculoasă în care moartea apare drăguţă, egipteană, şi miroase a parfumuri pe care le respir numai acolo, îmi închipui că sunt preparate chimice, împreună cu mirosul penajelor pline de praf şi al pieilor tăbăcite. Cea mai frumoasă după-amiază din viaţa mea.

Când cineva coboară să mă ia şi mă pune să urc în casă, îmi dau seama că în timpul şederii mele în împărăţia morţilor mi s-a născut o surioară. A adus-o moaşa, care a găsit-o într-o varză. Din surioară se vede, printr-o albeaţă de dantele, doar o minge de un vineţiu congestionat în care se deschide o gaură neagră, şi din ea ies ţipete sfâşietoare. Nu pentru că e bolnavă, îmi spun ei: când o surioară se naşte, face aşa pentru că-i felul ei de a spune că-i mulţumită că are acum o mămică, şi un tătic, şi un frăţior.

Sunt foarte agitat şi propun să-i dăm imediat una dintre bomboanele cu lapte ale doctorului Osimo, dar mi se explică că o fetiţă abia născută nu are dinţi şi suge numai lapte de la mama. Ar fi fost frumos să arunc biluţele albe şi să le fac să intre în gaura aia neagră. Poate că aş fi câştigat un peştişor roşu.

Alerg la dulăpiorul cu jucării şi iau broasca de tablă. O fi ea abia născută, dar o broască verde care orăcăie când o apeşi pe burtă nu poate decât s-o distreze. Nicidecum, pun broasca la loc şi mă retrag spăşit. Atunci la ce serveşte o surioară nouă? Nu era mai bine să fi rămas cu bătrânii păsăroi ai domnului Piazza?

Broasca de tablă şi Angelo Ursul. În pod îmi veniseră în minte împreună, deoarece Angelo Ursul e asociat cu surioara, însă acum asociată şi ea jocurilor mele şi lacomă după bomboanele cu lapte.

„Termină, Nuccio, Angelo Ursul nu mai poate.” De câte ori l-am rugat pe văru-meu să înceteze cu torturile lui. Dar el era mai mare decât mine, fusese trimis la colegiu la preoţi, toată ziua îmbrăcat corect în uniformă, şi când se întorcea în oraş se răzbuna. La sfârşitul unei lungi bătălii printre jucării, îl prindea pe Angelo Ursul, îl lega de tăblia patului şi-l supunea

la interminabile biciuiri.

Angelo Ursul, oare de când îl aveam? Amintirea sosirii lui se pierde acolo unde, aşa cum îmi spunea Gratarolo, încă n-am învăţat să ne coordonăm amintirile personale. Angelo prietenul de pluş, gălbui, cu braţe şi picioare mobile, ca păpuşile, aşa încât putea să stea aşezat, să meargă, să-şi înalţe braţele la cer. Era mare, impunător, cu doi ochi cafenii, strălucitori şi foarte vii. Eu şi Ada îl aleseserăm rege al jucăriilor noastre, al soldăţeilor, ca şi al păpuşilor.

Bătrâneţea, jerpelindu-l, îl făcuse şi mai venerabil. Căpătase o autoritate a lui, şchiopătândă, şi treptat, treptat, câştigase şi mai multă, pe măsură ce, aidoma unui erou al multor bătălii, îşi pierduse un ochi sau un braţ.

Răsturnami taburetul, care devenea o corabie, un velier pirat sau o plută de prin Jules Verne, cu prora şi pupa pătrate: Angelo Ursul şedea la timonă, şi în faţa lui se îmbarcau pentru aventuri îndepărtate Soldăţeii din Bengodi cu Căpitanul Patata (Cartof), mai importanţi, datorită formatului lor, chiar dacă mai comici, decât comilitonii lor serioşi, soldăţeii din pământ ars, acum mai invalizi decât Angelo, unii fără cap sau fără membre, şi din cărnurile lor de material comprimat, sfărâmicios şi deja pe ducă ieşeau cârlige din sârmă de fier, ca şi cum ar fi fost o mulţime de Long John Silver în timp ce ambarcaţiunea aceea glorioasă ridica ancora din Marea Cămăruţei, parcurgea Oceanul Coridorului şl acosta în Arhipelagul Bucătăriei, Angelo trona printre supuşii săi liliputani, dar această disproporţie nu ne deranja, pentru că exalta gulliveriana lui maiestate.

Cu timpul – din cauza generosului său serviciu, gata cum era la orice acrobaţie, victimă a furiilor vărului Nuccio – Angelo Ursul îşi pierduse şi al doilea ochi, al doilea braţ şi apoi picioarele, în timp ce Ada şi cu mine creşteam, din torsul lui de mutilat începeau să iasă smocuri de paie. Părinţii noştri ne tot spuneau că trupul acela jerpelit începea să hrănească insecte, poate şi culturi de bacili, şi ne îndemnaseră să scăpăm de el, cu îngrozitoarea ameninţare că-l vor arunca la gunoi când o să fim noi la şcoală.

Adei şi mie, acel plantigrad iubit ne stârnea milă, era aşa

de şubred, de neînstare să se ţină singur pe picioare, expus la acea spintecare lentă a pântecelui şi la acea curgere, deloc aspectuoasă, a organelor interne. Acceptaserăm ideea că trebuia să moară – ba chiar trebuia să fie considerat deja defunct, aşa încât trebuia să-i facem cinstita înmormântare.

Suntem într-o dimineaţă devreme, când tata abia a aprins focul la cazan, caloriferul care dă viaţă tuturor radiatoarelor din casă. S-a format un cortegiu lent şi hieratic. Pe latura cazanului s-au aliniat toate jucăriile ce au supravieţuit, la comanda căpitanului Patata. Toţi în şiruri ordonate, în poziţie de drepţi, ca să dea onorul cu armele, aşa cum se cuvine pentru cei căzuţi. Eu înaintez ducând o pernă pe care e depus cel aproape stins, şi urmează toţi membrii familiei, inclusiv servitoarea angajată cu ora, uniţi în acelaşi sentiment de veneraţie dureroasă.

Plin de solemnitate rituală, sunt acum gata să-l introduc pe Angelo Ursul între fălcile acelui Baal înflăcărat. Angelo, acum rămas doar un fel de săculeţ cu paie, îşi dă sufletul într-o singură vâlvătaie.

Ceremonie profetică, pentru că la nu multe luni după aceea se stingea şi cazanul, care mai înainte se hrănea cu antracit şi pe urmă, după ce a dispărut antracitul, cu nişte ouşoare din praf de cărbune presat.

Dar, pe măsură ce războiul înaintase, le raţionalizase şi pe acelea, şi în bucătărie trebuise să se recupereze o sobă veche, destul de asemănătoare cu cea pe care aveam s-o folosim apoi la Solara, care putea să înghită lemne, hârtie, carton, nişte cărămizi din materie vinoasă comprimată, care ardeau prost, dar încet, şi dădeau o aparenţă de flacără.

Moartea lui Angelo Ursul nu mă îndurerează, nici nu-mi provoacă valuri de nostalgie. Poate că aşa a fost în anii următori, poate că l-oi fi evocat când, pe la şaisprezece ani, mă îngrijeam de recuperarea trecutului apropiat, dar acuma nu. Acum nu trăiesc în curgerea timpului. Sunt, ferice de mine, într-un prezent etern. Angelo e în fata ochilor mei, în ziua înmormântarii lui, ca şi în zilele triumfului lui, pot să mă mut de la o amintire la alta, şi o trăiesc pe fiecare dintre ele ca pe un *hic et nunc.*

Dacă asta e veşnicia, e splendidă, de ce a trebuit să aştept şaizeci de ani înainte s-o capăt?

Iar chipul Lilei? Acum ar trebui să-l văd, dar e ca şi cum amintirile mi-ar veni singure, câte una o dată, în ordinea pe care şi-au ales-o. Ajunge să aştepţi. N-am altceva de făcut.

Sunt aşezat pe coridor, alături de Telefunken. Se transmite piesa de teatru. Tata o urmăreşte pe toată, eu stau în poala lui cu degetul în gură. Nu înţeleg nimic din toate faptele alea, tragedii de familie, adultere, salvări, dar vocile acelea îndepărtate mă îndeamnă la somn. Mă duc să mă culc, cerând să rămână deschisă uşa de la camera mea, aşa încât să pot vedea lumina de pe coridor. Am devenit foarte şiret la vârsta asta fragedă şi înţeleg că darurile Regilor Magi,

în noaptea de Bobotează, le cumpără părinţii. Ada nu crede, nu pot să-i răpesc iluziile unei fetiţe mici, iar în noaptea de 5 ianuarie mă străduiesc cu disperare să rămân treaz ca să aud ce se întâmplă dincolo. Aud cum aranjează darurile. În dimineaţa următoare o să mă prefac bucuros şi uimit de miracol, pentru că sunt un şmecher şi nu vreau ca jocul ăsta să se termine.

Ştiu de toate, eu, unul. Am intuit că copiii se nasc din burta mamei, dar nu spun. Mama vorbeşte cu prietenele despre lucruri femeieşti (cutare a rămas în poziţie, hei, interesant, sau are nişte aderenţe acolo, aha, la ovare), una dintre ele îi face semn, ssst, că-i şi copilul pe-acolo, şi mama zice că nu contează, că la vârsta aia suntem nişte bobocei. Eu spionez pe după uşă şi pătrund secretele vieţii.

Din partea circulară din faţă a scrinului mamei am sustras o carte, *Nu-i adevărat că există moarte,* de Giovanni Mosca, o elegie plăcută şi ironică despre frumuseţile vieţii cimiteriale şi despre plăcerea de a şedea sub o plapumă ocrotitoare de ţărână, îmi place invitaţia asta la deces, poate-i prima mea întâlnire cu moartea, primul dintre parii aceia verzi ai eroului Valente. Dar într-o dimineaţă, în capitolul cinci, dulcea Maria, care, după un moment de slăbiciune, a fost primită de cioclu, simte-n vintre o bătaie de aripi. Până atunci autorul fusese pudic, făcuse aluzie doar la o iubire nefericită şi la o făptură care trebuie să vină. Dar acum îşi permitea o descriere realistă care mă băga în sperieţi: „Pântecele, din dimineaţa aceea, i se însufleţi de fluturări şi freamăte, ca o colivie în care sunt vrăbii... Copilul se mişca".

E pentru prima oară când citesc, în tonuri insuportabil de realiste, despre o sarcină. Nu mă mir de ceea ce aflu, căci confirmă ceea ce am înţeles şi singur. Dar sunt înspăimântat la gândul că cineva o să mă surprindă pe când citesc textul acela interzis şi-o să înţeleagă că am înţeles. Mă simt păcătos, pentru că am violat o interdicţie. Pun cartea la loc în scrin, încercând să şterg orice urmă a intruziunii mele. Cunosc un secret, dar mi se pare vinovat faptul că-l cunosc.

Asta se-ntâmplă cu mult înainte să fi sărutat faţa frumoasei dive din *Novella,* are de-a face cu revelaţia naşterii,

nu cu cea a sexului. Ca unii primitivi care, se spune, n-au izbutit niciodată să facă o legătură directă între actul sexual şi graviditate (în fond, nouă luni sunt un secol, zicea Paola), şi eu am dus-o aşa mult timp înainte să înţeleg legătură misterioasă dintre sex, care era un lucru de adulţi, şi copii.

Ai mei nici măcar nu-şi fac griji că eu aş putea încerca senzaţii tulburătoare. Se vede ca generaţia lor le simţea cu întârziere, ori au uitat de copilăria lor. Eu şi Ada mergem pe mâna părinţilor, ne întâlnim cu un cunoscut, tata zice că ne ducem să vedem *Oraşul de aur,* respectivul zâmbeşte maliţios uitându-se la noi, cei mici, şi şopteşte că filmul e „cam îndrăzneţ. Tata răspunde fără grijă: „Asta-nseamnă că o să-l tragem de mânecă". Şi eu, cu inima în gât, urmăresc amplexele Knstinnei Sönderbaum.

Pe coridorul de la Solara, gândindu-mă la expresia „unor rase şi popoare ale pământului", îmi venise în minte o vulvă păroasă. De fapt, iată-mă colea, cu nişte prieteni, poate pe timpul gimnaziului, în biroul tatălui unuia dintre ci, unde se găsesc volumele *Rase şi popoare de pe pământ* de Biasutti. Răsfoim rapid ca să ajungem la o pagină unde apare o fotografie cu femei calmuce, *à poil,* şi li se vede organul sexual, sau mai degrabă blăniţa. Calmuce, femei care fac comerţ cu ele însele.

Sunt din nou în ceaţă, care domneşte suverană peste întunericul amurgului, pe când oraşul se străduieşte să dispară din faţa ochilor cereşti ai avioanelor inamice, şi în orice caz dispare din ochii mei, care-l privesc de pe pământ. În ceaţa aceea înaintez, ca în imaginea primei cărţi de lectură, ţinându-l de mână pe tata, care poartă aceeaşi borsalină ca şi domnul din carte, dar un palton mai puţin elegant, mai ros şi cu umerii lăsaţi, stil raglan – şi încă şi mai căzut e al meu, cu urma butonierelor pe dreapta, semn că a fost întors dintr-un palton mai vechi al lui tata, în mâna dreaptă, tata ţine nu un baston de promenadă, ci o lanternă, dar nu din cele cu baterie: se reîncarcă prin frecare, ca felinarul de la bicicletă, apăsând cu patru degete un soi de piedică. Produce un zumzet uşor şi luminează slab trotuarul,

atât cât trebuie ca să vezi o treaptă, un colţ, locul unde începe o intersecţie, apoi degetele slăbesc priza şi lumina dispare. Mai mergi încă vreo zece paşi, pe baza puţinului care s-a văzut, ca într-un zbor orb, apoi o aprinzi iar pentru o clipă.

În ceaţă te poţi întâlni cu alte umbre, uneori bâlbâi un salut sau un cuvânt de scuză, şi mi se pare potrivit să se facă asta murmurând, cu toate că, dacă stai să te gândeşti, bombardierele ar putea să vadă luminile, dar nu şi să audă sunetele, deci în ceaţa aia ai putea umbla cântând cât te ţine gura. Dar nimeni nu face asta, pentru că e ca şi cum liniştea noastră ar încuraja ceaţa să ne proteguie paşii, să ne facă invizibili, pe noi şi străzile.

Serveşte cu adevărat un camuflaj atât de strict? Poate că doar dă siguranţă, asta şi pentru că, atunci când au vrut să bombardeze, au venit ziua. În toiul nopţii au sunat sirenele. Mama, plângând, ne trezeşte pe noi, copiii – plânge nu de frica bombelor, ci pentru somnul nostru stricat –, ne pune câte un paltonaş peste pijama şi coborâm în adăpost. Nu în cel din casa noastră, care-i abia cât un beci întărit cu grinzi şi cu saci de nisip, ci în cel din casa de vizavi, construit în ’39, când se prevedea deja conflictul. Nu se ajunge acolo traversând curţi interioare separate de ziduri scunde, ci făcând înconjurul cvartalului, în fugă, având încredere că sirenele au sunat când avioanele erau încă destul de departe.

Adăpostul antiaerian c frumos, cu pereţii ăia de ciment brăzdat de câte un pârâiaş de apă, cu luminile slabe dar calde, cu toţi cei mari aşezaţi pe nişte bănci la trăncăneală şi cu noi, copiii, făcându-ne de cap în mijloc. Loviturile antiaerienei ajung înăbuşite, toţi sunt convinşi că, dacă o bombă cade peste imobil, adăpostul va rezista. Nu-i adevărat, dar ajută. Cu un aer preocupat se învârte responsabilul de imobil, care e învăţătorul meu de la elementară, Monaldi, umilit că n-a avut timp să-şi îmbrace uniforma de centurion al Miliţiei, cu decoraţiile de membru al grupului de asalt fascist. Pe atunci, unul care făcuse Marşul asupra Romei era ca un veteran din marile bătălii napoleoniene – şi numai

după 8 septembrie 1943 bunicul îmi explicase că fusese o plimbare de găinari înarmaţi cu bastoane de promenadă şi că, daca regele ar fi dat ordin, câteva companii de infanterie i-ar fi făcut s-o şteargă de la jumătatea drumului. Dar regele era Picioruş cu Talpă lute, şi trădarea o avea în sânge.

În fine, învăţătorul Monaldi se plimbă printre colocatari, îi liniştеşte, se interesează de doamnele însărcinate, explică că sunt mici sacrificii de îndurat până la victoria finală. Sună sirena de încetarea alarmei, familiile roiesc pe stradă. Un domn, pe care nimeni nu-l cunoştea şi care s-a adăpostit la noi pentru că a fost surprins de alarmă pe când se afla pe stradă, îşi aprinde o ţigară învăţătorul Monaldi îl apucă de braţ şi-l întreabă sarcastic dacă ştie că suntem în război şi că este camuflaj.

„Chiar dacă acolo sus ar mai fi vreun bombardier, n-ar vedea lumina unui chibrit”, zice acela, şi începe să fumeze.

„A, ştii dumneata asta?”

„Sigur că ştiu. Sunt căpitan pilot şi zbor pe bombardiere. Dumneata ai bombardat vreodată Malta?”

Un adevărat erou. Fuga învăţătorului Monaldi, spumegând de furie, comentarii glumeţe ale locatarilor, am zis eu că era un balon umflat, aşa sunt toţi ăia care comandă.

Învăţătorul Monaldi, cu temele lui eroice. Mă văd seara, cu tata şi cu mama venind peste mine. În ziua următoare se va da în clasă tema pentru a participa la întrecerile Culturii. „Oricare ar fi tema”, zice mama, „o să fie despre Duce şi despre război. Deci pregăteşte-ţi nişte fraze frumoase, ca să facă efect. De exemplu, «fideli şi incoruptibili străjeri ai Italiei şi ai civilizaţiei ei» este o expresie care dă bine peste tot, oricare ar fi subiectul”.

„Şi dacă tema este despre bătălia recoltei?”

„O bagi oricum, un pic de fantezie.”

„Aminteşte-ţi că soldaţii înroşesc cu sângele lor nisipurile arzătoare ale Marmarykăi”, sugerează tata. „Şi nu uita că civilizaţia noastră e nouă, eroică şi sfântă. Face întotdeauna efect. Chiar dac-ar fi vorba de bătălia recoltei.”

Vor un fiu care să ia notă mare. Aspiraţie justă. Dacă iei o

notă mare fiindcă ştii postulatul paralelelor, te pregăteşti cu cartea de geometrie, dacă vrei să vorbeşti ca un Balilla studiezi pe dinafară ceea ce trebuie să gândească un Balilla. Problema nu e dacă-i drept sau nu. În fond, ai mei nu ştiau, dar şi al cincilea postulat al lui Euclid e valabil numai pentru suprafeţe plane, atât de ideal plane, că în realitate nu există. Regimul era suprafaţa plană la care toţi acum se adaptaseră. Ignorând vârtejurile curbilinii în care paralelele se confruntă sau diverg fără speranţă.

Revăd o scenă rapidă, care trebuie să fi avut loc cu câţiva ani mai înainte. Întreb:

„Mamă, ce este o revoluţie?”

„E atunci când muncitorii ajung la guvernare şi taie capul tuturor funcţionarilor, cum este tatăl tău.”

Dar chiar la două zile după temă s-a întâmplat episodul cu Bruno. Bruno, doi ochi de pisică, dinţi ascuţiţi şi cap cenuşiu ca şoarecele, pe care apăreau nişte coji albe, ca de alopecie sau de pecingine. Erau cicatrice de bube. Copiii săraci aveau întotdeauna coji pe cap, şi pentru că trăiau în medii nu prea curate, şi din cauza avitaminozei. La elementară, eu şi De Caroli eram bogăţii din clasă, aşa se credea pe atunci; de fapt, familiile noastre aparţineau aceluiaşi rang social ca şi al învăţătorului, eu pentru că tatăl meu era funcţionar şi umbla cu cravată, iar mama mea cu pălărie (şi deci nu era o femeie, ci o doamnă), şi De Caroli pentru că tatăl lui avea un mic magazin de ţesături. Toţi ceilalţi erau de categorie mai joasă, vorbeau încă în dialect cu părinţii şi deci făceau greşeli de ortografie şi de gramatică, iar cel mai sărac dintre toţi era Bruno. Bruno avea şorţuleţul negru rupt, nu avea guleraş alb, sau când îl avea era murdar şi ros, şi bineînţeles că nu avea fundă albastră, ca toți copiii de familie bună. Avea coji, deci era tuns zero, unica îngrijire pe care familia o cunoştea, chiar şi contra păduchilor, cu cojile albe ale bubelor deja vindecate. Stigmate ale inferiorităţii. Domnul învăţător era la urma urmelor un om de treabă, dar, deoarece fusese în echipele fasciste, se simţea

obligat să ne educe în mod viril şi ne administra nişte scatoalce zdravene, însă niciodată mie şi lui De Caroli, pentru că ştia că aveam să le spunem părinţilor noştri, care erau egalii lui. Şi fiindcă locuia în acelaşi cvartal cu mine, se oferise să mă conducă acasă în fiecare zi la ieşirea de la ore, împreună cu fiul lui, pentru ca tatăl meu să nu se deranjeze să vină să mă ia. Şi pentru că mama era verişoara unei cumnate a directoarei, şi nu se ştie niciodată.

La Bruno, însă, scatoalcele erau zilnice, pentru că era neastâmpărat, deci avea o purtare rea şi se prezenta în clasă cu şorţul unsuros. Bruno era trimis permanent în spatele tablei, şi asta era stâlpul infamiei.

Într-o zi Bruno venise la şcoală după o absenţă nejustificată, iar învăţătorul tocmai îşi sufleca mânecile, când Bruno începuse să plângă şi printre sughiţuri lăsase să se înţeleagă că-i murise tatăl învăţătorul se emoţionase, pentru că şi fasciştii aveau o inimă. Fireşte că înţelegea justiţia socială sub formă de caritate, şi ne ceruse nouă, tuturor, să facem o colectă. Şi părinţii noştri aveau pesemne inimă, pentru că în ziua următoare fiecare se întorsese cu câteva monede, cu vreo haină purtată, cu câte un borcănaş cu marmeladă, cu un kilogram de pâine. Bruno şi-a avut momentul lui de solidaritate.

Dar în aceeaşi dimineaţă, în timpul marşului din curtea şcolii, se apucase să meargă în patru labe, şi toţi ne gândiserăm că era cu adevărat rău, de făcea aşa după ce-i murise tatăl, învăţătorul îi strigase că era lipsit de cel mai elementar simţ de recunoştinţă. Orfan de două zile, abia miluit de către colegi, şi deja pus pe fapte rele: cu familia din care venea, nu mai putea fi salvat.

Deuteragonist al acelei mici drame, eu avusesem un moment de îndoială. Deja îl avusesem în dimineaţa de după temă, trezindu-mă neliniştit şi întrebându-mă dacă-l iubeam cu adevărat pe Duce sau eram un băiat ipocrit care doar scria asta. În faţa lui Bruno care mergea în patru labe am înţeles că gestul lui era o tresărire de demnitate, un mod de a reacţiona la umilirea pe care generozitatea noastră lipicioasă îl făcuse s-o îndure.

L-am înţeles mai bine după câteva zile, la una dintre adunările acelea din sâmbăta fascistă, în care eram aliniau toţi în uniforme, ale noastre strălucitoare, iar a lui Bruno, ca şi şorţul din zilele libere, cu eşarfa albastră rău înnodată, şi trebuia să se rostească jurământul. Centurionul zicea: „În numele lui Dumnezeu şi al Italiei, jur să urmez ordinele Ducelui şi să servesc din toate puterile mele şi, dacă e necesar, cu sângele meu cauza Revoluţiei Fasciste. Juraţi voi aceasta?" Şi toți trebuia să răspundem: „Jur!" Pe când toţi strigau „jur!", Bruno – care era lângă mine, şi l-am auzit foarte bine – strigase „Artur!". Se revolta. A fost prima oară când am asistat la un act de revoltă.

Se revolta din proprie iniţiativă sau pentru că avea un tată beţivan şi socialist ca acel copil al Italiei în lume? Dar acum înţeleg ca Bruno a fost primul care m-a învăţat cum să reacţionez la retorica aceea care ne sufoca.

Între tema de la zece ani şi compunerea de la unsprezece, la sfârşitul clasei a cincea elementare, fusesem transformat de lecţia lui Bruno. El revoluţionar anarhic, eu abia sceptic, Artur al lui devenise paharul meu incasabil.

E clar că acum, în liniştea comei, înţeleg mai bine ce mi s-a întâmplat. Să fie oare asta iluminarea pe care alţii o au când omul ajunge la aman, şi în momentul acela, ca Martin Eden, înţelegi totul, însă imediat ce o ştii, încetezi s-o mai ştii? Eu, care nu sunt încă la capăt, am un punct avantaj faţă de unul care moare. Înţeleg, ştiu şi chiar îmi amintesc (acum) că ştiu. Să fiu oare un privilegiat?

16. Şuieră vântul

Aş vrea să mi-o amintesc pe Lila... Cum era Lila? Îmi vin în treacăt din fumegarea acestei stări de somn-veghe alte imagini, iar ea nu este...

Şi totuşi, o persoană în condiţii normale ar trebui să poată spune vreau să-mi amintesc când eram în vacanţă anul trecut. Dacă a păstrat vreo urmă, îşi aminteşte. Eu nu pot. Memoria mea merge pe inele, ca tenia, dar, spre deosebire de tenie, n-are cap, dă ocol prin labirint, orice punct poate fi începutul sau sfârşitul călătoriei. Trebuie să aştept ca amintirile să vină singure, urmând o logică a lor. Aşa se merge în ceaţă. La soare vezi lucrurile de departe şi poţi hotărî să schimbi direcţia tocmai ca să vezi ceva anume. În ceaţă, ceva sau cineva îţi vine în întâmpinare, dar nu ştii cine e până nu se apropie de tine.

Poate că e normal, nu poţi avea totul într-un singur moment, îţi aminteşti ca mărgelele pe aţă. Ce spunea Paola despre numărul magic şapte, despre care vorbesc psihologii? Dintr-o listă ţi-aduci aminte cu uşurinţă până la şapte elemente, după aceea nu mai reuşeşti. Nici măcar şapte. Care sunt cei şapte pitici? Doc, Sfiosul, Somnorosul, Morocănosul, Voiosul, Hapciu... Şi pe urmă? Lipseşte întotdeauna cel de-al şaptelea din cei şapte. Şi cei şapte regi ai Romei? Romulus Numa Pompilius, Tullius Hostilius, Servius Tullius, Tarquinius Priscus, Tarquinius Superbus... şi al şaptelea? A, Mutulică...

Cred că prima mea amintire este un păpuşoi îmbrăcat în costum de tambur major al trupei militare, în uniformă albă, cu chipiu, care, întors cu o cheiţă, îşi bătea partea lui de

răpăituri. Asta e, sau l-am revăzut aşa în decursul anilor, profitând de reevocările părinţilor mei? N-o fi oare scena cu smochinele, eu la rădăcina unui pom şi un ţăran pe care-l chema Quirino şi care se căţăra pe o scară să-mi culeagă smochina cea mai coaptă – numai că nu ştiam încă să pronunţ cuvântul *smochină* şi ziceam *mochină?*

Ultima amintire: la Solara, în faţa in-foliului. Şi-or fi dat seama Paola şi ceilalţi ce anume aveam eu în mână atunci când am adormit deodată? Trebuie să i-l dea Sibillei, imediat, căci dacă eu rămân aşa ani de zile, nu voi reuşi să suporte cheltuielile, vor trebui să vândă studioul, şi pe urmă Solara, şi pe urmă poate că nici aşa n-o să ajungă, în timp ce cu in-foliul pot să-mi plătească o zăcere eternă, cu zece infirmieri, şi atunci e de-ajuns să vină să mă vadă o dată pe lună, iar în rest să-şi vadă de viaţa lor.

Îmi vine în întâmpinare o altă figură, care-mi râneşte exhibându-se într-un gest obscen. E ca şi cum, venind asupră-mi, m-ar învălui cu sine şi s-ar topi apoi în ceţuri.

Trece pe lângă mine micul toboşar cu chipiu. Mă refugiez în braţe la bunicul. Simt mirosul de pipă în timp ce pun obrazul pe jiletca lui. Bunicul fuma pipă şi mirosea a tutun. De ce nu se afla pipa lui la Solara? Au aruncat-o afurisiţii de unchi, nu li se părea importantă, cu gura ei roasă de focul multor chibrituri cu fosfor, dă-le-ncolo şi de pene, de sugative, ce ştiu eu, şi vreo pereche de ochelari şi un ciorap găurit, şi ultima cutie de tutun încă plină pe jumătate.

Ceaţa începe să se risipească. Mi-l amintesc pe Bruno care merge în patru labe, dar nu-mi amintesc naşterea Carlei, ziua licenţei mele, prima întâlnire cu Paola. Înainte nu-mi mai aminteam nimic, acum îmi amintesc totul din primi mei ani de viaţă, dar nu-mi amintesc când a intrat Sibilla pentru prima oară în cabinetul meu ca să ceară de lucru – sau când am scris ultima mea poezie. Nu reuşesc să-mi amintesc faţa Lilei Saba. Dacă mi-aş aminti-o, ar face cât tot somnul ăsta. Nu-mi amintesc chipul Lilei pe care o căutam pretutindeni în timpul vieţii mele adulte, pentru că încă nu-mi amintesc viaţa mea adultă, nici ceea ce, intrând în viaţa adultă, aş fi vrut să nu-mi amintesc.

Trebuie să aştept, sau să mă pregătesc să circul în veşnicie pe cărările primilor mei şaisprezece ani. Ar putea fi de-ajuns, dacă aş retrăi orice moment, orice fapt, aş dura în starea asta timp de încă şaisprezece ani. De-ajuns pentru mine, aş trece dincolo de şaptezeci şi şase de ani, o durată de viaţă rezonabilă... şi Paola tot întrebându-se dacă trebuie să taie contactul.

Dar nu există telepatie? Aş putea să mă concentrez asupra Paolei şi să mă gândesc intens să-i trimit un mesaj. Sau poate să încerc cu mintea proaspătă şi nesofisticată a unui copil. „Mesaj pentru Sandro, aici Vulturul Cenuşiu de pe sticla de Fernet Branca, aici Vulturul Cenuşiu, răspundeţi. Aveţi legătura...” Dacă ăla mi-ar transmite: „Roger, Vulturul Cenuşiu, te aud foarte bine şi clar...”

În oraş mă plictisesc. Suntem patru, în pantaloni scurţi şi ne jucăm pe stradă, în faţa casei, pe unde trece un automobil pe oră şi merge încet. Au încredere să ne lase să ne jucăm

acolo. Jucăm bile, joc sărăcăcios, bun şi pentru cei care n-au alte jucării. Sunt unele de lut, maronii, şi de sticlă, cu arabescuri colorate care se văd în transparenţă, altele de un alb lăptos cu vinişoare roşu. Primul joc, gaura: din mijlocul străzii se trimit bilele, printr-o lovitură precisă a arătătorului care lunecă pe degetul mare (dar cei mai pricepuţi fac să lunece degetul mare pe arătător), într-o gropiţă săpată lângă trotuar. Câte unul expediază bila înăuntru de la prima lovitură, altminteri se merge pe faze. Cel de-al doilea joc e *spanna cetta,* pe care la Solara îl numeau *cicca spanna.* Ca şi la jocul de popice, trebuie să te duci până la prima bilă, dar nu mai aproape de o şchioapă, măsurată cu patru degete

Toata admiraţia pentru cine ştie să facă să pornească titirezul. Nu titirezul copiilor bogaţi, din metal cu dungi de diferite nuanţe, la care se apasă de mai multe ori măciulia unei stinghii ca să-l porneşti, apoi îl laşi să se-nvârtă şi roata aceea desenează vârtejuri multicolore, ci titirezul de lemn, *prâsnel* sau *sfârleazǎ*, un soi de con bombat, o pară burtoasă care se termină cu un cui, cu corpul marcat de o serie de incizii în spirală. Se înfăşoară cu o sforicică ce pătrunde în incizii, apoi cu capătul liber i se dă o smucitură puternică, deşirând sfoara, şi *sfârleaza* se-nvârte. Nu toţi ştiu să facă asta, mie nu-mi iese, pentru că am fost răsfăţat cu titireze mai scumpe şi mai uşor de mânuit – şi ceilalţi mă iau în râs.

În ziua aceea nu reuşim să ne jucăm pentru că de-a lungul trotuarului sunt nişte domni în sacou şi cravată, care prăsesc buruienile cu nişte săpăligi. Lucrează cu entuziasm scăzut, încet, iar unul dintre ei intră în vorbă cu noi, informându-se despre diferitele jocuri cu bile. Zice că el, când era mic, se juca de-a cercul; se trăgea un cerc cu creta pe trotuar sau cu un beţigaş pe pământ, se puneau bilele înăuntru, apoi cu o bilă mai mare se căuta să se scoată bilele din cerc, şi câştiga cel care scotea mai multe. „Îi cunosc pe ai tăi”, mi a spus el, „transmite-le salutări de la domnul Ferrara, cel cu magazinul de pălării”.

Am spus acasă. „Sunt evreii”, a zis mama, „îi obligă să iasă la muncă”. Tata a ridicat ochii spre cer şi a zis ,,deh!”. Mai târziu m-am dus la prăvălia bunicului şi l-am întrebat de

ce evreii făceau lucrări de întreţinere. Mi-a spus să mă port politicos cu ei dacă-i întâlneam, pentru că erau oameni de treabă, dar că deocamdată nu-mi explica încă povestea aia, fiindcă eram prea mic. „Taci din gură şi nu vorbi despre asta în jur, mai ales cu învăţătorul.” Într-o zi avea să-mi povestească el totul. *S‘as gira* – întâi să se-ntoarcă.

Atunci mă întrebasem de ce evreii vindeau pălării. Pălăriile pe care le vedeam pe afişele lipite pe ziduri sau în reclamele publicitare din reviste erau aristocratice şi elegante.

N-aveam încă motive să mă preocupe evreii. Abia mai târziu, la Solara, bunicul mi a arătat un ziar din 1938 unde se anunţau legile rasiale, dar în 1938 aveam şase ani şi nu citeam ziarele.

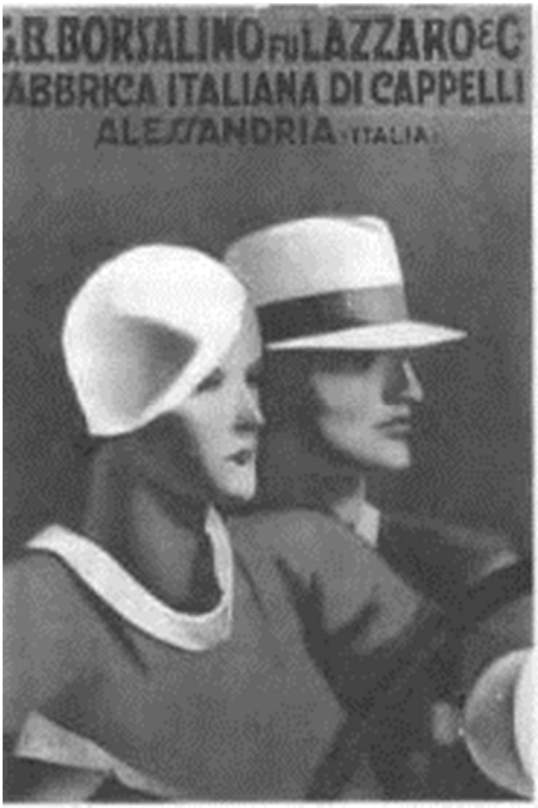

Apoi, într-o zi, domnul Ferrara şi ceilalţi n-au mai apărut la curăţatul trotuarului de buruieni. Am crezut atunci că-i lăsaseră să se-ntoarcă acasă, după o mică pedeapsă. Dar după război am auzit pe cineva spunându-i mamei că domnul Ferrara murise în Germania. După război învăţasem de-acum multe lucruri, nu numai cum se nasc copiii (inclusiv actele pregătitoare făcute cu nouă luni înainte), dar şi cum mor evreii.

Viaţa mea s-a schimbat odată cu evacuarea la Solara. În oraş eram un copil melancolic care se juca cu colegii de clasă câteva ore pe zi. În rest, stăteam ghemuit cu o carte în mână sau mă plimbam cu bicicleta. Singurele momente fermecate erau cele pe care le petreceam în prăvălia bunicului: el vorbea cu câte un client, iar eu cotrobăiam, cotrobăiam, orbit de revelaţii continue. Dar aşa îmi spoream singurătatea şi trăiam numai cu fanteziile mele.

La Solara, unde acum coboram la şcoala din sat singur şi hoinăream pe câmpuri şi prin vii, eram liber, un teritoriu neexplorat mi se deschidea dinainte. Şi aveam mulţi prieteni, cu care mă duceam să mă plimb. Gândul dominant era să ne facem o colibă.

Acum revăd toată viaţa petrecută la Oratoriu, ca într-un film. N-o mai văd pe segmente, ci ca pe o secvenţă continuă...

O colibă nu trebuia să fie un soi de casă, cu acoperiş, pereţi şi uşă. Era de obicei o gaură, un ungher ascuns, unde se putea construi un acoperiş de ramuri şi frunze, în aşa fel încât să rămână deschisă o ferestruică, de unde se putea domina o vale sau măcar un loc drept, întindeai nişte beţe şi trăgeai cu mitraliera. Ca la Giarabub, acolo ne puteau prinde numai prin înfometare.

Începuserăm să ne ducem la Oratoriu pentru că, în spatele terenului de fotbal, pe un dâmb de dincolo de zidul înconjurător, identificaserăm locul ideal pentru o colibă. Puteai să-i mitraliezi pe toţi cei douăzeci şi doi de jucători din partida de fotbal duminicală. La Oratoriu eram mai curând liberi, eram înhăţaţi numai pe la şase pentru o lecţie de

catehism şi pentru binecuvântare, dar în rest făceam ce voiam. Existau o roată cu căluşei rudimentară, câteva leagăne, un mic teatru în care am pus piciorul pe scenă prima oară, în *Micul parizian.* Acolo am căpătat acea stăpânire a scenei care cu câţiva ani după aceea avea să mă facă memorabil în ochii Lilei.

Veneau şi băieţi mai mari, şi chiar nişte flăcăiandri – pentru noi foarte bătrâni – care jucau ping-pong sau cărţi, fără bani. Acel om de treabă care era don Cognasso, directorul Oratoriului, nu le cerea profesiuni de credinţă, era de-ajuns ca ei să vină acolo în loc să se ducă în convoaie către oraş pe biciclete, chiar şi cu riscul de a da peste ei vreun bombardament, ca să încerce să escaladeze scările de la Casa Roşie, bordelul faimos în toată provincia.

După 8 septembrie, tocmai la Oratoriu am auzit pentru prima oară vorbindu-se despre partizani. La început erau băieţi care încercau doar să se sustragă fie noii înrolări a Republicii Sociale, fie punerii lor în aceeaşi oală de către nemţi, care-i trimiteau să muncească în Germania. Pe urmă începuseră să fie numiţi rebeli, pentru că aşa îi numeau comunicatele oficiale. Abia după câteva luni, când am aflat că zece dintre ei fuseseră împuşcaţi – unul era din Solara – şi când am auzit la Radio Londra că le erau adresate mesaje speciale, am început să-i numim partizani, sau patrioţi, cum preferau ei. În sat lumea ţinea cu partizanii, pentru că erau toţi băieţi de prin părţile acelea şi când se arătau la vedere, chiar dacă acum aveau câte un supranume, Riccio (Ariciul), Saetta (Săgeată), Barbablu (Barbă-Albastră) sau Ferruccio, îi numeau tot aşa cum îi cunoscuseră înainte. Mulţi dintre ei erau tineri pe care-i văzusem la Oratoriu, jucând cărţi, în câte o jachetă strâmtă şi descusută, şi reapăreau cu şepcuţă cu vizieră, cu o cartuşieră în bandulieră, cu mitralieră, cu centură lată cu două grenade atârnate de ea, câte unul chiar şi cu pistolul în toc. Aveau cămăşi roşii, sau vestoane ale armatei engleze, sau pantaloni şi jambiere de provenienţă ofiţerească. Erau foarte frumoşi.

Încă din 1944 se făcuseră văzuţi la Solara, prin

incursiuni rapide, în momentele în care nu erau acolo Brigăzile Negre.

Uneori coborau badoglienii, cei cu eşarfa albastră, şi se spunea că ţineau cu regele, şi mergeau la atac strigând şi acum Savoia. Alteori erau garibaldinii, cu eşarfa roşie, care cântau cântece contra regelui şi a lui Badoglio, şi *şuieră vântul, urlă vijelia, – pantofii-s rupţi, dar tot vom merge – să cucerim primăvara cea roşie, – unde răsare soarele viitorului.* Badoglienii erau mai bine înarmaţi, se spunea că englezii le trimiteau ajutoare lor, şi nu celorlalţi, care erau comunişti cu toţii. Garibaldinii aveau mitraliere ca ale Brigăzilor Negre, capturate în câte o înfruntare sau vreo lovitură la depozitul de arme, badoglienii aveau puşti *Sten* englezeşti ultimul model.

Sten-ul era mai uşor decât mitraliera, avea patul gol pe dinăuntru, ca şi cum ar fi fost un schelet de sârmă, şi încărcătorul ieşea în afară nu dedesubt, ci într-o parte. Odată unul dintre ei mi-a îngăduit să trag un glonte. Trăgeau în general ca să se menţină în formă şi ca să se facă remarcaţi de fete.

Odată au venit fasciştii din San Marco, cântau *San Marco! San Marco! – nici de moarte nu ne pasă.*

Lumea spunea că erau băieţi buni, de familie bună, care pesemne că făcuseră o alegere greşită, dar se purtau bine cu populaţia, iar femeilor le făceau curte cu educaţie.

Cei din Brigăzile Negre fuseseră însă eliberaţi din carcere şi de la reformă (erau şi de şaisprezece ani) şi voiau doar să bage spaima-n toţi. Dar vremurile erau dure, şi nu trebuia să ai încredere nici în cei din brigada San Marco.

Tocmai mă duc la slujbă în sat cu mama, şi împreună cu ea e şi doamna de la vila aflată la câţiva kilometri de noi. Are mereu ceva rău de spus împotriva arendaşului ei, care fură la socoteli. Şi cum arendaşul e un roşu, ea a devenit fascistă, cel puţin în sensul că fasciştii sunt contra roşiilor. Ieşim din biserică şi doi ofiţeri de la San Marco au pus ochii pe doamne, care nu mai sunt foarte tinere, dar încă mai făceau impresie – şi pe urmă, se ştie, armatele pescuiesc şi ele pe unde pot. Se apropie sub pretextul de a cere o informaţie, pentru că nu sunt din părţile acelea. Cele două se poartă politicos (la urma urmei, sunt doi băieţi frumoşi) şi îi întreabă cum se simt aşa de departe de casă. „Luptăm ca să redăm acestei ţări onoarea, doamnele mele, acea onoare pe care unii trădători au întinat-o", răspunde unul dintre cei doi. Iar vecina comentează: „Aveţi dreptate, bravo, nu ca domnul ăla de care vorbeam eu".

Unul dintre cei doi zâmbeşte ciudat şi zice: „Ne-ar face plăcere să cunoaştem numele şi adresa domnului aceluia".

Mama se face palidă, apoi roşie, dar se descurcă bine: „Oh, ştiţi, domnule locotenent, prietena mea se referă la un individ din Asti care venea prin părţile astea în anii trecuţi, şi cine ştie unde e acum, se spune că l-au dus în Germania".

„Bine i-au făcut", surâde locotenentul, şi nu insistă. Saluturi reciproce. Pe drumul de întoarcere, mama îi spune cu dinţii strânşi nesocotitei aceleia că în vremurile astea trebuie să fii atent cum vorbeşti, pentru că ajunge şi un fleac ca să pui pe cineva cu spatele la zid.

Gragnola. Frecventa Oratoriul. El insista că se pronunţa Gràgnola, dar ceilalţi îl numeau Gragnòla, făcând aluzie la o *grindină* de lovituri. El răspundea că era un om paşnic, iar prietenii ripostau: „Du-te de-aici, că ştim noi..." Se şoptea că avea legături cu brigăzile garibaldine din munţi, ba chiar că era un mare şef, ziceau unii, şi risca mai mult locuind în sat decât clandestin, în desişuri, pentru că, dacă într-o zi aveau să-l descopere, aveau să-l împuşte în doi timpi şi trei mişcări.

Gragnola jucase împreună cu mine în *Micul parizian,* şi după aceea începuse să prindă drag de mine. Voise să mă-

nveţe un joc de cărţi. Se vede că nu se simţea în largul lui cu ceilalţi adulţi, şi-şi petrecea ore în şir flecărind cu mine. Poate că era vocaţia lui pedagogică, pentru că fusese în corpul didactic. Sau poate că ştia că spune nişte enormităţi aşa de mari, că povestindu-le în jur l-ar fi considerat toţi un anticrist, şi de-aia avea încredere numai într-un copil.

Îmi arăta foi clandestine care circulau pe sub mână. Nu mi le lăsa, pentru că, zicea el, dacă cineva este prins cu astea, îl împuşcă. Aşa am aflat despre masacrul de la Gropile Ardeatine, de la Roma. „Şi ca să nu se mai întâmple astfel de lucruri", îmi spunea Gragnola, „de-aia tovarăşii noştri stau colo sus, pe deal. Iar nemţii, *kaputt!"*

L'ITALIA LIBERA

ORGANO DEL PARTITO D'AZIONE

LA LOTTA CONTRO IL NAZISMO SIMPLA POSSIBILITÀ DI RINASCITA

I volontari della libertà

Avanti!

Sulla fossa dei 500 fucilati di Roma la Nazione raccoglie un monito di lotta!

Esecrazione

Îmi povestea că partidele misterioase, ce se manifestau în foile acelea, existaseră înainte de venirea fascismului şi supravieţuiseră în clandestinitate, în străinătate, cu marii lor conducători care-o făceau pe zidarii, iar uneori erau identificaţi de trepăduşii Ducelui şi omorâţi cu bâtele.

Gragnola predase nu ştiu ce pe la şcolile de orientare profesională, şi pleca în toate dimineţile cu bicicleta, întorcându-se pe la chindie. Pe urmă vrusese să se lase, unii spuneau că din cauză că acum se dedica trup şi suflet partizanilor, alţii murmurau ca nu putuse să continue

pentru că era ftizic. Gragnola chiar avea înfăţişarea unui ftizic, un chip cenuşiu cu doi pomeţi de un roşu bolnăvicios, obrajii săpaţi, o tuse persistentă. Avea dinţii stricaţi, şchiopăta şi avea un început de cocoaşă, sau mai bine spus o spinare încovoiată, cu omoplaţi care-i ieşeau-în afară, şi gulerul de la geacă îi stătea larg la gât, de aceea în haine părea îmbrăcat ca într-un sac. La teatru îl puneau să joace numai roluri negative, sau de paznic cam deşelat al unei vile misterioase.

Era un izvor nesecat de ştiinţă, ziceau toţi, de mai multe ori îl invitaseră să predea la universitare, dar el refuzase, din dragoste pentru elevii săi. „Baliverne", mi-a explicat el mai pe urmă. „Yambo, eu am predat numai în şcolile săracilor, ca suplinitor, pentru că, cu scârba asta de război, nici licenţa nu mi-am dat-o. M-au trimis la douăzeci de ani să rup şalele Greciei, aşa cum a spus Mussolini, «vom rupe şalele Greciei», m-au rănit la genunchi, şi nu-i bai, pentru că se vede doar puţin, dar prin noroaiele alea m-am ales cu o boală urâtă şi de atunci n-am contenit să scuip sânge. Dacă mi-ar cădea în mână Căposul, nu l-aş omorî, fiindcă, din păcate, sunt un laş, dar i-aş da atâtea şuturi în cur, de l-aş deşela pentru tot restul zilelor puţine pe care sper că le mai are de trăit, Iuda Iscarioteanul."

Îl întrebasem de ce venea la Oratoriu, mai ales că toţi ziceau că era ateu. Îmi răspunsese că venea pentru că era singurul loc unde putea să vadă oameni. Şi că nu era ateu, ci anarhist. Atunci nu ştiam ce anume erau anarhiştii, şi el mi-a explicat că erau oameni care voiau libertatea, fără patroni, fără rege, fără stat şi fără preoţi. „Fără stat, mai ales, nu ca la comunişti, care în Rusia au un stat ce le spune până şi când trebuie să se ducă la closet."

Îmi povestea de Gaetano Bresci, care, ca să-l pedepsească pe regele Umberto, ce pusese să fie masacraţi muncitorii la Milano, plecase din America, unde putea să trăiască liniştit, după ce îl trăseseră la sorți, fără bilet de întoarcere, şi se dusese să-l ucidă pe rege. Pe urmă-l omorâseră pe el în închisoare şi ziseseră că se spânzurase din remuşcare. Dar un anarhist n-are niciodată remuşcări pentru acţiunile pe

care le săvârşeşte în numele poporului. Îmi povestea despre anarhişti foarte blânzi, care trebuiau să emigreze din ţară-n ţară, persecutaţi de toate poliţiile, şi cântau *Adio, Lugano, oraş frumos.*

Apoi iar se apuca să-i vorbească de rău pe comunişti, care-i eliminaseră pe anarhişti în Catalonia. Îl întrebasem de ce, dacă era contra comuniştilor avea de-a face cu garibaldinii, din moment ce ăştia erau comunişti. Îmi răspunsese că, numărul unu, nu toţi garibaldinii erau comunişti, ci printre ei erau şi socialişti şi chiar şi anarhişti, şi numărul doi, că în momentul ăla duşmanii erau nazist-fasciştii, şi în cazuri de felul ăsta nu se merge prea mult pe subtilizări. „Întâi învingi împreună, iar socotelile le pui la punct după aia."

Pe urmă adăugase că se ducea la Oratoriu pentru că era un lucru bun. Preoţii erau sămânţă rea, dar erau ca şi garibaldinii, şi printre ei erau oameni de bine. „Mai ales în timpurile astea, când copiii cine ştie unde ajung, până anul trecut îi învăţau cartea şi puşca. La Oratoriu cel puţin nu-i lasă să umble brambura şi-i educă să fie oneşti, chiar dacă insistă prea mult pe treaba aia cu masturbarea, dar nu contează, că voi şi-aşa tot v-o faceţi şi pe urmă vă duceţi şi vă spovediţi. Aşa că vin la Oratoriu şi-l ajut pe don Cognasso să-i lase pe copii să se joace. Când are loc slujba, stau în fundul bisericii în tăcere, pentru că pe Isus Cristos eu îl respect, chiar dacă pe Dumnezeu nu."

Într-o duminică, pe la două după-amiază, când mai eram doar vreo câţiva, îi povestisem despre timbrele mele şi el îmi spusese că odată făcea şi el colecţie, dar la întoarcerea din război îi trecuse pofta şi le aruncase pe toate. Îi rămăseseră vreo douăzeci de timbre, şi mi le dăruia bucuros.

Mă dusesem la el acasă, şi micuţa comoară era minunată, pentru că erau două din insulele Fiji, pe care le dorisem mult timp, după Yvert şi Tellier.

„Păi ai şi catalogul Yvert şi Tellier?", m-a întrebat el cu admiraţie.

„Da, dar unul vechi..."

„Sunt cele mai bune.”

Insulele Fiji. Iată pentru ce fusesem aşa de încântat de cele două timbre la Solara. După ce mi le dăruise Gragnola, le luasem acasă ca să mi le pun pe o filă nouă a albumului meu. Era o seară de iarnă, tata sosise cu o zi înainte, dar plecase înapoi în după-amiaza aceea, ca să ajungă în oraş cât încă se mai vedea lumină.

Eram în bucătăria din aripa mare, singurul loc încălzit din casă, pentru că aveam destule lemne de băgat în vatră. Lumina era scăzută. Nu pentru că la Solara conta prea mult camuflajul (cine avea să ne bombardeze vreodată?), ci pentru că becul era atenuat de un abajur de care atârnau un soi de fire cu mărgeluţe, aproape ca nişte şiraguri bune de dăruit sălbaticilor din Fiji.

Eu, aşezat la masă, îmi aranjam colecţia mea, mama cârpea ceva, soră-mea se juca într-un colţ. Radioul era deschis. De puţin timp se terminase versiunea „milaneză” din *Ce se-ntâmplă-n casa Rossi,* un program propagandistic al Republicii din Salò, în care membrii aceleiaşi familii discutau politică, decretând, fireşte, că aliaţii erau duşmanii noştri, partizanii nişte bandiţi ce refuzau înrolarea din trândăvie, iar în Nord era apărată onoarea Italiei cot la cot cu camarazii germani. Dar exista, o seară da şi una nu, versiunea „romană”, unde Rossi erau o altă familie, cu acelaşi nume, care trăia în Roma ocupată acum de aliaţi şi îşi dădea în fine seama cât de bine era când era mai rău, invidiindu-i pe compatrioţii din Nord, rămaşi liberi sub steagurile Axei. Din felul cum clătina mama din cap, se vedea că nu credea una ca asta, dar programul era făcut în mod vioi. Fie ascultam asta, fie se închidea radioul.

După aceea însă (şi venea şi bunicul, care rezistase până atunci în birou, cu un grătar cu jeratic la picioare) ne puteam sintoniza pe radio Londra.

Începea cu o serie de lovituri de timpan, aproape ca în a cincea de Beethoven, pe urmă se auzea un „bună seara" convingător al colonelului Stevens, cu accent à la Stan şi Bran. Cealaltă voce, cu care ne obişnuise radioul regimului, era a lui Mario Appelius, care-şi încheia discursurile de încurajare la luptă victorioasă cu „Dumnezeu să-i blesteme pe englezi!". Stevens nu-i blestema pe italieni, dimpotrivă, îi chema să se bucure împreună cu el pentru înfrângerile Axei, pe care ni le povestea seară de seară cu aerul de a spune „vedeţi ce vă pregăteşte vouă Ducele vostru?"

Dar cronicile lui nu vorbeau numai de bătălii în câmp deschis. Descriau viaţa noastră, a oamenilor cumsecade ce stăteau lipiţi în fiecare noapte de aparatul de radio ca să audă Vocea Londrei, depăşind temerile că cineva ar putea să-i spioneze şi să-i facă să ajungă în puşcărie. Povestea istoria noastră de ascultători ai săi, şi noi îi dădeam crezare pentru că descria exact ceea ce făceam noi, farmacistul din colţ şi – zicea Stevens – până şi sergentul de carabinieri, care ştia tot şi făcea pe mutul. Aşa zicea, şi, dacă nu minţea în privinţa asta, puteam să-i dăm crezare în ce priveşte restul. Ştiam cu toţii, până şi noi, copiii, că şi spusa lui era tot propagandă, dar ne atrăgea o propagandă făcută cu glas scăzut, fără fraze eroice şi apeluri la moarte. Colonelul Stevens făcea să ne apară excesive cuvintele cu care eram hrăniţi în fiecare zi.

Nu ştiu de ce, dar pe domnul ăsta – care era doar o voce – eu îl vedeam ca pe Mandrake, elegant în fracul lui, cu mustăcioara îngrijită, doar că un pic mai căruntă decât a magului respectiv, în stare să transforme orice pistol într-o banană.

După ce termina colonelul, tot aşa de misterioase şi de evocatoare ca un timbru din Montserrat, porneau mesajele speciale pentru brigăzile de partizani: *Mesaje pentru Franchi, Felice nu-i fericit, A stat ploaia. Barba mea e blondă, Giacomo îl sărută pe Mahomet, Acvila zboară. Soarele încă mai răsare...*

Mă văd în timp ce continuu să-mi ador timbrele din Fiji,

dar dintr-o dată, între zece şi unsprezece, se aude un huruit pe cer, se sting luminile şi alergăm la fereastră să aşteptăm trecerea lui Pipetto. Îl auzeam în toate nopţile, mai mult sau mai puţin la aceeaşi oră, sau cel puţin aşa spunea acum legenda. Unii credeau că-i un avion de recunoaştere englez, alţii că-i un avion american care se ducea să paraşuteze pachete, hrană şi arme partizanilor din munţi, şi poate că nu prea departe de noi, pe colinele din Langhe.

E o seară fără stele şi fără lună, nu se văd lumini în vale, nici profilurile colinelor, şi pe deasupra noastră trece Pipetto. Nimeni nu l-a văzut vreodată: e doar un huruit în noapte.

Pipetto a trecut, şi în seara asta totul s-a petrecut în felul obişnuit, şi ne întoarcem la ultimele cântece de la radio în noaptea aia poate că Milano tocmai e bombardat, oameni, pentru care lucrează Pipetto sunt încărcaţi pe spinări de haite de caini-lup, dar radioul, cu vocea aceea de saxofon în călduri, cântă *Colo sus, la Capocabana, la Capocabana femeia-i regina, femeia-i suverana,* şi se ghiceşte din voce o stea lascivă (poate i-am şi văzut fotografia în *Novella).* Coboară molatecă pe o scară albă, cu trepte ce se luminează imediat ce pune ea piciorul, înconjurată de tinerei în fracuri albe care-şi ridică jobenele şi îngenunchează în adorare la trecerea ei. Cu Capocabana aceea senzuală (nu era Copacabana, era chiar Capocabana), ea acum îmi lansează un mesaj la fel de exotic ca şi cel de pe timbrele mele.

Pe urmă se termină transmisiile, cu felurite imnuri de glorie şi de revanşă. Dar nu trebuie să stingem imediat aparatul, şi mama ştie asta. După ce radioul a dat impresia că a amuţit până mâine dimineaţă, se aude răsunând o voce întristată care cântă:

Te vei întoarce
la mine
pentru că-n cer stă scris
că te vei întoarce.
Te vei întoarce
tu ştii
că eu sunt aşa puternic pentru că

mai cred în tine.

Am reascultat cântecul acela la Solara, dar era o melodie de dragoste care spunea *Ai să te-ntorci la mine – eşti unicul vis – din inima mea. – Ai să te-ntorci – tu pentru că – fără sărutul tău – visul nu va dura.* Deci cel pe care-l auzeam cântat în serile acelea era o versiune din timpul războiului, care-n inimile multora trebuia să sune ca o promisiune sau ca un apel adresat cuiva de departe, care poate-n momentul acela îngheţa într-o stepă sau stătea în faţa unui pluton de execuţie. Cine transmitea cântecul acela la ora respectivă din noapte? Un funcţionar nostalgic, înainte să-nchidă cabina de transmisie, sau vreunul care asculta un ordin de sus? Noi nu ştiam, dar vocea aceea ne însoţea în pragul somnului.

Sunt aproape orele unsprezece, închid albumul cu timbre, ne ducem la culcare. Mama a pregătit cărămida, o cărămidă adevărată, pusă în cuptor până aproape să crape şi să nu poţi s-o iei în mână; o înfăşoară în cârpe de lână şi o pune sub pături, ca să încălzească puţin tot culcuşul patului. E confortabil să-ţi pui picioarele deasupra ci, asta şi ca să-ţi alini mâncărimea degerăturilor, care în anii aceia (frig, avitaminoză, furtuni hormonale) făceau să ni se umfle degetele de la toate cele patru membre, şi uneori supurau în plăgi foarte dureroase.

Un câine urlă dintr-o stână din vale.

Cu Gragnola vorbeam de toate. Îi povesteam despre lecturile mele, şi el le discuta cu aprindere: „Verne”, zicea, „e mai bun decât Salgari, pentru că e ştiinţific. E mai adevărat Cyrus Smith care fabrică nitroglicerina decât Sandokan ăla care-şi răneşte pieptul cu unghiile numai pentru că şi-a pierdut capul după o caraghioasă mică de cincisprezece ani”.

„Nu-ţi place Sandokan?”, îl întrebam.

„După mine, era cam fascist.”

Îi spusesem că am citit *Cuore* de Edmondo De Amicis, şi-mi zisese s-o arunc cât colo, pentru că De Amicis era un fascist. „Păi îţi dai seama”, zicea el, „toţi sunt contra bietului Franti, care vine dintr-o familie nefericită, şi se fac în patru

ca să-i placă fascistului ăla de învăţător. Ce-ţi povestesc ei? Despre Garrone cel cuminte, care era un lingău, despre mica vedetă lombardă, care moare fiindcă un nenorocit de ofiţer al regelui a trimis un copil să vadă dacă vine duşmanul, despre micul toboşar sard, pe care, la vârsta lui, îl trimit să facă pe curierul în toiul bătăliei, şi pe urmă scârbosul ăla de colonel, după ce că bietul copil îşi pierduse un picior, s-a mai şi aruncat peste el cu braţele deschise ca să-l sărute de trei ori pe inimă, lucruri care nu i se fac unui proaspăt mutilat, şi până şi un colonel din armata regală piemonteza trebuia să aibă puţin bun-simţ... Sau despre tatăl lui Coretti, care-i întindea copilului lui mâna caldă încă de mângâierea măcelarului ăla de rege. La zid, la zid! Ăia ca De Amicis sunt cei ce-au deschis calea fascismului".

Îmi explica cine fuseseră Socrate şi Giordano Bruno. Şi Bakunin, care nu înţelegeam bine cine este şi ce anume spusese, îmi povestea de Campanella, de Sarpi, de Galileo, care fuseseră băgaţi la închisoare sau torturaţi de preoţi pentru că voiau să răspândească principiile ştiinţei, şi unii trebuiseră să-şi taie beregata, pentru că stăpânirea şi Vaticanul le pregăteau spânzurătoarea.

Fiindcă în *Nuovissimo Melzi* citisem articolul Hegel („îns. filos. germ din *şcoala panteistă"),* îl întrebasem cine fusese acesta. „Hegel nu era panteist, iar *Melzi* al tău e un ignorant. La o adică, panteist era Giordano Bruno. Un panteist spune că Dumnezeu e pretutindeni, chiar şi în rahatu' ăla de muscă pe care-l vezi colo. Pricepi ce satisfacţie, să fii peste tot e ca şi cum n-ai fi nicăieri. Ei, bine, pentru Hegel nu Dumnezeu, ci Statul trebuia să fie pretutindeni, aşa că era un fascist."

„Dar n-a trăit cu mai bine de o sută de ani înainte?"

„Şi ce dacă? Şi Ioana D'Arc, o fascistă de cea mai pură speţă. Fasciştii au existat întotdeauna, încă de pe timpurile... încă de pe timpurile lui Dumnezeu. Uite, ia-l pe Dumnezeu. Un fascist."

„Dar tu nu eşti un ateu care spune că Dumnezeu nu există?" „Cine a spus asta, don Cognasso, care nu pricepe nici un dram de nimic? Eu cred că Dumnezeu există, din păcate. Numai că-i un fascist."

„Dar de ce-i Dumnezeu un fascist?”

„Ascultă, tu eşti prea mic ca să pot purta cu tine o discuţie de teologie. Să pornim de la ceea ce ştii. Spune-mi cele zece porunci, fiindcă am văzut că la Oratoriu vă pun să le învăţaţi pe dinafară.

I le spuneam. „Bine”, zicea el, „acum fii atent. Între astea zece porunci se află patru, bagă bine de seamă, nu mai mult de patru, care te învaţă lucruri bune – cu toate că şi alea, bun, le revedem noi pe urmă. Să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturiseşti strâmb şi să nu râvneşti la femeia altuia. Asta de la urmă e o poruncă pentru bărbaţii care ştiu ce-i onoarea, pe de o parte să nu-i pui coarne unui prieten, iar pe de alta încearcă să menţii în picioare familia, şi asta poate să-mi convină, anarhia vrea să elimine şi familia, însă nu le poţi avea pe toate dintr-o singură lovitură. Cât despre celelalte trei, de acord, dar e minimul pe care ţi-l dictează şi bunul-simţ. Chiar şi dacă vrei să mai scazi daraua, minciuni spunem toţi, fie şi cu scop de bine, pe când să ucizi, nu, asta nu trebuie, niciodată.”

„Nici dacă regele te trimite la război?”

„Aici e clenciul. Preoţii îţi spun că, dacă regele te trimite la război, poţi, ba mai mult, trebuie să ucizi. Căci, oricum, răspunderea e a regelui. Aşa se justifică războiul, care-i o fiară cruntă, mai ales dacă la război te-a trimis Căposul. Vezi că poruncile nu spun că poţi să ucizi în război. Spun să nu ucizi, punct. Însă, pe urmă...”

„Pe urmă?”

„Să vedem celelalte porunci. Eu sunt Domnul Dumnezeul tău. Asta nu-i o poruncă, altfel ar fi fost unsprezece. Este prologul. Dar e un prolog de escrocherie. Caută să pricepi: lui Moise îi apare un individ, între altele nici măcar nu-i apare, i se aude vocea, care cine ştie de unde vine, şi pe urmă Moise se duce să le spună alor săi că poruncile trebuie ascultate pentru că vin de la Dumnezeu. Dar cine spune că vin de la Dumnezeu? Vocea aia: «Eu sunt Domnul Dumnezeul tău». Şi dacă nu era? Închipuie-ţi că te opresc eu pe stradă şi-ţi spun că sunt un carabinier în civil şi că tu trebuie să-mi dai zece lire amendă pentru că pe drumul ăla încolo nu se poate

trece. Tu, dacă eşti isteţ, îmi zici: şi cine mă asigură că eşti carabinier, poate că eşti unu care umblă aşa, ca să le-o bage la lume-n cur. Arată-mi actele. În schimb, Dumnezeu îi dovedeşte lui Moise că el e Dumnezeu pentru că spune el asta şi-atât. Totul începe cu o mărturie strâmbă."

„Tu crezi că nu era Dumnezeu cel care i-a dat poruncile lui Moise?"

„Nu, eu cred că era chiar Dumnezeu. Spun doar că a folosit un truc. Mereu a făcut aşa: trebuie să crezi în Biblie pentru că-i inspirată de Dumnezeu, dar cine a spus că Biblia e inspirată de Dumnezeu? Biblia. Ai priceput tertipul? Dar să mergem mai departe. Prima poruncă zice că nu vei avea alt Dumnezeu afară de el. Aşa că domnul ăla îţi interzice să te gândeşti, ce ştiu eu, la Allah, la Buddha şi fie şi la Venus – că, s-o spunem pe-a dreaptă, să ai ca zeiţă o poamă ca aia nici n-ar fi chiar aşa de rău. Însă mai vrea să spună şi că nu trebuie să crezi, ce ştiu eu, în filosofie, în ştiinţă, şi să-ţi treacă prin cap ideea că omul se trage din maimuţă. E numai el, şi gata. Acum fii atent, că toate celelalte porunci sunt fasciste, sunt făcute ca să te oblige să accepţi societatea aşa cum e. Aminteşte-ţi să ţii sărbătorile... Ce zici de asta?"

„Păi, în fond, îţi porunceşte să te duci la slujbă duminica, ce-i rău aici?"

„Asta ţi-o spune don Cognasso, care, ca toţi preoţii, Biblia nu ştie nici măcar de unde s-o ia. Trezeşte-te! Într-un trib primitiv cum e ăla pe care-l ducea Moise la plimbare, asta însemna că trebuie să respecţi riturile, iar riturile slujesc la a îmbrobodi poporul, de la sacrificiile omeneşti până la adunările Căposului din piaţa Veneţia! Şi pe urmă? Să-ţi cinsteşti mama şi tatăl. Închide gura, nu-mi spune mie că e drept să asculţi de părinţi, asta merge pentru copii, care trebuie să fie îndrumaţi. Să-ţi cinsteşti mama şi tatăl vrea să spună respectă ideile bătrânilor, nu te opune tradiţiei, nu pretinde să schimbi modul de viaţă al tribului. Pricepi? Să nu tai capul regelui, aşa cum porunceşte însă Dumnezeu – adică, scuză-mă, aşa cum, în fond, ar trebui dacă am avea capul ăsta al nostru pe umeri mai ales cu un rege ca stârpitura aia de Savoia care şi-a trădat armata şi a trimis la

moarte ofiţerii. Şi atunci pricepi că până şi să nu furi nu e porunca aia nevinovată care pare, pentru că dă ordin să nu te atingi de proprietatea privată, care-i a unuia ce a devenit bogat furând de la tine. Dar măcar de-ar fi numai atât. Mai lipsesc trei porunci. Ce înseamnă să nu săvârşeşti fapte necurate? Alde don Cognasso vor să te facă să crezi că serveşte doar ca să te împiedice să pui mâna pe treaba aia care-ţi atârnă între picioare, şi să clinteşti tablele legii prin vreo câteva frecuşuri, acolo, deja mi se pare că-şi bate gura de pomană. Ce trebuie să fac eu, care sunt un falit, femeia aia de treabă care-i maică-mea nu m-a făcut frumos, pe deasupra sunt şi şchiop şi o femeie care-i femeie eu n-am atins niciodată? Şi vrei să-mi iei şi mângâierea asta?"

În epoca aceea ştiam cum se nasc copiii, dar cred că aveam idei vagi despre ce se întâmpla înainte. Despre „frecuşuri" sau alte atingeri îi auzisem vorbind pe colegii mei, dar nu îndrăzneam să aprofundez. Însă nu voiam să trec drept prost în faţa lui Gragnola. Consimţeam pe muteşte, cu multă umilinţă.

„Dumnezeu putea să spună, ştiu şi eu, poţi să regulezi, dar numai ca să faci copii, mai ales că pe vremea aceea erau prea puţini oameni pe lume. Dar cele zece porunci nu spun asta: pe de o parte nu trebuie să râvneşti la femeia prietenului tău, şi pe de alta nu trebuie să săvârşeşti necurăţenii. În fine, când faci treaba aia? Păi cum, trebuie să faci o lege care să fie bună pentru toată lumea, romanii, care nu erau Dumnezeu, atunci când au făcut legile au făcut un lucru care merge bine şi azi, iar Dumnezeu îţi trânteşte un decalog care nu-ți spune lucrurile cele mai importante? Tu o să-mi spui: da, însă oprirea de la fapte necurate te împiedică să te regulezi în afara căsătoriei. Eşti sigur că o fi chiar aşa cu adevărat? Ce anume erau faptele necurate pentru evrei? Ei aveau nişte reguli foarte severe, de exemplu nu puteau să mănânce carne de porc, şi nici chiar boii ucişi într-un anume fel, şi, mi s-a spus, nici anumiţi peştişori d-ăia mărunţi sau crevete. Aşa că faptele necurate sunt toate lucrurile pe care puterea le-a interzis. Şi anume care? Toate cele pe care puterea le-a definit ca fapte necurate. E de-ajuns să

inventezi. Căposul considera necurat să vorbeşti de rău fascismul, şi te şi expedia în domiciliu forţat. Era necurat să fii neînsurat şi plăteai taxa de celibat. Era necurat să fluturi vreun steag roşu. Etcetera etcetera etcetera. Şi acum venim la ultima poruncă, să nu râvneşti la bunul altuia. Dar te-ai întrebat ce-i cu porunca asta, când deja exista aialaltă, să nu furi? Dacă tu doreşti să ai o bicicletă ca a prietenului tău, ai păcătuit? Nu, dacă nu i-o furi. Don Cognasso îţi spune că porunca aia interzice invidia, care bineînţeles că-i un lucru urât. Dar există o invidie rea, aia că atunci când prietenul tău are bicicletă şi tu n-ai, ai vrea să-şi rupă gâtul la un coborâş, şi există invidia bună, aia că-ţi doreşti şi tu o bicicletă la fel şi te apuci şi munceşti ca un smintit ca să poţi pe urmă să ţi-o cumperi, fie ea şi uzată, iar invidia bună este aia care face lumea să meargă înainte. Şi pe urmă mai e şi o altă invidie, care-i invidia dreptăţii, aia că nu poţi să zici că-i o dreptate când unii au de toate şi sunt oameni care mor de foame. Şi dacă simţi invidia asta frumoasă, care-i invidia socialistă, îţi dai de lucru ca să realizezi o lume în care bogăţia să fie mai bine distribuită. Dar tocmai lucrul ăsta ţi-l interzice porunca: nu râvni la mai mult decât ai, respectă ordinea proprietăţii. Pe lumea asta sunt unii care au două lanuri de grâu numai pentru că le-au moştenit şi unii care sapă la cazma pentru un dumicat de pâine, şi cine sapă nu trebuie să râvnească moşia stăpânului, că de nu, statul se prăbuşeşte şi ajungem la revoluţie. Cea de-a zecea poruncă interzice revoluţia. Aşa că, dragul meu băiat, să nu ucizi şi să nu furi de la sărăcuţii ca tine, dar să doreşti liniştit lucrul pe care alţii ţi l-au luat. Asta e soarele viitorului, şi pentru asta tovarăşii noştri stau colo sus, pe munte, ca să-l dea jos pe Căpos, care a ajuns la putere plătit de moşieri, şi pe friţii lui Hitler, care voia să cucerească lumea ca să-l facă să vândă mai multe tunuri pe Krupp ăla care fabrică nişte Berthe uite-aşa de lungi. Însă ce-o să înţelegi din lucrurile astea tu, pe care te-au crescut punându-te să înveţi pe de rost jur să mă supun ordinelor Ducelui?"

„Nu, eu înţeleg, chiar dacă nu tot."

„Să sperăm că da."

În noaptea aia l-am visat pe Duce.

Într-o zi ne-am dus pe dealuri. Credeam că Gragnola o să-mi vorbească de frumuseţile naturii, aşa cum făcuse o dată, dar în ziua aceea îmi arăta numai lucruri moarte, o balega de bou uscată peste care roiau muştele, un cârcel de viţă cu ciupercă parazită, un fir de omizi care aveau să facă un pom să moară, nişte cartofi cu tăciunele mai mare decât tuberculul, care acum erau buni de aruncat, carcasa unui animal părăsită într-un şanţ, şi nu se înţelegea dacă fusese o nevăstuică sau un iepure, pentru că era deja într-un stadiu avansat de putrefacţie. Şi fuma ţigări Milit una după alta, foarte bune pentru ftizie, zicea el, îţi dezinfectează plămânii.

„Vezi, băiete, lumea-i dominată de rău. Mai mult, de Răul cu literă mare. Şi nu zic doar de răul cuiva care omoară un semen de-al lui ca să-i fure doi bani, sau de răul trupelor SS care-i spânzură pe tovarăşii noştri. Zic de Răul în sine, ăla prin care plămânii mei au devenit putrezi, o recoltă merge rău, o grindină poate să-l ducă la mizerie pe stăpânul unei vii mici care-i tot ce are şi el. Te-ai întrebat vreodată de ce există Răul în lume, mai întâi de toate moartea, căci oamenilor le place aşa de mult să trăiască şi-ntr-o bună zi, bogaţi şi săraci moartea-i ia cu ea, fie ei şi copii? Ai auzit vreodată vorbin-du-se despre moartea Universului? Eu, care citesc, ştiu asta: universul, vreau să zic torul, stelele, soarele, calea lactee, e ca un fel de lanternă ce merge înainte, merge înainte, dar între timp se descarcă, şi într-o zi o să secătuiască. Sfârşitul universului. Răul relelor e că însuşi universul e condamnat la moarte. De la naştere, ca să zic aşa. Dar este ea o lume frumoasă, lumea asta în care există Răul? Nu era mai bună o lume fără Rău?”

„Ei, da”, filosofam eu.

„Sigur că da, unul zice că lumea s-a născut din greşeală, că lumea-i o boală a universului, care şi-aşa, de unul singur, bine tot nu stătea, şi într-o bună zi uite că-i iese buboiul ăla care-i sistemul solar, şi noi odată cu el. Însă stelele, calea lactee şi soarele nu ştiu că trebuie să moară, şi deci nu le pasă. În schimb, din boala universului ne-am născut noi,

care, spre nenorocirea noastră, suntem nişte mari firoscoşi şi am priceput că trebuie să murim. Aşa că nu numai că suntem victime ale Răului, dar o şi ştim. Pricepi ce veselie."

„Dar că lumea n-a făcut-o nimeni o spun numai ateii, şi tu zici că nu eşti ateu..."

„Nu sunt, pentru că nu reuşesc să cred că toate lucrurile astea pe care le vedem în jurul nostru, şi felul în care cresc pomii şi fructele, şi sistemul solar, şi creierul nostru s-au născut din întâmplare. Sunt prea bine făcute. Şi deci trebuie să fi fost o minte creatoare. Dumnezeu."

„Şi atunci?"

„Şi atunci, cum îl pui de acord pe Dumnezeu cu Răul?" „Aşa, hodoronc-tronc, nu ştiu, lasă-mă să mă gândesc..."

„Ei, da, lasă-mă să mă gândesc, zice el, ca şi cum n-ar fi existat timp de secole capete extrem de subtile care s-au gândit la asta..."

„Şi la ce au ajuns?"

„La o ceapă degerată. Răul, au spus ei, a fost introdus în lume de către îngerii răzvrătiţi. Dar cum? Dumnezeu vede şi prevede tot, şi nu ştia că îngerii rebeli aveau să se răscoale? De ce i-a mai creat, dacă ştia că se răzvrătesc? Ca unul care face cauciucurile de automobil în aşa fel încât să plesnească după doi kilometri. Ar fi o lulă. Însă nu, el îngerii i-a creat, după aia era fericit ca-n ziua de Paşti, ia uite ce isteţ sunt eu, că ştiu să fac şi îngeri... Pe urmă a aşteptat să se răzvrătească (cine ştie cum îi mai curgeau balele aşteptând să facă ei pasul ăla greşit) şi i-a prăvălit în infern. Păi atunci e o hienă. Alţi filosofi s-au gândit la alta: Răul nu există în afara lui Dumnezeu, el îl are înăuntru, ca pe-o boală, îşi petrece veşnicia gândindu-se cum să se elibereze de rău. Sărăcuţul, te pomeneşti c-aşa o fi. Însă, fiindcă eu ştiu că sunt ftizie, n-o să aduc niciodată pe lume copii, ca să nu creez nişte nenorociţi, pentru că ftizia trece din tată-n fiu. Iar un Dumnezeu care ştie că are boala aia se-apucă şi-ţi face o lume care, de bine ce merge, o să fie dominată de Rău? E pură ticăloşie. Şi iarăşi, unul dintre noi poate să facă un copil chiar fără să vrea, pentru că-ntr-o seară s-a dus şi el şi n-a folosit guma aia, dar Dumnezeu a făcut lumea tocmai fiindcă

aşa voia.”

„Şi dacă i-o fi scăpat, aşa cum îţi scapă pipiul?”

„Tu crezi că spui ceva de râs, dar tocmai la aia s-au gândit şi alte creiere înţelepte. Lui Dumnezeu i-a scăpat lumea cum ne scapă nouă pişatul. Lumea e un efect al incontinenţei lui, ca la unul căruia i s-a îngroşat prostata.”

„Ce-i aceea prostată?”

„Nu contează, zi şi tu că am dat un exemplu oarecare. Dar uite, dacă lumea i-o fi scăpat, şi Dumnezeu chiar n-o mai fi putut să se ţină, şi dacă toate astea-s efectul Răului pe care şi-l poartă cu el, ăsta-i singurul mod ca să-l scuzăm pe Dumnezeu. Noi suntem în căcat până-n gât, dar nici el n-o duce mai bine ca noi. Însă atunci cad ca perele toate lucrurile frumoase pe care ţi le spun ei la Oratoriu despre Dumnezeu, care-i Binele, şi e fiinţa cea mai perfectă, creatorul cerului şi al pământului. A fost creatorul cerului şi al pământului tocmai pentru că era din cale-afară de imperfect. Şi aşa că a construit stelele ca pe nişte lanterne care nu se mai încarcă la loc.”

„Dar, scuză-mă, Dumnezeu o fi construit el o lume înlăuntrul căreia noi suntem meniţi să murim, dar a făcut-o ca să ne pună la încercare şi să ne facă să dobândim paradisul, şi, prin urmare, fericirea eternă.”

„Sau să ne bucurăm de infern.”

„Ăia care cedează ispitelor diavolului.”

„Tu vorbeşti ca un teolog, care toţi sunt de rea-credinţă. Ei spun ca tine, că Răul există, dar Dumnezeu ne-a dat în dar lucrul cel mai frumos din lume, şi anume libera noastră voinţă. Noi putem în chip liber să facem ce ne porunceşte Dumnezeu sau ceea ce ne sugerează diavolul, şi dacă pe urmă ne ducem în infern, e tocmai pentru că n-am fost creaţi ca sclavi, ci ca oameni liberi, numai că ne-am folosit rău de libertatea noastră, şi alea sunt faptele noastre.”

„Tocmai.”

„Tocmai? Dar cine ţi-a spus ţie că libertatea e un dar? Sau, mai bine zis, fii atent să nu confundăm lucrurile. Tovarăşii noştri din munţi luptă pentru libertate, dar e libertatea împotriva altor oameni, care voiau să ne

transforme în tot atâtea maşinuţe. Libertatea e un lucru frumos între om şi om, tu n-ai dreptul să mă pui să fac şi să gândesc ceea ce vrei tu. Şi pe urmă, tovarăşii noştri erau liberi să hotărască dacă să se ducă în munţi sau să se ascundă prin alte părţi. Însă libertatea pe care mi-a dat-o Dumnezeu ce libertate e? E libertatea de a merge ori în paradis, ori în infern, fără căi de mijloc. Tu te naşti şi eşti obligat să joci partida asta de cărţi, şi dac-o pierzi, suferi pentru toată veşnicia. Dar dacă eu partida asta n-aş vrea s-o joc? Căposul, care între atâtea lucruri rele ceva bun tot o fi făcut şi el, interzisese jocurile de noroc, fiindcă sunt locuri unde oamenii sunt ispitiţi şi pe urmă se ruinează. Şi nu-i drept să spui că fiecare-i liber să se ducă acolo sau nu. Mai bine să nu duci lumea în ispită. Şi, în schimb, Dumnezeu ne-a creat liberi şi foarte slabi, expuşi ispitelor. Păi ce fel de dar e ăsta? E ca şi cum eu te-aş arunca-n jos de pe povârnişul ăla şi ţi aş spune stai liniştit, tu ai libertatea să te-apuci de nişte arbuşti şi să urci la loc sau să te duci de-a dura-n jos până te faci ca tocătura care se mănâncă la Alba. Tu ai putea să-mi spui: păi de ce m-ai aruncat jos, când stăteam aşa de bine aici? Şi eu îţi răspund: ca să te-ncerc dacă eşti bun la ceva. Frumoasă glumă. Tu nu voiai să-ncerci să vezi dacă eşti viteaz, te mulţumeai să nu cazi."

„Acuma tu mă-ncurci. Care-i ideea ta, prin urmare?"

„E simplu, numai că nimeni nu se gândise încă la asta. Dumnezeu e rău. De ce preoţii îţi spun că Dumnezeu e bun? Pentru că ne-a creat. Dar asta-i chiar dovada că e rău. Dumnezeu nu simte Răul aşa cum spunem noi că ne doare capul. Dumnezeu c Răul. Poate, fiindcă-i veşnic, nu era rău cu miliarde de ani în urmă. A devenit aşa, precum copiii ăia care vara se plictisesc şi încep să smulgă aripile la muşte, ca să facă timpul să treacă. Uite că, dacă te gândeşti că Dumnezeu e rău, toată problema Răului devine foarte clară."

„Toţi sunt răi, atunci, şi Isus?"

„Ah, nu! Isus e unica dovadă că cel puţin noi, oamenii, ştim să fim buni. Ca să-ţi spun totul, nu sunt sigur că Isus ar fi fiul lui Dumnezeu, căci cum s-ar putea naşte o sămânţă aşa de bună din atâta răutate nu pot să-mi dau cu socoteala.

Nu sunt sigur nici măcar că Isus a existat. Poate că l-am inventat noi, dar tocmai ăsta-i miracolul, că ne-a trecut prin cap o idee aşa de frumoasă. Sau poate că a existat, era cel mai bun dintre toţi şi spunea că e fiul lui Dumnezeu fiindcă avea inimă bună, ca să ne convingă că Dumnezeu era bun. Dar dacă citeşti bine Evanghelia, îţi dai seama că şi el până la urmă se lămurise că Dumnezeu era rău: se înspăimântă în grădina măslinilor şi cere să se ia de la el paharul acela, şi canci, Dumnezeu nu-i dă ascultare; strigă pe cruce tată, de ce m-ai părăsit, şi canci, Dumnezeu îşi întorsese faţa de la el. Însă Isus ne-a învăţat ce poate să facă un om ca să îndrepte răutatea lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu e rău, să încercăm cel puţin să fim noi buni să ne iertăm reciproc, să nu ne facem rău, să îngrijim bolnavii şi să nu ne răzbunăm pentru jignirile primite. Să ne ajutăm între noi, fiindcă ăla nu ne ajută. Pricepi cât de măreaţă a fost ideea lui Isus? Şi cine ştie cât de tare s-o fi enervat Dumnezeu. Isus a fost singurul duşman adevărat al lui Dumnezeu, nicidecum diavolul, Isus e singurul prieten al nostru, al sărmanilor cristoşi."

„Doar n-oi fi vreun eretic, ca ăia pe care i-au ars..."

„Eu sunt singurul care a înţeles adevărul, numai că, pentru a nu fi ars, nu pot să mă duc să-l spun în stânga şi-n dreapta, şi ţi l-am spus numai ţie. Jură că n-o să-l spui la nimeni."

„Jur", şi încrucişasem degetele pe buze. *Crusìn crusùn.* Asta mi-e crucea."

Băgasem de seamă că Gragnola purta mereu, pe sub cămaşă, un săculeţ lung de piele atârnat de gât.

„Ce-i aia, Gragnola?"

„Un bisturiu."

„Învăţai ca să te faci doctor?"

„Eu studiam filosofia. Bisturiul mi l-a dăruit doctorul din regimentul meu din Grecia, înainte să moară. «Mie nu-mi mai trebuie, mi-a spus, burta mi-a deschis-o grenada aia. Mi-ar fi de folos mai degrabă un instrument ca ăla pe care-l au femeile, o cutioară cu ac şi aţă. Dar gaura asta nu se mai coase. Ţine bisturiul ăsta în amintirea mea.» Iar eu îl port mereu cu mine."

„De ce?”

„Pentru că sunt un laş. Cu lucrurile pe care le fac şi lucrurile pe care le ştiu, dacă trupele SS sau Brigăzile Negre mă înşfacă într-o zi, mă torturează. Dacă mă torturează, eu vorbesc, pentru că mi-e frică de durere. Şi-i trimit la moarte pe tovarăşii mei. Aşa că, dacă mă prind, îmi tai gâtul cu bisturiul. Nu doare, e o secundă, sguiss. Aşa că-i păcălesc pe toţi: pe fascişti, care nu ajung să afle nimic, pe preoţi, pentru că mă sinucid, şi-i păcat, şi pe Dumnezeu, pentru că mor când vreau eu, şi nu când a hotărât el. Na-ţi-o bună, că ţi-am frânt-o.”

Spusele lui Gragnola îmi provocau tristeţe. Nu pentru că eram sigur că sunt rele, ci pentru că mă temeam să nu fie bune. Fusesem tentat să vorbesc despre ele cu bunicul, dar nu ştiam cum avea să ia el toată treaba aia. Pesemne că el şi Gragnola nu s-ar fi înţeles, chiar dacă erau antifascişti amândoi. Bunicul îşi rezolvase chestiunea lui cu Merlo, şi cu Ducele, într-un mod hilar. Bunicul îi salvase pe cei patru băieţi în Capelă, îşi bătuse joc de Brigăzile Negre şi basta. Nu era bisericos, dar asta nu însemna că era ateu, altfel n-ar fi făcut ieslea. Dacă credea în Dumnezeu, era un Dumnezeu vesel, care trebuie că se stricase de râs văzându-l pe Merlo cum încerca să-şi vomite şi sufletul – bunicul îl scutise pe Dumnezeu de a-l mai trimite pe Merlo în infern, cu siguranţă că tot uleiul ăla l-o fi expediat doar în purgatoriu, ca să-i îngăduie să se uşureze în pace. Gragnola, în schimb, trăia într-o lume întristată de un Dumnezeu rău, şi-l văzusem zâmbind cu oarecare tandreţe numai când îmi povestea de Socrate şi de Isus. Doi inşi care, însă, îmi spuneam, fuseseră omoraţi, şi deci nu vedeam ce era de râs.

Şi totuşi, nu era rău, ţinea la cei pe care-i avea în jurul lui. Avea ce avea numai cu Dumnezeu, şi probabil că era ceva osteneală, pentru că era ca şi cum ai da cu pietre într-un rinocer, ăla nici nu-şi dă seama şi continuă să facă ce face un rinocer, pe când tu te faci roşu de furie şi te apucă damblaua.

Când oare am început eu cu colegii mei Marele Joc? Într-

o lume în care toţi trag unii în alţii, ne trebuia un duşman. Şi-i alesesem pe cei din San Martino, satul de pe vârful aceia care dădea drept în Vallone

Valea Adâncă, Vallone, era şi mai rea decât mi-o descrisese Amalia. Chiar nu putea fi urcată – să nu spunem coborâtă –, pentru că la fiece pas puneai piciorul greşit. Unde nu erau nici măcar rugi, pământul îţi fugea de sub picioare, vedeai un tufăriş de roşcovi sau un pâlc de mure şi chiar în mijloc se deschidea o gaură, credeai că ai luat-o pe o cărare şi era o grămadă de pietre ivită acolo din întâmplare, după zece paşi începeai să aluneci, prăvăleai o margine şi cădeai în jos cel puţin vreo douăzeci de metri. Chiar dacă ajungeai viu până la capăt fiindcă nu-ţi rupseseşi oasele, mărăcinii îţi intraseră şi-n ochi. În plus, se spunea că erau şi vipere pe-acolo.

Celor din San Martino le era o frică nebună de Vallone, asta şi din cauza ielelor, iar nişte oameni ca ei care şi-l aduseseră în casă pe sfântul Antonino, o mumie care părea ieşită din mormânt ca să facă să li se închege laptele lehuzelor, chiar credeau în iele. Erau nişte duşmani ideali, deoarece, după noi, erau cu toţi fascişti. În realitate nu era aşa, doar doi fraţi ce locuiau acolo se duseseră la Brigăzile Negre, iar în sat rămâneau cei doi fraţi ai lor mai mici, care erau capii de gaşcă a celor de pe-acolo. Dar, în fine, satul era ataşat de cei doi fii ai săi aflaţi în război, şi în oameni ca ăia din San Martino, se mormăia la Solara, nu trebuie să te încrezi.

Fascişti sau nu, noi ziceam că băieţii din San Martino erau răi ca nişte fiare. Asta fiindcă dacă trăieşti într-un loc blestemat ca San Martino trebuie să inventezi în fiecare zi câte una, ca să te simţi viu. La şcoală trebuiau să coboare la Solara, iar noi, cei din sat, îi priveam de parcă ar fi fost ţigani. Mulţi dintre noi ne aduceam gustarea, pâine şi marmeladă, iar lor, slavă Domnului dacă le dăduseră de-acasă care un măr cu viermi în el. În fine, ceva trebuiau să facă, şi de mai multe ori ne masacraseră cu pietre în timp ce stăteam în poarta Oratoriului. Se cerea să-i facem să ne-o plătească. Deci trebuia să urcăm în San Martino şi să-i

atacăm pe când se jucau ei cu mingea în piaţa bisericii.

Dar la San Martino se urca numai pe drumul acela drept, fără curbe, iar din piaţa bisericii, dacă venea cineva în sus, se vedea. Aşa n-am fi putut să-i luăm niciodată prin surprindere. Până ce Durante, care era un ţăran cu capul mare şi negru ca un abisinian, spusese că puteam să-i surprindem urcând prin Vallone.

Ca să urci prin Vallone trebuia să te antrenezi. Ne luase un sezon întreg, în prima zi încercai zece metri, căutai să-ţi bagi în cap fiece pas şi fiece crăpătură, încercai să cobori punând picioarele acolo unde le puseseşi la urcare, iar în ziua următoare exersai pe următorii zece metri. Din San Martino nu se vedea cine urca, şi aveam tot timpul pe care-l voiam. Nu trebuia să improvizăm, trebuia să devenim ca animalele acelea care în Vallone se simţeau ca la ele acasă, caprele negre şi şopârlele.

Doi dintre noi se aleseseră cu câte o entorsă, unul era gata-gata să se prăvălească şi-şi jupuise palmele ca să frâneze coborâşul, dar până la urmă eram singurii din lume care ştiam cum ajungi sus prin Vallone. Într-o după-amiază am riscat, am tot escaladat timp de vreo oră şi mai bine, aşa încât am ajuns gâfâind, dar ieşisem dintr-un mărăciniş chiar în faţa satului San Martino, unde între case şi povârniş exista o ulicioară apărată de un zid scund, tocmai ca locuitorii să nu cadă acolo când treceau noaptea. Şi chiar la ieşirea din parcursul nostru zidul avea o spărtătură, o răritură, de puteai trece prin ea. În faţa acelei spărturi se deschidea o străduţă pe care se afla intrarea casei parohiale, şi la capătul străduţei dădeai fix în piaţa bisericii.

Am dat buzna în piaţă tocmai când ăia se jucau de-a baba oarba. Frumoasă lovitură: unul nu vedea, iar ceilalţi săreau încoace şi-ncolo, având grija să se ferească de el. Ne-am lansat muniţiile, l-am nimerii pe unul chiar în frunte, ceilalţi au fugit în biserica, cerând ajutor parohului. Pentru moment putea să ajungă, şi fugi pe străduţă până la gaură, şi dă-i în jos prin Vallone. Parohul abia a avut timp să ne mai vadă capetele în timp ce dispăream printre arbuşti şi ne-a zvârlit ameninţări groaznice, pe când Durante îi striga „mi

se...", bătându-se cu palma stânga pe brațul drept.

Dar acum cei din San Martino se deşteptaseră înţelegând că urcam prin Vallone, puneau sentinele la spărtură. E adevărat că se putea ajunge până aproape de zid înainte ca ăia să-şi dea seama, dar numai aproape: ultimii metri erau în loc deschis, printre mărăcini foarte scunzi, care împiedicau mersul, şi sentinela avea timp să dea alarma. Ăia pregătiseră în capătul străduţei nişte bulgări de noroi uscat la soare, şi ne luau la ţintă de sus, înainte ca noi să putem intra pe ulicioară.

Era păcat că ne trudiserăm atâta să învăţăm cum se urcă prin Vallone şi pe urmă să trebuiască să abandonăm totul. Până ce Durante ne zisese: „Să învăţăm să urcăm pe ceaţă".

Cum începea toamna, prin părţile acelea era ceaţă câtă voiai. În zilele cu ceaţă, dacă era de-aia mare, Solara dispărea în vale, dispărea şi casa bunicului, şi abia-abia, din tot cenuşiul acela, răsărea clopotniţa din San Martino. Stând în clopotniță, ţi se părea că te afli într-un dirijabil care trece pe deasupra norilor.

Iar în asemenea cazuri s-ar fi putut ajunge până la zid, unde ceata se oprea, şi ăia nu puteau să stea toată ziua să privească în gol, mai ales dacă se lăsa întunericul. Însă, când îşi punea ea mintea, ceaţa trecea şi dincolo de zid şi invada piaţa bisericii.

Să te deprinzi să urci prin Vallone pe ceaţă era altceva decât să urci pe soare. Trebuia să înveţi totul pe de rost, să ştii să spui aici e cutare piatră, colo atenţie că începe spinăria aia deasă-deasă, cinci paşi (cinci, nu patru sau şase) mai la dreapta sau mai la stânga pământul alunecă de mai marc dragul, când ai ajuns la pietroiul ăla mare, chiar la stânga lui începe poteca aia falsă şi dac-o iei pe-acolo te duci în râpă. Etcetera.

Deci se făceau explorări în zilele senine, aşa că timp de o săptămână ne antrenam să repetăm în minte paşii care erau de făcut. Eu încercasem să desenez o hartă, ca în cărţile de aventuri, dar jumătate din prietenii mei nu ştiau cum se citeşte o hartă. Cu atât mai rău pentru ei, eu mi-o

întipărisem în cap şi aş fi putut să mă duc în Vallone şi cu ochii închişi – iar să te duci într-o noapte cu ceaţă era aproape acelaşi lucru.

După ce toţi învăţaseră drumul, ne mai antrenaserăm câteva zile, pe negură deasă, după asfinţit, ca să vedem dacă reuşeam să ajungem la zid când ăia încă nu plecaseră acasă la cină.

După multe încercări, am cutezat prima expediţie. Cum am făcut să ajungem sus, nu ştiu, dar am ajuns, chiar în timp ce ăia, în piaţa încă fără aburi, tot tăiau la gogoşi – pentru că, într-un loc cum e San Martino, ori stai prin piaţă aşa degeaba, ori te duci la culcare după ce-ai mâncat o supă de pâine uscată şi nişte lapte.

Ajunseserăm în piaţă, îi luaserăm la ţintă cum se cade, ne bătuserăm joc de ei în timp ce se refugiau în case şi ne întorseserăm jos. Să cobori era mai rău decât să urci, fiindcă dacă aluneci la urcuş tot poţi să te mai agăţi de un arbust, dar dacă aluneci la coborâş eşti pierdut, şi înainte să te opreşti, ai picioarele pline de sânge şi pantalonii făcuţi praf pentru totdeauna. Dar am ajuns, victorioşi şi triumfători.

Începând de atunci ne mai avântaserăm şi în alte incursiuni, iar ăia nu puteau să pună sentinele şi pe întuneric, pentru că cea mai mare parte dintre ei se temeau de întuneric din cauza ielelor. Noi eram de la Oratoriu şi de iele nici că ne păsa, pentru că ştiam că-i de-ajuns să zici Ave Maria pân' la jumate şi alea rămâneau ca paralizate. Aşa că mai continuaserăm câteva luni. După aceea ne săturaserăm: acum să urci nu mai era o provocare, şi puteam s-o facem pe orice fel de vreme.

Nimeni de la mine de-acasă n-a ştiut vreodată povestea cu Vallone, altfel aş fi luat o bătaie pe cinste, iar atunci când ne duseserăm pe întuneric spusesem că mă duc la Oratoriu, unde se făceau repetiţiile la piesă. Dar la Oratoriu ştiau toţi, iar noi ne împăunam pentru că eram şi singurii din tot satul care ne învăţasem cu Vallone.

Era într-o duminică, la amiază. Era pe cale să se-ntâmple ceva, şi toți îşi cam dăduseră seama: la Solara sosiseră două

camioane cu nemţi, percheziţionaseră jumătate de sat, apoi o luaseră către şoseaua spre San Martino.

Se lăsase o ceaţă deasă dis-de-dimineaţă, şi ceaţa de ziuă e mai rea decât cea de noapte, pentru că-i lumină şi trebuie să te mişti ca şi cum ar fi întuneric. Nu se auzea nici măcar sunetul clopotelor, de parcă cenuşiul acela atenua zgomotele. Chiar şi glasurile păsărelelor zgribulite printre ramurile copacilor ţi-ajungeau în auz ca prin vată. Trebuia să aibă loc înmormântarea unui ins oarecare, ăia cu dricul nu voiau să se aventureze pe drumul către cimitir şi cioclul trimisese vorbă că-n ziua aia el nu îngropa pe nimeni, pentru că ar fi putut să greşească la coborârea coşciugului şi să cadă el în groapă.

Doi inşi din sat care o luaseră pe urma nemţilor ca să priceapă ce anume voiau îi văzuseră sosind cu greu, cu farurile aprinse care se vedeau abia la mai puţin de un metru, până unde începea urcuşul către San Martino, şi apoi oprindu-se, fără să îndrăznească să meargă mai departe. Nu cu camioanele, bineînţeles, pentru că nu ştiau ce era de-o parte şi de alta a acelei pante şi nu voiau să dea în vreo ieşitură de stâncă – pesemne credeau că erau pe-acolo curbe înşelătoare. Dar nici pe jos nu se hazardaseră, fiindcă nu cunoşteau locurile. Cineva însă le explicase că la San Martino se putea urca numai pe drumul ăla şi că pe ceaţa aceea nimeni nu putea să coboare pe alte părţi, din cauza Văii Adânci. Atunci puseseră în capătul şoselei nişte capre din lemn şi stăteau acolo cu farurile aprinse şi cu armele la ochi, ca să împiedice trecerea, în timp ce unul dintre ei, cu un telefon portabil, urla cerând probabil întăriri. Cine îi pândise îl auzise repetând de mai multe ori *volsunde, volsunde.* Gragnola explicase imediat că, desigur, cereau *Wolfshunde,* adică nişte câini-lup.

Pe când nemţii stăteau acolo, pe la patru după-amiază, când totul era încă cenuşiu des, dar luminos, întrezăriseră pe cineva care cobora, pe bicicletă. Era parohul din San Martino, care făcea drumul ăla de cine ştie câţi am şi ştia să coboare frânând până şi cu picioarele. Văzând un preot, nemţii nu trăseseră, pentru că, aşa cum aflaserăm pe urmă,

nu căutau preoţi, ci nişte cazaci. Parohul explicase mai mult prin gesturi că cineva era pe moarte într-o gospodărie de lângă Solara şi cerea sfântul mir (el arăta toate cele necesare într-o geantă legată de ghidon), iar nemţii îl crezuseră. Îl lăsaseră să treacă, şi parohul venise la Oratoriu să şopotească ceva cu don Cognasso.

Don Cognasso nu era omul care să facă politică, dar ştia ce şi cum, şi aproape fără să vorbească îi zisese să le spună ce avea de spus lui Gragnola şi alor săi, pentru că el în treburile alea nu voia şi nu putea să se bage.

Se formase imediat un grup de flăcăiandri, în jurul mesei pentru partidele de cărţi, eu mă strecurasem la spatele ultimilor, stând puţin mai ghemuit, ca să nu mă bage de seamă. Şi ascultam povestea parohului.

Cu trupele germane se afla un grup răzleţ de cazaci. Noi nu ştiam, dar Gragnola era informat. Fuseseră luaţi prizonieri pe frontul rusesc, dar din vreun motiv al lor cazacii aveau ce aveau cu Stalin, aşa că mulţi dintre ei se lăsaseră convinşi (pentru bani, din ură faţă de sovietici, ca să nu putrezească într-un lagăr de prizonieri sau chiar ca să părăsească, cu căruţe, cai şi familie, paradisul sovietic) să se înroleze ca trupe auxiliare la nemţi. Cea mai mare parte luptau în părţile de răsărit, de pildă la Carnia, unde erau foarte temuţi, pentru că erau oameni aspri şi sângeroşi. Dar se afla o divizie Turkestan şi în regiunea pavezană, iar lumea le spunea mongoli. Foşti prizonieri ruşi, care nu erau chiar cazaci, mai dădeau roată şi în Piemont, cu partizanii.

Dar acum toţi ştiau că războiul se apropia de sfârşit şi, în plus, cei opt cazaci despre care era vorba erau oameni cu principiile lor religioase. După ce văzuseră arzând două-trei sate văzuseră spânzuraţi vreo două duzini de oameni amărâţi şi, mai mult, după ce şi doi dintre ei fuseseră împuşcaţi pentru că refuzaseră să tragă în bătrâni şi în copii, îşi spuseseră că ei cu trupele SS nu mai puteau să rămână. „Nu numai atât”, explica Gragnola, „dar dacă nemţii pierd războiul, şi de-acum l-au şi pierdut, americani sau englezii ce fac? Îi prind pe cazaci şi-i dau înapoi ruşilor, fiindcă le sunt aliaţi. În Rusia, ăia de-acolo, *kaputt.* Aşa că încearcă să se

dea de partea Aliaţilor, în aşa fel ca după război ăştia să le dea adăpost undeva, departe de ghearele fascistului ăluia de Stalin".

„Aşa e", zicea parohul, „aceştia opt au auzit vorbindu-se despre partizanii care luptă alături cu englezii şi cu americanii şi încearcă să ajungă la ei. Au ideile lor şi s-au informat bine: nu vor să se ducă cu garibaldinii, ci cu badoglienii".

Dezertaseră nu ştiu pe unde, luând-o spre Solara numai pentru că cineva le spusese că badoglienii se aflau prin părţile astea. Făcuseră kilometri şi kilometri pe jos, în afara drumurilor, mişcându-se numai noaptea şi făcând deci dublu ca timp, dar SS-iştii erau pe urmele lor, şi era un miracol că reuşiseră să ajungă la noi, cerând hrană pe la câte-o casă ţărănească, fiind mereu pe punctul de a da peste oameni care puteau fi iscoade, comunicând cum puteau, pentru că toţi bălmăjeau un pic nemţeşte, dar unul singur ştia italieneşte.

Când îşi dăduseră seama că SS-iştii îi identificaseră şi erau gata să-i ajungă, urcaseră cu o zi înainte la San Martino, zicându-şi că de acolo puteau ţine piept câteva zile şi unui batalion, şi, pe urmă, merita să moară ca nişte oameni curajoşi. Asta şi pentru că cineva le spusese că acolo se afla unul, Talino, care-l cunoştea pe altul ce îi putea ajuta. Erau acum o ceată de disperaţi. La San Martino ajunseseră noaptea şi-l întâlniseră pe acel Talino, care însă le spusese că acolo sus era o familie de fascişti, şi într-un târg cu puţine case lucrurile se aflau imediat. Singurul lucru care-i venise în minte fusese să-i ascundă în casa parohială. Parohul îi primise, nu din motive politice şi nici din pura bunătate a inimii, ci pentru că înţelesese că a-i lăsa în împrejurimi era mai rău decât a i ascunde. Însă nu putea să-i ţină mult timp. N-avea destul ca să dea de mâncare la opt persoane şi era galben de frică, fiindcă, dacă soseau nemţii, făceau imediat percheziţie la fiece casă, inclusiv la parohie.

„Băieţi, încercaţi să-nţelegeţi", zicea parohul, „aţi citit şi voi manifestul lui Kesselring, l-au lipit peste tot. Dacă-i găsesc pe ăia la noi, ard satul, şi dacă ei, din nenorocire, trag, ne omoară pe toţi."

Din păcate, manifestul feldmareşalului Kesselring îl văzuserăm şi noi, şi chiar fără manifest se ştia că SS-iştii n-o luau cu binişorul, iar sate mai arseseră ei.

„Şi-atunci?", întrebase Gragnola.

„Atunci, fiindcă-i ceaţă, care din darul lui Dumnezeu a căzut peste noi, dat fiind că nemţii nu cunosc locurile, cineva din Solara trebuie să vină să-i ia pe nenorocirii ăia de cazaci, să-i conducă-n vale şi să-i ducă la badoglieni."

„Şi de ce noi, cei din Solara?"

„In primis ca să v-o spun verde, pentru că dacă-i spun unuia din San Martino, zvonul începe să circule, şi pe timpurile astea, cu cât circulă zvonul mai puţin, cu atât e mai bine. *In secundis,* pentru că nemţii păzesc drumul şi pe-acolo nu se trece. Deci nu mai rămâne decât să treacă prin Vallone."

Auzind pomenindu-se de Vallone, toţi ziseseră păi ce, suntem nebuni, pe ceaţa asta, şi de ce nu se ocupă de ei Talino ăla, şi lucruri de-astea. Dar blestematul de paroh, după ce a amintit că Talino avea optzeci de ani şi din San Martino nu cobora nici măcar când era soare, adăugase – eu zic că era ca să se răzbune pentru palpitaţiile de inimă pe care i le dăduserăm noi, băieţii de la Oratoriu: „Singurii care ştiu cum se merge prin Vallone, chiar dacă e ceaţă, sunt copiii voştri. Pentru că au învăţat drăcia asta ca să se ţină de strengării, măcar o dată să-şi facă talentele să dea roade bune. Aduceţi-i jos pe cazaci cu ajutorul unuia din băieţii voştri".

„Cristoase", zisese Gragnola, „chiar admiţând asta, pe urmă, când sunt jos, ce facem, îi ţinem la Solara şi luni dimineaţa, în loc să-i găsească la voi, îi găsesc la noi, şi aşa ne ard nouă satul?"

În grup erau şi Stivulu şi Gigio, cei doi care se duseseră cu bunicul şi cu Masulu să-l facă să ia ulei de ricin pe Merlo, şi se vede treaba că şi ei aveau legături cu cei din Rezistenţă.

„Fii pe pace", zisese Stivulu, care era cel mai dezgheţat, „badoglienii sunt în momentul ăsta la Orbegno, şi la ei nici SS-iştii, nici Brigăzile Negre n-au ajuns vreodată, pentru că

Ca urmare a apelului cunoscut, adresat de Feldmareşalul Kesselring italienilor, Feldmareşalul în persoană a ordonat propriilor trupe următoarele :

1. – Să se înceapă în forma cea mai energică acţiunea contra bandelor înarmate ale rebelilor, împotriva sabotorilor şi criminalilor care prin acţiunile lor vătămătoare de orice fel încalcă conduita de război şi tulbură ordinea şi siguranţa publică.

2. – Să se constituie un procent de ostatici în localităţile în care se dovedeşte că există bande înarmate şi să fie trecuţi prin focul armelor mai sus amintiţii ostatici de fiecare dată când în respectivele localităţi se dovedesc acte de sabotaj.

3. – Să se treacă la represalii până la arderea locuinţelor situate în zonele din care s-au tras focuri de armă împotriva unităţilor sau militarilor germani.

4. – Să fie spânzurate în pieţele publice acele elemente considerate responsabile de omucideri sau căpeteniile de bande înarmate.

5. – Să fie făcuţi responsabili locuitorii satelor în care s-ar dovedi întreruperi de linii telegrafice sau telefonice, precum şi acte de sabotaj referitoare la circulaţia stradală (împrăştierea de cioburi de sticlă, de cuie sau altele asemenea, pe carosabile, stricarea de poduri, obstrucţionarea drumurilor).

Feldmareşal KESSELRING

stau pe înălţimi şi pot să controleze toată valea cu mitralierele lor englezeşti, care sunt de poveste. De aici până la Orbegno, fie şi pe ceaţă, unul cum e Gigio, care ştie drumul, cu camioneta lui Bercelli, care şi-a pus faruri speciale pentru ceaţă, ajunge în două ore. Hai să zicem trei, pentru că se face întuneric. Acum e cinci, Gigio e acolo la opt, îi anunţă, ăia coboară puţin în jos şi aşteaptă la răscrucea spre Vignoletta. Pe urmă camioneta se întoarce aici pe la zece, să zicem unsprezece, şi se ascunde în boschetul de la poalele Vallonei, acolo unde-i capela mică a Madonei. Câţiva dintre noi, după unsprezece, se duc prin Vallone, îi iau pe cazaci din casa parohială, îi ajută să coboare, îi urcă în camionetă şi, înainte să se facă ziuă, ăia sunt deja la badoglieni".

„Şi facem tot tărăboiul ăsta riscându-ne pielea pentru opt mameluci, sau calmuci, sau mongoli, ce-or fi ei, care erau cu trupele SS până ieri întrebase unul cu părul roşu, pe care cred că-l chema Migliavacca.

„Ei, băiete, ăştia şi-au schimbat ideea", zisese Gragnola, „si-i deja un lucru bun, dar sunt şi opt zdrahoni care ştiu să tragă bine şi prin urmare sunt de folos, nu-i de glumit".

„Le sunt de folos badoglienilor", ripostase Migliavacca.

„Badoglieni sau garibaldini, toţi sunt luptători pentru libertate, şi, aşa cum s-a spus întotdeauna, socotelile se fac pe urmă, nu înainte. Trebuie să-i salvăm pe cazaci."

„Ai şi tu dreptate. Căci mai sunt şi cetăţeni sovietici, şi deci ai marii patrii a socialismului", zisese un anume Martinengo, care nu înţelesese bine toată schimbarea aia de păreri. Dar erau luni în care se întâmplau de toate, cum a fost povestea cu Gino, care era din Brigăzile Negre, ba chiar dintre cei mai fanatici, şi pe urmă fugise ca să ajungă la partizani şi se arătase din nou la Solara cu eşarfa roşie, dar, fiindcă era un prost fără pereche, din cauza unei fete se întorsese şi când nu trebuia, iar Brigăzile Negre îl prinseseră şi-l împuşcaseră la Asti, într-o dimineaţă în zori.

„În fine, se poate face", zisese Gragnola.

„Numai că e o problemă", zisese Migliavacca. „A spus şi reverendul că de urcat prin Vallone numai copiii pot s-o facă,

iar eu n-aş băga un copil într-o treabă aşa de delicată. Lăsând la o parte bunul-simţ, e uşor ca pe urmă să se duca să spună prin jur."

„Nu", zisese Stivulu. „De exemplu, aici e Yambo, care, voi nu v-aţi dat seama, dar a auzit tot. Dacă aude bunicu-său că spun asta, mă omoară, dar Yambo se duce prin Vallone ca la el acasă şi-i un băiat nu numai cu judecată, dar e şi din ăia care nu vorbesc, bag eu mâna-n foc, şi pe urmă, la el în familie gândesc ca şi noi, deci nu sunt riscuri."

Pe mine m-au trecut sudori reci şi am început să spun că era târziu şi că mă aşteptau acasă.

Gragnola m-a tras deoparte şi mi-a spus o grămadă de lucruri frumoase. Că era pentru libertate şi ca să salvăm opt bieţi nefericiţi, că şi la vârsta mea puteau să existe eroi că la urma urmei prin Vallone mă dusesem de atâtea ori. Şi de data asta n-avea să fie altfel decât în celelalte dăţi, numai că erau opt cazaci pe care să-i duci după tine fiind atent să nu-i pierzi pe drum, că şi-aşa nemţii stăteau acolo în capătul urcuşului şi aşteptau ca atâţia alţi tâmpiţi, şi de Vallone nici măcar nu ştiau unde era, că venea şi el cu mine, deşi era bolnav, dar în faţa datoriei nu ne tragem îndărăt, că nu se mergea la unsprezece, ci la miezul nopţii, deci ai mei erau toţi duşi la culcare şi eu puteam să mă strecor afară fără să mă las văzut, iar a doua zi de dimineaţă aveau să mă găsească în pat ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi mă tot hipnotiza el în felul ăsta.

Până la urmă am spus da. În fond, era o aventură pe care după aia aş fi putut s-o povestesc în jur, o faptă de partizan, una din loviturile alea mai ceva decât Gordon în pădurea din Arboria. Sau decât Tremal-Naik în Jungla Neagră. Şi mai ceva decât Tom Sawyer prin peştera misterioasă. Şi nici Patrula de Fildeş nu se mai aventurase prin jungle aşa de mari. În fine, ar fi fost momentul meu de glorie, şi era pentru Patrie, cea dreaptă, nu cea greşită. Şi fără să mă duc în jur să mă-mpăunez cu banduliere şi *Sten,* fără arme, numai cu mâinile goale, aşa ca Dick Fulmine. În fine, tot ceea ce citisem îmi prindea din nou bine. Dacă însă trebuia să mor, aş fi văzut şi eu, în sfârşit, firele de iarbă ca pe nişte pari.

Însă, fiindcă eram un băiat cu judecată, am lămurit imediat totul, împreună cu Gragnola. El spunea că, ducând după tine opt cazaci, riscai să-i pierzi pe drum, deci trebuia o funie bună, lungă, ca să se lege unul de altul cum făceau alpiniştii, aşa că unul îl urma pe celălalt chiar dacă nu vedea pe unde merge. Eu ziceam că nu, că dacă-i un grup pe coardă şi primul cade, îi trage pe toţi după el. Trebuia, în schimb, să aducă zece bucăţi de coardă: fiecare ţinea bine atât capătul funiei celui de dinainte, cât şi capătul funiei celui de dinapoi, dar cel puţin, dacă simţeai că celălalt cădea, dădeai repede drumul, de pe partea ta, pentru că e mai bine să cadă unul singur decât toţi. Tu eşti deştept, zicea Gragnola.

L-am întrebat aţâţat dacă el venea înarmat şi a zis că nu, mai întâi că el nu putea face rău nici unei muşte, şi pe urmă pentru că dacă Dumnezeu nu voia, nu avea să fie o ciocnire, armele le aveau cazacii şi, în fine, dacă printr-o nefericită ipoteză îl prindeau, el era dezarmat şi, cine ştie, poate că evitau să-l pună imediat la zid.

Ne-am dus la paroh să-i spunem că eram de acord, şi să-i ţină pregătiţi pe cazaci cam după unu noaptea.

Pe la şapte m-am întors acasă pentru cină. Întâlnirea era stabilită la miezul nopţii la capela cea mică a Madonei, ca să ajungem acolo ne trebuiau trei sferturi de oră cu pas întins. „Tu ai ceas?", întrebase Gragnola. „Nu, dar la unsprezece, când toţi se duc la culcare, eu mă postez în sufragerie, unde-i o pendulă."

Cină acasă cu capul în flăcări, după cină prefăcându-mă că ascult radioul şi că mă uit la timbre. Necazul e că era şi tata acolo, pentru că pe ceaţa aia nu se încumeta să se întoarcă în oraş şi spera să poată pleca în dimineaţa următoare. Însă s-a dus la culcare foarte repede, şi mama cu el. Mai făceau dragoste părinţii mei în epoca aceea, după ce trecuseră de patruzeci de ani? Asta mă întreb acum. Sexualitatea taţilor şi a mamelor noastre cred că rămâne un mister pentru toţi, iar scena primară e o invenţie a lui Freud. Închipuie-ţi, dacă ne lăsau să vedem. Dar îmi amintesc o conversaţie a mamei mele cu nişte prietene, la începutul

războiului, când ea trebuie că trecuse cu puţin de patruzeci de ani (o auzisem rostind cu un optimism silit „în fond, viaţa începe la patruzeci de ani”): „Ah, Duilio al meu la vremea lui şi-a făcut datoria...” Când? Până la naşterea Adei? Şi după aceea părinţii mei nu mai copulau? „Cine ştie de ce se ţine Duilio singur în oraş, cu secretara de la firma lui”, glumea câteodată mama în casă cu bunicul. Dar o spunea în glumă. Bietul meu tată, o fi strâns mâna cuiva sub bombardamente ca să-şi facă curaj?

La unsprezece, casa fiind cufundată în tăcere, eu eram în sufragerie, pe întuneric. Din când în când aprindeam câte un băţ de chibrit ca să văd pendula. La unsprezece şi un sfert o zbugheam afară, luând-o prin ceaţă către capela Madonei.

Mă cuprinde frica. Acum sau atunci? Văd imagini care n-au nici o legătură. Poate existau cu adevărat ielele. Mă aşteptau după o închipuire de tufiş, pe care în ceaţă nu-l puteam vedea: erau acolo, mai întâi strecurându-se pe furiş (cine a spus că arătau ca nişte bătrâne fără dinţi? poate că aveau rochii despicate), pe urmă aveau să mă ochească cu mitralierele lor şi să mă dizolve într-o puzderie de găurele roşietice. Văd imagini care n-au nici o noimă...

Gragnola era acolo şi se plângea că am întârziat. Mi-am dat seama că tremura. Eu nu. Eu eram acum în elementul meu.

Gragnola mi-a trecut un capăt al frânghiei, şi am început drumul în sus prin Vallone.

Eu aveam harta în cap, dar Gragnola la fiecare pas zicea o, Doamne, cad, cad, şi eu îl încurajam Eram şeful. Ştiam bine cum se merge în junglă atunci când prin jur se află *tughs*-ii lui Suyodhana. Mişcăm picioarele de parcă urmăream partitura unei melodii, cred că aşa face un pianist – cu mâinile, zic, nu cu picioarele –, şi nu greşeam un pas. Dar el, deşi mă urma, se împiedica des. Tuşea. Trebuia să mă întorc şi să-l trag de mână. Ceaţa era deasă, dar dacă ne puneam la o jumătate de metru unul de altul ne puteam vedea. Trăgeam de funie şi Gragnola ieşea din aburii care, din deşi cum erau,

se rarefiaseră aproape dintr-o dată, şi el îmi apărea pe neaşteptate, ca un Lazăr care se elibera de linţoliu.

Urcuşul durase o oră bună, dar eram pe la jumătate. Îi atrăsesem lui Gragnola atenţia numai să fie cu băgare de seamă când aveam să ajungem la bolovan. Dacă în loc să treci pe lângă el şi să reiei drumul drept greşeai luând-o la stânga, pentru că se simţeau nişte pietricele sub picioare, dădeai în râpă.

Am ajuns sus, la spărtura din zid, când şi San Martino era totuna, aproape invizibil. S-o luăm drept, i-am spus, şi să intrăm pe străduţă. Numără cel puţin douăzeci de paşi şi suntem la uşa parohiei.

La uşă am ciocănit, potrivit înţelegerii de trei ori, pe urmă o pauză, pe urmă alte trei ciocănituri. A venit să ne deschidă parohul, palid şi prăfuit la faţă ca viţele albe de pe lângă un drum, vara. Cei opt cazaci erau acolo, înarmaţi ca nişte bandiţi şi înspăimântaţi ca nişte copii. Gragnola a vorbit cu cel care ştia italieneşte. Ştia destul de bine, afară de un accent bizar, însă, aşa cum face lumea cu străinii, Gragnola îi vorbea la participiu.

„Tu mers dinaintea alor tăi şi urmat pe mine şi copil. Tu spus la ai tăi ce spus eu şi ei făcut ce eu zis. Înţeles?"

„Înţeleg, înţeleg. Suntem gata."

Parohul, care mai avea puţin şi făcea pe el, ne-a deschis uşa şi ne-a lăsat să ieşim pe străduţă. Dar chiar în momentul acela s-au auzit de departe, dinspre partea unde şoseaua intra în sat, nişte voci teutonice şi un urlet de câine.

„Dar-ar dracu' să dea", a zis Gragnola, şi parohul n-a făcut caz. „Fritii au ajuns sus, au câini, iar ălora de ceaţă nu le pasă, pentru că merg după nas. Ce mama dracului o să facem?"

Şeful cazacilor a zis: „Eu ştiu ei cum fac. Un câine-lup la cinci dintre ei. Noi tot plecăm, poate întâlnim cei fără câine".

„Rien ne va plus" a zis Gragnola, care era instruit. „Mers încet. Şi voi tras numai dacă eu spus. Pregătit batiste, cârpe şi alte frânghii." Pe urmă mi-a explicat mie: „Ne năpustim pe străduţă şi ne oprim în colţ. Dacă nu e nimeni, dintr-un salt suntem la ziduleţ, întinde-o. Dacă vine cineva şi sunt cu

câinii, ne-au f... în cur. În cel mai rău caz, tragem în ei şi în câini, dar depinde câţi sunt. Dacă sunt fără câini, îi lăsăm să treacă, ajungem în spatele lor, îi legăm şi le băgăm cârpe în gură, ca să nu mai strige."

„Şi pe urmă îi lăsăm acolo?"

„Ei, bravo. Nu, îi luăm în spate, prin Vallone, n-avem ce-i face."

I-a mai explicat o dată în grabă lucrul ăsta cazacului, şi ăla l-a repetat alor săi.

Parohul ne-a dat nişte zdrenţe şi nişte cordoane de la veşmintele sfinte. Duceţi-vă, duceţi-vă, şi Domnul să vă apere, zicea.

Ne-am depărtat pe străduţă. De la colţ se auzeau vocile nemţilor venind dinspre stânga, dar nu şi lătrături sau scheunături de câini.

Am stat lipiţi după colţ *Se* auzeau doi inşi apropiindu-se, vorbind între ei, probabil înjurând, pentru că nu reuşeau să vadă încotro mergeau, la nimereală. „Sunt doar doi", a explicat Gragnola prin semne. „Îi lăsăm să treacă, şi apoi pe ei."

Cei doi nemţi, care fuseseră trimişi să facă razie-n partea aceea, pe când ceilalţi dădeau târcoale cu câinii prin piaţă, veneau spre noi aproape pe bâjbâite cu puştile aţintite, dar nici măcar nu văzuseră colţul străzii, şi trecuseră de el. Cazacii se aruncaseră către cele două umbre şi dovediseră că ştiau să-şi facă treaba. După o secundă, cei doi erau la pământ cu câte o cârpă în gură, ţinuţi fiecare de câte doi dintre energumenii aceia, pe când un al treilea le lega mâinile la spate.

„A mers", a zis Gragnola „Acum tu, Yambo, aruncă-le puştile dincolo de zid, şi voi împins nemţii în spatele la noi doi, în jos, pe unde noi mers."

Eu eram terorizat, dar acum şeful devenise Gragnola. De trecut zidul a fost uşor, Gragnola a distribuit funiile. Numai că, afară de primul şi de ultimul, fiecare trebuia să aibă două mâini ocupate, una cu frânghia din faţă şi cealaltă cu frânghia din spate. Dar dacă vrei să împingi doi nemţi legaţi, nu poţi să ţii frânghia ta, şi primii zece paşi grupul înaintase

cu opinteli, până ce ne strecuraserăm între primele desişuri de rugi. În momentul ăla Gragnola încercase să reorganizeze grupul, cei doi care-i trăgeau pe nemţi îşi legaseră fiecare coarda lui de centironul prizonierului său, cei doi care-i împingeau îi ţineau de guler cu dreapta, şi cu stânga ţineau de funia celui care venea din spate. Dar nici n-am început să ne mişcăm lin nou, că unul dintre nemţi s-a şi împiedicat şi a căzut peste paznicul care-l preceda, trăgându-l după el pe cel care-l ţinea, şi s-a fragmentat şirul. Cazacii şuierau printre dinţi lucruri care pe la ei pe-acasă trebuie să fi fost înjurături dar aveau bunul-simţ s-o facă fără să strige.

Un neamţ, după prima cădere, a încercat să se ridice şi să se depărteze de grup, doi cazaci s-au apucat să orbecăie prin spatele lui şi erau gata-gata să-l scape – de n-ar fi fost că nici ăla nu ştia unde să calce cu cizmele, şi după câțiva paşi lunecase cu faţa înainte, aşa că-l prinseseră. În învălmăşeală îi căzuse casca. Şeful cazacilor ne-a dat de înţeles că nu trebuia s-o lăsăm acolo, pentru că, dacă soseau câinii, se luau după miros şi ne găseau adulmecând. Abia în clipa aceea ne am dat seama că al doilea neamţ era cu capul gol. „Tu-l în tancu' mă-sii", a mormăit Gragnola, „casca i-a căzut când îi prindeam în ulicioară, dacă ajung acolo cu câinii, au o urmă!"

Nu era nimic de făcut. Şi, într-adevăr, mai parcurseserăm câţiva metri şi de sus se auziseră voci şi lătrăturile câinilor. „Au ajuns la ulicioară, animalele au mirosit casca, iar acum le spun că am venit în partea asta. Răbdare şi tutun. Mai întâi, trebuie să dea de spărtură, şi dacă n-o ştii, nu-i uşor. Apoi, trebuie să coboare. Dacă nu se încred câinii şi merg încet, merg şi ei tot încet. Dacă merg câinii repede, ei nu reuşesc să se ţină după câini şi se dau cu turul de pământ. Ei nu te au pe tine, Yambo, mergi înainte cât poţi de repede, haide."

„Eu încerc, dar mi-e frică."

„Nu ţi-e frică, eşti doar nervos. Respiră adânc şi mergi înainte."

Eram gata să fac pe mine, ca parohul, dar ştiam şi că totul depindea de mine. Strângeam din dinţi, în momentul

ăla aş fi preferat să fiu Giraffonne sau Jojo mai degrabă decât Romano legionarul, Horace sau Clarabella mai degrabă decât Topolino în casa cu fantome, sor Pampurio în apartamentul său mai degrabă decât Flash Gordon în mlaştinile din Arboria, dar când ai intrat în horă nu-ţi rămâne decât să joci. Mă aruncasem în jos pe Vallone, cât de grabnic puteam, repetându-mi în minte toţi paşii.

Cei doi prizonieri întârziau mersul, căci cu cârpele în gură respirau cu greu şi se opreau la fiece minut. După un sfert de oră cât toate zilele ajunseserăm la bolovan, şi aşa de bine ştiam că trebuit să fie acolo, încât îl atinsesem cu mâinile înainte chiar să-l văd. Trebuia să-l ocolim stând aproape de el, pentru că dacă o luai la dreapta ajungeai la buza râpei şi cădeai în ea. Vocile de sus se auzeau şi mai distinct, dar nu se înţelegea dacă era pentru că nemţii strigau mai tare ca să asmută câinii care opuneau rezistenţă sau dacă depăşiseră zidul şi acum se apropiau.

Auzind vocile tovarăşilor lor, cei doi prizonieri încercau să dea ghionturi, când nu căzeau de la sine se prefăceau, încercau să se rostogolească în lături fără teamă că se vor răni. Înţeleseseră că noi nu puteam să tragem în ei ca să nu fim auziţi, şi că, oriunde aveau să ajungă ei în cădere, câinii aveau să-i recupereze. Nu mai aveau nimic de pierdut şi, ca unii care nu mai au nimic de pierdut, deveniseră periculoşi.

Deodată s-au auzit nişte rafale. Nereuşind să coboare, nemţii se hotărâseră să tragă. Dar, înainte de toate, aveau în faţă Vallone pe o deschidere cam de o sută optzeci de grade şi nu ştiau încotro ne duseserăm noi, deci trăgeau în toate direcţiile. Pe urmă, n-aveau o idee clară despre cât de abrupt cobora Vallone în jos şi trăgeau aproape în linie orizontală. Când trăgeau în direcţia noastră, auzeam gloanţele cum şuierau pe deasupra capului.

„Să mergem, să mergem”, zicea Gragnola, „aşa nu ne pot prinde”.

Dar primii nemţi pesemne că începuseră să coboare, îşi dăduseră seama că terenul e-n pantă, şi câinii o luau într-o direcţie precisă. Acum trăgeau în jos, mai mult sau mai puţin în partea unde eram noi. Se auziseră în tufişuri foşnetele

gloanţelor care cădeau în apropierea noastră.

„Nu frică”, zisese cazacul, „eu cunosc *Reichweite* de la ale lor *Masehinen.”*

„Bătaia mitralierilor ălora”, suflase Gragnola.

„Aceea, da. Dacă ei nu mai vin în jos şi noi coborâm mai repede, pe urmă gloanţele nu mai ajung până la noi. Deci repede.”

„Gragnola”, am zis cu nişte lacrimi mari simţind un dor nebun de mama, „eu pot să merg mai repede, dar voi nu. Nu puteţi să-i trageţi după voi pe ăştia doi, n-are rost ca eu să merg înainte ca o capră, dacă pe urmă ei ne fac să pierdem timp. Să-i lăsăm aici, dacă nu, jur că o rup la fugă pe socoteala mea!”

„Dacă-i lăsăm aici, în doi timpi şi trei mişcări se eliberează şi-i cheamă pe ai lor”, a zis Gragnola.

„Eu îi omor cu patul puştii, asta nu face zgomot”, a şuierat cazacul.

Ideea de a-i omorî pe nenorociţii aia mă înghețase, şi-mi revenisem auzindu-l pe Gragnola cum rânjea: „N-ajută la nimic ’tu-i dum..., chiar dacă-i lăsăm morți aici, câinii îi descoperă, şi aşa ceilalţi ştiu ce drum am apucat”, şi în aţâţarea aceea nu mai vorbea la participiu. „E un singur lucru de făcut, să-i facem să cadă în jos într-o direcţie care nu-i a noastră, aşa câinii se duc în partea aia şi noi câştigăm încă zece minute, poate mai mult. Yambo, aici la dreapta nu-i falsa cărare care duce-n râpa aceea? Bine, noi îi aruncăm în jos de-acolo, ai spus că cine merge în partea aia nu-şi dă seama că-i lunecă piciorul şi cade-n gol cât ai clipi, şi câinii îi vor duce pe nemţi până-n fund. Înainte ca ăia să-şi fi revenit din zdrumicare, noi suntem în vale. Cine cade de-acolo îl ia gaia, nu-i aşa?”

„Nu, n-am spus că dacă cineva cade, moare la sigur. Îşi rupe oasele, dacă pică rău îşi zdrobeşte capul...”

„Mizeria dracu’, dar cum se face că întâi zici un lucru şi pe urmă altul? Aşa, se poate ca ăştia doi, în cădere, să se dezlege din frânghii, şi ajunşi jos mai au destul suflu să strige şi să-i avertizeze pe ai lor să fie atenţi!”

„Deci ei trebuie căzut când sunt deja morţi”, a comentat

cazacul, care ştia cum trebuie să meargă lucrurile în lumea asta spurcată.

Eram foarte aproape de Gragnola şi puteam să-l văd la faţă. Dacă fusese vreodată palid, acum era mai palid ca oricând. Stătea cu ochii daţi peste cap, ca şi cum căuta inspiraţie la cer. În momentul ăla am auzit un frr frr de gloanţe care ne treceau pe alături la înălţimea unui om, unul dintre nemţi i-a dat un ghiont paznicului lui, au căzut pe jos amândoi şi cazacul a început să se vaiete pentru că ăla începuse să-l pocnească peste dinţi jucând totul pe o carte şi încercând să facă gălăgie. În momentul ăla Gragnola s-a decis şi a zis: „Ori ei, ori noi. Yambo, dacă o iau la dreapta, câţi paşi trebuie să fac înainte de buza mai ridicată a prăpastiei?”

„Zece paşi, zece dintr-ai mei, să zicem opt de-ai căi, pe urmă, dacă împingi piciorul înainte, simţi deja înclinarea. De la începutul clinei până la prăpastia propriu-zisă sunt patru paşi. Din prudenţă, numără trei.”

„Atunci”, a zis Gragnola adresându-se şefului „eu o iau înainte, doi dintre voi îi împing pe friţii ăştia, ţineţi-i strâns de umeri. Ceilalţi rămân aici şi aşteaptă”.

„Ce vrei să faci?”, am întrebat cu dinţii clănţănind.

„Închide gura şi taci. Suntem în război. Aşteaptă şi tu. E un ordin.”

Au dispărut la dreapta bolovanului, absorbiţi de *fumifugium.* Am aşteptat doar câteva minute, am auzit o rostogolire de pietroaie şi câteva bufnete, apoi Gragnola şi cei doi cazaci au reapărut, fără nemţi. „Haidem”, a zis Gragnola, „acum putem să înaintăm mai repede”.

Mi-a pus o mână pe braţ, am simţit cum tremura. La distanţă apropiată îl vedeam: urcase cu un pulover închis până la gât, iar acum îi atârna pe piept tocul acela al lui cu bisturiul, ca şi cum şi-l scosese afară. „Ce-ai făcut cu ăia?”, am întrebat eu plângând.

„Nu te mai gândi, a fost drept. Câinii or să simtă mirosul sângelui şi-or să-i tragă acolo şi pe ceilalţi. Suntem salvaţi, mergi înainte.”

Şi, văzând că aveam ochii ieşiţi din orbite: „Ori ei, ori noi.

Doi pentru zece. E război. Mergi înainte”.

După aproape o jumătate de oră, auzind mereu din sus strigăte turbate şi lătrături, dar nu din direcția din care coborâserăm noi, şi din ce în ce mai îndepărtate, am ajuns în fundul văii, pe şosea. La mică distanţă, camioneta lui Gigio aştepta în tufiş. Gragnola i-a urcat pe cazaci în ea. „Eu mă duc cu ei, ca să fiu sigur că ajung până la badoglieni”, a zis el. Căuta să nu se uite la mine şi avea grabă să mă vadă plecând. „Tu o iei pe colo şi te-ntorci la tine acasă. Ai fost viteaz. Meriţi o medalie. Ş nu te gândi la restul. Tu ţi-ai făcut datoria. Dacă cineva are vreo vină, numai eu sunt ăla.”

Am intrat înapoi în casă plin de sudoare, în ciuda frigului, şi istovit. M-am refugiat în cămăruţa mea şi aş fi vrut să-mi petrec noaptea fără somn, dar a fost mai rău. Aţipeam vlăguit, de fiecare dată câteva minute, şi vedeam unchi Gaetano care dansau cu gâtul tăiat. Pesemne că aveam febră. Trebuie să mă spovedesc, trebuie să mă spovedesc, îmi spuneam.

Ce-a fost mai rău a venit în dimineaţa următoare. A trebuit să mă scol mai mult sau mai puţin la aceeaşi oră cu toţi ceilalţi, ca să-l salut pe tata care pleca, şi mama nu înţelegea de ce păream aşa amorţit. Cu câteva ore mai târziu a venit Gigio, care imediat s-a pus la taclale cu bunicul şi cu Masulu. Pe când ieşea, i-am făcut semn să vină după mine în vie, iar mie nu putea să-mi treacă sub tăcere nimic.

Gragnola îi însoţise pe cazaci la badoglieni şi pe urmă, cu Gigio şi cu camioneta, se întorsese către Solara. Badoglienii îi spuseseră că nu putea să meargă noaptea dezarmat: aflaseră că la Solara a ajuns un detaşament al Brigăzilor Negre să le dea întăriri camarazilor nemţi. Îi dăduseră o puşcă.

Între dusul şi întorsul la răscrucea din Vignoletta făcuseră trei ore cu totul. Aduseseră camioneta înapoi la casa din Bercelli şi pe urmă o porniseră la drum pe şoseaua spre Solara. Credeau că totul se terminase, nu se auzeau zgomote, şi mergeau liniştiţi. Din ce se putea vedea în ceaţa aia, sta să se lumineze de ziuă. După toată tensiunea aceea, îşi făceau curaj unul altuia dându-şi câte una pe spate şi făcând zgomot. Aşa, nu-şi dăduseră seama că cei din

Brigăzile Negre stăteau ghemuiţi într-un şanţ, şi fuseseră găbuiţi chiar la doi kilometri de sat. Îi prinseseră cu armele la ei şi nu puteau spune gogoşi. Îi îmbrânciseră într-o furgonetă de-a lor. Aia erau numai cinci, doi aşezaţi în faţă, doi înăuntru, care-i păzeau din ochi, şi unul în picioare pe scăriţa din faţă, ca să vadă mai bine în ceaţă.

Nici măcar nu-i legaseră, fiindcă cei doi care-i supravegheau stăteau aşezaţi cu mitralierele pe genunchi, iar ei fuseseră aruncaţi în fundul maşinii ca nişte saci.

La un moment dat Gigio auzise un zgomot ciudat, ca şi cum s-ar fi sfâşiat o cârpă, şi se simţise stropit pe faţă de un lichid vâscos. Unul dintre fascişti auzise un horcăit, aprinsese o lanternă şi-l văzuse pe Gragnola cu beregata tăiată şi cu bisturiul în mână. Cei doi fascişti începuseră să-njure, opriseră camioneta, lăsându-se ajutaţi de Gigio îl târâseră pe Gragnola într-o parte a şoselei. Era de-acum mort, sau pe moarte, împroşcând cu sânge în toate părţile. Coborâseră şi ceilalţi trei, şi toţi laolaltă dădeau vina unul pe altul, ziceau ca nu trebuia să crape aşa, pentru că la comandament trebuiau să-l facă să vorbească şi aveau să fie băgaţi toţi la arest imbecili ce fuseseră fiindcă nu legaseră prizonierii.

În timp ce urlau dinaintea trupului lui Gragnola, îşi uitaseră pentru o clipă de Gigio, iar el, în învălmăşeala aceea, îşi spusese acum ori niciodată. Se aruncase pieziş peste şanţ, ştiind că acolo era o surpătură. Ăia se apucaseră să tragă la nimereală, dar el se şi rostogolise la vale ca un vălătuc, şi după aceea se aruncase într-un tufiş. Cu ceaţa aceea era ca şi cum ai fi căutat un ac în carul cu fân, şi nici fasciştii n-aveau interes să facă prea mare tărăboi, pentru că era evident că acum trebuiau să ascundă cadavrul lui Gragnola şi să se-ntoarcă la comandamentul lor, prefăcându-se că în noaptea aia nu prinseseră pe nimeni, ca să nu aibă neplăceri cu şefii lor.

În dimineaţa aceea, după ce Brigăzile Negre plecaseră să-i ajungă pe nemţi, Gigio îşi dusese câţiva prieteni până la locul tragediei şi, după ce căutaseră puţin prin şanţuri, îl găsiseră pe Gragnola. Preotul din Solara nu voia să depună rămăşiţele

lui în biserică, deoarece Gragnola era un anarhist şi acum se ştia că era şi un sinucigaş, însă don Cognasso spusese să-l aducă în bisericuţa Oratoriului, pentru că Domnul cunoaşte dreptele rânduieli mai bine decât preoţii săi.

Gragnola era mort. Îi salvase pe cazaci, pe mine mă pusese în siguranţă, şi pe urmă murise. Ştiam bine cum se întâmplase asta, mi-o anticipase de prea multe ori. Era un laş şi se temea că dacă ăia aveau să-l tortureze, avea să spună tot, să pomenească nume şi să-şi trimită la moarte tovarăşii. Pentru ei, hotărâse să moară. Aşa, sguiss, cum eram sigur că făcuse cu cei doi nemţi şi poate ca lege a talionului. Moartea curajoasă a unui laş. Plătise unicul act de violenţă din viaţa lui şi în felul ăsta se şi purificase de remuşcarea pe care o avea pe cuget şi care probabil că i se părea insuportabilă. Îi păcălise pe toţi, pe fascişti, pe nemţi şi pe Dumnezeu, dintr-o lovitură. Sguiss.

Iar eu eram viu. Nu izbuteam să mi-o iert.

Şi în amintirile mele ceaţa se mai răreşte. Îi văd acum pe partizani cum intră victorioşi în Solara, la 25 aprilie soseşte vestea eliberării oraşului Milano. Lumea roieşte pe străzi, partizanii trag în aer, veneau urcaţi grămadă, pe apărătorile de la roţile camionetelor. La câteva zile după aceea văd sosind pe aleea cu castani, pe bicicletă, un soldat îmbrăcat în verde-măsliniu. Dă de înţeles că este brazilian şi se duce vesel să exploreze locul ăla exotic. Oare şi brazilienii erau de partea englezilor şi a americanilor? Nu-mi spusese nimeni niciodată. *Drôle de guerre.*

Trece o săptămână, şi soseşte primul detaşament american. Toţi sunt negri. Se instalează cu corturile lor în curtea Oratoriului şi eu mă împrietenesc cu un caporal catolic, el îmi arată o imagine cu o inimioară sfinţită pe care o poartă în buzunarul de la piept. Îmi dă nişte reviste cu poze ale lui Li'l Abner şi Dick Tracy şi câteva pacheţele de *chewing-gum,* pe care le fac să dureze mult timp, luându-mi bolul seara din gură şi punându-l într-un pahar, cum fac bătrâne cu protezele. În schimb, îmi dă de înţeles că vrea să mănânce spaghete, iar eu îl invit acasă, sigur că Maria o să-i gătească

şi chiftele de iepure cu sos. Însă, cum am sosit, caporalul vede că în grădină stă un alt negru, cu grad de maior Se scuză şi pleacă, necăjit.

Americanii căutaseră locuinţe decente pentru ofiţerii lor, îi ceruseră şi bunicului, iar familia pusese la dispoziţie o cameră frumoasă din aripa stângă, chiar acolo unde Paola a amenajat pe urmă dormitorul nostru.

Maiorul Muddy e grăsuţ, cu un surâs de Louis Armstrong, şi reuşeşte să se facă înţeles de bunicul; în rest, ştie câteva cuvinte franţuzeşti, unica limbă străină pe care persoanele educate o cunoşteau pe atunci la noi. Şi în franceză vorbeşte cu mama şi cu celelalte doamne de prin împrejurimi care vin la ora ceaiului ca să-l vadă pe eliberator – chiar şi fascista aia care-l ura pe arendaş.

Toate în jurul unei măsuţe în grădină, pusă cu serviciul cel bun, pe lângă dalii. Maiorul Muddy zice „mersi bocou" şi „oui, màdam, moi ossi j'aime le champeign". Se poartă cu aerele îndatoritoare ale unui negru care în sfârşit este primit într-o casă de albi, şi pe deasupra de bună condiţie. Doamnele îşi şoptesc ia te uită ce om de lume, şi să mai zici că ni-i zugrăviseră ca pe nişte beţivi sălbatici.

Soseşte ştirea că nemţii s-au predat. Hitler e mort. Războiul s-a terminat. La Solara fac mare sărbătoare pe străzi, se îmbrăţişează, câţiva dansează în sunetele unui acordeon. Bunicul a hotărât să ne întoarcem imediat în oraş, chiar dacă vara abia începe, pentru că de viaţa la ţară toţi sunt sătui...

Eu ies din tragedie, în mijlocul unei mulţimi de persoane radioase, cu imaginea celor doi nemţi care se prăvălesc în râpă şi a lui Gragnola, virgin şi martir din frică, din dragoste şi în pofidă.

N-am curajul să mă duc la don Cognasso să mă spovedesc... să mărturisesc... în fond, ce? Ceea ce n-am făcut, şi nici măcar n-am văzut, ci numai am ghicit? Neavând nimic care să mi se ierte, nici măcar nu pot fi iertat. Destul ca să te simţi osândit pe vecie.

17. Tânărul prevăzător

Oh, ce chin şi durere am încercat – la gândul că te-am supărat, o, Doamne... Asta m-au învățat la Oratoriu, sau am cântat-o la întoarcerea în oraş?

În oraş se aprind din nou luminile noaptea, lumea reîncepe să iasă pe străzi şi seara, să bea bere sau să mănânce îngheţată în orele de după lucru, de-a lungul fluviului, se inaugurează primele cinematografe în aer liber. Sunt singur, fără să mai am prietenii de la Solara, şi încă nu l-am reîntâlnit pe Gianni, pe care o să-l revăd abia la începutul gimnaziului. Ies cu părinţii, seara, şi mă simt jenat, pentru că nu-i mai ţin de mână, dar încă nu mă depărtez singur. La Solara eram mai liber.

Mergem des la cinema. Descopăr noi moduri de a lupta în război prin *Sergentul York* şi *Se-ntoarce gloria,* în care dansul de step al iui James Cagney îmi dezvăluie existenţa Broadway-ului. *I'm Yankee Doodle Dandy...*

Stepul îl întâlnisem în vechile filme cu Fred Astaire, dar cel al lui Cagney e mai violent, e eliberator, afirmativ. Cel al lui Astaire era *divertissement,* pe ăsta îl simt ca angajament, şi, într-adevăr, este chiar şi patriotic. Un patriotism care se exprimă în step e o revelaţie, *claquettes* în loc de grenade-n mână şi-n dinţi o floare. Şi apoi, farmecul scenei, ca model al lumii şi al inexorabilităţii, destinului, *the show must go on.* Mă educ întru o lume nouă pe *musicals* care sosesc cu întârziere.

Casablanca. Victor Laszlo cântând *Marseieza...* Deci mi-am trăit tragedia de partea celor care trebuia... Rick Blaine care trage în maiorul Strasser... Avea dreptate Gragnola, războiul e război. De ce Rick a trebuit s-o părăsească pe Ilsa Lund? Nu trebuie, deci, să iubim? Sam e cu siguranţă maiorul Muddy, dar cine-i Ugarte? E Gragnola, un laş rătăcit şi nefericit care până la urmă va fi prins de Brigăzile Negre? Nu, prin rânjetul lui sarcastic ar trebui să fie căpitanul Renault, însă pe urmă el se depărtează în ceaţă cu Rick ca să ajungă la Rezistenţă la Brazzaville şi merge bucuros în întâmpinarea destinului său cu un prieten...

Gragnola însă nu va putea să mă urmeze în deşert. Cu Gragnola am trăit nu începutul, ci sfârşitul unei frumoase prietenii şi ca să ies din amintirile mele, eu n-am bilete de tranzit.

Chioşcurile sunt pline de ziare cu frontispicii noi şi cu reviste provocatoare, coperta arată femeiuşti, fie decoltate, fie cu câte o bluză atât de strâmtă încât le conturează sfârcurile. Sâni mari invadează afişele cinematografice. Lumea îmi

renaşte în jur în formă de mamelă. Dar şi de ciupercă. Văd fotografia bombei care cade asupra Hiroshimei. Apar primele imagini ale Holocaustului. Nu chiar mormanele de cadavre, care s-au putut vedea după aceea, ci fotografiile primilor eliberaţi, cu ochii adânciţi, cu piepturile scheletice care dau la vedere toate coastele, cu coatele enorme ce unesc cele două beţe ale braţului şi antebraţului. Despre război am avut până acum numai ştiri indirecte, cifre, zece avioane doborâte, atâţia morţi şi atâţia prizonieri, zvonuri despre împuşcarea unor partizani din zonă, dar, afară de noaptea din Vallone, n-am fost niciodată expus vederii unui trup înjosit – şi nici măcar în noaptea aceea, de altfel, fiindcă ultima dată când i-am văzut pe cei doi nemţi ei erau încă vii, iar restul l-am văzut doar în coşmarurile mele nocturne. Caut în fotografiile acelea chipul domnului Ferrara, care ştia să joace bile, dar, chiar de-ar fi în ele, nu l-aş mai recunoaşte. *Arbeit macht frei.*

Corriere Lombardo

È RISPOSA LA BOMBA ATOMICA

Il mondo è sbigottito
Che cosa accadrà?

Londra dice:

La cinematograf se râde de strâmbăturile lui Gianni şi Pinotto. Bing Crosby şi Bob Hope sosesc împreună cu neliniştitoarea Dorothy Lamour, în *saarong* de rigoare, călătorind către Zanzibar sau Timbuctu *{Road to...),* şi toţi cred, ca şi în unamienouăsutepatruzecişipatru, că viaţa-i frumoasă.

Mă duc cu bicicleta, în fiecare zi la prânz, la unul de la bursa neagră care a asigurat pentru noi, copiii, două cornuri de pâine albă zilnic, prima pe care începem s-o mâncăm din nou după beţele alea gălbui şi necoapte pe care le-am ros câţiva ani de zile, făcute dintr-o fibră filamentoasă (tărâţe, ziceau) care câteodată conţinea şi câte o bucată de sfoară sau chiar câte un gândac. Mă duc cu bicicleta să iau simbolul unei bunăstări care începe să renască, şi mă opresc pe la chioşcuri. Mussolini spânzurat cu capul în jos în piaţa Loreto, şi Claretta Petacci cu un ac de siguranţă prins la fustă între picioare de o mână miloasă care a vrut să-i cruţe ultima ruşine. Comemorări ale partizanilor ucişi. Nu ştiam că împuşcaseră şi spânzuraseră atâţia. Apar primele statistici asupra morţilor din războiul abia terminat. Cincizeci şi cinci de milioane, se spune. Ce e moartea lui Gragnola pe lângă acest masacru? Să fie Dumnezeu cu adevărat rău? Citesc despre procesul de la Nürnbcrg, toţi spânzuraţi, cu excepţia lui Göring, care se otrăveşte cu cianura pe care soţia i-a pasat-o dându-i ultima sărutare. Măcelul de la Villarbasse marchează întoarcerea violenţei libere, acum se pot ucide oameni din nou din pur interes personal. Pe urmă îi prind, sunt împuşcaţi toţi dis-de-dimineaţă. Se continuă să se împuşte, în semn de pace. E condamnată Leonarda Cianciulli, care în timpul războiului îşi făcea victimele săpun. Rina Fort îi masacrează cu lovituri de ciocan pe soţia şi pe copiii amantului ei. Un jurnal descrie albeaţa sânului ei care l-a dat gata pe amant, un bărbat slab, cu dinţi cariaţi ca ai unchiului Gaetano. Primele filme la care mă duc părinţii îmi arată o Italie de după război, cu neliniştitoare *segnorine,* prostituatele care se duc cu americanii şi stau în toate serile sub felinarul ăla, ca şi înainte. Singur mă preumblu prin

oraş...

E luni, dimineaţă de făcut piaţa. Către amiază soseşte vărul Possio. Cum îl chema? Pe Possio l-a inventat Ada, zicea că el în loc de *posso* (pot) zicea *possio* (poci), lucru care mi se pare imposibil. Vărul Possio era o rudă de grad foarte îndepărtat, însă ne cunoscuse la Solara şi nu putea să treacă prin oraş, zicea el, fără să ne salute. Toţi ştiam că aştepta o invitaţie la prânz, fiindcă nu era în stare să plătească la restaurant. N-am înţeles niciodată cu ce se ocupa, nu lucra, ci mai degrabă căuta de lucru.

Îl văd pe vărul Possio la masă, sorbindu-şi supa cu paste în formă de degetăraşe fără să lase să-i scape o picătură, cu faţa bronzată şi suptă, cu părul lui împuţinat pieptănat cu grijă pe spate, cu coatele sacoului lustruite. „Înţelegi, Duilio", zicea el în fiecare luni, „eu nu vreau vreun serviciu special. Un post într-o firmă de stat, o leafă minimă. Mi-ajunge o picătură. Dar în fiecare zi picătura aia, în fiecare lună treizeci de picături". Făcea un gest ca de puntea suspinelor, mima picătura care-l ciocănea pe capul lui aproape chel, se fericea în imaginea supliciului aceluia binefăcător. O picătură, un strop, repeta, dar în fiecare zi.

„Azi eram gata să reuşesc, m-am dus să vorbesc cu Carloni, ştii, ăla de la consorţiul agrar. O forţă. Aveam o scrisoare de recomandare, ştii că în vremurile astea fără recomandare eşti un nimeni. Azi-dimineaţă, când am plecat, am cumpărat un ziar la gară. Duilio, eu nu fac politică, am cerut un ziar oarecare, pe urmă nici măcar nu 1-am citit, pentru că în tren eram mulţi în picioare şi abia mă puteam ţine drept. L-am îndoit şi l-am băgat în buzunar, cum se face cu ziarul, că chiar dacă nu l-ai citit e bun întotdeauna a doua zi ca să înveleşti ceva. Mă duc la Carloni, el mă primeşte foarte amabil, deschide scrisoarea, dar văd că mă spionează pe deasupra foii. Pe urmă mă expediază în câteva cuvinte, nu sunt angajări în perspectivă. Şi eu, ieşind, îmi dau seama că ziarul pe care-l aveam în buzunar era *L'Unità. Ş*tii, Duilio, că eu gândesc ce gândeşte guvernul, totdeauna, cerusem un ziar oarecare, nici măcar nu-mi dădusem seama că-mi dăduse ziarul comuniştilor. Ăla m-a văzut cu *L'Unità* în buzunar şi

m-a expediat. Dacă îndoiam ziarul pe partea ailaltă, la ora asta, poate... Când unul se naşte fără noroc... E destinul."

În oraş au deschis o sală de dans, şi eroul ei e vărul Nuccio, acum scăpat de colegiu şi deja flăcău sau, cum se spune, un babalâc (deja mi se părea grozav de adult pe când îl biciuia pe Angelo Ursul). Îi apare până şi caricatura într-un săptămânal local, ce mare mândrie pe rude, cu el cum se schimonoseşte în mii de feluri (ca un unchi Gaetano, dar mai articulat) în dansul *boogie-woogie* care scoate lumea din minţi. Sunt încă prea mic, nu îndrăznesc şi nu pot să intru în sala aceea, îi simt ritualurile ca pe o ofensă adusă gâtului tăiat al lui Gragnola.

Ne-am întors chiar la începutul verii, şi mă plictisesc. Mă duc cu bicicleta, pe la două după-amiază, prin oraşul aproape pustiu. Mă epuizez umblând după spaţii, ca să pot suporta plictisul acelor zile de zăduf. Poate că nu e zăduf, e o mare melancolie pe care mi-o port înlăuntru, unica pătimire a unei adolescenţe febrile şi singuratice.

Merg pe bicicletă, fără opriri, între două şi cinci după-amiaza. În trei ore faci turul oraşului de mai multe ori, ajunge să schimbi traiectele, să te avânţi prin centru către fluviu, pe urmă s-o iei pe centură, să reintri când traversezi şoseaua provincială care merge către sud, s-o iei din nou pe strada cimitirului, coteşti la stânga înainte de gară, parcurgi iar centrul, dar pe străzi secundare, drepte şi goale, intri în zona întinsă a pieţei comerciale, prea largă, înconjurată de arcade totdeauna însorite, în orice parte s-ar roti soarele, care pe la două după-amiaza sunt mai pustii decât Sahara. Piaţa e goală, poţi să treci prin ea pe bicicletă, sigur că nu te spionează nimeni şi nici nu-ţi face nimeni semn de salut de departe. Asta şi pentru că, chiar dacă ar trece pe la colţul de colo, din fund, cineva pe care-l cunoşti, l-ai vedea prea mic, cum te vede şi el pe tine, într-un nimb de soare. Pe urmă te tot învârți prin piaţă în cercuri largi, concentrice, ca un vultur ce nu găseşte stârvuri la care să se repeadă.

Nu hoinăresc la întâmplare, am o ţintă, dar o ratez adesea şi înadins. Am văzut în vitrina gării o ediţie, poate

veche de ani de zile, judecând după preţul ce pare antebelic, din *Atlantida* lui Pierre Benoit. Are o copertă atrăgătoare, o sală largă de banchet cu mulţi invitaţi de piatră, care-mi promite o poveste nemaiauzită. Costă puţin, dar în buzunar am exact suma aceea şi nimic altceva. Uneori mă încumet să ajung la gară, cobor, depun bicicleta lângă trotuar, intru, contemplu cartea timp de un sfert de oră. Stă într-o vitrinuţă, şi nu o pot deschide ca să intuiesc ce ar putea să-mi ofere. La cea de-a patra vizită vânzătorul de ziare mă priveşte bănuitor, şi are tot timpul la îndemână să mă supravegheze, pentru că în gangul acela nu-i nimeni să vină, nimeni să plece, nimeni s-aştepte.

Oraşul e numai spaţiu şi soare, pistă pentru bicicleta mea cu apărători pişcate de rugină, cartea din gară e singura garanţie că aş putea, cu ajutorul ficţiunii, să reintru într-o realitate mai puţin disperată.

Către ora cinci, seducţia aceea îndelungă – dintre mine şi carte, dintre carte şi mine, dintre dorinţa mea şi rezistența spațiului infinit –, pedalarea aceea amoroasă în golul estival, fuga aceea sfâşietoare şi concentrică au un capăt: m-am hotărât, îmi scot din buzunar capitalul, cumpăr *Atlantida,* mă întorc acasă şi mă pun s-o citesc pe brânci.

Antinea, superfrumoasa *femme fatale,* se prezintă înveşmântată într-un *klaft* egiptean (ce e un *klaft?* pesemne că-i ceva măreţ şi ispititor, care învăluie şi dezvăluie în acelaşi timp) care coboară peste părul ei des şi ondulat, albăstriu de negru ce este, şi cele două colţuri ale stofei aurite îi ajung până la coapsele înguste.

„Avea o cămaşă lungă de voal negru cu reflexe aurii, foarte uşoară, largă, abia încheiată cu o eşarfa de muselină albă, brodată cu irişi din perle negre.” Sub veşmintele acelea apare o copilă subţire, cu ochi negri alungiţi, cu un surâs cum nu s-a mai văzut la femeile din Orient. Trupul nu se zăreşte pe dedesubtul acelor podoabe diabolice, însă cămaşa e îndrăzneţ deschisă într-o parte (ah, deschizătura), sânul ei delicat e descoperit, braţele-s goale, şi umbre misterioase se ghicesc sub văluri. Ispititoare şi crud virginală. Pentru ea, poţi să mori.

Închid încurcat cartea în timp ce, pe la şapte, se întoarce acasă tatăl meu, dar el crede pur şi simplu că vreau să-i ascund faptul că citeam. Observă că citesc prea mult şi-mi stric vederea. Îi spune mamei ca ar trebui să ies mai mult, să fac un tur frumos cu bicicleta.

Nu-mi place soarele, şi totuşi la Solara îl suportam bine. E observă că adesea strâng din ochi. „Pare că nu vezi, şi nu-i adevărat", mă ceartă ei. Aştept ceţurile de toamnă. De ce ar trebui să iubesc ceaţa, dacă-n ceaţa de pe Vallone s-a consumat noaptea mea de groază? Pentru că şi acolo tot ceaţa a fost cea care m-a protejat, lăsându-mi ultimul alibi. Era ceaţă, eu nu văzusem nimic.

Odată cu primele ceţuri regăsesc oraşul meu vechi, în care se ascund spațiile exagerate şi somnolente. Golurile dispar, şi din cenuşiul lăptos, la lumina felinarelor, vârfuri, colţuri, faţade prompte ies din nimic. Confort. Ca în timpul camuflajului. Oraşul meu a fost făcut, gândit, desenat de generaţii şi generaţii ca să fie văzut între lumină şi întuneric, mergând aproape lipit de ziduri. Atunci devine frumos şi proteguitor.

Oare în anul acela sau în anul următor a apărut primul roman ilustrat pentru adulţi, *Grand Hotel?* Prima imagine din primul cineroman mă ispiteşte şi mă pune pe fugă.

E nimic în comparaţie cu ce am descoperit pe urmă în prăvălia bunicului o revistă franceză care, chiar când am deschis-o, m-a făcut să ard de ruşine. Am furat-o, strecurându-mi-o repede sub cămaşă, şi fugi.

Sunt acasă, lungit pe patul meu, şi o răsfoiesc culcat pe burtă, cu pubisul apăsat pe saltea, exact aşa cum nu te sfătuiesc manualele de credinţă. Pe o pagină, destul de mică, dar imens de evidentă, o fotografie a Josephinei Baker, cu sânii goi.

Fixez ochii aceia neruşinat de machiaţi ca să nu văd sânii, pe urmă privirea se mută, sunt (cred) primii sâni din viaţa mea, pentru că nu aşa erau chestiile alea mari şi flasce ale calmucelor *à poil.*

Un val de miere îmi străbate vinele, simt un gust înţepător în fundul gâtului, o presiune asupra frunţii, un leşin la încheietura picioarelor. Mă ridic speriat şi umed, întrebându-mă ce morb teribil m-o fi lovit, desfătat de lichefierea aceea într-o zeamă primordială.

Cred că a fost prima mea ejaculare: mă gândesc că e un lucru şi mai interzis decât să-i tai gâtul unui neamţ. Am păcătuit din nou, în seara aceea în Vallone fiind martorul mut al misterului morţii, acum fiind intrusul care a pătruns misterele prohibite ale vieţii.

Sunt într-un confesional. Un capucin înflăcărat îmi vorbeşte îndelung despre virtutea purităţii.

Nu-mi spune nici un lucru pe care să nu-l fi citit şi în micile manuale de la Solara, dar poate că după cuvintele lui m-am întors la *Tânărul prevăzător* al lui don Bosco:

Chiar şi la vârsta voastră fragedă demonul vă întinde laţuri ca să vă răpească vouă sufletul... Vă va prinde bine ca să vă păziţi de ispite faptul de a vă ţine departe de prilejuri, de convorbiri scandaloase, de spectacole publice, unde nu se află nimic bun... Faceţi în aşa fel să fiţi mereu ocupaţi, iar atunci când nu ştiţi ce să faceţi, împodobiţi mici altare, aranjaţi imagini sau mici tablouaşe... Dacă însă după aceea ispita continuă, faceţi semnul sfintei cruci, sărutaţi câte un lucru binecuvântat zicând: sfinte Ludovic, fă ca eu să nu aduc

insultă Dumnezeului meu. Vă pomenesc acest sfânt întrucât a fost propus de Biserică să fie protectorul special al tineretului...

Înainte de toate, fugiţi de tovărăşia persoanelor de alt sex. Pricepeţi bine: eu vreau să spun că tinerii nu trebuie niciodată să lege vreo familiaritate cu fetele tinere... Ochii sunt ferestrele prin care păcatul îţi face drum în inima noastră... drept pentru care să nu vă opriţi vreodată să priviţi cu ochii ţintă la lucruri care sunt, fie şi puţin, contrare modestiei. Sfântul Ludovic Gonzaga nu voia nici măcar să-i fie văzute picioarele când se aşeza în pat sau se ridica. Nu-şi îngăduia să privească ţintă faţa mumei sale... A stat timp de doi ani cu regina Spaniei în calitate de paj de onoare, şi nu a privit-o niciodată drept în faţă.

Imitarea sfântului Ludovic nu-i uşoară, sau, altfel spus, preţul ca să fugi de ispite pare destul de ridicat, dat fiind că tinerelul, flagelându-se la sânge, punea sub cearşafuri bucăţele de lemn ca să se chinuie şi în somn, pe sub veşminte ascundea pinteni de călărie pentru că n-avea cilicii; căuta disconfortul când stătea în picioare, când şedea, când mergea... însă confesorul mi-l propune ca exemplu de virtute pe Domenico Savio, cel cu nădragii deformaţi de prea mult stat în genunchi, dar mai puţin crud decât sfântul Ludovic în penitentele lui şi mă îndeamnă să contemplu, ca exemplu de sfântă frumuseţe, chipul nespus de blând al Mariei.

Încerc să mă dau în vânt după o feminitate sublimată. Cânt în corul copiilor, în absida bisericii şi în timpul excursiilor duminicale pe la vreun sanctuar.

Decât aurora Tu mai frumoasă răsai
cu razele Tale să bucuri pământul
şi printre aştrii-nchişi acolo-n cer
nu i stea mai frumoasă ca Tine.

Frumoasă eşti ca un soare,
mai albă Tu eşti decât luna,
şi strălucitele stele
pălesc în faţa Ta.

Cu ochi mai adânci decât marea,
cu fruntea-Ţi mai albă ca crinul,
cu obrajii sărutaţi de-al Tău Fiu,
ca doi trandafiri, iar buzele-s flori.

Poate că mă pregătesc de pe acum, dar încă n-o ştiu, pentru întâlnirea cu Lila, care va trebui să fie tot atât de intangibilă, strălucind în Empireul ei, o frumuseţe *gratia sui,* eliberată de trup, capabilă să-mi ocupe mintea fără să-mi stârnească şoldurile, cu nişte ochi care privesc altundeva, la alt stăpân, şi nu se fixează maliţioşi asupră-mi ca aceia ai Joscphinei Baker.

Am datoria să plătesc prin meditaţie, prin rugăciune şi prin sacrificii păcatele mele şi ale celor ce mă înconjoară. Să mă dedic apărării credinţei în timp ce primele reviste şi primele afişe murale încep să-mi vorbească despre ameninţarea roşie, despre cazacii care aşteaptă să-şi adape caii din aghiazmatarul din catedrala San Pietro. Mă întreb nedumerit cum se face că acei cazaci, duşmanii lui Stalin, care se luptaseră de-a dreptul cu nemţii, au devenit acum purtători de moarte, şi poate că or să vrea să-i omoare pe toţi anarhiştii de felul lui Gragnola. Îi văd foarte asemănători cu negroteiul care o profana pe Venus din Milo, şi poate că desenatorul era acelaşi şi se reciclase într-o nouă cruciadă.

Exerciţii spirituale, într-o mică mănăstire în câmp liber. Miros de rânced în refectoriu, plimbări prin chiostru cu bibliotecarul, care mă sfătuieşte să-l citesc pe Papini. După cină ne duce în corul bisericii, la lumina unei singure lumânări mari, şi cu toţii împreună rostim învăţătura întru Moartea cea de Cuviinţă.

Îndrumătorul spiritual ne citeşte fragmente despre moarte din *Tânărul prevăzător*: nu ştim unde ne va surprinde moartea – nu ştii dacă te va lua din patul tău, la muncă, pe cale sau altundeva; ruperea unui vas, un guturai, un val de sânge, o fierbinţeală, o plagă, un cutremur, un fulger sunt de-ajuns să te lipsească de viaţă, iar asta poate să fie de-

acum într-un an, într-o lună, într-o săptămână, într-o oră, şi poate chiar la sfârşitul lecturii acestei predici. În momentul acela ne vom simţi capul întunecat, ochii îndureraţi, limba arsă, fălcile strânse, apăsat pieptul, îngheţat sângele, împuţinată carnea, inima străpunsă. După ce ne vom fi dat sufletul, trupul nostru îmbrăcat în câteva zdrenţe va fi aruncat să moară într-o groapă, şi acolo şoarecii şi viermii ne vor roade toate cărnurile, şi din noi nu va rămâne altceva decât patru oase descărnate şi o mână de ţărână urât mirositoare.

Apoi rugăciunea, o lungă invocare în care se înşiră ultimele tresăriri ale unui muribund, spasmele fiecărui mădular, primele tremurături, apariţia palorii, până la conturarea acelei *facies hipocratica* şi la horcăitul final. La fiece descriere a celor paisprezece faze ale repauzării (îmi mai amintesc foarte viu numai cinci sau şase dintre ele) sunt definite senzaţia, postura corpului, neliniştea şi spaima momentului, se termină cu *milostive huse, îndură-te de mine.*

Când picioarele mele nemişcate vesti-mă-vor ca goana mea prin lumea aceasta e aproape pe sfârşite, milostive Isuse, îndură-te de mine.

Când mâinile mele tremurânde şi amorţite vor dori să strângă Crucea, bunul meu, şi fără voia mea lăsa-le-voi să cadă pe patul durerii mele, milostive Isuse, îndură-te de mine.

Când ochii mei înceţoşaţi şi tulburaţi de groaza morţii grabnice aţinti-vor spre Tine privirile lâncede şi muritoare, milostive Isuse, îndură-te de mine.

Când obrajii mei palizi şi învineţiţi insufla-vor celor de faţă compătimirea şi spaima, iar părul meu scăldat de sudoarea morţii ridicându-se pe capul meu, vesti-va sfârşitul meu apropiat, milostive Isuse, îndură-te de mine.

Când închipuirea mea, tulburată de groaznice şi înspăimântătoare arătări, va fi cufundată în tristeţi de moarte, milostive Isuse, îndură-te de mine.

Când voi fi pierdut folosirea tuturor simţurilor şi lumea întreagă va fi dispărut pentru mine, şi eu voi geme în spaimele agoniei celei din urmă în suspine de moarte, milostive Isuse,

îndură-te de mine.

Să psalmodiez în întuneric gândindu-mă la moartea mea. E ceea ce ne trebuie ca să nu ne mai gândim la a altuia. Nu retrăiesc exerciţiul acela cu groază, ci cu senina conştiinţă a faptului că toţi oamenii sunt muritori. Acea educaţie întru Fiinţa pentru moarte m-a pregătit pentru destinul meu, care este şi cel al tuturor. Gianni a povestit în mai istorioara aia cu doctorul care îi recomandă unui bolnav în fază terminală băile de nisip. „Fac bine, domnule doctor?" „Nu fac mare lucru, dar te obişnuieşti să stai sub pământ."

Acum eu mă obişnuiesc.

Într-o seară, directorul spiritual s-a aşezat în picioare în faţa îngrăditurii altarului, luminat – el, noi, întreaga capelă – de o singură lumânare care-l aureola cu lumină, lăsându-i faţa în întuneric. Înainte să ne dea drumul, ne-a povestit un episod, într-o noapte, într-o mănăstire de călugăriţe novice, murise o copilă, tânără, pioasă şi foarte frumoasă, iar în dimineaţa următoare, fiind întinsă pe un catafalc în naosul bisericii, se rosteau pentru ea rugăciunile de înmormântare. Dar deodată cadavrul se ridicase, cu ochii deschişi şi cu arătătorul spre cel care ţinea slujba, şi rostise cu voce cavernoasă: „Părinte, nu vă rugaţi pentru mine! Astă-noapte am avut un gând necurat, unul singur – şi acum sunt osândită!"

Un fior străbate auditoriul şi se propagă în băncile din biserică şi în bolţi, şi aproape pare că face să se clatine flacăra lumânării. Directorul ne îndeamnă să ne ducem la culcare, dar nimeni nu se mişcă. Se formează un şir lung în faţa confesionalului, toţi fiind preocupaţi să ne lăsăm în voia somnului numai după ce ne-am mărturisit şi ultima umbră de păcat.

În confortul ameninţător al unor naosuri întunecate, fugind de relele secolului, îmi cheltui zilele în arşiţe de gheaţă, în care până şi cântările de Crăciun şi ceea ce fusese mângâietoarea iesle din copilăria mea devin Naşterea

Pruncului întru grozăviile lumii:

Dormi, nu plânge, Isuse prea iubite,
dormi, nu plânge, al meu Mântuitor...
Ochii cei blânzi, o, dulce prunc,
grăbeşte-te a-i închide în sumbrul fior.
Ştii de ce-nţeapă paiele şi fânul?
E ca lumina ta să mai vegheze.
Grăbeşte-te şi-o stinge, măcar somnul
să fie leac, durerea să-nceteze.
Dormi, nu mai plânge, o Isus, uşor
Nu plânge tu, al meu Mântuitor.

Într-o duminică, tata, microbist de fotbal, uşor dezamăgit de fiul ăla al lui care-şi petrece duminicile stricându-şi ochii pe cărţi, mă duce la un meci. E o partidă din Serie B, tribunele sunt aproape goale, pestriţate de culorile puţinilor spectatori, nişte pâlcuri pe băncile albe, încinse de soare. Jocul s-a oprit la un fluier al arbitrului, unul dintre căpitani îl contestă, ceilalţi jucători se mişcă pe teren fără rost. Dezordine de tricouri în două culori, hoinăreala unor atleţi plictisiţi pe peluza verde, într-o agitaţie împrăştiată. Totul lâncezeşte. Ceea ce se întâmplă decurge acum cu încetinitorul, ca într-un cinema parohial unde dintr-o dată sunetul se termină într-un miorlăit, mişcările se fac mai precaute, se încheie uneori pe câte o fotogramă nemişcată, şi imaginea se desface pe ecran ca ceara topită.

Şi în clipa aceea sunt izbit de o revelaţie.

Acum îmi dau seama că fusese senzaţia dureroasă că lumea ar fi lipsită de scop, rod leneş al unei înţelegeri greşite, dar în momentul ăla am reuşit să traduc ceea ce simţeam numai sub forma „Dumnezeu nu există".

Ies de la meci în prada unor remuşcări sfâşietoare şi fug repede să mă spovedesc. Confesorul înflăcărat de data trecută acum surâde indulgent şi binevoitor, mă întreabă cum de mi-au venit idei aşa de nelalocul lor, se referă la frumuseţea naturii, care postulează o voinţă creatoare şi ordonatoare, apoi se întinde la vorbă despre *consensus gentium*: „Fiule, au crezut în Dumnezeu scriitori de primă

mărime, precum Dante, Manzoni, Salvaneschi, mari chimişti ca Lavoisier, şi tu vrei să fii mai prejos?" Consensul neamurilor mă linişteşte pentru moment. Trebuie să fi fost vina meciului. Paola îmi spusese că n-am fost niciodată la meciurile de fotbal, cel mult urmăream la televizor întâlnirile decisive de la Mondiale. Trebuie să-mi fi rămas fix în cap, din ziua aceea, că ducându-te la un meci îţi pierzi sufletul.

Dar mai sunt şi alte feluri de a ţi-l pierde. Colegii de şcoală încep să-şi povestească întâmplări pe care le şoptesc râzând pe înfundate. Fac aluzii, îşi trec reviste şi cărţi pe care le-au furat de-acasă, vorbesc de misterioasa Casă Roşie în care la vârsta noastră nu se poate intra, sunt morţi să se ducă să vadă filme comice în care apar femeiuşti dezbrăcate. Îmi arată o fotografie a Isei Barzizza îmbrăcată la fix, în timp ce trece pe o pasarelă, într-o revistă. Nu pot să n-o privesc, ca să nu trec drept bigot, o privesc şi, aşa cum se ştie, la orice se poate rezista, în afară de ispite. Intru pe furiş la cinema după-amiază devreme, sperând să nu întâlnesc pe nimeni care să mă cunoască: în *Cei doi copii orfani* (cu Toto şi Carlo Campanini), Isa Barzizza, cu alte eleve de la o mănăstire, în dispreţ faţă de îndemnurile maicii superioare, se duce să facă duş goală.

Trupurile elevelor nu se văd, sunt umbre în spatele perdeluţelor de la duş. Fetele îşi văd de abluţiunilc lor de parcă ar fi un dans. Ar trebui să mă duc să mă spovedesc, dar transparenţele alea fac să-mi revină în minte o carte pe care o închisesem numaidecât la Solara, temător de ceea ce

citeam. Este *Omul care Râde* de Hugo.

În oraş n-o am, dar sunt sigur că există un exemplar din ea în prăvălia bunicului. O găsesc şi, pe când bunicul vorbeşte cu cineva, ghemuit la picioarele raftului, dau cu febrilitate la pagina prohibită. Gwynplaine, mutilat îngrozitor de către *comprachicos,* care l-au făcut un măscărici de circ, un gunoi al societăţii, se vede deodată recunoscut ca Lord Clancharlie, moştenitor al unei averi uriaşe şi Pair al Angliei. Chiar înainte să înţeleagă pe de-a-ntregul ce i s-a întâmplat, se vede introdus, splendid îmbrăcat ca un gentilom, într-un palat fermecat, şi acum şirul minunăţiilor pe care le descoperă acolo (numai în deşertul acela strălucitor), înşiruirea odăilor şi a cabinetelor îl fac să ameţească de cap nu numai pe el, dar şi pe cititor. Rătăceşte din cameră în cameră până ce ajunge la un alcov, unde, pe pat, alături de o cadă pregătită pentru o baie virginală, vede o femeie goală.

Nu literalmente goală, avertizează cu maliţie Hugo. Era îmbrăcată. Însă cu o cămaşă foarte lungă şi aşa de impalpabilă, încât părea udă. Şi aici urmează şapte pagini de descriere a felului cum apare o femeie goală, şi cum îi apare ea Omului care Râde, care până atunci iubise cast doar o fată oarbă. Femeia îi apare ca o Veneră aţipită în spuma ei imensă şi, mişcându-se lent în somn, închipuie şi destramă curbe seducătoare prin mişcări vagi ale aburului din apă, care-n azurul cerului formează nouri. Comentează Hugo: „Femeia goală e femeia înarmată”.

Pe neaşteptate, femeia, Josiane, sora reginei, se trezeşte, îl recunoaşte pe Gwynplaine şi începe o furibundă acţiune de ademenire, la care acum nefericitul nu ştie cum să mai reziste, numai că femeia îl aduce la culmea dorinţei, dar încă nu i se dă. Erupe într-o serie de fantezii, mai tulburătoare decât însăşi nuditatea ei, în care se manifestă ca fecioară şi prostituată, nerăbdătoare să se bucure nu numai de teratologia pe care i-o promite Gwynplaine, dar şi de fiorul pe care i-l procură sfidarea adusă lumii şi curţii, fapt în perspectiva căruia se îmbată, Venera care aşteaptă un dublu orgasm, şi din posesia privată, şi din darea în public a lui Vulcan al ei.

Pe când Gwynplaine e gata să cedeze, soseşte un mesaj al reginei care-i comunică surorii ei că Omul care Râde a fost recunoscut ca legitimul Lord Clancharlie şi-i este destinat ca soţ. Josiane comentează „e bine”, se ridică, îi întinde mâna şi (trecând de la tu la dumneavoastră) îi spune celui cu care voia să se unească sălbatic: „Ieşiţi”. Şi comentează: „Din moment ce sunteţi soţul meu, ieşiţi... Nu aveţi dreptul să staţi aici. Acesta este locul amantului meu”.

Sublimă corupere – nu a lui Gwvnplaine, a lui Yambo. Nu numai că Josiane îmi dă mai mult decât îmi promisese Isa Barzizza pe după pânză, ci mă cucereşte cu neruşinarea ei: „Sunteţi soţul meu, ieşiţi, ăsta-i locul amantului meu”. E cu putinţă ca păcatul să fie aşa de eroic tulburător?

Există pe lume femei ca Lady Josiane şi ca Isa Barzizza? Mi se va întâmpla oare să le întâlnesc? Voi rămâne fulgerat – sguiss – ca dreaptă pedeapsă pentru fanteziile mele?

Există, cel puţin pe ecran. Tot după-amiaza, pe furiş, m-am dus să văd *Sânge şi nisip – Blood and Sand.* Adorarea cu care Tyrone Power îşi apasă faţa în pântecele Ritei Hayworth mă convinge că există femei înarmate chiar dacă nu sunt goale. Numai să fie neruşinate.

Să fii intens educat în repulsia faţă de păcat şi apoi să fii cucerit de el. Îmi spun că prohibiţia trebuie să fie aceea care aprinde fantezia. Prin urmare decid că, pentru a scăpa de ispită, se cere să te sustragi sugestiilor unei educaţii întru puritate: ambele sunt nişte manevre ale demonului şi se susţin reciproc. Intuiţia asta, poate heterodoxă, îmi dă un fel de imbold, ca o lovitură de cravaşă.

Mă retrag într-o lume numai a mea. Cultiv muzica, nedezlipindu-mă de aparatul de radio în orele de după-amiază, sau dimineaţa devreme, dar uneori e câte un concert simfonic şi seara. Familia ar vrea să asculte altceva. „Ajunge cu lălăielile astea", se plânge Ada, impermeabilă la farmecul muzelor. Într-o duminică de dimineaţă mă întâlnesc pe bulevard cu unchiul Gaetano, bătrân de-acum. Şi-a pierdut şi dintele de aur, poate că l-a vândut în timpul războiului. Se informează cu bunăvoinţă despre studiile mele, tata îi spune că în perioada aia sunt obsedat de muzică. „A, muzica", zice satisfăcut unchiul Gaetano, „ce bine te înţeleg, Yambo, eu ador muzica. Şi pe toată, ştii? De orice tip, numai muzică să

fie”. Se gândeşte puţin, şi adaugă: „Numai să nu fie muzică clasică. Atunci închid, e firesc”.

Sunt o fiinţă de excepţie exilată printre filistini. Mă închid iarăşi, şi mai orgolios, în singurătatea mea.

În antologia de a patra gimnazială dau peste versurile unor poeţi contemporani, descopăr că te poţi lumina de imensitate, poţi întâlni răul de a trăi, poţi fi străbătut de o rază de soare. Nu înţeleg totul, dar îmi place ideea că *aceasta doar putem a-ţi spune astăzi, ce nu suntem, ce nu voim a fi.*

Caut în prăvălia bunicului o antologie a simboliştilor francezi. Turnul meu de fildeş. Mă contopesc într-o ceţoasă şi adâncă unitate, caut oriunde *de la musique avant toute chose,* ascult tăcerile, sesizez inexprimabilul, aţintesc bulboane.

Dar, ca să abordez liber cărţile acelea, trebuie să mă eliberez de multe interdicţii, şi aleg acel îndrumător spiritual de care-mi vorbise Gianni, pe preotul cu vederi largi. Don Renato văzuse *Drumul meu (Going My Way),* cu Bing Crosby, în care preoţii catolici americani se îmbracă în *clergyman*-i şi cântă la pian *Too-ra-loo-ra-loo-ral, Too-ra-loo-ra-li* unor tinere care-i adoră.

Don Renato nu se poare îmbrăca americăneşte, dar aparţine noii generaţii a preoţilor cu basc, care merg pe motoretă. Nu ştie să cânte la pian, dar are o mică colecţie de discuri de jazz şi-i place literatura bună. Îi spun că mi-au recomandat Papini, şi el îmi spune că cel mai interesant Papini nu-i cel de după convertire, ci cel de dinainte. Vederi

largi. Îmi împrumută *Un om sfârşit,* crezând poate că tentaţiile spiritului m-ar salva de la ispitele cărnii.

E confesiunea cuiva care n-a fost niciodată copil şi a avut copilăria nefericită a unui broscoi bătrân, gânditor şi certăreţ. Nu sunt eu, copilăria mea a fost *(nomen omen)* solară. Dar am pierdut-o, printr-o singură noapte de talmeş-balmeş diavolesc. Broscoiul ursuz despre care citesc aici se salvează prin frenezia de a şti, chinuindu-se pe volume „cu cotorul verde şi deşirat, cu pagini imense, late, încreţite, înroşite de umezeală, adesea rupte pe jumătate sau murdare de cerneală". Sunt eu, nu numai în podul de la Solara, dar şi în viaţa pe care am ales-o după aceea. N-am ieşit niciodată din cărţi: ştiu asta acum, în veghea continuă a somnului meu, dar am înţeles-o în momentul de care-mi amintesc acum.

Acest om, sfârşit încă de la naştere, nu numai că citeşte, dar şi scrie. Aş putea să scriu şi eu ca să-mi adaug monştrii mei la cei care străbat fundul mărilor cu labele lor silenţioase. Omul acela îşi strică ochii pe paginile pe care-şi înşiruie obsesiile cu cerneală noroioasă din călimări cu fundul vâscos de drojdii, ca o cafea turcească. Şi i-a stricat încă de copil, tot citind la lumina lumânării, şi i-a stricat în penumbra bibliotecilor, are pleoapele înroşite. Scrie cu ajutorul unor lentile puternice, cu teama continuă să nu devină orb. Dacă nu orb, va deveni paralitic, nervii îi sunt tociţi, simte dureri şi amorţeli la un picior, mişcări involuntare ale degetelor, junghiuri dese în cap. Scrie cu ochelari groşi care ating hârtia.

Eu văd bine, mă plimb pe bicicletă, nu sunt o broască-râioasă – poate că am de pe acum surâsul meu irezistibil, dar la ce-mi foloseşte? Nu mă plâng că altcineva nu-mi zâmbeşte, ci că nu găsesc motive să surâd eu altora...

Eu nu sunt ca omul sfârşit, dar aş vrea să devin aşa. Să fac din furia lui bibliomaniacă posibilitatea mea – a unei fugi nemânăstireşti din lume. Să-mi construiesc o lume numai a mea. Dar cu nu mă îndrept spre o convertire, ci, la o adică, vin dinspre ea.

Căutând o credinţă alternativă, mă îndrăgostesc de decadenţi. O, fraţilor crini trişti, mă sting de frumuseţe... Devin un eunuc bizantin care priveşte cum trec marii barbari albi compunând acrostihuri indolente, instalez odată cu ştiinţa imnul inimilor spirituale, prin opera răbdării mele parcurg atlasuri, ierbare, ritualuri...

Încă pot să mă gândesc la eternul feminin, dar numai îngrozit de artificiu şi de vreo paloare bolnavă. Citesc şi mă înflăcărez, totul însă în minte:

Muribunda aceea căreia îi atingea veşmintele îl ardea precum cea mai fierbinte dintre femei. Nu se afla baiaderă de pe malurile Gangelui, odaliscă de la băile din Istanbul, n-avea să existe niciodată bacanta goală a cărei strânsoare să facă să fiarbă mai tare măduva din oasele lui, decât contactul, simplul contact cu mâna aceea fragilă şi febrilă căreia îi simţea transpiraţia prin mănuşa care o acoperea.

Nu trebuie nici măcar să-i mărturisesc lui Jon Renato. E literatură, şi pot s-o frecventez, chiar dacă-mi vorbeşte de goliciuni perverse de ambiguităţi androgine. Destul de îndepărtate de experienţa mea, ca să pot eu să cedez seducţiei lor. E cuvânt, nu e carne.

Către sfârşitul celor doi am de gimnaziu îmi cade-n mâini *À rebours* de Huysmans. Eroul lui, Des Esseintes, vine dintr-o familie străveche de războinici robuşti şi monotoni, cu mustăţi în formă de iatagan, dar în chip treptat portretele strămoşilor lasă să se întrevadă o moleşire ulterioară a rasei, extenuată de prea multe căsătorii consangvine: strămoşii lui par deja marcaţi de un sânge ofilit de limfă, au trăsături efeminate, chipuri anemice şi nervoase. Des Esseintes se naşte marcat de aceste rele atavice: are o copilărie funebră, ameninţată de scrofulă şi de febre obstinate, mama, deşirată, tăcută şi albă, permanent înmormântată într-o cameră întunecoasă a unuia dintre castelele lor, la lucirea ştearsă a unui abajur care-o apără de prea multă lumină şi de zgomot, moare când el are şaptesprezece ani. Băiatul abandonat sieşi răsfoieşte cărţi, şi-n zilele cu ploaie hoinăreşte pe câmpuri.

„Bucuria lui cea mai mare era să coboare prin valea adâncă şi să ajungă la Jutigny”, un sat aflat la poalele dealului. Prin Valea Adâncă, Vallone. Se tologeşte pe pajişti, ascultă zgomotul înfundat al morilor de apă, pe urmă urcă pe coastele de unde vede valea Senei, care fuge cât vezi cu ochii, confundându-se cu albastrul cerului, bisericile şi turnul din Provins, ce par să tremure la soare în pulberea de aur a văzduhului.

Citeşte şi fantazează, se adapă cu singurătate. Adult, dezamăgit de plăcerile vieţii şi de meschinăria oamenilor de litere, visează o tebaidă rafinată, un deşert privat, o arcă nemişcată şi călduţă. Aşa că-şi construieşte sihăstria lui, cu totul artificială, în care, în penumbra apoasă de vitralii ce-l separă de spectacolul obtuz al naturii, transformă muzica în savori şi savorile în muzică, se-ncântă de latina bâlbâită a decadenţei, atinge cu degete exsangue dalmatice lungi şi albe şi pietre tari, pune să-i încrusteze pe carapacea unei ţestoase vii safire, turcoaze din Occident, hiacinţi de Compostela, acvamarine şi rubine de Sundermania, ardezie deschisă la culoare.

Dintre toate capitolele, îl iubesc pe cel în care Des Esseintes hotărăşte să iasă pentru prima oară din casă pentru a vizita Anglia. Îl îndeamnă într-acolo vremea ceţoasă pe care-o vede în iuru-i, bolta cerească ce se-ntinde toată la fel în faţa ochilor săi ca o căptuşeală cenuşie. Ca să se simtă în armonie cu locul în care se va duce, alege o pereche de şosete de culoarea frunzei moarte, un veşmânt gri-şoarece, cu pătrăţele gri-lavă şi punctat cu zibelină, îşi pune pe cap o gambetă, ia o geantă umflată ca nişte foaie, un sac de dormit, o cutie de pălării, umbrele şi bastoane, şi se îndreaptă către gară.

Însă, ajuns deja extenuat la Paris, se învârte cu trăsura prin oraşul ploios, în aşteptarea orei de plecare. Felinarele cu gaz care-i dau semn prin ceaţă, în mijlocul unor halouri gălbui, îi sugerează de pe-acum o Londră tot aşa de plină de ploi, de colosală, de întinsă, cu un iz de fierărie, fumegând în promoroacă,cu şirurile ei de docuri, de macarale, de argane,

de saci. Apoi intră într-un soi de tavernă, un pub frecventat de englezi, printre şiruri de butoaie decorate cu câte un blazon regal, cu măsuţe încărcate cu biscuiţi Palmers, fursecuri sărate, *mince pies* şi felii de pâine prăjită, şi degustă seria de vinuri exotice pe care ambianţa i-o oferă, *Old Port, Magnificent Old Regina, Cockburn's Very Fine...* în jurul lui şed englezii, ecleziaşti palizi, cu feţe de vânzători de măruntaie de vită, guleraţi cu bărbi asemănătoare cu cele ale unei anumite specii de maimuţe, păr câlţos. Se lasă în voia lui, în sunetul de voci străine, în acea Londră fictivă, auzind remorcherele care urlă pe fluviu.

Iese aiurit, cerul s-a lăsat acum şi aproape atinge trupurile caselor, arcadele din rue de Rivoli îi apar ca o galerie ursuză săpată pe sub Tamisa, intră într-o altă tavernă, unde, pe tejghea, ies în relief robinetele din care curge berea, observă nişte anglo-saxone voinice cu dinţii lăţi ca lopeţile, cu mâinile şi picioarele foarte lungi, ce se îndârjesc asupra unui pateu cu carne fiartă în sos de ciuperci şi acoperită cu aluat, ca o tortă. Comandă un *oxtail,* un *haddock,* nişte *roastbeef,* două măsuri de *ale,* ciuguleşte niţel Stilton, încheie cu un pahar de *brandy.*

Pe când cere nota, uşa tavernei se deschide şi intră oameni ce aduc cu ei miros de câine plouat şi de huilă. Des Esseintes se întreabă de ce să mai traverseze Canalul Mânecii: în fond, a fost deja la Londra, i-a adulmecat parfumurile, i-a gustat mâncărurile, i-a văzut mobilierul caracteristic, s-a săturat de viaţa britanică. Se lasă dus de trăsură la gara Sceaux şi se întoarce cu valizele, sacoşele, umbrelele şi păturile la refugiul său obişnuit, „resimţind toată oboseala fizică şi morală a unui om ce se întoarce acasă după o lungă şi periculoasă călătorie".

Aşa devin eu: chiar şi în zilele de primăvară pot să mă mişc într-o ceaţă uterină. Însă numai boala (şi faptul că viaţa mea refuză) ar putea justifica pe deplin refuzul meu faţă de viaţă. Trebuie să-mi dovedesc mie însumi că fuga mea e bună şi virtuoasă.

Mă descopăr aşadar bolnav. Am auzit spunându-se că bolile de inimă se dezvăluie prin culoarea violetă a buzelor, şi chiar în anii aceia mama mea acuză tulburări cardiace. Poate că nu grave, dar ea le aduce la cunoştinţa întregii familii, mai mult decât ar trebui, până la limita ipohondriei.

Într-o dimineaţă, privindu mă în oglindă, îmi văd buzele violacee. Cobor în stradă, încep să alerg ca un nebun gâfâi şi simt palpitaţii în neregulă în piept. Deci sunt bolnav de inimă. Menit morţii, ca Gragnola.

Boala aceea cardiacă devine amărăciunea mea. Îi spionez progresele, vâzându-mă cu buzele tot mai închise la culoare, cu obrajii tot mai slăbiţi, în timp ce primele flori ale acneei juvenile dau feţei mele roşeţi morbide. O să mor tânăr, ca sfântul Ludovic Gonzaga şi ca Domenico Savio. Dar, printr-o înălţare a spiritului meu, am reformulat încet Rugăciunea mea de Moarte Bună: puţin câte puţin, am lăsat brâul pocăinţei în favoarea poeziei.

Trăiesc în nişte crepuscule orbitoare:

O zi va fi: o ştiu
Când sângele fierbinte
Deodată mi va lipsi,
şi pana mea va scoate
un scrâşnet, se va rupe
...şi-atuncea voi muri.

Sunt pe moarte, dar asta nu se mai întâmplă din cauza că viaţa e rea, ci pentru că, în nebunia ei, e banală şi repetă cu greu ritualurile ei de moarte. Penitent laic, mistic logoreic, mă conving că cea mai frumoasă dintre toate este insula neaflată, care apare uneori, dar numai de departe, între Tenerife şi Palma:

Ei şterg cu prorele acel feeric ţărm
sunt flori nemaivăzute, palmieri în vânt adie
e cardamom, şi arbori de cauciuc te-mbie
şi-şi picură mireasma, pădurea deasă, vie...

Se-anunţă cu parfumu-i, precum o curtezană,
insula Neaflată. Se-apropie pilotul.
dar ea se şi destramă ca o părere vană,
se-nvăluie-n albastru, pierind apoi cu totul...

Credinţa în intangibil îmi permite să-mi închid paranteza de penitenţă. O viaţă de tânăr prevăzător mi-o făgăduise, drept premiu, pe aceea care era frumoasă ca soarele şi palidă ca luna. Dar un singur gând necurat mi ar putea-o răpi pentru totdeauna. Insula Neaflată însă rămâne, întrucât e intangibilă, pe totdeauna a mea.

Tocmai mă instruiesc pentru întâlnirea cu Lila.

18. Frumoasă ca soarele eşti

Şi Lila s-a născut tot dintr-o carte. Tocmai intram la liceu, în pragul celor şaisprezece ani, şi la bunicul am dat peste *Cyrano de Bergerac* lui Rostand, traducere italiană de Mario Giobbe. De ce nu era la Solara, în pod sau în Capelă, nu ştiu. Poate că l-am citit şi răscitit de atâtea ori, că până la urmă s-a făcut praf. Acum aş putea să-l spun pe dinafară.

Povestea o cunosc toţi, cred că dacă m-ar fi întrebat despre Cyrano şi după accident, aş fi ştiut să spun despre ce era vorba, o piesă de un romantism exasperat, pe care trupele ambulante o propun din când în când. Dar aş fi ştiut să spun ceea ce ştiu toți. Restul nu, îl descopăr abia acum, ca pe ceva legat de creşterea mea şi de primele mele nelinişti amoroase.

Cyrano e spadasin admirabil, poet genial, dar e urât, e oprimat de nasul acela monstruos (*se putea, admitem cazul – să-mi spună răstit aşa: „De-aş avea eu astfel nasul – îndată mi l-aş tăia!” – Mai amical: „Când bei cu eleganţă – fă rost de-un vas mai mare şi ţine-l la distanţă!” – Şi descriptiv: „E-o stâncă! E-un pisc! Un promontoriu! – Peninsulă, la naiba, căci faptul e notoriu!”*)

Cyrano o iubeşte pe vara sa, Roxane, o *précieuse* de o frumuseţe divină *(iubesc, se înţelege, pe cea mai minunată*!). Ea probabil îl admiră pentru vitejia lui, dar el n-ar îndrăzni niciodată să-şi declare sentimentele, timorat din cauza urâţeniei lui. O singură dată, când ea îi cere o convorbire, speră că ceva s-ar putea întâmpla, dar dezamăgrea e crudă: ea îi mărturiseşte că e îndrăgostită de preafrumosul Christian, abia intrat în rândurile cadeţilor din Gascogne, şi-l roagă pe vărul ei să-l protejeze.

Cyrano săvârşeşte sacrificiul suprem şi hotărăşte s-o iubească pe Roxane vorbindu-i prin spusele lui Christian. Lui Christian, frumos, îndrăzneţ, dar incult, îi sugerează cele mai dulci declaraţii de iubire, îi scrie scrisori înflăcărate, într-o noapte îi ţine acestuia locul sub balconul ei ca să-i şoptească celebrul elogiu al sărutului: însă pe urmă Christian e cel care urcă să culeagă răsplata acestei vitejii. *Urcaţi, să primiţi mierea acestei flori divine... să consumaţi nectarul... şi murmurul de-albine...* „Aburcă-te, animalule", zice Cyrano împingându-l pe rival, şi pe când cei doi se sărută, plânge în umbră savurându-şi searbăda-i victorie, *căci de pe gura aceea buzele-i tremurând? – sărută chiar cuvintele ce i le-am spus 'nainte.*

Cyrano şi Christian se duc la război, Roxane, tot mai îndrăgostită, vine după ei, cucerită de scrisorile pe care Cyrano le expediază în fiecare zi, dar îi mărturiseşte vărului ei că şi-a dat seama că iubeşte, la Christian, nu frumuseţea fizică, ci inima arzătoare şi spiritul ales. L-ar iubi chiar dc-ar fi urât. Cyrano înţelege atunci că el este cel iubit, e gata să dezvăluie totul, dar în momentul acela Christian, lovit de un glonte duşman, moare. Peste cadavrul nefericitului se pleacă Roxane în lacrimi, iar Cyrano înţelege că nu va mai putea vorbi niciodată.

Trec anii, Roxane trăieşte retrasă într-o mănăstire, gândindu-se permanent la iubitul dispărut şi recitind în fiecare zi ultima lui scrisoare, pătată de sângele lui. Cyrano, prieten şl văr credincios, se duce s-o viziteze în fiecare sâmbătă. Dar în sâmbăta aceea el a fost lovit de nişte adversari politici sau de nişte literari invidioşi, şi-i ascunde Roxanei că, sub pălărie, are un bandaj însângerat. Roxane îi arată, pentru prima dată, ultima scrisoare a lui Christian, Cyrano citeşte cu voce tare, însă Roxane îşi dă scama că s-a lăsat întunericul, nu înţelege cum de mai poate el să descifreze acele cuvinte şterse, şi dintr-o dată totul îi devine clar: el recită din minte ultima lui scrisoare. Ea îl iubise, în Christian, pe Cyrano. *Şi paisprezece ani el taina şi-a păstrat – spunând doar rolul prietenului ingrat!* Nu, încearcă să nege Cyrano, nu-i adevărat, *nu, scumpa mea iubire – deloc nu te-*

am iubit!

Dar acum eroul se clatină, sosesc prietenii lui credincioşi să-i reproşeze că s-a dat jos din pat, dezvăluindu-i Roxanei că el este pe moarte. Cyrano, sprijinit de un copac, mimează ultimul său duel împotriva umbrelor duşmanilor lui şi cade. În timp ce spune că e un singur lucru pe care-l va duce imaculat în cer, panaşul său, *mon panache* (şi cu replica asta se sfârşeşte drama), Roxane se pleacă asupră-i şi-l sărută pe frunte.

Acest sărut e abia menționat în indicaţiile din paranteză, nici un personaj nu vorbeşte de el, un regizor insensibil ar putea chiar să-l treacă cu vederea, dar în ochii mei de băiat de şaisprezece ani devenise scena centrală, şi nu numai c-o vedeam pe Roxane înclinându-se, dar odată cu Cyrano simţeam pentru prima oară, foarte apropiată de faţă, respiraţia ei înmiresmată. Acest sărut în *articulo mortis* îl răsplătea pe Cyrano pentru celălalt, ce-i fusese răpit şi în legătură cu care se înduioşează toţi la teatru. Acest ultim sărut era frumos pentru că, în chiar clipa când îl primea, Cyrano murea, şi deci Roxane îi scăpa încă o dată, dar tocmai de asta, identificându-mă eu cu personajul, eram orgolios. Expiram fericit, fără s-o fi atins pe iubită, lăsând-o condiţiei ei celeste de vis necontaminat.

Cu numele Roxanei în inimă, nu-mi rămânea decât să-i dau un chip. A fost cel al Lilei Saba.

Aşa cum spusese Gianni, am văzut-o într-o zi coborând treptele liceului, şi Lila a devenit a mea pentru totdeauna.

Papini scria despre temuta lui orbire şi despre greoaia-i miopie: „Văd totul tulbure, ca într-o ceaţă uşoară de tot, deocamdată, dar universală şi permanentă. De departe, seara, toate figurile se confundă între ele: un bărbat cu capul acoperit mi se poate părea o femeie, o flacără mică şi liniştită mi se pare o linie lungă de lumină roşie; o barcă ce coboară pe fluviu – o pată neagră pe cursul lui. Feţele sunt nişte pete luminoase; ferestrele, pete întunecate pe case; copacii, pete obscure şi compacte ce se înalţă din umbră, şi abia trei-patru

stele de primă mărime strălucesc în cer pentru mine". Aşa mi se întâmplă mie acum, în somnul meu foarte treaz. Ştiu tot, de când m-am redeşteptat în graţiile memoriei (acum câteva secunde? acum o mie de ani?), despre trăsăturile părinţilor mei, despre Gragnola, despre doctorul Osimo, despre învăţătorul Monaldi şi despre Bruno, pe toţi i-am văzut perfect la faţă, le-am simţit mirosul şi sunetul vocii. Însă văd totul clar în jurul meu, în afară de chipul Lilei. Ca în fotografiile acelea în care feţele sunt haşurate, ca să fie ferită viaţa privată a inculpatului minor sau a soţiei nevinovate a monstrului. Lilei îi văd numai silueta, zveltă în şorţuleţul ei negru, mersul uşor, în timp ce o urmăresc ca un sicofant, îi zăresc din spate unduirea părului, dar încă nu reuşesc să-i zăresc faţa.

Încă mă mai lupt cu un blocaj, ca şi cum m-aş teme că nu pot accepta lumina aceea.

Mă revăd în timp ce scriu pentru ea poeziile mele, Făptură-nchisă în taina aceea fugară, şi mă chinuiesc nu doar la amintirea primei mele iubiri ci de suferinţa de a nu-i putea recunoaşte, acum, surâsul, dinţişorii aceia doi despre care vorbea Gianni – el care, afurisitul, ştie şi-şi aminteşte.

S-o luăm încet, să-i lăsăm memoriei noastre ritmul ei. Deocamdată mi-ajunge şi aşa, dacă aş avea suflare, ea s-ar face şi mai tihnită, pentru că presimt că am ajuns la locul meu. Lila e la doi paşi.

Mă văd intrând în clasa fetelor ca să vând bilete, văd ochii de viezure a Ninettei Foppa, profilul cam spălăcit al Sandrinei, pe urmă iată-mă în faţa Lilei, spunând câte o replică amuzantă, pe când caut restul şi nu-l găsesc, ca să-mi prelungesc oprirea în faţa unei icoane care se destramă şi acum ca pe ecranul unui televizor ce se defectează.

Simt în inimă orgoliul nemăsurat al seri aceleia în care am jucat în piesă, parcă adineaori m-am prefăcut că bag în gură pastila doamnei Marini. Teatrul explodează, am un sentiment indicibil de putere fără margini. A doua zi am încercat să-i explic asta lui Gianni. „A fost", îi spuneam eu, „efectul amplificator, vraja microfonului: cu o minimă cheltu-

ială de energie provoci o deflagraţie, şi te simţi generând o forţă imensă cu puţină cheltuială. În viitor aş putea să devin un tenor care face mulţimile să înnebunească, un erou care târăşte zece mii de oameni la masacru în sunetul *Marseiezei,* dar cu siguranţă că n-aş putea să mai am o senzaţie atât de îmbătătoare ca aceea de ieri-seară".

Acum simt exact asta. Eu sunt acolo, trecând şi iar trecând cu limba spre obraz, aud hohotele venind din sală, am o idee vagă cam pe unde poate să fie Lila, pentru că înainte de spectacol am tras cu ochiul desfăcând uşor-uşor cortina, dar nu pot să întorc capul în direcţia aia, pentru că aş strica totul: doamna Marini, în timp ce pastila ei călătoreşte prin obraz, trebuie să continue să rămână în profil. Eu mişc limba, vorbesc aproape la nimereală cu voce cloncănitoare (de altfel, nici doamna Marini nu era mai consecventă), sunt concentrat asupra Lilei, pe care nu o văd, dar ea mă vede. Trăiesc apoteoza aceea ca pe un amplex, faţă de care acea primă *ejaculatio praecox* asupra Josephinei Baker fusese un strănut insipid.

Trebuie că după experienţa aceea am decis eu să-l dau dracului pe don Renato şi îndemnurile lui. La ce bun să păstrez secretul ăsta în adâncul inimii, daca nu ne putem îmbăta de el în doi? Şi pe urmă, dacă eşti îndrăgostit, vrei ca ea să ştie totul despre tine. *Bonum est diffusivum sui.* Acum o să-i spun totul.

Se cerea s-o întâlnesc nu la ieşirea de la şcoală, ci pe când se întorcea ea acasă, singură. Joia avea ora de gimnastică pentru fete şi se întorcea pe la patru. Mă pregătisem zile întregi cum să-i vorbesc. Aveam să-i spun ceva spiritual, de tipul nu te teme, că asta nu-i o răpire, ea ar fi râs, i-aş fi spus că mi se întâmplă un lucru ciudat, pe care nu-l mai simţisem înainte, şi că poate ea m-ar putea ajuta... Ce-o mai fi şi asta? s-ar fi gândi ea, noi abia ne cunoaştem, poate-i place una dintre prietenele mele şi n-are curajul...

Însă pe urmă, ca şi Roxane, avea să înţeleagă totul într-o

clipită. Nu, scumpa mea iubire, nicicând nu te-am iubit. Iată, era o tehnică reuşită. Să-i povestesc că n-o iubeam şi să mă scuz pentru lipsa asta de atenţie. Ea avea să sesizeze stratagema (nu era o *précieuse*?) şi poate că avea să se plece asupră-mi ca să-mi spună, ce ştiu eu, să n-o fac pe prostul, dar cu nesperată tandreţe. Roşind, avea să mă atingă cu degetele pe obraz. În fine, calea asta ar fi fost o capodoperă de arguţie şi de fineţe, irezistibilă – pentru că, iubind-o, nu puteam să concep că ea n-ar fi avut aceleaşi sentimente ca şi mine. Greşeam, ca toţi îndrăgostiţii, îi ofeream inima mea şi-i ceream să facă ceea ce aş fi făcut eu, dar aşa se întâmplă, de mii de ani. Altfel n-ar mai exista literatura.

După ce am ales ziua, ora, creând toate condiţiile ca să se deschidă fericit Oportunitatea, la patru fără zece eram în faţa porţii mari de la intrarea casei ei. La patru fără cinci mă gândisem că prea trecea multă lume şi hotărâsem să aştept înăuntru, jos, lângă treptele de la intrare.

După câteva secole trecute între patru fără cinci şi patru şi cinci, o auzisem intrând în gang. Cânta. Un cântec ce vorbea despre o vale, reuşesc să-mi mai cânt din el abia un vag motiv, nu şi cuvintele. Erau ani în care cântecele erau oribile, nu ca acelea din copilăria mea, erau cântece tâmpite din tâmpenia de după războii, *Eulalia Torricelli din Forli, Pompierii din Viggìu, Ce mai mere, ce mai mere, Cadeţii din Gascogne,* şi, cel mult, declaraţii apoase de dragoste ca *Du-te, serenadă cerească* sau *S-adorm aşa în braţele tale.* Le uram. Măcar vărul Nuccio dansa pe ritmuri americane. Ideea că ei puteau să-i placă lucrurile alea pesemne că m-a pironit o clipă (ea *trebuia* să fie aleasă, ca Roxane), dar nu ştiu dacă în clipele alea am stat mult pe gânduri. De fapt, nu ascultam, pur şi simplu îmi anticipam apariţia ei, şi am avut cel puţin zece secunde bune ca să pătimesc o adevărată veşnicie de nelinişte.

Am făcut un pas înainte tocmai când ea se apropia de trepte. Dacă povestea asta mi-ar spune-o altul, aş face observaţia că în momentul ăla avem nevoie de nişte arcade, ca să ne sprijinim de ele aşteptarea şi să creeze atmosferă. Dar în momentul ăla mi-ajungea mizerul cântec la care abia

trăsesem cu urechea. Inima îmi bătea cu o violenţă aşa de mare, că de data aia, da, aş fi putut hotărî că eram bolnav. Însă mă simţeam plin de energie sălbatică, gata de momentul suprem.

Ea mi-a apărut dinainte şi s-a oprit, surprinsă.

Am întrebat-o: „Locuieşte aici Vanzetti?”

Ea a răspuns că nu.

Eu am zis mulţumesc, scuză-mă, am greşit eu.

Şi am plecat.

Vanzetti (cine o fi fost?) era primul nume care îmi venise în minte. Seara, pe urmă, mă convinsesem că fusese drept să se petreacă aşa. Fusese ultima viclenie. Dacă ea începea să râdă şi dacă-mi zicea ce ţi-a trecut prin cap, îţi mulţumesc, eşti foarte drăguţ, dar ştii eu am pe altcineva în minte, ce mă făceam după aia? O uitam? Umilirea m-ar fi făcut s-o consider o proastă? M-aş fi ţinut strâns lipit de ea ca hârtia de muşte zile şi luni de zile pe viitor, vânând o a doua ocazie, devenind bătaia de joc a liceului? Tăcând, în schimb, păstrasem tot ce aveam deja şi nu pierdusem nimic.

Era sigur că ea avea pe altcineva în minte. Venea câteodată s-o aştepte la ieşirea din şcoală un student de la universitate, înalt, blonziu. Îl chema Vanni – nu ştiu dacă era nume sau prenume –, şi de data aia când avea un plasture pe gât chiar aşa le spunea prietenilor, cu un aer şmechereşte corupt, că era doar un sifilom. Însă o dată a venit cu Vespa.

Motoreta Vespa apăruse de puţină vreme. O aveau, cum zicea tatăl meu, numai băieţii răsfăţaţi. Pentru mine, să ai o Vespa era ca şi cum ai merge la teatru şi ai vedea balerinele la patru ace. Era ceva de partea păcatului. Unii colegi o încălecau la ieşirea din şcoală sau veneau seara în piaţetă, unde se pierdea vremea în lungi flecăreli pe bănci, în faţa unei fântâni de obicei defecte, unii dintre ei povesteau lucruri pe care le auziseră povestite de alţii, despre casele de toleranţă şi despre reverele Wandei Osiris – şi cine auzise povestindu-se câştiga în ochii celorlalţi o carismă bolnăvicioasă.

În ochii mei, Vespa era infracţiunea. Nu era o ispită,

pentru că nu reuşeam să concep c-aş putea s-o posed şi eu, era mai degrabă evidenţa solară şi ceţoasă a ceea ce ar fi putut să se-ntâmple când te depărtai cu o colegă aşezată călărind pe o parte, ca amazoanele, pe şaua din spate. Nu era obiect de dorinţă, era simbolul dorinţelor nesatisfăcute, şi nesatisfăcute prin refuz deliberat.

În ziua aceea, întorcându-mă din piaţa Minghetti către liceu ca s-o întâlnesc din sens opus cu colegele ei, ea nu era cu grupul, în timp ce grăbeam pasul, temându-mă ca vreo divinitate geloasă să nu mi-o fi răpit, se petrecea ceva îngrozitor, mult mai puţin sacru, sau – dacă era sacru – era infernal. Ea era încă acolo, în faţa treptelor de la intrarea liceului, ca în aşteptare. Şi iată-l sosind pe Vanni (cu Vespa). El o urca pe motoreta aceea, ea se prindea de el, cum se face de obicei cuprinzându-l cu braţele de subţiori şi ţinându-l la piept, şi şterge-o.

Era şi epoca în care fustele ridicate până aproape, deasupra genunchiului din anii războiului şi cele cloşate, până la genunchi, care dădeau gingăşie logodnicelor lui Rip Kirby în primele reviste lustrate americane de după război, erau acum înlocuite cu fuste lungi, ample, până la jumătatea gambei.

Nu erau mai decente decât celelalte, ba chiar aveau o graţie a lor, mai perversă, o eleganţă aeriană şi promiţătoare, chiar mai mult dacă se ridicau plutind în sus în timp ce fata cădea leşinând în braţele centaurului ei.

Fusta aceea era o unduire pudică şi maliţioasă în vânt, o seducţie printr-un intermediar şi amplu stindard. Vespa se depărta regală ca o ambarcaţie care lasă în urma ei o spumă cântătoare, un cârd de delfini mistici zburdând.

Ea se depărta în dimineaţa aceea pe o Vespa, iar Vespa devenea şi mai mult pentru mine simbolul unei sfâşieri, al unei pătimiri în zadar.

Încă o dată, însă, îi văd fusta, văd flamura părului ei, şi pe ea tot numai din spate.

Şi Gianni îmi povestise tot aşa. Timp de o întreagă reprezentaţie teatrală, la Asti, îi privisem numai ceafa. Însă Gianni nu mi-a reamintit – sau nu i-am lăsat eu timp – cealaltă seară de teatru. În oraş sosise o companie care dădea spectacole cu *Cyrano.* Era prima oară când aveam ocazia să-l văd pe scenă, şi-mi convinsesem patru amici să reţinem locuri la galerie. Gustam anticipat plăcerea şi orgoliul de a şti dinainte replicile în momentele cruciale.

Am sosit noi mai devreme, eram în al doilea rând. Cu puţin după începerea spectacolului s-a aşezat în primul rând, exact în faţa noastră, un grup de fete. Erau Ninetta Foppa, Sandrina, alte două şi Lila

Lila se aşezase în faţa lui Gianni, care era lângă mine, deci îi vedeam, încă o dată, ceafa, dar, mişcând capul, îi puteam zări profilul (acum nu, Lila e mereu şi mereu ca topită-n soare). Saluturi rapide, oh, sunteţi şi voi, dar ce coincidenţă drăguţă, şi atât. Cum zicea Gianni, noi eram prea tineri pentru ele, şi dacă eu fusesem eroul cu pastila în gură, fusesem la fel ca Gianni şi ca Pinotto, băieţi cu care râzi, dar de care nu te îndrăgosteşti.

Mie, în orice caz, îmi era de-ajuns. Să urmăresc *Cyrano,* replică cu replică, cu ea în faţa mea îmi sporea valul de ameţeală. Nu mai ştiu să spun cum era Roxane care se mişca

pe scenă, pentru că eu o aveam pe Roxane a mea văzută din spate şi din pieziş. Mi se părea că înţeleg când anume urmărea piesa cu emoţie aprinsă (cine nu se emoţionează la *Cyrano,* scris anume ca să facă să plângă până şi o inimă de piatră?) şi hotăram suveran că se emoţiona nu odată cu mine, ci de mine şi pentru mine. Nu puteam să doresc mai mult: eu, Cyrano, şi cu ea. Restul era mulţime anonimă.

Atunci când Roxane s-a înclinat să-i sărute fruntea lui Cyrano, eu eram una cu Lila. În momentul acela, chiar dacă ea nu ştia asta, nu putea să nu mă iubească. Şi, în fine, Cyrano aşteptase ani şi ani de zile până ca ea să înţeleagă. Puteam să aştept şi eu. Cât privea seara aceea, urcasem până la câţiva paşi de Empireu.

Să iubeşti o ceafă. Şi jacheta galbenă. Jacheta aceea galbenă cu care a apărut ea într-o zi la şcoală, luminoasă în soarele de primăvară – şi despre care am şi spus într-o poezie. De atunci n-am mai putut să văd o femeie cu jachetă galbenă fără să simt un fel de amintire, o insuportabilă nostalgie.

Iată, abia acum înțeleg ceea ce-mi spunea Gianni: căutasem toată viaţa, prin toate aventurile mele, chipul Lilei. Toată viaţa am aşteptat să joc în scena finală din *Cyrano.* Şocul care poate m-a dus la accident a fost revelaţia că scena aceea îmi era interzisă pentru totdeauna,

Înţeleg acum că Lila fusese aceea care-mi dăduse la şaisprezece ani speranţa că voi uita noaptea din Vallone, deschizându-mă unei alte iubiri pentru viaţa. Bietele mele poeme înlocuiseră Rugăciunea pentru Moartea Bună. Cu Lila alături, nu zic să fi fost a mea, dar s-o am în faţă, aş fi trăit – cum să spun – în ascensiune anii de liceu şi, încet-încet, m-aş fi reîmpăcat cu copilăria mea. Dispărând brusc Lila, am trăit până la începerea facultăţii într-un limb incert, şi pe urmă – odată ce simbolurile însele ale acelei copilării, bunicul şi părinţii, dispăruseră definitiv – am renunţat la orice încercare de recitire binevoitoare a ei. Am refulat totul şi am reînceput de la zero. Pe de o parte, fuga într-o cunoaştere confortabilă şi promiţătoare (mi-am dat licenţa chiar cu

Hypnerotomachia Poliphili, nu cu istoria Rezistenţei), pe de alta, întâlnirea cu Paola. Dar, dacă Gianni avea dreptate, rămăsese o insatisfacţie de fond. Refulasem totul, afară de chipul Lilei, şi îl căutam încă prin mulţime, sperând să-l reîntâlnesc nu mergând înapoi, cum se face cu lucrurile defuncte, ci înainte, într-o căutare care acum ştiu că e zadarnică.

Avantajul somnului meu de acum, cu scurtcircuitele lui subite, în formă de labirint – aşa încât, chiar dacă recunosc opririle în epoci diferite, pot să le reparcurg în ambele direcţii, fiindcă am abolit săgeata timpului –, avantajul e că acum pot să retrăiesc totul, fără să mai fie un înainte şi un înapoi, într-un cerc care ar putea să dureze ere întregi geologice, şi în acest cerc, sau spirală, Lila îmi este totdeauna şi din nou alături în orice moment al dansului meu de albină sedusă, timidă în preajma polenului galben al jachetei ei. Lila e prezentă ca Angelo Ursul, sau ca doctorul Osimo, ori ca domnul Piazza, ca Ada, tata, mama, bunicul, şi anilor acelora le-am regăsit parfumurile şi miresmele din bucătărie, înţelegând, cu echilibru şi pietate, până şi noaptea din Vallone şi pe Gragnola.

Sunt un egoist? Paola şi fetele aşteaptă acum acolo, afară, şi datorită lor timp de patruzeci de ani am putut să-mi permit căutarea Lilei, ţinută în străfund, dar trăind cu picioarele pe pământ. Ele m-au făcut să ies din lumea mea închisă, şi chiar dacă m-am tot învârtit printre incunabule şi pergamente, totuşi am generat viaţă nouă. Ele suferă acum şi eu mă declar fericit. Dar, în fine, ce vină am eu, afară nu mă mai pot întoarce, deci e drept să mă bucur de această stare suspendată. Atât de suspendată, încât pot până şi să bănuiesc că între acum şi momentul în care m-am deşteptat aici unde sunt, cu toate că am retrăit aproape douăzeci de ani, uneori moment cu moment, nu au trecut decât puţine secunde – ca în vise, în care pare că-i destul să aţipeşti o clipă şi într-o fulgerare trăieşti o poveste foarte lungă.

Poate că sunt într-adevăr în comă, dar în comă nu-mi

amintesc, ci visez. Ştiu despre unele vise în care ai impresia că-ţi aminteşti şi crezi că ceea ce-ţi aminteşti e adevărat, apoi te trezeşti şi trebuie să tragi concluzia, cu părere de rău, că amintirile acelea nu erau ale tale. Visăm false amintiri. De exemplu, îmi amintesc că am visat de mai multe ori că am intrat în sfârşit într-o casă în care de mult timp nu mă mai duceam, dar în care ar fi trebuit să mă întorc de mult timp, pentru că era un fel de *pied-à-terre* secret în care trăisem şi lăsasem acolo multe lucruri de-ale mele. În vis îmi aminteam perfect fiecare mobilă şi fiecare odaie din casa aceea şi, cel mult, mă supăram pentru că ştiam că trebuie să existe, după salon, pe coridorul care trece pe lângă baie, o uşă care dădea într-o altă încăpere, şi uşa asta, în schimb, nu mai era, ca şi cum cineva ar fi zidit-o. Aşa că mă trezeam plin de dorinţă şi de nostalgie faţă de refugiul acela ascuns al meu, dar imediat ce mă sculam, îmi dădeam seama că amintirea aceea aparţinea visului, şi de casa aceea nu puteam să-mi amintesc, deoarece – cel puţin în viaţa mea – nu existase nicio-dată. Aşa încât adesea am crezut că în vise punem stăpânire pe amintirile altcuiva.

Însă mi s-a întâmplat vreodată, într-un vis, să visez un alt vis, aşa cum pare că aş face acum? Iată dovada că nu visez. Şi apoi, în vise amintirile sunt şterse, imprecise, pe când eu îmi amintesc acum pagină cu pagină, imagine cu imagine, tot ceea ce am răsfoit la Solara în ultimele două luni. Îmi amintesc lucruri realmente petrecute.

Dar cine-mi spune că tot ceea ce mi-am amintit în cursul acestui somn mi s-a întâmplat cu adevărat? Poate că mama mea şi tatăl meu nu aveau chipurile acelea, nu a existat nici un doctor Osimo, nici Angelo Ursul, n-am trăit niciodată noaptea din Vallone. Ba mai rău, am visat şi faptul că mă trezesc într-un spital, că mi-am pierdut memoria, că am o soţie care se numeşte Paola, două fiice şi trei nepoţei. Eu nu mi-am pierdut niciodată memoria, eu sunt încă unul – Dumnezeu ştie cine – care printr-un accident oarecare se găseşte în situaţia asta (comă sau limb), şi toate celelalte au fost nişte figuri ieşite ca prin iluzie optică din ceaţă. Altminteri, tot ceea ce am crezut că-mi amintesc până acum

n-ar fi fost dominat de ceaţă, care nu era altceva decât semnul că viaţa mea era vis. Am dat un citat. Şi dacă toate celelalte citate, cele pe care i le dădeam doctorului, Paolei, Sibillei, mie însumi, n-or fi decât produsul aceluiaşi vis persistent? N-o fi existat niciodată Carducci sau Eliot, Pascoli sau Huysmans, şi tot restul, pe care-l credeam amintire enciclopedică. Tokyo nu e capitala Japoniei, Napoleon nu numai că nu a murit în insula Sfânta Elena, dar nici măcar nu s-a născut, iar dacă ceva există în afara mea, e un univers paralel în care cine ştie ce se-ntâmplă sau s-a întâmplat, poate că semenii mei – şi eu însumi – avem pielea acoperită cu solzi verzi şi patru antene retractile deasupra singurului nostru ochi.

Nu pot stabili că lucrurile nu stau cu adevărat astfel. Dar dacă eu oi fi conceput un univers întreg în creierul meu, un univers în care nu numai că există Paola şi Sibilla, dar în care a fost scrisă şi *Divina Comedie* şi inventată bomba atomică, oi fi pus în joc o capacitate de invenţie care depăşeşte posibilităţile unui individ – tot admiţând că eu sunt un individ, şi anume unul uman, nu un madrepor de creiere legate între ele.

Şi dacă, în schimb, Cineva mi-o fi proiectând acum un film direct în creier? Aş putea fi un creier într-o soluţie oarecare, într-o zeamă de cultură, în vasul acela de sticlă unde am văzut testiculele de câine, în formalină, şi cineva îmi trimite stimuli ca să mă facă să cred că am avut un trup şi că alţii au existat în jurul meu – în timp ce există numai creierul şi Stimulatorul. Dar, dacă am fi creiere în formalină, am putea să presupunem că suntem creiere în formalină sau să afirmăm că nu suntem?

Dacă ar fi aşa, n-aş avea altceva de făcut decât să aştept alte stimulări. Spectator ideal, aş trăi somnul ăsta ca pe o interminabilă seară la cinematograf, crezând că filmele vorbesc de mine. Sau poate că nu, ăsta pe care-l visez acum e numai filmul zece mii nouă sute nouăzeci şi nouă, alte zece mii şi mai bine le-am visat, în unul mă identificam cu Iuliu Cezar, treceam Rubiconul, sufeream ca o vită măcelul celor douăzeci şi trei de lovituri de pumnal, în altul eram domnul

Piazza şi împăiam nevăstuici, în altul eram Angelo Ursul care se întreba de ce-l ardeau după atâţia ani de serviciu onorabil. În unul aş putea să fi fost Sibilla, care se întreba cu nelinişte dacă eu aveam să reuşesc într-o zi să-mi amintesc povestea noastră. În momentul ăsta oi fi un eu provizoriu, mâine voi fi poate un dinozaur care începe să sufere la venirea glaciaţiunii care-l va ucide, poimâine voi trăi viaţa unei caise, a unei vrăbii, a unei hiene, a unei aşchii.

Nu reuşesc să mă părăsesc, vreau să ştiu cine sunt. Un lucru pe care-l simt cu claritate. Amintirile ieşite la suprafaţă de la începutul a ceea ce cred că-i coma mea sunt obscure, ceţoase şi s-au aşezat în mozaic, cu soluţii de continuitate, incertitudini, sfâşieri, ştirbituri (de ce nu reuşesc să-mi amintesc chipul Lilei?). Cele de la Solara şi cele de la Milano de după trezirea din spital sunt însă clare, se înşiruie după o continuitate logică, pot să le reordonez fazele temporale, pot să spun că am întâlnit-o pe Vanna în piaţa Cairoli înainte să cumpăr testiculele de câine de la taraba aia de la Cordusio. Sigur, aş putea să visez acum că am amintiri neprecise şi amintiri clare, dar evidenţa acestei diferenţe mă împinge la o hotărâre. Ca să reuşesc să supravieţuiesc (curioasă expresie pentru unul ca mine, care ar putea să fie deja mort) trebuie să decid că Gratarolo, Paola, Sibilla, biroul, Solara întreagă, cu Amalia şi cu poveştile cu uleiul de ricin ale bunicului, sunt amintiri de viaţă adevărată. Aşa facem şi în viaţa normală: putem presupune că am fost înşelaţi de un duh rău, dar ca să putem merge înainte ne comportăm ca şi cum tot ce vedem ar fi real. Dacă ne-am lăsa la voia întâmplării, dacă ne-am îndoi că există o lume în afara noastră, n-am mai acţiona, şi în iluzia produsă de geniul rău am cădea de pe scări sau am muri de foame.

La Solara (care există) mi-am citit eu poeziile ce vorbeau despre o Făptură, şi tot la Solara mi-a spus Gianni la telefon că făptura exista şi se numea Lila Saba. Deci, chiar şi în interiorul visului meu, Angelo Ursul poate să fie iluzie, dar Lila Saba e realitate. Pe de altă parte, dacă aş visa numai, de ce visul n-ar trebui să fie aşa de generos încât să-mi restituie şi chipul Lilei? În vise îţi apar până şi morţii ca să-ţi dea

numerele de la loto, de ce tocmai Lila trebuie să-mi fie negată? Dacă nu reuşesc să-mi amintesc totul este pentru că, în afara visului, există un loc de blocaj, care mă împiedică dintr-un motiv oarecare să trec dincolo.

Sigur, nici unul dintre raţionamentele mele confuze nu ţine. Pot foarte bine să visez că am un blocaj, se poate întâmpla ca Stimulatorul să refuze (din răutate sau din milă) să-mi trimită imaginea Lilei. În vise îţi apar persoane cunoscute, tu ştii că sunt ele, şi totuşi nu le vezi la faţă... Nici un lucru de care aş putea să mă conving nu rezistă la o probă logică. Dar tocmai faptul că pot să fac apel la o logică dovedeşte că nu visez. Visul e ilogic şi, visând, nu te plângi că e astfel.

Decid, prin urmare, că lucrurile stau într-un anumit fel, şi vreau eu să văd cine ajunge până aici ca să mă contrazică.

Dacă aş reuşi să văd faţa Lilei, m-aş convinge că ea există. Nu ştiu cui să cer ajutor, trebuie să fac totul singur. Nu pot să implor pe cineva din afara mea, şi atât Dumnezeu, cât şi Stimulatorul – dacă chiar există ei – stau în afara visului. Comunicările cu exteriorul sunt întrerupte. Poate m-aş putea adresa vreunei divinităţi private, căreia-i ştiu alcătuirea firavă, dar care trebuie cel puţin să-mi fie recunoscătoare că i-am dat viaţă.

Cui altcuiva, dacă nu reginei Loana? Ştiu, mă încredinţez iarăşi memoriei mele de hârtie, dar nu mă gândesc la regina Loana din cărticica ilustrată, ci la regina mea, închipuită în moduri cu mult mai eterice, păstrătoarea flăcării resurecţiei, care poate face să se întoarcă până şi cadavre împietrite, din orice trecut îndepărtat.

Sunt nebun? Este şi asta o ipoteză de bun-simţ: nu sunt în comă, sunt închis într-un autism letargic, cred că sunt în comă, cred că ceea ce am visat nu este adevărat, cred că am dreptul să-l fac să devină adevărat. Dar cum poate un nebun să facă o ipoteză cu judecată? Şi pe urmă, nebuni suntem totdeauna faţă de norma celorlalţi, dar aici ceilalţi nu există, singura măsură sunt eu şi singurul lucru adevărat e Olimpul memoriilor mele. Sunt încarcerat în izolarea mea întune-

coasă, în acest egotism feroce. Şi atunci, dacă asta e condiţia mea, de ce să fac deosebire între mama, Angelo Ursul şi regina Loana? Trăiesc o ontologie dezmembrată. Am suverana atotputernicie de a-mi crea propriii mei zei şi propriile-mi Mume.

Aşa că acum mă rog: „O, bună regină Loana, în numele iubirii tale disperate, eu nu-ţi cer să deştepţi din somnul lor de piatră victimele tale milenare, ci numai să-mi restitui un chip... Eu, care din laguna cea mai de jos a somnului meu silnic am văzut ceea ce am văzut, îţi cer ţie să mă ridici mai sus, către o aparenţă de sănătate".

Nu li se-ntâmplă celor salvaţi prin miracol ca, doar fiindcă au exprimat credinţa lor în miracol, să fie vindecaţi? Şi deci eu vreau foarte ferm ca Loana să mă poată salva. Sunt aşa de încordat în această speranţă, încât, dacă n-aş fi deja în comă, aş suferi un atac.

Şi până la urmă, Dumnezeule mare, am văzut. Am văzut ca apostolul, am văzut centrul Aleph-ului meu din care strălumina nu nesfârşita lume, ci catastiful amintirilor mele. Tot astfel, neaua pe pământ se despecetluieşte, şi-n vântu-i foile-i uşoare le-nfioară sentinţele Sibillei.

Sau, altfel spus, am văz.ut cu siguranţă, dar prima parte din viziunea mea a fost aşa de orbitoare, că-i ca şi cum după aceea aş fi recăzut într-un somn ceţos. Nu ştiu dacă-ntr-un vis poţi visa că dormi, dar e sigur că, dacă visez, visez şi că m-am redeşteptat acum şi că-mi amintesc ceea ce am văzut.

Eram în faţa treptelor de la liceul meu, ce urcau albe către coloanele neoclasice care încadrau uşa de la intrare. Eram ca răpit în spirit şi auzeam o voce puternică ce-mi spunea „scrie ceea ce vei vedea acum în cartea ta, pentru că nimeni n-o s-o citească, dat fiind că tu doar visezi c-o scrii!”,

Iar în vârful scării apăruse un tron, şi pe tron era un bărbat cu faţa de aur, cu surâsul mongol şi atroce, cu capul încoronat de flacără şi de smarald, şi toţi înălţau cupele ca să-i aducă omagiu lui, lui Ming, Stăpânul din Mongo.

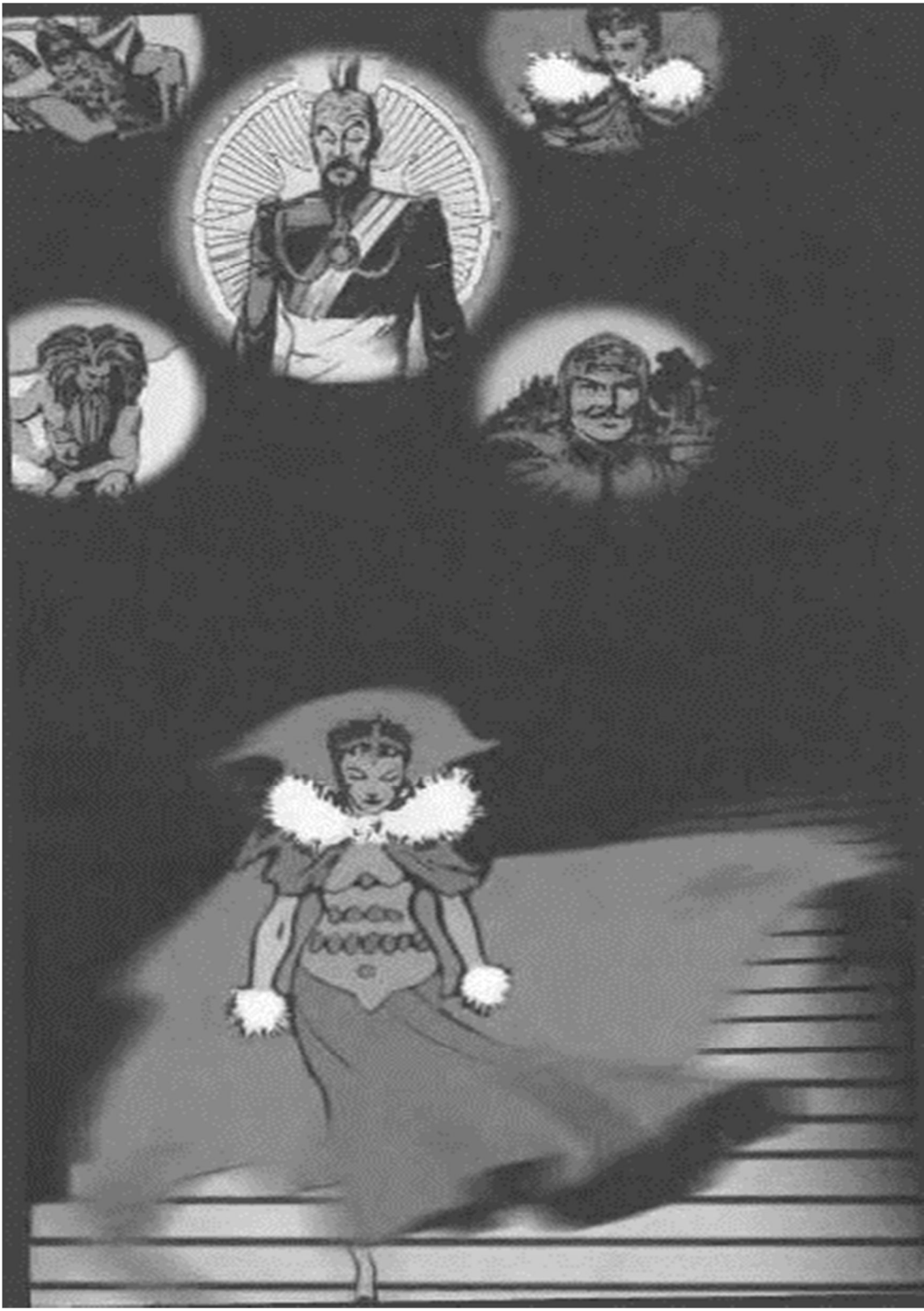

Iar pe tron şi în jurul tronului stăteau patru Trăitori, Thun cel cu chipul de leu, şi Vultan cel cu aripi de şoim, şi Barin, prinţ din Arboria, şi Uraza, regina Oamenilor-Vrăjitori. Şi Uraza tocmai cobora scara, învăluită în flăcări, şi părea o mare târfă împodobită în purpură şi în mătase stacojie, bătută cu aur, cu pietre preţioase, beată de sângele bărbaţilor veniți de pe Pământ, şi la vederea ei mă minunam cu mare minunare.

Şi Ming, şezând pe tron, zicea că vrea să judece oamenii de pe Pământ şi rânjea lubric în faţa lui Dale Arden, poruncind ca ea să fie dată de mâncare unei Fiare venite de pe mare.

Şi Fiara avea un corn îngrozitor în frunte, fălcile căscate şi dinţii ascuţiți, labele de răpitoare şi coada ca o mie de scorpioni iar Dale plângea şi striga după ajutor.

Şi în ajutorul lui Dale urcau acum scara cavalerii Undinei, pe monştri cu cioc şi cu numai două labe şi o coadă lungă de peşte marin...

Şi Oamenii-Vrăjitori, credincioşi lui Cordon, pe un car de aur şi de coral, tras de grifoni verzi cu gâtul lung, crestat de solzi...

Şi lăncierii din Fria, pe Păsările Zăpezilor cu pliscuri încovoiate ca nişte cornuri ale abundenţei aurite, şi, în fine, într-o caretă albă, alături de Regina Zăpezilor, sosea Flash Gordon şi-i striga lui Ming că avea să înceapă marele turnir din Mongo şi că avea să plătească pentru toate crimele sale.

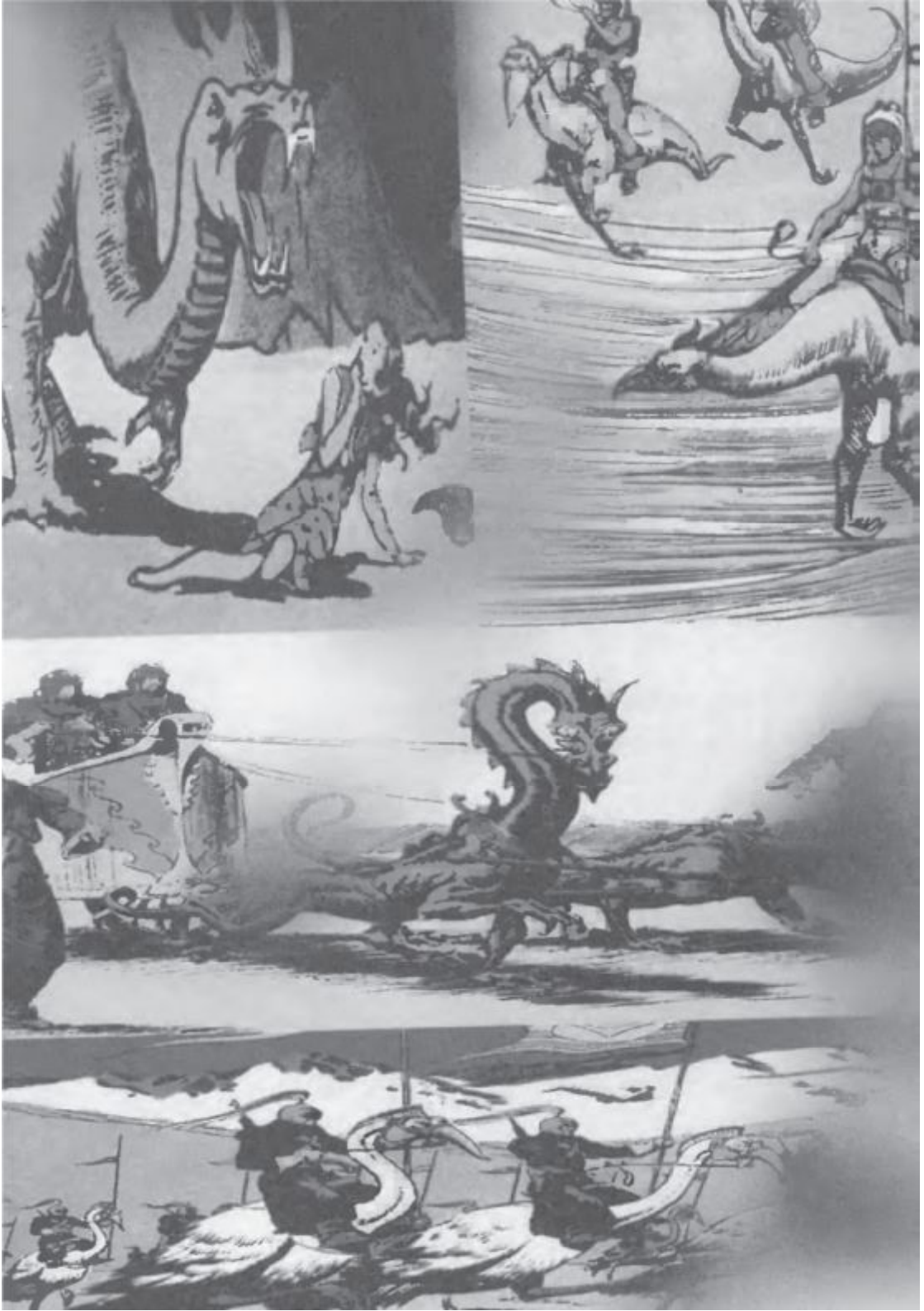

Şi la un semn al lui Ming coborâseră din cer, împotriva lui Gordon, Oamenii-Şoim, care întunecau norii ca nişte roiuri de lăcuste, în timp ce Oamenii-Leu, cu năvoade şi cu tridenturi în chip de unghii ascuţite, se împrăştiau prin piaţa din faţa treptelor şi încercau să-l captureze pe Vanni şi pe ceilalţi

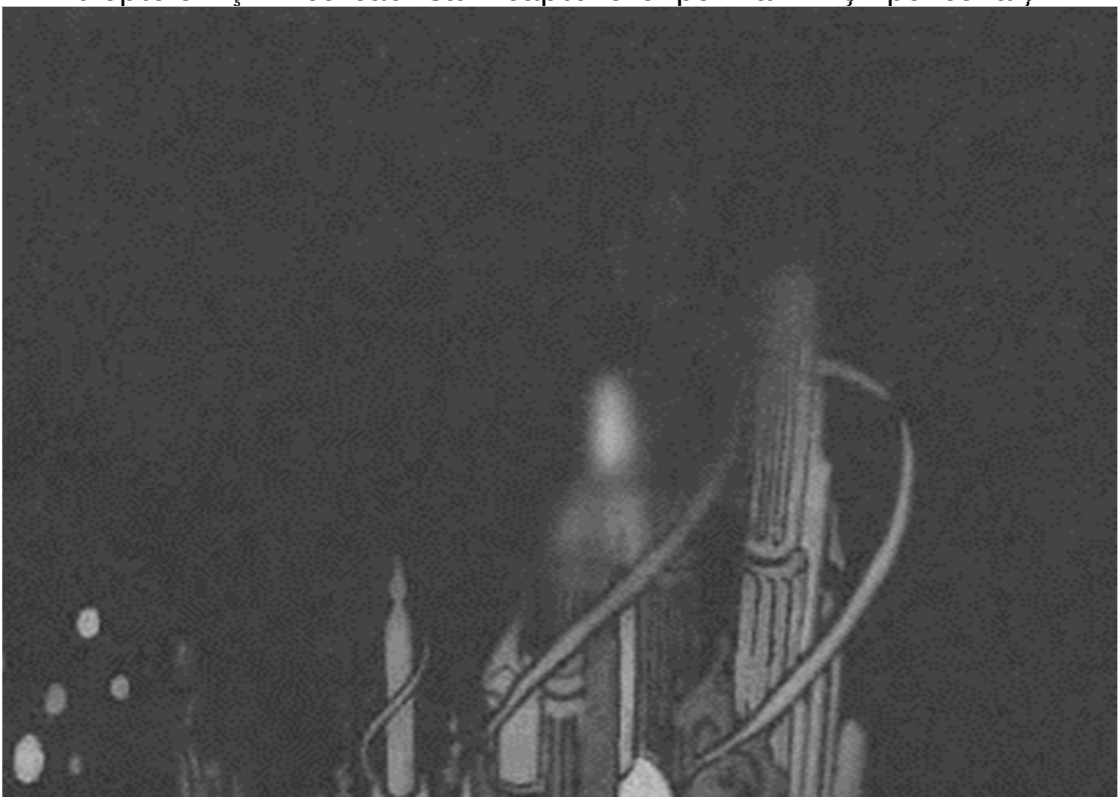

Şi Ming, Stăpânul din Mongo, scotea un urlet de fiară sălbatică, şi tronul său se răsturna şi venea de-a dura pe scara liceului, răsturnându-i pe trufaşii săi curteni.

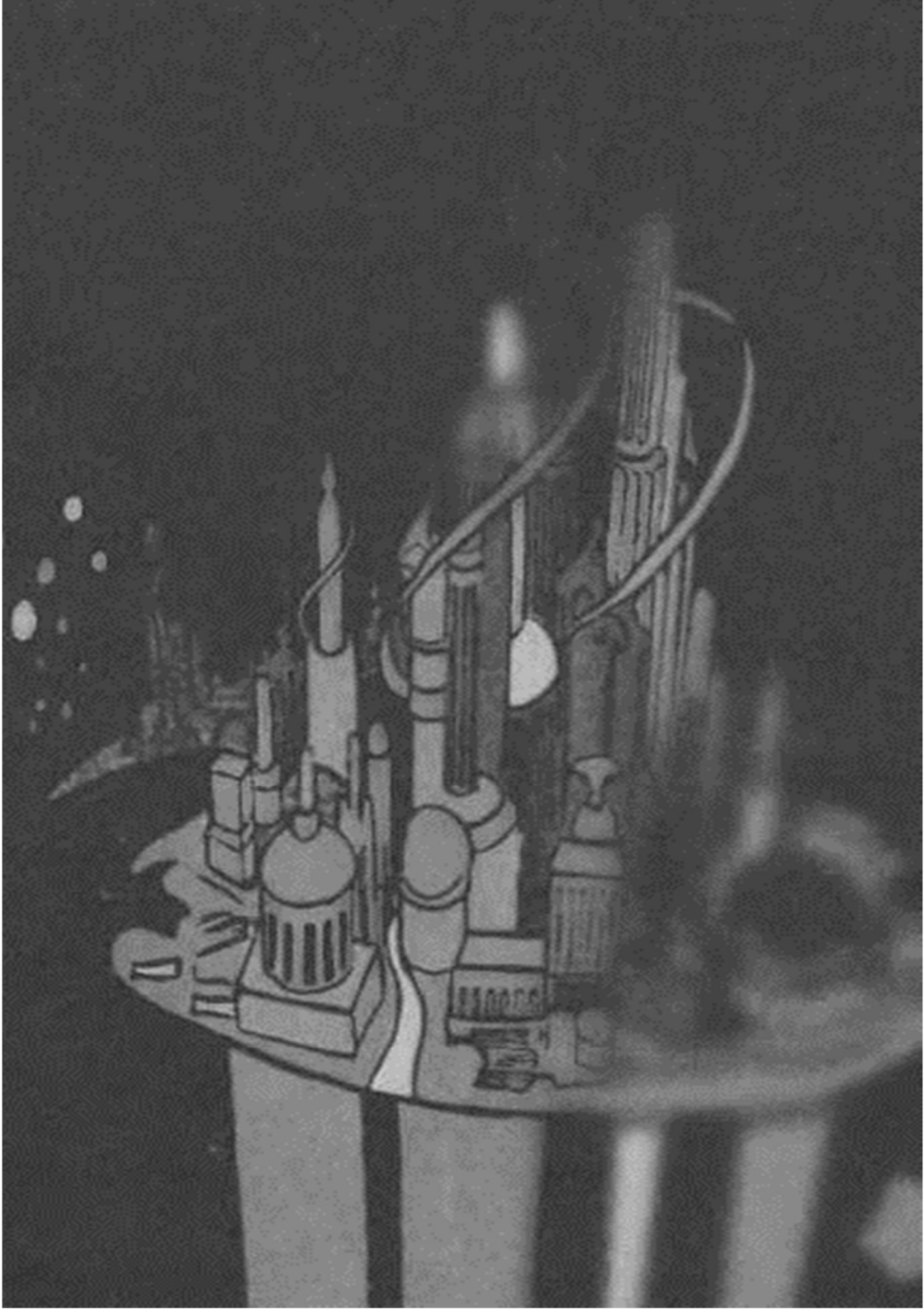

Şi, după ce tiranul muri şi dispărură Fiarele venite din toate părţile, pe când un hău se căsca sub picioarele Urazei, care se scufunda într-un vârtej de pucioasă, urca acum în înalt, dinaintea scării liceului şi pe deasupra liceului, un Oraş de Cristal şi de alte pietre preţioase, propulsat de raze de toate culorile curcubeului, iar înălţimea lui era de douăsprezece mii de stadii, şi zidurile lui de jasp asemănător sticlei pure erau de o sută patruzeci şi patru de coţi.

Şi în momentul acela, după un timp care fusese de flăcări şi de aburi în acelaşi timp, ceaţa se rărea, şi acum vedeam scara cu trepte, fără nici un monstru pe ea, albă în soarele de aprilie.

M-am întors la realitate! Sună acum şapte trâmbiţe, sunt cele din Orchestra Cetra a Maestrului Pippo Barzizza, din Orchestra Melodica a Maestrului Cinico Angelini şi din Orchestra Ritma Sinfonica a Maestrului Alberto Semprini. Porţile liceului s-au deschis larg, şi le ţine deschise doctorul molierian de la Cachet Fiat, bătând cu un baston ca să anunţe defilarea Arhonţilor.

Si iată că defilează, coborând pe ambele laturi ale scării, băieţii care au ieşit primii de la cursuri, aranjaţi ca o legiune de îngeri pe clina tuturor celor şapte ceruri, în sacouri în dungi şi pantaloni albi, ca tot atâţia pretendenţi ai Dianei Palmesi / Palmer.

Iar la picioarele scării apare acum Mandrake The Magician, care-şi roteşte bagheta cu dezinvoltură. Urcă salutând cu jobenul ridicat în timp ce, la fiecare pas, baza treptelor se luminează, şi cântă I'll build a Stairway to Paradise, with a new step ev'ry day, I'm going to get there at any price, Stand aside, I'm on my way!

Mandrake îşi îndreaptă acum bastonul cu vârful în sus, ca să anunţe că va coborî Dragon Lady, împopoţonată în mătase neagră, şi la fiecare treaptă elevii îngenunchează şi întind pălăriile de pai în semn de adorare, în timp ce ea cântă, cu voce de saxofon în călduri, Sentimental noaptea asta infinită, ceru-acesta autumnal, roza-aceasta veştejită, totul spune de iubire inimii mele-n neştire ce aşteaptă fericirea astă-seară întâlnirea şi un ceas un singur ceas cu tine.

Iar în spatele ei coboară, în sfârşit întorşi pe planeta noastră, Gordon, Dale Arden şi doctorul Zarro, intonând Blue skies, smiling ar me, nothing but blue skies do I see, Bluebirds, singing a song, nothing but bluebirds, all day.

Şi-i urmează George Formby cu al său ukulele, zdrăngănind cu surâsu-i cabalin It's in the air this funny feeling everywhere, that makes me sing Without a care today, as I go on my way, it's in the air, it's in the air... Zoom zoom zoom zoom high and low, zoom zoom zoom zoom here we go...

Coboară cei şapte pitici, recitând ritmic numele celor şapte regi ai Romei, mai puţin unul, şi apoi Topolino / Mickey Mouse şi Minnie, braţ la braţ cu Horace şi cu Clarabella, împovărată de diademele comorii ei, în ritmul din *Dar Pippo Pippo nici nu ştie.* Urmează Pippo, Pertica şi Palia, Cip şi Gallina, şi Alvaro cel mai degrabă corsar cu Alonzo Alonzo zis Alonzo, deja arestat pentru furt de girafe, şi braţ la braţ, ca toţi colegii de şcoală, Dick Fulmine, Zambo, Barreira, Mască Albă şi Flattavion, zbierând *partizanul în păduri* şi pe urmă toţi copiii din *Cuore,* cu Derossi în frunte, cu Mica Vedetă Lombardă şi cu Micul Toboşar Sard, şi tatăl lui Coretti cu mâna caldă încă de mângâierea regelui, în cântecul de adio Lugano, oraş frumos, alungaţi fără de vină anarhiştii acum pleacă, pe când Franti, în ultimul rând, pocăit murmură dorm, nu mai plânge Isuse-al meu cel drag.

Izbucnesc focuri de artificii, cerul luminat ca ziua e o puzderie de stele de aur, şi se precipită-n jos pe trepte omul din Thermogène şi cinşpe unchi Gaetano, capul zbârlit de creioane Presbitero, ce-şi dezarticulează membrele într-un step furibund, I'm yankee doodle dandy, roiesc maturi şi tinerei din Biblioteca Copiilor Mei, Gigliola di Collefiorito, tribul Iepurilor Sălbatici, domnişoara din Solmano, Gianna Preventi, Carletto di Kernoel, Rampichino, Editta di Ferlac, Susetta Monenti, Michele di Valdarta şi Melchiore Fiammati, Enrico din Valneve, Valia şi Tamarisco, deasupra cărora pluteşte fantoma aeriană a lui Mary Poppins, toţi cu chipiele militare ale băieţilor din via Paal cu nasuri lungi à la Pinocchio. Step cu Motanul şi Vulpea şi cu jandarmi.

Apoi, la un semn al psihopompului, apare Sandokan. E îmbrăcat cu o cămaşă lungă de mătase indiană, strânsă în talie cu o eşarfa cârmâzie împodobită cu pietre prețioase, cu turbanul prins cu un diamant mare cât aluna. Din cingătoare îi ies paturile a două pistoale de marcă specială şi un iatagan cu teaca bătută cu rubine. Cântă cu voce de bariton Mailu, sub cerul din Singapor, într-o mantie de stele de-aur s-a născut al nostru-amor, şi-l urmează puii săi de tigru, cu iataganele-n dinţi, setoşi de sânge, care cântă imnul Mompracem, flotila noastră, care-ai râs de *Englitera,* şi ai fost victorioasă-n *Malta, Suda, Gibilterra...*

Iată-l acum pe Cyrano de Bergerac, cu spada scoasă din teacă, ce cu o voce nazală de bariton şi cu un gest larg întreabă mulţimea: „O cunoşti pe vară-mea, ah, ce soi original, e modernă şi drăguţă, şi nu-i poţi găsi egal. Ea dansează boogie-woogie, o cunoşti, să nu spui nu, şi engleză ştie-un pic, şi-ntr-un mod destul de şic, abia murmură for you”.

În spatele lui vine leneş Josephine Baker, dar de data asta *à poil,* precum calmucele din *Rase şi popoare de pe pământ,* afară de o fustiţă din banane prinse în talie, şi se referă molatec la Oh, ce chin şi ce durcre-am încercat la gândul că te-am supărat, Doamne.

Coboară Diana Palmesi / Palmer cântând il n’y a pas, il n’y a pas d’amour heureux, Yanez de Gomera gâlgâie din gât, iberic, O Maria la O, ce te-aş săruta, o Maria la O, să te iubesc aş vrea, dacă te privesc simt că mă topesc, soseşte călăul din Lille cu Milady De Winter, el plângând sughiţă fire de aur pletele-ţi sunt şi guriţa ta e-nmiresmată, apoi îi retează capul dintr-o singură lovitură, sguiss, şi adorabilul cap al lui Milady, cu semnul crinului înfierat cu foc pe frunte, se rostogoleşte până jos la capul scării, aproape până la picioarele mele, pe când cei patru muschetari schiţează în falset she gets too hungry for dinner at eight, she likes the theater and never comes late, she never bothers with people she’d hate, that’s why Milady is a tramp! Coboară Edmond Dantès fredonând de data asta amice dragă, acum zău,

plătesc eu, plătesc eu, plătesc eu, şi abatele Paria, care-l urmează înfăşurat în linţoliul lui din pânză de sac, îl arată cu degetul şi zice el e, el e, e chiar el, în timp ce Jim, doctorul Livesey, Lord Trelawney, căpitanul Smollett şi Long John Silver (travestit în Peg Leg Pete / Picior-de-Lemn, care la fiecare treaptă bate o dată din picior şi de trei ori din proteză) îi contestă drepturile asupra comorii piratului Flint, şi Ben Gun cu surâsul lui Trigger Hawkes zice printre dinţii lui canini *cheese!* Cu scârţ de cizme teutone coboară Camaradul Richard, făcând să răsune ale lui *claquettes* în ritmul lui New York, New York, it's a wonderful town! The Bronx is up and the Battery's down, şi Omul care Râde la braţul Lady-ei Josiane, nudă cum poate să fie numai femeia înarmată, făcând cel puţin zece paşi pe fiecare treaptă, scandează I got rhythm, I got music, I got my girl, who could ask for anything more?

Şi de-a lungul scării se întinde acum, printr-un miracol scenic pus la cale de doctorul Zarro / Zarkov, un lung monorai scânteietor pe lângă care vine Filotea, ajunge în vârf, pătrunde în holul liceului, şi ca dintr-un stup vesel coboară de-acolo, parcurgând scara în jos, bunicul, mama, tata care o ţine pe Ada, mică de tot, de mână, doctorul Osimo, domnul Piazza, don Cognasso, parohul din San Martino şi Gragnola, cu gâtul înfăşat într-o armătură care-i susţine până şi ceafa, ca Erich von Stroheim, aproape îndreptându-şi umerii, şi toţi fredonează:

Familia-i cântăreaţă, de seară-n dimineaţă,
taci din gură, piano, piano, dă-n surdină Trio Lescano,
unii vor tot Boccacini, alţii orchestra Angelini,
alţii au urechi căscate la Alberto Rabagliati
Mama vrea o melodie, fiica tot suspină-n gol
la maestrul Petralìa când face-un acord în sol.

Şi, pe când deasupra tuturor planează Meo, cu urechile lui mari în vânt, cu trufia-i măgărească, irump în şir dezordonat toţi băieţii de la Oratoriu, dar în uniformele Patrulei de Fildeş, împingând-o înainte pe Fang, mlădioasa panteră neagră, şi psalmodiind exotic trec caravanele din Tigrai.

Apoi, după câteva *crack crack*-uri trase în rinocerii de pasaj, ridică armele şi pălăriile ca s-o salute pe ea, pe regina Loana.

Ea se arată cu sutienul ei cast, cu o fustă care mai-mai îi descoperă ombilicul, cu faţa ascunsă de un văl alb, un panaş pe cap şi o pelerină largă, vălurită de o adiere uşoară, dând din şolduri voioasă între doi mauri îmbrăcaţi în împăraţi ai incaşilor.

Coboară către mine ca o fetişcană de la Ziegfield Follies, îmi surâde, îmi face un semn de încurajare, arătându-mi cadrul uşii şcolii, în care se profilează acum don Bosco.

Îl urmează don Renato în ţinută de *clergyman,* ce intonează la spatele lui, mistic şi cu vederi largi, duae umbrae nobis una facta sunt, infra laternam stabimus, olim Lili Marleen, olim Lili Marleen. Sfântul, cu faţa râzăreaţă, cu veşmântul stropit cu noroi şi cu picioarele stânjenite de pantofii lui salezieni la fiecare tac şi tic pe care-l încearcă din treaptă-n treaptă, ţine întins înainte-i, ca pe cilindrul lui Mandrake, *Tânărul prevăzător,* şi mie mi se pare că spune omnia munda mundis, şi mireasa-i gata şi i-a fost dat să îmbrace un veşmânt de pânză fină alb şi pur, strălucirea ei va fi ca juvaerul scump nespus, eu am venit să-ţi spun ceea ce se va petrece peste puţin timp...

Am consimţământul... Cei doi preoţi se aşază în capetele opuse ale ultimei trepte de sus şi fac un semn indulgent către portal, din care tocmai ies elevele de la şcoala de fete, purtând un mare văl transparent în care se învăluie, aranjate în formă de roză candidă, şi în contre-jour, goale, ridică mâinile arătându-şi din profil sânii virginali. Ora a sosit. Va apărea, la sfârşitul acestei strălucite apocalipse, Lila.

Cum va fi? Tremur şi anticipez.

Va apărea o copilă de şaisprezece ani, frumoasă ca un trandafir care se deschide în toată prospeţimea lui la primele raze ale unei frumoase dimineţi înrourate, cu o rochie lungă, albastră ca cerul, acoperită de la cordonul din talie şi până la genunchi cu o reţea fină de argint, va imita culoarea pupilelor ei, departe de a egala albastrul eterat, blânda şi melancolica

lor lucire, şi va fi inundată de pletele ei blonde răsfirate, mătăsoase şi luminoase, ţinute doar de o cununiţă de flori, va fi o creatură de optsprezece ani, de o albeaţă diafană, cu carnaţia însufleţită de o roşeaţă uşoară, căpătând în jurul ochilor un palid reflex de acvamarin, lăsând să se întrevadă pe frunte şi la tâmple mici vene albăstrii, cu părul ei fin şi blond încadrându-i obrazul alungit, ochii de un albastru blând vor părea suspendaţi într-un nu ştiu ce umed şi scânteietor, surâsul ei va fi cel al unei fetiţe, însă când devine serioasă o dungă subţire şi vibrândă îi va marca pe ambele părţi buzele, va fi o copilă de şaptesprezece ani, zveltă şi elegantă, cu mijlocul aşa de subţire că o singură mână va fi de-ajuns ca să fie cuprinsă, cu pielea ca o floare abia îmbobocită, cu părul care cade în pitorească dezordine ca o ploaie de aur peste corsetul alb ce-i acoperă sânul, o frunte semeaţă va trona asupra feţei ei cu oval perfect, carnaţia va fi de un alb mat, prospeţimea catifelată a unei petale de camelie abia luminată de o rază de soare, pupila, neagră şi strălucitoare, va lăsa să se zărească abia, în cele două colţuri ale pleoapelor mărginite de gene lungi, transparenţa azurie a globului ocular.

Nu. Cămaşa ei lungă, îndrăzneţ despicată într-o parte, braţele goale, umbrele misterioase ghicite sub văluri, încet o să-şi deznoade ceva pe sub plete, şi deodată lungile mătăsuri ce-o învăluie ca un linţoliu vor cădea pe jos, privirea mea o să-i parcurgă tot trupul, acoperit doar de o elegantă rochie albă, încinsă în talie cu un şarpe de aur cu două capete, în timp ce ea îşi ţine braţele încrucişate pe sâni, o să devin nebun după formele ei androgine, după carnea aceea albă ca măduva de soc, după gura aceea cu buzele bune de prădat, după panglica aceea albastră, chiar sub bărbie, îngerul acela din ceasloave travestit în fecioara plină de cutezanţă prin opera unui miniaturist pervers, pe pieptul ei neted sânii, mici dar bine conturaţi, se vor înălţa ascuţit, linia taliei se va lărgi puţin pe la şolduri şi se va pierde în picioarele prea lungi ale unei Eve de Lucas van Leiden, ochii verzi cu privirea ambiguă, gura mare şi surâsul neliniştitor, părul de un blond-roşcat de aur vechi, tot capul ei va dezminţi inocenţa

trupului, himeră arzătoare, sforţare supremă a artei şi a voluptăţii, monstru încântător, se va dezvălui în toată splendoarea ei secretă, din romburile de lapislazuli vor porni arabescuri şi pe intarsii de sidef vor luneca nişte lumini de curcubeu şi focuri de prismă, va fi ca Lady Josiane, în fierbinţeala dansului vălurile-i se vor desprinde, brocarturile vor cădea, va fi îmbrăcată numai în aurărie, în minerale lucioase un corset îi va strânge mijlocul ca o platoşă uşoară şi, superbă agrafă, un giuvaier minunat îşi va trimite săgeţile razelor în despărţitura sânilor, la şolduri va fi încinsă cu o eşarfă care ascunde partea superioară a coapselor şi peste care cade un pandantiv gigantic, vărsând un râu de rubine şi smaralde, pe trupul ei acum gol pântecele se va arcui incizat de un ombilic a cărui gropiţă va părea un sigiliu de onix, în tonuri lăptoase, sub luminile arzătoare ce vor iradia în jurul capului ei toate şlefuielile gemelor se vor învăpăia, pietrele se vor însufleţi desenându-i trupul cu linii incandescente, o vor înţepa pe gât, la picioare, la braţe cu puncte de foc, roşii ca jeraticul, violacee ca jeturile de gaz, albastre ca flăcările de alcool, albe ca razele de stele, îmi va apărea rugându-mă s-o flagelez, ţinând în mâini un ciliciu de stareţă, şapte frânghioare de mătase în dispreţ faţă de cele şapte păcate capitale şi şapte noduri la fiecare frânghie pentru cele şapte moduri de a cădea în păcatul mortal, rozele voi fi stropii de sânge ce vor înflori din carnea ei, va fi subţire ca o lumânare din templu, ochiul străpuns de spada iubirii şi eu în tăcere voi vrea să-mi depun pe rug inima, voi vrea ca, mai palidă decât zorii de iarnă, mai albă decât ceara, cu mâinile adunate pe pieptul ei neted, să rămână senină şi împlătoşată în rochia ei, roşie de sângele inimilor moarte ce au sângerat pentru ea.

Nu, nu, de ce fel de literatură proastă mă las eu sedus aici, nu mai sunt un adolescent apucat de pofte... Aş voi-o simplă cum era şi cum o iubisem atunci, doar un chip deasupra unei jachete galbene. Aş vrea-o pe cea mai frumoasă pe care am putut eu s-o concep, dar nu frumuseţea aceea nemaipomenită de care alţii au rămas uimiţi. Mi-ar ajunge şi gracilă şi bolnavă, cum trebuie să fi fost în ultimele

ei zile în Brazilia, şi i-aş mai spune şi acum tu eşti cea mai frumoasă dintre făpturi, eu n-aş da ochii tăi comuni şi paloarea ta nici pentru frumuseţea îngerilor din cer! Aş vrea s-o văd răsărind în mijlocul curentului, singură şi nemişcată, pe când priveşte către mare, făptură transformată prin vrajă într-o bizară şi frumoasă pasăre marină, cu lungile-i picioare goale şi subţiri delicate ca ale unui vultur, şi fără s-o tulbur cu dorinţa mea aş lăsa-o în distanţa ei de prinţesă îndepărtată...

Nu ştiu dacă-i misterioasa flacără a reginei Loana cea care arde acum în lobii mei cerebrali deveniți pergamentoşi, dacă vreun elixir încearcă acum să spele filele înnegrite ale memoriei mele de hârtie. Încă afectate de multe pete care fac ilizibilă partea aceea a textului ce încă-mi scapă, sau eu sunt cel care caut să-mi împing nervii la o sforţare insuportabilă. Dacă în starea aceasta aş putea să tremur, aş tremura, pe dinăuntru mă simt zdruncinat ca şi cum afară aş pluti pe o mare în vijelie. Dar în acelaşi timp e ca vestirea unui orgasm, în creierul meu corpii cavernoşi se reumplu cu sânge, ceva stă să explodeze – sau să-mbobocească.

Acum, exact ca în ziua aceea în gang, sunt în sfârşit pe cale s-o văd pe Lila, care va coborî încă pudică şi maliţioasă în şorţuleţul ei negru, frumoasă ca soarele, albă ca luna, vioaie şi neştiutoare că este centrul, este ombilicul lumii. Îi voi vedea chipul graţios, nasul bine conturat, gura care va arăta abia puțin, puţin, cei doi incisivi superiori, şi pe ea, iepuraşul de angora, pisica Matù care miaună încetişor scuturându-şi blana moale, porumbiţă, hermelină, veveriţă. Va coborî ca prima ceaţă, şi mă va vedea, şi va întinde uşor mâna, fără să mă invite, dar ca să impiedice ca eu să mai fug încă o dată.

În sfârşit voi şti cum să rostesc la infinit scena finală din *Cyrano* al meu, voi şti ce am căutat toată viaţa, de la Paola la Sibilla, şi mă voi fi reunit cu mine. Voi fi în pace.

Să fiu atent. Nu va trebui s-o mai întreb încă o dată „locuieşte aici Vanzetti?”. În sfârşit, va trebui să profit de Ocazie.

Dar un uşor *fumifugium* de culoarea şoarecelui se răspândeşte în vârful scării, învăluind intrarea.

Simt o pală de frig, ridic ochii

De ce soarele se face oare negru?

Sursele citatelor şi ale ilustraţiilor

P. 24, desen al autorului

P. 60, Dante, *Infernul,* cântul XXXI

P. 61, Giovanni Pascoli, *L'assiuolo* (în *Myricae,* Livorno, Giusti, 1891)

P. 61, Giovanni Pascoli, *Il bacio del morto* (în *Myricae,* Livorno, Giusti, 1891)

P. 61, Giovanni Pascoli, *Voci misteriose* (în *Poesie varie,* Bologna, Zanichelli, 1928)

P. 62, Vittorio Sereni, *Nebbia* (în *Frontiera 1941,* în *Poesie,* Milano, Mondadori, 1995)

P. 67, Testoni-Sciorilli, în *cerca di te* (Metron)

Pp. 71–72, copertă şi două imagini din *Il tesoro di Clarabella,* Milano, Mundadori, 1936 (© Walt Disney)

P. 90, Giovanni Pascoli, *Nella nebbia* (în *Primi poemetti.* Bologna, Zanichelli, 1905)

P. 92, *Escala de la vida,* stampă catalană din secolul XIX (c.a.)

P. 93, stampe din *Zur Geschichte der Kostüme,* München, Braun und Schneider, 1961 (c.a.)

P. 95, Riva, *La Filotea,* Bergamo, Istituto Italiano d'Arti Grafiche, 1886 (c.a.)

P. 98, *Imagerie d'Epinal* (Pellerin) (c.a.)

P. 100, copertă de la mapa cântecului *Vorrei volare,* Milano, Carisch, 1940 (c.a.)

P. 103 (de la stânga la dreapta):

— Alex Pozeruriski *Après la danse,* ilustraţie pentru revista *La gazette du Bon Ton,* 1915 c. (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Janine Agbion, *The essence of the Mode în the Day,* 1920 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Anonim, *Candee,* afiş publicitar, 1929 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Julius Engelhard, *Mode Ball,* afişe, 1928 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

P. 104 (de la stânga la dreapta):

— Gorge Barbier, *Sheherazade,* ilustraţie pentru revista *Modes et Manières d'aujourd'hui.* 1914 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Charles Martin, *De la pomme aux lèvres,* ilustraţie pentru revista *La gazette du Bon Ton,* 1915 c. (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Gorge Barbier. *Incantation,* ilustraţie pentru *Faballas et Fanfeluches,* 1923 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco,* Milano, Fabbri, 1986)

— Georges Lepade, *Vogue,* copertă, 15 martie 1927 (în Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano. Fabbri, 1986)

P. 105, Renée Vivien, *À la femme aimée* (în *Poèmes I,* Paris, Lemerre, 1923)

P. 107, din *Nuovissimo Melzi,* Milano, Vallardi. 1905 (c.a.)

P. 111, Jules Verne, *Vingt milles lieues sous les mers,* Paris, Hetzel, 1869

P. 112, copertă la A. Dumas, *Il conte di Monte-Cristo,* Milano, Sonzogno, 1927 (© RCS) (c.a.)

P. 113, ilustraţie de H. Clarice pentru L. Jacolliot, *Les ravageurs de la mer,* Paris, Librairie Illustrée, f.d. (c.a.)

P. 119, cutie de la Cacao Talmone

P. 120, cutie de la Polveri Effervescenti Brioschi (c.a.)

P. 122, pachete de ţigări, fotografiate în M. Thibodeau, J. Marnm, *Smoke gets în your eyes*, New York, Abbeville Press, 2002

P. 123, *Sprazzi e bagliori,* mic calendar de frizer 1929 (c.a.)

P. 124, mici calendare de frizer, din Emianno Detti, *Le carte povere,* Firenze, La Nuova Italia, 1989

P. 127 (de la stânga la dreapta):

— copertă la *Nick Carter,* Milano, Casa Editrice Americana, 1908

— copertă la E. De Amicis, *Cuore,* Milano, Treves, 1878

— copertă de Domenico Natoli la A. de Angelis, *Curti Bò e la piccola tigre bionda,* Milano, Sonzogno, 1943 (© RCS)

— copertă de Tancredi Scarpelli la A. Manzoni, *I promessi sposi,* Firenze, Nerbini, f.d.

— copertă la *New Nick Carter Weekly,* ediţia italiană, Casa Editrice Americana, f.d.

— copertă de Léo Fontan la M. Leblanc *L'aiguille creuse,* Paris, Lafitte, 1909

— copertă la Carolina Invernizio, *Il treno della morte,* Torino, 1905 (c.a.)

— copertă la Edgar Wallace, *Il consiglio del quattro,* Milano, Mondadori, 1933 (c.a.)

— copertă la M. Mario şi L. Launay, *Vidocq,* Milano, La Milano, 1911

P. 128 (de la stânga la dreapta):

— copertă de Filiberto Mateldi la V. Hugo, *I miserabili,* Torino, Utet, La Scala d'oro, 1945 (c.a.)

— copertă de G. Amato la E. Salgari, *I corsari delle Bermude* (Milano, Sonzogno, 1938) (© RCS) (c.a.)

— copertă la Robida, *Viaggi straordinari di Saturnino Farandola,* Milano, Sonzogno, f.d. (© RCS)

— copertă de Domenico Natoli la J. Verne, *I figli del capitano Grant,* Milano, Sacse, 1936 (c.a.)

— copertă de Tancredi Scarpelli la E. Sue, *I misteri del popolo,* Firenze, Nerbini, 1909 (c.a.)

— copertă la S.S. van Dine, *La strana morte del signor Benson,* Milano, Mondadori, 1929

— copertă la H. Malot, *Senza famiglia* Milano, Sorzogno, f.d. (© RCS)

— copertă de Tabet la A. Morton, *Il barone alle strette,* Milano, Il romanzo mensile, 1938 (© RCS) (c.a.)

— copertă de Domenico Natoli la G. Leroux, *Il delitto di Rouletabille,* Milano, Sonzogno, 1930 (© RCS) (c.a.)

P. 130, copertă la Souvestre şi Allain, *Fantomas,* Firenze, Salan, 1912

P. 131, copertă la Ponson du Terrail, *Rocambole.* Paris, Rouff, f.d.

P. 131 ilustraţie de Tabet din A Morton, *I sosta del barone,* Il romanzo mensile, 1939 (© RCS) (c.a)

P. 132, ilustraţie de Attilio Mussino la Collodi, *Pinocchio,* Firenze, Bempotad, 1911 (c.a.)

P. 133 copertă la Yambo, *Le avventure di Ciuffettino,* Firenze, Vallecchi, 1922 (c.a.)

P. 136, coperte la *Giornale Illustrato del Viaggi e delle Avventure di Terra e di Mare.* Milano, Sonzogno, 1917–1920 (© RCS) (c.a.)

P. 138, coperte la *Biblioteca dei miei ragazzi,* Firenze, Salam (c.a.)

P. 140, imagine din *Otto giorni în una soffitta,* Firenze, Salani (c.a.)

P. 142, copertă de Tancredi Scarpelli la *Buffalo Bill, Il medaglione di brillanti,* Firenze, Nerbini, f.d. (c.a.)

P. 143, copertă la Pina Ballario, *Ragazzi d'Italia nel mondo* Milano, La Prora, 1938 (c.a.)

P. 143, imagine de N.C. Wyeth pentru L. Stevenson, *Treasure Island,* London, Scribner's Sons, 1911

P. 146 (de la stânga la dreapta):

— copertă de G. Amato la F. Salgari, *Sandokan alia riscossa* (Firenze, Bemporad, 1907)

— coperte de Alberto Della Valle la F. Salgari, *I misteri della giungla nera* (Genova, Donath, 1903), *Le tigri di Mompracem* (Genova, Donath 1906), *Il corsaro nero* (Genova Donath, 1908)

P. 148, ilustraţie de Frederic Dorr Steele pentru *Collier's,* vol. XXXI nr. 26, 26 septembrie 1903

P. 149, imagini de Sidney Pagel din *Strand Magazine,* 1901–1905

P. 150, Arthur Conan Doyle, *A study în scarlet,* Becton's Christmas Annual, 1887

P. 150, Arthur Conan Doyle, *The Sign of Four, Lippincott's Magazine,* February, 1890

P. 151, Emilio Salgari *Le tigri di Mompracem,* Genova, Donath, 1906

P. 154, imagine de Bruno Angoletta din *Carriere dei Piccoli,* 27.12.1936 (© RCS) (c.a.)

P. 160, ilustraţie din Vamba, *Il giornalino di Gianiburrasca,* Firenze, Bemporad-Marzocco, 1920 (c.a.)

P.158, copertă la Ponson du Terrail, *La morte del selvaggio,* Milano, Bietti, f.d. (c.a.)

P. 163, Prato-Morbelli, *Quando la radio* (Nuova Fonit-Cetra)

P. 166, copertă la *Fiorin Fiorello,* disc Odeon, 1939 (EMI)

P. 166. Innocenzi-Soprani, *Mille lire al mese* (Marietta)

P. 169 (de sus în jos):

— manifestul Federaţiilor Fasciilor de Luptă

— text de Blanc-Gotta, *Giovinezza,* a doua versiune

P. 170, Grever-Lawrence-Morbelli, *Tulipan* (Curci)

P. 171 (de sus în jos):

— bafiş publicitar Fiat, ani ’30

— Blanc Bravetta, *Fischia il sasso* (Blanc)

P. 172, Consigli-Panzeri, *Maramao perche sei mono!* (Melodi/ Sugar, 1939)

P. 176, coperte de discuri (c.a.). De la stânga la dreapta:

— *Tango del ritorno,* Edizioni Joly, Milano

— *Finestra chiusa,* Edizioni Curci

— *La mia canzone al vento,* Edizioni s.a.m. Bixio

— *Marta La O,* Edizioni Leopardi

P. 181, ilustraţii de Enrico Pinochi din Maria Zanetti, *Libre della prima classe elementare,* Roma, Libreria dello Stato, Anno XVI (c.a.)

P. 181, Astore-Morbelli, *Baciami piccina* (Fono Enic)

P. 182. ilustraţie de A. Della Torre din Piero Bargellini, *Il libro della IV classe elementare,* Roma Libreria dello Stato, Anno XVIII (c.a.)

P. 183, Blanc, *Inno dei giovani fascisti*

P. 184, Kramer-Panzeri-Rastelli, *Pippo non lo sa* (Melodi)

P. 186, ilustraţie de Piero Bargellini, *Il libro della IV classe elementare,* Roma, Libreria dello Stato, Anno XVIII (c.a.)

P. 188, două ilustrate de propagandă de Gino Boccasile c. 1943/ 1944

P. 188, copertă la *Tempo,* 12.6.1950, Milano, Anonima

Periodici Italiani.

P. 190 (de sus în jos):

— coperta discului *La Piccinina,* Edizioni Melodi, 1939 (c.a.)

— Di Lazzaro-Panzeri, *La piccininia* (Melodi)

P. 191 (de sus în jos):

— afiş Fiat de Marcello Dudovich, 1934

— D'Anzi-Bracchi, *Ma le gambe* (Curci)

P. 193, ilustrată de propagandă de Enrico Deseta, 1936 (Milano, Edizioni d'Arte boeri)

P. 196, *Duc popoli una vittoria,* ilustrată de propagandă de Gino Boccasile

P.197, Schultze-Leip Rastelli, *Lili Marleen* (Suvini-Zerboni)

P. 198, Manlio-Filippini, *Caro papa* (Accordo)

P 199 (de sus în jos):

— *Tacere,* afiş de Gino Boccasile, 1943

-Blanc-Biovetto, *Adesso viene il bello*

P. 200 de sus în jos):

— *Ritorneremo,* ilustrată de propagandă de Gino Boccasile, 1943

— Ruccione De Torres-Simeoni, *La sagra di Giarabub* (Ruccione)

P. 203 (de sus în jos):

— copertă la *Domenica del Corriere,* 1943, ilustraţie de Achille Beltrame (© RCS) (c.a.)

— Ruccione-Zorro, *La canzone dei sommergibili* (Ruccione)

P. 204 (de sus în jos):

— coperta discului *Signorine non guardate i marinai,* Edizioni Mascheroni

— Marf-Mascheroni, *Signorine non guardate i marinai* (Mascheroni)

P. 206 (de sus în jos):

— Alberto Rabagliati

— Bracchi-D'Anzi, *Bambina innamorata* (Curci)

P. 208 (de sus în jos).

— Pippo Barzizza

— Mascheroni-Mendes, *Fiorin Fiorello* (Mascheroni)

PP. 218-219, din *Be-to Ido,* 27.8.1937

P. 231, copertă de Bruno Angoletta la *Corriere dei Piccoli,* 15.10.1939 (© RCS) (c.a.)

P. 232, imagine de Pat Sullivan din *Corriere dei Piccoli,* 29 11.1936 (© RCS) (c.a.)

P. 233, copertă de Benito Jacovitti, Alvaro il Corsaro, Edizioni Ave, 1942 (c.a.)

P. 233, copertă de Sebastiano Craveri, *Il Carro di Trespoli*, Edizioni Ave, 1938 (c.a.)

P. 235, imagine din Caesar „Verso A.O.I.”, *Il Vittorioso,* 7.6.1941 (c.a.)

P. 237, prima pagină din *Avventuroso,* nr. 1, 1934, Firenze, Nerbini, cu ilustraţii din *Flash Gordon* de Alex Raymond (© King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

P. 240 (de la stânga la dreapta):

— imagine din Benito Jacovitti, *Pippo e il dittatore, Intervallo,* 1945 (c.a.)

— imagine de Lyman Young din *La pattuglia dell'avorio,* Firenze, Nerbini, 1935 (© King Features Syndicate, Inc. 1934)

— imaginc dintr-o bandă desenată necunoscută

— imagine de Elzie C. Segar din seria *Popeye* (© King Features Syndicate, Inc.)

— imagine de Lyman Young din *Lo spirito di Tambo, Il giornale di Cino e Franco,* Firenze, Nerbini, 22.3.1936 (© King Features Syndicate, Inc.)

— imagine din Benito Jacovitti, *Pippo e il dittatore. Intervallo* 1945 (c.a.)

— imagine de Lyman Young din *Il coccodrillo sacro, Il giornale di Cino e Franco,* Firenze, Nerbini, 19.9.1937 (© King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

— imagine din Walt Disney, *Topolino nel paese dei califfi,* Milano, Mondadori 1934 (© Walt Disney Productions 1970)

— imagine din Walt Disney, *Topolino nella valle infernale,* Milano, Mondadoli, 1930 (© Walt Disney Productions 1970)

— imagine de Elzie C. Segar din seria *Popeye* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 241, imagine din Lee Falk, Ray Moore, *Il Piccolo Toma,* Firenze, Nerbini 1938 (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 243 (sus), copertă de Giove Tonpi la *Il mago 900.*

Firenze Nerbini, f.d.

P. 243 (jos), copertă la Walt Disney, *Topolino giornalista,* Milano, Mondadori, 1936

P. 244, Chester Gould, detaliu din *Dick Tracy* (© Chicago Tribune – New York News Syndicate Ins.)

P. 246, copertă de Vinono Cossie la *La camera del terrore.* Milano Albogiornale Juventus, 1939 (c.a.)

P. 246, copertă de Carlo Cossio la *L'infame tranello* Albogiornale, 1939 (c.a.)

P. 247, Milton Caniff, *Terry and the Pirates* (© Chicago Tribune – New York News Syndicate Ins.), copertă la *The Golden Age of the Comics 4,* New York, Nostalgia Press, 1970

P. 249 (de la stânga la dreapta):

— ilustraţie de De Vita din *L'Ultimo ras, Carriere dei Piccoli,* 20.12.36 (© RCS) (c.a.)

— imagine din Lee Falk, Ray Moore, *Nel regno dei Sing,* Firenze, Nerbini, 1937 (© King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

— imagine din Alex Raymond, *Flash Gordon,* 1938 (© King Features Syndicate, Inc) (c.a.)

— imagine din Alex Raymond, *Agente segreto X9 (l'Avventuroso,* 14.10.1934) (© King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

P. 251, copertă la *Novella,* 8.1.1939, Milano, Rizzoli, foto Braschi (© RCS) (c.a.)

P. 253, coperta italiană la Lyman Young, *La Misteriosa Fiamma della Regina Loana,* Firenze, Nerbini, 1933 (© King Features Syndicate, Inc., 1934)

P. 257, timbre diverse (colecţie privată)

P. 264, Elsa Merlini în *Ultimo ballo* de Camille Mastrocinque 1941

P. 259, *Corriere della sera,* 26.7 1943 (© RCS)

P. 276, Luttazzi, *Il g,ovanotto matto* ţCasiroli)

P. 276, Bovio-Valente, *Signorinella* (Santa Lucia)

P. 277, fotografie din colecţie privată

P. 280, ilustraţie din Domenico Pilla, *Piccoli martiri,* f.l., f.d. (c.a.)

P. 295, Cesare Pavese, *Sono solo...,* 1927 *(Le poesie,* Torino, Einaudi 1998)

P. 296, Augusto De Angelis, *L'albergo delle tre rose,* 1936 (acum Palermo, Sellerio, 2002)

P. 298, pagină de titlu la ediţia in-folio Shakespeare, 1623

P. 303, reelaborare a autorului de afişe publicitare la Thermogène (Leonetto Cappiello, 1909), Fernet Branca, 1908 e Matite Presbitero, 1924

P. 304, ilustraţii de Attilio Mussino din Giovanni Bertinetti, *Le orecchie di Meo,* Torino, Lattes, 1008 (c.a)

P. 305, ilustraţii de Angelo Bioletto din Nizza, Morbelli, *I quattro Moschettieri,* Perugina-Buitoni, 1935 (c.a.)

P. 310, ilustraţie din *Il conte di Monte-Cristo,* Milano. Sonzogno, 1927 (© RCS) (c.a.)

P 315, afiş publicitar la Mineraria, desen de Dinelli, cca 1934 (Soc. Mineraria del Valdarno e Carbonital)

P. 323, elaborare a autorului după coperte ale revistei *Novella,* 1939 (Milano, Rizzoli) (© RCS) (c.a.)

P. 325, afiş publicitar la Cachet Fiat, desen de Cussino, 1926

P. 328, afiş *Borsalino* de Marcello Dudovich, cca 1930

P. 328, fotografie din lagăre de concentrare germane, 1945

P. 331, manifest de propagandă al R S.L, 1944

P. 333, *L'Italia libera,* 30.10.1943 şi *Avanti!,* 3.4.1944 (c.a.)

P. 336, timbre Fiji, din colecţie privată

P. 338, Olivieri-Rastelli, Tornerai (Leopardi)

P. 345, fotomontaj pentru a zecea aniversare a revoluţiei fasciste, Roma, Istituto Luce, 1932

P. 360, manifest SS, 1944

P. 365, reelaborare a autorului din manifeste de propagandă ale R.S.L, fotograme din filme şi imagini publicitare din anii '40

P. 376, afiş la *Yankee Doodle Dandy* de Michael Curtiz (Warner Bros.), 1942

P 377, fotogramă din *Casablanca* de Michael Curtiz (Warner Bros.), 1942

P. 378, *Corriere Lombardo,* 8.8.1945 (c.a.)

P. 384, Josephine Baker

P. 385, *Bella tu sei qual sole,* cântec religios popular

P. 387, Giovanni Bosco, *Il giovane provveduto, Opere edite VII,* Roma, Libreria Ateneo Salesiano

P. 388, Lorenzo Perosi, *Dormi non piangere*

P. 390, fotogramă din *I due orfanelli* de Marie Mattoll (Excelsa), 1947

P. 392, ilustraţie din V. Hugo, *L'Uomo che Ride*, Milano, Sonzogno, f.d. (© RCS) (c.a.)

P. 393, Rita Hayworth şi Tyrone Power în Blood and Sand de Robert Mamoulian (20th Fox), 1941

P. 394, fotogramă din *Going My Way* de Leo McCarey (Paramount), 1944

P. 397, Gustave Moreau, *L'apparition,* 1876, Paris, Louvre

P. 397, Jules Barbey d'Aurevilly, *Léa,* 1832 *(Œuvres romanesques complètes I),* Paris, La Pleiade Gallimard. 2002

Pp. 400–401, Guido Gozzano, *La piu bella!* (în *Tutte le poesie,* Milano, Mondadori, 1980)

P. 409, elaborare de autor din: imagine din Alex Raymond, *Rip Kirby* (© King Features Syndicate, Inc.); model Schubert anii '50 (Centro Studi e Archivio della Comunicazione, Parma); reclamă Vespa din M. Boldrini, O. Calabrese, *Il libro della comunicazione,* Piaggio Veicoli Europe S.p.A., 1995

P. 418, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 419, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 420, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 423, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 424, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 426, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 428, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash*

Gordon (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 430, elaborare de autor după Lee Falk şi Phil Davis, *Mandrake* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 433, elaborare de autor după Milton Caniff, *Terry and the Pirates (*© King Features Syndicate, Inc.)

P. 434, elaborare de autor după Alex Raymond, *Flash Gordon* (© King Features Syndicate, Inc.)

P. 436, elaborare de autor după diferite cărţi italieneşti

P. 438, Bixio Cherubini, *La famiglia canterina* (Bixio)

P. 440, elaborare a autorului după Lyman Young, *La Misteriosa Fiamma della Regina Loana,* Firenze, Nerbini, 1935 (© King Features Syndicate, Inc., 1934)

P. 442, elaborare de autor după o iconiţă anonimă